

'ההכנה המנטלית להתנתקות' ושבירה בצה"ל

– דוח ביניים –

סיוון, תשס"ח מהדורה 2

המצ"ח – 'הכנה מנטלית, צוות חקר'

רותי איזיקוביץ, ד"ר נדי אשל, ד"ר אמירה דור, בעז העצני, עו"ד אביעד ויסולי,
ד"ר רחל טסה, ד"ר משה ליבלר
תורמים נוספים למחקר: אביתר בן-צדף, תנה להבי, הילה מרדכי, אליהו אקרמן

מפת שיעור

הפעלת כוח - מהו כוח סביר

מותר להפעיל כוח רק לאחר שמוצו פעולות כריזה, הידברות ושכנוע וברור שההתנגדות נמשכת או מחמירה.

הפעלת סמכות וכוח תהיה אך ורק לצורך השלמת המשימה ובמידה הנדרשת בלבד, בהתאם לרמת ההתנגדות, ולא מעבר לכך (פרופורציונלית).

הפעלת כוח פיזי תהיה כתגובה לפעולה או סירוב מצד המתפנים, אך לא ביוזמת המפנים.

שימוש בכוח נועד להתגבר על התנגדות (פסיבית או אקטיבית) – כאשר ההתנגדות פוסקת ייפסק השימוש בכוח.

14 -

חזור

'ההכנה המנטלית להתנתקות' ושברה בצה"ל

– דוח ביניים –

סיוון, תשס"ח מהדורה 2

המצ"ח – 'הכנה מנטלית, צוות חקר'

כותבי פרקים בדוח (א"ב)

רותי איזיקוביץ – יו"ר, פרקים 1, 2

ד"ר גדי אשל – עורך, פרקים 5, 6, 9

ד"ר אמירה דור – פרק 4

בעז העצני – פרקים 7, 8

עו"ד אביעד ויסולי – פרק 3

ד"ר רחל טסה - מבקרת עריכה

ד"ר משה ליבלר – שותף בפרק 4

תורמים נוספים למחקר (א"ב)

אליהו אקרמן

אביתר בן-צדף

תנה להבי

הילה מרדכי

תודות

לחיילים ולקצינים שעברו את שטיפת המוח, אך התעשתו, התגברו והעידו;
לבני המשפחה ולחברים של החיילים והקצינים שעברו את שטיפת המוח,
אשר עודדו אותם לשחזר ולדווח, ובכך עזרו להם ולכל עם ישראל;
לאזרחים ולאנשי המילואים שחיברו בין שטיפת המוח והגירוש עצמו -
לבין הכשל במלחמת לבנון השנייה;
למגורשים שהעידו בדמע ובלב שבור, למרות הכתישה של פצעים המַדְמָם.

תוכן עניינים

i.	תקציר.....x
ii.	מונחים וקיצורים.....xvii
1.	מבוא: על לידת ה"הכנה המנטלית", על חשיפתה וחקירתה.....1
1.1.	מבוא.....1
1.2.	איך ומתי נולדה ה"הכנה המנטלית"?.....1
1.3.	חברי הצוות.....4
1.4.	עבודת הצוות.....4
2.	"ההכנה המנטלית" ל"התנתקות": הכוונה, התכנון והמעשה.....8
2.1.	תקציר והבהקים.....8
2.1.1.	תקציר.....8
2.1.2.	הבהקים.....10
2.2.	כללי.....12
2.3.	הסבת ייעוד צה"ל לכדי שינוי זהותו – פצל"ם.....14
2.3.1.	מהבעיה המוסרית והמשפטית ל-'לחימתיות'.....14
2.3.2.	שטיפת המוח.....15
2.4.	ערכות "הכנות מנטליות למשימת ההתנתקות".....16
2.4.1.	כללי.....16
2.4.2.	תכולה.....17
2.5.	רציונל, מטרה ותכנים.....17
2.5.1.	רציונל "ההכנה המנטלית".....17
2.5.2.	מטרת ההכנות המנטליות.....19
2.5.3.	תכנים.....19
2.6.	חלקה של היוזמה הצה"לית.....25
2.6.1.	המנטרה: "הצבא אינו בוחר את משימותיו".....25
2.6.2.	אופן השכנוע לציות: שרשרת "לוגית".....26
2.6.3.	רוח צה"ל.....27
2.6.4.	פסיכולוגים מ-ממד"ה וביסל"ם בוחרים את משימותיהם.....28
2.6.5.	יישום העקרונות.....30
2.6.6.	ב"נחישות".....33
2.7.	הוצאת רעיונות ה'הכנות' מן הכוח אל הפועל.....33
2.7.1.	הטמעת מסרים.....34
2.7.2.	מסות אדירות.....34
2.7.3.	איומים גלויים וסמויים.....34
2.7.4.	הונאות ושקרים.....35

2.7.5	אתנן ושוחד	36
2.7.6	שפה חדשה	36
2.7.7	ציוות מוכוון גירוש - ההרכב האנושי	37
2.8	תוצאות ההכנה והמעשה: ההיבט הנפשי	40
2.8.1	ההצדקה – מצב סיום נדרש	40
2.8.2	התוצר של ה"הכנות": רובוט? רשע? פגוע?	41
2.8.3	פנטזיה חד-צדדית ושברה	45
3	היבט משפטי ב'הכנה המנטלית' ובפצל'ם צה"ל	46
3.1	תקציר ההיבט משפטי	46
3.2	צבא במדינה מודרנית: כללי	46
3.2.1	מהות הצבא	46
3.2.2	הצבא במאה ה - 21	47
3.3	מעמדו המשפטי של צה"ל במדינת ישראל	49
3.3.1	המגבלות המשפטיות על השימוש בצה"ל	49
3.3.2	בג"ץ מסיר את המגבלות	50
3.3.3	השימוש בצה"ל למטרות אזרחיות	54
3.4	חקיקה רשלנית וחוקיות פקודות	61
3.4.1	חוקים סותרים ומעורפלים	61
3.4.2	עקיפת חוקי היסוד	64
3.4.3	פקודות חוקיות ובלתי חוקיות	66
3.5	שכנוע חיילים למילוי פקודות בלתי חוקיות	70
3.5.1	חוקיות מניפולציות פסיכולוגיות	70
3.5.2	סנקציות משפטיות כנגד שוטפי מוח	72
3.6	הערות סיכום בהיבט המשפטי	74
4	הפסיכולוגים בהכנת הלוחמה הפסיכולוגית ובתוצאותיה: בצה"ל,	
	במגורשים ובציבור	76
4.1	תקציר	76
4.2	מבוא	77
4.3	ההכנה הפסיכולוגית	77
4.3.1	הבסיס התיאורטי להונאת הציבור	77
4.3.2	השטן שבינינו	78
4.4	שתיקת הפסיכולוגים	82
4.4.1	נזקי גירוש בספרות המקצועית	82
4.4.2	הפסיכולוגים שתקו	82
4.5	הכנת המְגִרְשִׁים; צה"ל ומשטרת ישראל	85
4.5.1	רקע תיאורטי ויישומו בשטח	85
4.5.2	רקע פסיכולוגי	86

4.5.3	איך חוו הקורבנות את המניפולציה הפסיכולוגית?	91
4.5.4	הכנת התושבים לגירוש	93
4.6	תוצאות נפשיות של הגירוש	96
4.6.1	נזקים נפשיים של המגורשים	96
4.6.2	נזקים נפשיים שנגרמו לחיילים המגרשים	98
4.7	היבטים אתיים ומוסריים	99
4.7.1	פעולת הגירוש – בניגוד למוסר הטבעי	99
4.7.2	עבירה על המוסר המקצועי	100
4.7.3	פסיכולוגים נושאים באחריות חברתית לקבוצות אוכלוסייה	101
4.7.4	חובת הפסיכולוג לידע לקוח במקרה של ספק	101
4.8	הערת סיכום	101
5	ה"הכנה הארטילרית" לפצלו"ם צה"ל: מיטוט ערכי היסוד	104
5.1	כללי	104
5.2	הפוסט-מודרנה ופגיעוב הנצחון והקרע	105
5.2.1	פוסט-מודרנה	105
5.2.2	פוסט-מודרנה כללי	105
5.2.3	פוסט-מודרנה בישראל	108
5.2.4	פוסט-מודרנה בצה"ל – פוסט-לחימה	111
5.2.5	הפוסט-מודרנה ב'הכנה המנטלית': הונאה סיבובית	114
6	פצלו"ם צה"ל ושברו	115
6.1	תקציר והבהקים	115
6.1.1	תקציר	115
6.1.2	הבהקים	117
6.2	רקע	118
6.2.1	מחקר ה'הכנה המנטלית' ושאלת הלחימתיות	118
6.2.2	הלם מלחמת לבנון השנייה, וההסברים	119
6.2.3	צבא, 'רוח צה"ל' ולחימתיות	120
6.2.4	"תהליך אוסלו" ו'דיסקט אוסלו'	121
6.3	מה נשתנה ב'התנתקות' מ'דיסקט אוסלו'?	122
6.3.1	'שינוי יעוד' ו'הסבת זהות' - כללי	122
6.3.2	תהליך ונפילות מדרגה	123
6.3.3	הפצלו"ם	123
6.4	ההכנה המנטלית לביצוע הגירוש (המב"ג)	124
6.4.1	תכנון וביצוע ה-המב"ג	124
6.4.2	השיח הפוסט-מודרני	126
6.4.3	פצלו"ם: הסבת זהות?	127
6.4.4	האם, ועד כמה, הופך הפצלו"ם לטבע?	128

6.5	ביאושי הסבת הייעוד של ה'התנתקות' ב'מלחמת לבנון השנייה' 129.....	
6.5.1	מסגרת הבדיקה 129.....	
6.5.2	רוח כללית בצה"ל 130.....	
6.5.3	אותות ההסבה בהכנות למלחמה 132.....	
6.5.4	מורשת ה'התנתקות' בהסבת הייעוד 133.....	
6.5.5	מורשת הסבת הזהות מ'התנתקות' 135.....	
6.6	הערה מסיימת: שיקום צה"ל ומחיקת הפצל"ם 137.....	
7	תוצאות הגירוש: יחס הקרבנות לצה"ל 138.....	
7.1	תקציר 138.....	
7.2	רקע: דתיים בצה"ל: סיפור אהבה 139.....	
7.3	תחושת נבגדות 140.....	
7.4	סרבנות 143.....	
7.5	התוצאות 143.....	
7.6	המצב לאחר מלחמת לבנון 146.....	
7.7	סיכום 148.....	
8	התעמולה וההונאה 150.....	
8.1	"צה"ל אינו בוחר את משימותיו" 150.....	
8.2	"שיעור באזרחות" - על דמוקרטיה, ועל שלטון החוק 151.....	
8.3	דיונים אידיאולוגיים כתרגיל השפעה פסיכולוגי: 154.....	
8.4	"שיח חדש" – שינוי מטרת הצבא מלווה בשינוי שפתו 155.....	
8.4.1	דוגמאות ל"שיח חדש" האזרחי: 155.....	
8.4.2	ה"שיח חדש של צה"ל" 156.....	
8.4.3	מחיקת המילים 158.....	
8.4.4	חשיפת הכוונות 158.....	
8.5	מ-1984 עד 2005 159.....	
8.6	מותה של האמת בהכנות המנטליות 162.....	
8.6.1	שכתוב ההיסטוריה 162.....	
8.6.2	חשיפת הכוונות: 163.....	
8.7	אידיאולוגיה של שינוי יעוד וזהות הצבא 164.....	
8.8	שיטות הטעיה וכחש 166.....	
9	הערת סיכום והמלצות לפעולה 169.....	
iii	סימוכין 172.....	
	קבוצה א': סימוכין מרכזיים 172.....	
	קבוצה ב': סימוכין "התנתקות", גירוש ומדינה – כללי 172.....	
	קבוצה ג': סימוכין פסיכולוגיה ושיטת-מוח – כללי 172.....	

קבוצה ד': סימוכי מסמכי "ההכנה המנטלית".....	173
קבוצה ה': סימוכי לבנון-2 - כללי.....	174
iv. נספחים כלליים.....	175
נספח 1. "ערכת ההכנה המנטאלית" – הבהקים.....	175
נספח 2. חוברת הפסיכולוגים – הבהקים.....	176
נספח 3. חוברת ביסל"מ – הבהקים.....	177
נספחים לפרק 1' – מבוא.....	191
נספחים לפרק 2' – ההכנה המנטאלית להתנתקות.....	191
iv.2.1. חייל מג"ב מתורגל בהסטת המבט מול נערה כתומה.....	191
iv.2.2. הלוגיסטיקה בהתנתקות- אט"ל.....	191
iv.2.3. תשובת המדינה: "הפינוי נועד לרווחת הפלסטינים".....	193
iv.2.4. ערכת הסברה למפקדי צה"ל - הערכות ל"שבת אחים".....	194
iv.2.5. "פקודה בלתי חוקית בעליל", קטעים מערכת מינהל חברה ונוער....	195
iv.2.6. ד"ר יואל אליצור, יום עיון ב'התנתקות',.....	196
iv.2.7. מתוך 'רוח צה"ל'.....	197
iv.2.8. "כבוד האדם" – קח"ר (קצין חינוך ראשי).....	198
iv.2.9. בין ביטוי לגיטימי להסתה ("הערכה").....	199
iv.2.10. מסרים מוחבאים בהדרכה ב"הפעלת כח".....	199
iv.2.11. מצב סיום נדרש, מתוך "הערכה", 2004.....	200
iv.2.12. מסמך אזח"ע – פסיכולוגי על לקחי פינוי חבל ימית.....	201
נספחים לפרק 3' – ההיבט המשפטי להכנה המנטאלית ולפצלו"ם.....	202
iv.3.1. בג"ץ בעתירת הפורום המשפטי ואח' להימנע משימוש בחיילי צה"ל.....	202
נספחים לפרק 4': הלוחמה הפסיכולוגית ב'התנתקות'.....	205
iv.4.1. שמות של פסיכולוגים ויועצים שהשתתפו ב"הכנות המנטליות" (רשימה חלקית).....	205
נספחים לפרק 5' – בעיות לחימתיות טרם ה-פצלו"ם.....	207
נספחים לפרק 6' – הפצלו"ם ושברו.....	207
נספחים לפרק 7' – יחסי צה"ל – כתומים וחברה בכלל.....	208
iv.7.1. חלוצ מאיים: נסגור את ההסדר.....	208
iv.7.2. הטובים לטיס – גם ב'התנתקות'.....	209
iv.7.3. האגודה למען החייל.....	210
iv.7.4. מילואימניקים יפנו את מג"ב למשימת הפינוי.....	211
iv.7.5. צלפים ומסתערבי דובדבן נגד המתנחלים.....	212
iv.7.6. עובדי משרד הבטחון מתנדבים למשימה.....	213
iv.7.7. "תרגיל מלחמה" למבצעי העקירה -ערוץ-7.....	213
iv.7.8. במעטפת עקירת הישובים יוצבו צלפים.....	214
iv.7.9. חייל!, אכלת אצל מתנחל? – תרותק לבסיס.....	215

- iv.7.10. אוטובוס משולט ב'התנתקות'..... 216
- iv.7.11. בפקוד דרום אובדי עצות מול הדרישה להבליג..... 217

i. תקציר

"נקודת המוצא העקרונית הינה כי הוצאתו של אדם ממקום מגוריו והעברתו הכפויה למקום אחר פוגעת קשות בכבודו, בחירותו ובקניינו. ביתו של אדם אינו רק קורת גג לראשו, אלא גם אמצעי למיקומו הפיזי והחברתי של אדם, של חיי הפרטיים ויחסיו החברתיים. מספר זכויות אדם בסיסיות נפגעות בשל עקירתו הלא-רצונית של אדם מביתו והעברתו למקום אחר, גם אם העברה זו אינה כרוכה בחצייתו של גבול מדיני".

----- אהרון ברק, פס"ד עג'ורי, 7015/02, שבו דחה גרוש משפחות מחבלים משכם לעזה

החידה הגדולה היתה: איך הובאו רבבות חיילי צה"ל לצעוד בסך, לזג מבט קפוא ורובוטי, ולהשליך משפחה אחר משפחה מביתה ומחפירות חייה. "ברגישות ובנחישות".

גירוש היהודים מעשרים ואחד יישובים בחבל עזה ומארבעה יישובים בצפון השומרון והפיכת יישוביהם לתל חורבות, היה אסון למגורשים, מכה לנאמני שיבת-ציון וטראומה לאומית לישראל ולאומה היהודית בכלל. היה, הווה ויהיה. לפתע פתאום, סתם כך, מי שנבחר בדגל "דין נצרים כדין תל-אביב", החליט להפוך כיוון, ופתח במירוץ הכחדה עצמית. מירוך נגד הציונות, בטחון ישראל, זכויות אדם, ערכי האומה והארץ; לא נצרים בלבד. מירוך של בגידה חסרת פשר במיטב בוני הארץ ובפאר ישראל. משהו בסגנון שריפת רומא ע"י נירון קיסר. והמערכת כולה יישרה קו. צבא ההגנה לישראל גויס ומילא את תפקידו "בנחישות וברגישות".

כל מי שחזה במצעדי החיילים בגוש קטיף במדים השחורים כשסמל המדינה על דש בגדיהם ועל כובעיהם, בצוותים המשולבים של שוטרים וחיילים במחסומים, אשר יחד רדפו את מיטב הנוער - כ"מסתננים" וכ"שב"חים"; כל מי שהאזין לזמירות אלופי צה"ל ש"הכתומים מסוכנים יותר מהחיזבאללה", תִּמָּה איך נעשה הפלא הזה. איך הוסב צה"ל להיות צבא גירוש? כיצד נאטמו מפקדים וחיילים?

התמהון גָּדַל אחרי מלחמת לבנון השנייה: רק 10 חדשים לאחר המבצע ה"מתוקתק" ביותר בתולדות צה"ל, הוא ה"התנתקות" – הנה בא כשל לבנון-2. האם זה סתם ביש-מזל? האם זה אך "מקרה" שעוד בטרם יבשו המשתאות לאלבומי הפינוי, בא הכישלון בדבר האמיתי – מלחמה? – מלחמה מול אויב חיצוני? איך זה שצעידה מצוחצחת של 7 מעגלים של צבא שעבר הסבה להיות "שומר שלום" ב-18 חודשי הכנה מנטלית מפוארת, לא הניסה 3000 מחבלים מחופרים היטב ויורקי קטיושות, כמו שהממה שם בגוש, את מלח הארץ? סתם מקרה?

ובכן, ברור שלא רק שאין זה מקרה, אלא דווקא - תוצאה הכרחית. כי אותה הכנה מנטלית

שכה "תקתקה" את הגירוש, היא זו שסרסה את כושר הלחימה של צה"ל. בעיקר בפקוד הצה"ל. אך מכיוון שאמת זו וקשר סיבתי זה כל כך ברורים, והתוצאות כל כך הכרחיות, והידיעה על כך כל כך מוכחת, במיוחד אצל מפקדי צה"ל שאפילו התריעו עליהן – מתגברת התמיהה: איך ולמה שתקו? איך ולמה הפכו את עורם?

תמיהה זו הולידה את המחקר הזה – מחקר ה'הכנה המנטלית לביצוע ה'התנתקות' שעברו חיילי צה"ל ומפקדיו, ותוצאותיה. מחקר שעיקרו חשיפת העובדות.

ה'התנתקות' הופרחה בהפתעה ב-18.12.2003, ב"כנס הרצליה". אז חשף אריאל שרון את תכניתו לעקור את יהודי גוש קטיף וישובים בצפון השומרון מבתייהם. למה? – ככה! זאת אך 7 חודשים לאחר שאנס את ממשלתו לקבל את "מפת הדרכים", ולמרות שהגירוש החד-צדדי נגד את יסודה. עם זאת, בלה-בלה סמולני הופרח: זה יביא ביטחון לישראל ויבטל חיכוך עם ערביי חבל עזה, דרך התנתקות מוחלטת מהם. חודשיים אחר כך חודד המסר בריאיון ליואל מרקוס ב'הארץ'. אז פרס שרון את חזונו: **"אני יוצא מנקודת הנחה שבעתיד לא ישובו יהודים בעזה"**.

מיד לאחר סיום הנאום בכנס הרצליה, הקים אלוף פיקוד דרום - דן הראל, בחשאי, צוות לעניין זה: צוות פסיכולוגים. למה בחשאי? כי התוכנית עדיין לא הובאה לאישור הממשלה, ועדיין לא הועלתה להצבעה כלשהי – אף לא בקריאה ראשונה בכנסת. וכידוע, בדמוקרטיה הישראלית, צה"ל מציית להנחיות פוליטיות של ראש ממשלה ללא אישור ממשלה וכנסת.

צוות חשאי זה התחיל מיד להכין מערך הסבה נפשית ואידיאולוגית לצה"ל ככלל, ולחיילים באופן אישי. ההסבה נדרשה עקב הסתירה הבלתי אפשרית בין ייעוד צה"ל, שהוא הגנה על מדינת ישראל ואזרחיה מפני אויב – לבין "משימת ההתנתקות", שכל כולה גירוש יהודים מארצם כדי שהיא תימסר לאויב, והם יירמסו לפליטים חסרי כול. תכנית הפסיכולוגים יצאה מן הדפוס ביולי 2004 כערכות צה"ליות בשם 'הכנות מנטליות למשימת ההתנתקות', בהוצאת ממד"ה, ענף פסיכולוגיה מז"י, למד"ה משטרה, וחיל החינוך והנוער. חוק ההתנתקות אושר בכנסת בתאריך 16.02.2005, כ-7 חודשים תמימים לאחר יציאת הערכות לאור.

הקונפליקט היה מובנה בתכנית הגירוש, ומשום כך היה ברור לראשי השלטון - האזרחי והצבאי - שחייבים להתגבר עליו. ההתגברות נעשתה דרך שחרור החיילים ממצפונם, דרך אימונם ב"ניתוק רגשי", כך שיהפכו לרובוטים ממלאי פקודה. פקודה שבאופן טבעי - היא בלתי חוקית בעליל.

במהלך המחקר חשף צוות חקר ההכנה המנטלית (המצ"ח), אלפי דפי "הכנות מנטליות" ותדרוכים פוליטיים. ניהל ראיונות עם חיילים משוחררים שלקחו חלק בהכנה ובמעשה, ניתח עדויות בסוגי מדיה שונים, ובחן סרטי תעודה ותעמולה צה"ליים. ה"אקדח המעשן" בהבנת הטכניקה היה דוח שפרס את תכנון המבצע לשיטת המוח שעשו הפסיכולוגים –

במילותיהם: כתב העת 'פסיכולוגיה צבאית', גיליון 5, דצמבר 2006; שער ראשון - 'משימת ההתנתקות, מבט מבפנים', עמ' 1÷273, בלמ"ס, בהוצאת המרכז לפסיכולוגיה צבאית יישובית. במסמך זה: הסבר מקצועי-טכני לשטיפה הנפשית והפוליטית, הבהרת סדר היום הצה"לי לקראת המעשה, טכניקות שהוחלו ופקודות ותרגולות שונות ששטפו את צה"ל.

מבצע ה"הכנות המנטאליות למשימת ההתנתקות" הוכן בצה"ל באופן יסודי כזה, שקשה להצביע על משהו שדמה לו לפני כן. ערכות ה"הכנות המנטליות למשימת ההתנתקות" הופקו לכל דרג פיקוד ולכל דיסציפלינת חיילים: מג"ד, מ"פ, מ"כ, שוטר וכו'. הערכות עיצבו אידיאולוגיה חדשה. עיקריה: אין אמת אחת; "דמוקרטיה" היא חזות הכל, המדינה היא דמוקרטית לפני שהיא מדינה יהודית. ה"התנתקות" דמוקרטית וחוקית. "חוקי" זה מה שבג"ץ קובע. הוא גם קובע מה זו דמוקרטיה. צה"ל הוא מגן המשטר ועל כן, הפעלתו נגד אזרחים, אף בתוך שטח ישראל – חוקית. זאת למרות שה'אני מאמין' של צה"ל - 'רוח צה"ל' - דורש ביצוע פקודות חוקיות בלבד, מעלה על נס את אהבת המולדת ואת ערכי העם היהודי, ואין בו זכר למשימה שהיא הגנה על המשטר ועל ה"דמוקרטיה". חובת הציות הייתה תכלית השטיפה. היא הוטמעה על גבי הבלבול שהחדירה הפוסט-מודרנה לצה"ל. הוטמעה באופן הדרגתי, תוך גניבת דעת, ובשילוב איומים, הונאות, שקרים ופיתויים. הוטמעה תוך השתלטות "מנגנון ניתוק רגשי", השנאה של מתנחלים ושינוי זהות פוליטית.

כך חוללו הפסיכולוגים הפיכה צבאית שקטה של ממש. הפיכה, מבלי שיידעו עליה את החיילים ואת אזרחי ישראל; הפיכת צה"ל מכוח לוחם ומגן, לצבא פוסט-מודרני שהוא כוח פצל"ם - פעולות צבאיות לא מלחמתיות (מונח רשמי). צבא, שבמקום להתמקד בהגנה על אזרחי המדינה ובמלחמה באויב – התמקד, ללא סמכות או רשות, בגירוש אזרחים והחרבת יישובים.

לחיילים נאמר שאם הצבא לא יעמוד בהצלחה במשימת הגירוש, יתרחש חורבן בית שלישי... אלו שלא נפלו מול איום זה, קבלו איומים גלויים ומוסווים: הדחה מקורסים יוקרתיים, פיטורין של אנשי קבע, כלא, נזק באזרחות. הלחץ לבצע את הגירוש ולהשתלב בהכנות אליו בא מכל הכיוונים. במקביל, הושלטו ב"הכנה" שיטות של: עיקור רגשי, איון אחריות אישית, "חשיבה מתקנת" וגניבת דעת ("למגורשים אין דבר נגדי אישית - זה לא אני"), "שיח חדש", ומניפולציות הימום. אלה השלימו את פעולת המלקחיים. פעולת ההימום התבטאה בכוח האדיר שצעד בסך בתבנית פֶּלָנְקְס (phalanx) הלוח ושוב, ושידר הלם במסה אדירה ומאיימת: הלם למתיישבים ("אין לכם סיכוי בהתנגדות"), והלם לחיילים ("אין לכם סיכוי בסירוב").

השיטות שננקטו כדי לעקר בחיילים רגשות ומחשבה וכדי לנתקם מאחריות אישית למעשיהם, הפכו אותם לרובוטים. רובוטים שעשו את משימתם בגירוש, אך כשלו בלחימה אחר כך. רובוטים שחלקם התערערו עד לטראומה לאחר מעשה. טראומה שאותה צפו

הפסיכולוגים, אך לא עשו דבר על מנת למנוע אותה.

ה'הכנה המנטלית' הזו והמעשה עצמו נבחנו מכמה בחינות: החוקית-משפטית, המקצועית-פסיכולוגית, הצבאית-לחימתית, כלומר, המשמעות ללחימתיות צה"ל וההשלכות על יחסי צה"ל והחברה בישראל.

בהיבט המשפטי, 'ההכנה המנטלית' הסתמכה על הכשר משפטי לפקודת הדרג המדיני. אך בבחינת חוקי ישראל הנוכחיים (כידוע אין בישראל חוקה) ופרשנות בג"ץ להם, נמצא שהכשר זה אינו חוקי. מעבר לכך שההכשר אינו מוסרי ומהווה פשע נגד העם היהודי ונגד האנושות, הוא איננו חוקי מעצם יעוד צה"ל: כי תפקידו של הצבא במדינה דמוקרטית הינו, כפי שקבע הרמטכ"ל במסמך "יעוד צה"ל", ועל פי החוק: **"להגן על קיומה של מדינת ישראל, שלמותה, ריבונותה ושלומו תושביה, ולסכל מאמצי אויב לשבש את אורח החיים התקין בה."** לשם כך יש לצבא נשק התקפי, יחידות מאומנות וחיילים המגויסים בגיוס חובה על פי חוק. כוח זה עולה עשרות מונים על סדר הכוחות המשטרתיים. אין זה מתפקידו ומסמכותו של צה"ל לאכוף חוק או לבצע כל פעולה אחרת, למעט הגנה על המדינה מפני אויביה החיצוניים. השימוש בצבא על מנת לבצע החלטות ממשלה שאינן קשורות ישירות לבטחון המדינה, הוא בלתי חוקי בעליל.

ה"הכשר" שנתן בג"ץ לשימוש בצה"ל בגירוש גוש קטיף, בהסתמך על התיקון לפקודת סדרי השלטון והמשפט, שהתיר להשתמש בצה"ל "לשם השגת יעדיה הבטחוניים-לאומיים" של מדינת ישראל, נעשה בניגוד גמור לכוונת המחוקק בתיקון זה. כוונת התיקון אמורה לאפשר פעילות וולונטרית של צה"ל בתחומי הבריאות, החינוך וקליטת העלייה, ולא לצורך שימוש בחיילים למטרות פוליטיות כפי שנעשה בגירוש.

מתן פקודה בלתי חוקית בעליל מחייב את צה"ל כגוף וכל חייל ומפקד בנפרד, לסרב לבצעה, שאם לא כן, יועמד שלטון החוק והמשטר הדמוקרטי במדינת ישראל בסכנה קיומית ודאית.

בהיבט המקצועי-פסיכולוגי נעשתה פעולת הונאה ורמייה גדולה והרסנית. אנשים רגילים אינם מסוגלים - בדרך כלל - לגרש אוכלוסיה אזרחית שלא בסערת מלחמה; במיוחד לא אחים. זה נוגד את תשתית המוסר הטבעי. לפיכך, היה צורך בהפעלת מערך אדיר של מניפולציות פסיכולוגיות, שיביאו את החיילים והשוטרים ליכולת זו. הטכניקות הפסיכולוגיות הופעלו על בסיס משולב של פיתוי, איום וכפייה, תוך שימוש בידע שנאסף בניסויים אמריקאיים, אשר חקרו איך מכחידי מוסר טבעי באנשים ומנטרלים את התנגדותם לציות. הציבור, לרבות האוכלוסייה המיועדת לגירוש, הוזן במסרים אשר תיארו את המתרחש כמשחק, אשר יש לשחק אותו לפי הכללים שלהם. למשל, גילויי מחאה מסוימים הותרו אך כל פעולת התנגדות שהיה בה משהו ממשי, אפילו שהיתה פסיבית - כמו

חסימת כבישים - הוגדרה כאלימות וגונתה בחריפות.

הונאות פסיכולוגיות הופעלו גם על ראשי המתנגדים לגירוש ותומכיהם. הם תודרכו באופן ישיר ובמסרים עקיפים איך להיאבק "באופן בונה" – כאשר המשמעות לקוד מכובס זה היא: להיאבק מבלי לנצח. פעילות זו, אשר למעשה אפשרה את הגירוש, נעשתה בגיבוי של המוסדות לבריאות הנפש במדינה. המוסדות, למרות שידעו על הנזקים הנפשיים והבריאותיים הצפויים לאוכלוסיה המגורשת, לא התריעו, לא דרשו למנוע את הגירוש, לא פרסמו אודות טראומות בלתי הפיכות, ולא הכינו את המגורשים למאבק אמיתי כדי למנוע את העקירה. זאת, כפי שבוודאי היה קורה לו היה מדובר בתושבי אום-אל-פאחם. כל משימתם וכל פועלם כוונו להעברת הגירוש בלי התנגדות. נראה שאלו מביניהם שעשו זאת, פעלו ממניעים פוליטיים ומעלו בתפקידם המקצועי: לדאוג לרווחת לקוחותיהם וקהילותיהם.

ל'הכנה המנטלית' הייתה גם תוצאה צבאית. צה"ל, שהפך לפצל"ם ב'התנתקות', שילם על כך בכושרו הלחימתי. בחינת 'פצל"ם צה"ל' היא בחינה אובייקטיבית של נזקי ה'הכנה המנטלית' ללחימתיות צה"ל. זו אינה בחינה של הגיון המעשה, מוסריותו או חוקיותו. נקודת המוצא לבחינה זו היא התוצאה: כשל לבנון-2. כשל שאין ספק שאינו מקרה בלבד, אלא תוצאה הכרחית מההסבה שעבר צה"ל - ובעיקר הפיקוד הבכיר שלו, 10 חדשים לפני כן. מה עוד, שהרוח ב-10 חדשים שחלפו מאז ההסבה הייתה, שעכשיו על הכוונת ה"דבר האמיתי": ה'התכנסות'...

ברור שהפגיעה בלחימתיות צה"ל לא החלה פתע-פתאום ב'הכנה המנטלית' ל'התנתקות'. את השורש יש אולי לחפש במסירת סיני. לאחריה 'האינתיפאדה' הראשונה, שמיסדה ברחנות מאבנים בתירוף של "יש רק פתרון מדיני", היוותה נפילת מדרגה ברורה. בעקבותיה היכה "תהליך השלום" ללא רחם במשך 14 שנה. "תהליך השלום" חנך מחדש את צה"ל ב"דיסקט אוסלו" על "פרטנר" מדומה, ובלבל את היוצרות ואת הלחימתיות. נפילות מדרגה בולטות בשנות אוסלו הן: ההבלגה באירועי המנהרה, תורת האי-נצחון על הטרור - ובקריצה: 'מלחמה בעצימות נמוכה', ההפקרה מדעת של מדחאת יוסף בקבר יוסף, והמנוסה מלבנון. אך גם 'דיסקט אוסלו' לא נפל יש מאין. הוא בא על רקע תרבות ואידיאולוגיה שזלגו מנותני הטון של החברה בישראל שמהותן: פוסט-ציונות. תרבות ואידיאולוגיה שמנוגדים לכלל ההווה היהודית ולציונות בפרט. הפוסט-ציונות צמחה כמוטציה ישראלית לזרם תרבות עולמי – הפוסט-מודרנה. כדי להבין למה זו מוטציה, יש לראות את המוטיב המרכזי של הפוסט-מודרנה בעולם: "אין אמת אחת, יש "נרטיבים"; לכל אחד הנרטיב שלו", ואיך על איון אמת זה בישראל, הולבשה שלילת הציונות ושלילת זכות האומה היהודית לחיים. עיוות זה זלג לצה"ל והכשיר בו את ההתכחשות הפוליטית ליעודו.

זו היתה ההכנה הארטילרית למכת הסיום: ה'התנתקות'. ה'הכנה המנטלית' ל'התנתקות' והגירוש עצמו תקעו את המסמר בארון. למה? כי הם לא רק שיבשו דרך לחימה, אלא ממש

הסבו את צה"ל: הסבה של צה"ל הלוחם לפצל"ם, לכוח שיטור, שתכליתו מנוגדת ליסוד קיומו ולתכליתו המקורית. 'פצל"ם', לכאורה עוד קיצור צה"לי - כאילו טבעי, אבל למעשה, זהו קוד בקריצה להסבה של צה"ל לכוח שיבצע משימה פוליטית; סמולנית כמובן.

ההסבה ב'הכנה המנטלית' ובגירוש עצמו הייתה לא רק שינוי יעוד, אלא אף הסבת זהות. שינוי היעוד הסב את צה"ל מצבא שייעודו הגנה על המולדת וניצחון על אויב, לכוח כמו-שיטור מוכוון משימה פוליטית - עם שהמשימה אינה ממש משטרית. הסבת הזהות דרסה את 'רוח צה"ל'. ורוח צה"ל היא ה"אני מאמין" שלו. "אני מאמין" זה הוא לוז הלחימתיות - לכל מרכיביה: מקצוענות, כושר קרבי, משמעת, רעות, גאוות-יחידה, מורשת-קרב, מנהיגות, רוח-לחימה והקרבה בקרב. רוח שגיבשה את צה"ל מראשית היוולדו, הניעה אותו, סחפה את מתגייסיו והייתה ברורה כשמש לפני שהיה צריך למסד אותה בשם זה ב"קוד אתי" או ב'פנקס כיס'. אבל, אם "אני מאמין" זה נרמס, אין תכלית לכל השאר.

הפצל"ם, שינה את ראיית האויב כאויב, ואת תורת הלחימה להבסתו. הפוסט-מודרנה – במוטציה הפוסט-ציונית שלה שזלגה לצה"ל מכלל החברה בישראל – מיסדה רוח הרסנית בצה"ל: חתירה לאי-ניצחון, התחכמות להשגת משימה (למעשה: לאי-השגתה), בריחה ממגע קרבי ומכיבוש שטח, ומחשבה שהספין יענה את הכול. אלו, יחד עם ההתמקצעות וההכוונה לפעולות שיטור נגד יהודים בהכרח פוגעות בלחימתיות באויב.

את התלות הזו – התלות בין הלחימתיות-נגד-אויב לבין ההתמקצעות במשימות שיטור-נגד-יהודים ניתן להמחיש באופן קונספטואלי, בנוסחה הבאה:

$$L_E + S_J = \text{Constant}$$

L_E – Lehimatiyut against Enemy - לחימתיות-נגד-אויב

S_J – Shitur against Jews - שיטור-נגד-יהודים

משמעות הצורה הנוסחתית היא, שככול ש- S_J (השיטור) הולך ומתחזק, כך בהכרח, הולכת ונחלשת L_E (הלחימתיות). כמובן שאיפיון זה מתייחס לצה"ל – הפועל על "רוח צה"ל", ובאילוצי סמיכות זמנים בין תקופות הלחימה והשיטור, והוא רלוונטי בעיקר בפיקוד הקבע הגבוה (תא"ל ומעלה)!

על גבי אלו בא כשל לבנון-2. כשל שבהיבט צבאי הוא כשל לחימתיות. כשל בחתירה לניצחון; בהגדרת מטרות - בכל רמת פיקוד; כשל ביכולת שליטה בשטח; כשל בפקודות ברורות ותקניות; כשל בכיבוש שטח ובפעולה מתואמת של יחידות. בכל אלה בולטת מורשת הפצל"ם של ה'התנתקות'. הפיקוד הבכיר, ממח"ט ומעלה, הפנה את כל מרצו ותשומת ליבו להסבת צה"ל והסבת עצמו, לצורך ביצוע ה'התנתקות'. לטובת הסבה זו הוא סיגל לעצמו 'שיח חדש', תירגולות חדשות וקריטריונים חדשים לקידום. לטובת אלה הוא דרס את 'רוח צה"ל' ואת סיבת קיומו – הגנה על האומה היהודית ומדינתה. דרס, מפני קדושת מילוי הפקודה, גם אם זו הפוכה למהותו ולשליחותו. דרס מפני הספין. דרס, כי זה היה תנאי הכרחי

להכנה ל'התנתקות'.

ל'הכנה המנטלית' ולהשתתפות צה"ל בגירוש היתה השפעה הרסנית על המוטיבציה של הציבור הימני-ציוני-דתי להתמסר לשרות בצה"ל. ציבור זה קלט, אם כי באיחור, שהגירוש בא לעולם אך ורק ככלי נגדו, כהתנכלות מכוונת בעלת סממנים אנטישמיים, שנועדה לזעזע את אמונת חייו. בפגיעה זו, תפס צה"ל מקום מרכזי וייחודי. זאת מכיוון שבין ציבור זה לבין צה"ל היו יחסי אהבה שבאו לידי ביטוי בקידוש ובנתינה ללא גבול של הציבור הזה לצה"ל – בחובה, בקבע ובמילואים.

בניגוד למערכת המשפט, המשטרה והתקשורת, שמהן לא היתה כל ציפייה, התגובה לבגידת צה"ל היתה קשה. עלבון וכעס. תחושה זו הוגברה שבעתיים נוכח ה"תקתוק" בה בוצע הגירוש מול האדישות בהגנה עליהם במשך ארבע שנות הפגזה מסיבית של גוש קטיף. בנוסף לכך, התפתחה בציבור זה תחושת זלזול מקצועי כלפי הצבא שלא הראה כל הבנה לאסון הבטחוני הברור מראש שאליו מובילים החורבן והנסיגה. ואם היו איים של הבנה שבסופו של דבר התקפלו מול קדושת הציות, הדבר עוד הגביר את התסכול. התוצאה היתה ירידה חריפה במוטיבציה לשירות, נשירה ממילואים, ודחיית מסלולי פיקוד וחתימה לשירות קבע.

תוצאות מלחמת-לבנון-2 תיקנו במשהו את מערכת היחסים העכורה. שובו של האיום הקיומי אינו מאפשר לצה"ל את הלוכסוס להפסיד את הציבור הכתום. מצד שני, אין לקרבנות הגירוש אפשרות להשתעשע בתיעוב צה"ל. כיום מתייצבת המוטיבציה לשירות על הכרה בחשיבות צה"ל כמגן קיומי תוך "התפכחות" מ"קדושתו", ושמירה מפני היסחפותו להרפתקנות סמולנית. במקביל, למדו בצה"ל להעריך את משמעותו וחשיבותו הקריטית של הציבור הכתום: מלא מוטיבציה, ממושמע, ישר, נאמן ונורמטיבי המתגייס בהמוניו לשירות. הכרה שבהכרח תרתיע מכניסה להרפתקאות פצל"ם נוספות.

ידיעה, איך נעשתה ה"הכנה המנטלית" שהסבה את צה"ל לביצוע הגירוש, והכרה של שברה – הפגיעה בלחימתיות צה"ל, הם תנאי-סף לתיקון צה"ל כיום. ידיעה זו גם תוציא את עוקצו של פצל"ם עתידי, ולכן היא תנאי הכרחי למניעתו ולהרתעה מגירוש-יהודים אובדני נוסף.

ii. מונחים וקיצורים

מלת"מ – המרכז לחקר תורת המערכה	(מיל") – דרגה צבאית ביחידת מילואים
ממד"ה – מחלקת מדעי ההתנהגות, באגף	אזח"ע – איזור חבל עזה
כח אדם (פסיכולוגים)	אט"ל – אגף טכנולוגיה ולוגיסטיקה
מצ"ח – משטרה צבאית חוקרת	איר"ש – אזור יהודה ושומרון
סא"ל – סגן אלוף	אל"מ – אלוף משנה
פד"מ – פיקוד דרום	ביסל"ם – 'בית ספר למנהיגות', צה"ל
פז"מ – פיקוד ומטה, מכללה	המב"ג – הכנה מנטלית לביצוע הגירוש
פצ"ן – פיקוד צפון	המצ"ח – הכנה מנטלית, צוות חקר
פצ"ר – פרקליט צבאי ראשי	חפ"ש – חייל פשוט
פצל"ם – פעולות צבאיות לא מלחמתיות	יוהל"ן – יועצת הרמטכ"ל לענייני נשים
פק"ל – פקודות קבע לקרב	יוע"מ – יועץ משפטי לממשלה
פקמ"ז – פיקוד מרכז	לבנון-2 – מלחמת לבנון השנייה
קח"ר – קצין חינוך ראשי	מ"כ – מפקד כיתה
רס"ן – רב-סרן	מ"מ – מפקד מחלקה
רע"ן – ראש ענף	מ"פ – מפקד פלוגה
תא"ל – תת-אלוף	מג"ד – מפקד גדוד
תו"ל – תורת לחימה	מז"י – מפקדת זרוע היבשה
	מח"ט – מפקד חטיבה
	מל"ב – מועצה לביטחון לאומי

1. מבוא: על לידת ה"הכנה המנטלית", על חשיפתה וחקירתה

1.1. מבוא

(אין מוקדם ומאוחר בתורה...)

ובני ישראל פרו וישרצו וירבו ויעצמו במאד מאד ותמלא הארץ אתם:

(ח) ויקם מלך חדש... (ט) ויאמר אל עמו הנה עם בני ישראל רב ועצים ממונו:

(י) הבה נתחכמה לו פן ירבה...

(יב) וכאשר יענו אתו בן ירבה וכן יפרץ ויקצו מפני בני ישראל (שמות פרק א')

וילך יוסף אחר אחיו...

(יח) ויראו אתו מרחק ובטרום יקרב אליהם ויתנבלו אתו להמיתו:

(יט) ויאמרו איש אל אחיו הנה בעל החלמות הלזה בא:

(כ) ועתה לכו ונהרגהו ונשלכהו באחד הבורות... ונראה מה יהיו חלמתיו:

(כב) ויאמר אליהם ראובן אל תשפכו דם השליכו אתו אל הבור הזה אשר במדבר ויד אל תשלחו בו ...

(כג) ויהי כאשר בא יוסף אל אחיו ויפשימו את יוסף את בתנתו את בתנת הפסים אשר עליו:

(כד) ויקחהו וישלכו אתו הברה והבור רק אין בו מים:

(כה) וישבו לאכל לחם... (בראשית פרק לו)

קרוב לשלוש שנים לאחר "הבה נתחכמה לו" של שנות האלפיים, אנו באים לספר בגירושם של היהודים מגוש קטיף וצפון השומרון. המה בעלי החלומות שהתגשמו, אשר פרו ורבו והתעצמו במאד מאד. שליטים קמו ושליטים נפלו, וכאשר עיננו, כן רבו וכן פרצו. עד אשר קם "מלך" חדש בישראל. מלך אשר ידע היטב את בני ישראל, ויאמר: הבה נתחכמה לו.

אחיהם הטובים, חברי מועצת יש"ע ורבניהם, חששו משפיות דמים, ונתנו ידם להשלכתם אל הבור. "בנחישות וברגישות". אחיהם הקעים קראו להורגם: "בחי כל עם יש יותר מאלטלנה אחת", אמר האחד. בעלי החלומות, ניסו להתקרב אל אחיהם "באהבה", אך אלו הפשיטום מכל אשר היה להם, טרם שזרקום לבור. ומשזרקו, "ישבו לאכול לחם". אכול ושתה. לא תהיה מלחמת אחים, כי אנחנו לא אחים...

"והבור ריק, אין בו מים", אלא כאשר יבואו גשמי החורף והקרה על מחנות העקורים בהם יישבו....

1.2. איך ומתי נולדה ה"הכנה המנטלית"?

ב- 18 בדצמבר 2003, חשף ב'כנס הרצליה' מי שהיה אז ראש ממשלת ישראל - אריאל שרון,

את תכניתו לסגת מגוש קטיף ומישובים בצפון השומרון, ולעקור את תושביהם היהודים מבתיהם, באופן חד-צדדי. זאת בניגוד ל"מפת הדרכים" שעליה חתם 7 חודשים קודם לכן, ושהתנתה נסיגה בהסכם דו-צדדי, וזאת לאחר הפסקת הטרור ופירוק ארגוני הטרור מנשקם. תוכנית העקירה כונתה על ידי היוזם בשם "תוכנית ההתנתקות" ומטרתה היתה, לדבריו:

"להפחית ככל הניתן את הטרור ולהעניק לאזרחי ישראל את מרב הביטחון. צעדים אלה יגבירו את הביטחון של תושבי ישראל ויקלו על צה"ל וכוחות הביטחון במילוי המשימות הקשות העומדות בפניהם. התוכנית נועדה להעניק מקסימום ביטחון וליצור מינימום חיכוך בין ישראלים לפלסטינים. היא תכלול פריסה מחודשת של כוחות צה"ל בקווי ביטחון חדשים ושינוי בפריסת היישובים."¹

מיד לאחר סיום הנאום הקים אלוף פיקוד דרום דן הראל, צוות לענין זה. צוות פסיכולוגים. בחשאי. למה בחשאי? כי התוכנית עדיין לא הובאה לאישור הממשלה, ועדיין לא הועלתה להצבעה כלשהי - אף לא בקריאה ראשונה בכנסת. הפסיכולוג של פיקוד דרום בתקופה זו רס"ן צור קרן, היה חבר בצוות ההיגוי החשאי מן היום הראשון. **"הפסיכולוג של אוגדת עזה, רס"ן יותם אמיתי, החל לבלוע באופן אובססיבי כל פרסום, כל כתב עת, כל ספר שעסק בפינוי ימית"**.²

צוות חשאי זה הגדיר את מטרותיו ובהתאם להן, הכין תוכנית למימושן. בעת הגירוש נעו עשרות פסיכולוגים בצמוד לחיילים, פסיכולוג לגדוד, וסייעו בזמן אמת לביצוע הגירוש. הם ניתחו את התוצאות בעת הביצוע, לאורך של ההכנות, על מנת לגבש תוכנית פעולה לגירושם עתידיים: זו היתה **"הזדמנות שלא נקרת לחוקרים בשדה הקרב. טבעה של המשימה הוא חד-פעמי וניסויי"**. זה היה **"מחקר אתנוגרפי"**³, **"הזדמנות להפוך לארכיאולוגים של תהליכים צבאיים"**⁴. המסקנות רלוונטיות למקרים דומים בעתיד, בהם יוטל על צה"ל לבצע פצל"ם".⁵

התוכנית יצאה מן הדפוס ביולי 2004, בדמות ערכות צה"ליות שאותן הפיקו ממד"ה, ביסל"מ, מז"י מחלקת הדרכה, ממד"ה (ר' מונחים וקיצורים) משטרת ישראל, המרכז לפסיכולוגיה צבאית יישומית ביבשה, ולקח בה חלק חיל החינוך והנוער, תחת השם 'הכנות מנטליות למשימת ההתנתקות'.

רק ב- **3 בנובמבר 2004**, כמעט שנה לאחר נאום שרון, ו- 4 חודשים אחרי שכבר יצאו

¹ כנס הרצליה -

www.herzliyaconference.org/Articles/Article.asp?ArticleID=1096&CategoryID=170

² אלכס פישמן, 'ידיעות אחרונות', 19.8.05

³ כתב עת 'פסיכולוגיה צבאית', מס' 5, דצמבר 2006 - להלן 'כתב העת' - עמ' 15

⁴ 'כתב העת', עמ' 16

⁵ 'כתב העת', עמ' 82

הערכות המוכנות אל המפקדים, אושר בכנסת בקריאה ראשונה, חוק "פינוי-פיצוי", כצעד ראשון לאישור הגירוש.

רק ב-16 בפברואר 2005, כ-7 חודשים אחרי שיצאו הערכות וחולקו למפקדים, התקבל החוק בכנסת בקריאה שלישית.

"אני יוצא מתוך הנחה שבעתיד לא יהיו יהודים בעזה" אמר שרון לעיתונאי יואל מרקוס⁶ כשנה וחצי לפני הגירוש. היתה זאת הצהרה ללא תקדים בבוטות הניסוח ובכוונות: יודנריין של מחוז בארץ ישראל. הצהרה מעין זו לא יכולה היתה להתפרש אלא כהכרזה אנטישמית – אילו היה מדובר ביהודים בכל מקום בעולם, או כהכרזה גזענית – אילו היה מדובר בלא-יהודים בארץ ישראל. חוסר האנושיות שבתוכנית הגירוש ובהכרזה זו, היה מובנה בהן. רעיון היודנריין הגזעני בא לביטוי ממשי בדברי אחד הקצינים המגרשים: **"ממשרד ראש הממשלה יש הוראה חד משמעית: אין יהודי שנשאר אחרי הפינוי. תוציא אותם!"**⁷

בכל תולדות העמים, לא היה תקדים לגירוש עם בידי בניו, גירוש משפחות על ידי בניהן המשרתים בצבא העם.

הסתירה הבלתי ניתנת להתרה בין הגשמת ייעוד צה"ל, שהוא הגנה על המדינה ואזרחיה מפני אויב, לבין **"משימת ההתנתקות"**, שכל כולה גירוש יהודים מחלק של ארצם כדי שיימסר לאויב – צפויה היתה להעמיד את החיילים בקונפליקט מוסרי אדיר; קונפליקט שאיים על יכולת הצבא להוציא משימה-מזימה זו אל הפועל. סתירה זאת התחדדה בקרב חיילים אמוניים ושומרי מצוות בכלל, ובקרב חיילים תושבי היישובים שהיו מיועדים להחרבה, בפרט.

דווקא משום כך, היה ציות החיילים לפקודת הגירוש וההרס, בלתי צפוי ובלתי מתקבל על הדעת. אם נתמקד לרגע בשומרי המצוות שבהם, הרי לחלקם היו משפחות בגוש. חברים. היה בציות זה משהו דמוני. מטורף. בלתי אפשרי.

הקונפליקט היה אם כן, מובנה בתכנית הגירוש, ומשום כך היה ברור לראשי השלטון האזרחי והצבאי, שחייבים למצוא לו מענה. המענה ניתן כאמור, על ידי עשרות פסיכולוגים שבמשך שנה וחצי עבדו על ערכות 'הכנות מנטליות למשימת ההתנתקות'.

בתחילה, לא ידעו חברי המצ"ח אודות פרויקט ה"הכנות" והתחיל גישוש להבנה, האם היה כאן מאמץ ממוסד. משהתחילו העדויות המרשיעות להגיע, נרתם הצוות למשימה של חשיפת שטיפת המוח והבנת דרך פעולתה על החיילים. כיצד הובלו צעירים בני 18-20 למלא פקודה לזרוק באופן רובוטי אדם ומשפחתו מביתו - כפול 1800 משפחות - ולהרוס אותם עד עפר.

⁶ NRG 'מעריב', 23.8.2005

⁷ עדות לצוות

1.3. חברי הצוות

רותי איזיקוביץ – יוזמת המחקר ומרכזת המצ"ח; בעבודת הצוות מרכזת את איסוף המידע ואת תיעוד עובדות "ההכנה המנטלית"; ממקימי קיבוץ השומר הצעיר 'חורשים' בשרון; פעילת ארץ-ישראל.

ד"ר גדי אשל – מהנדס יצור ומערכות; חוקר, מנהל ומרצה. פעיל ארץ-ישראל בארגוני מאבק שטח ובהתארגנויות ציבוריות-פוליטיות; מרכז נושאי פצלר"ם צה"ל ולחימתיות בדוח המצ"ח.

ד"ר אמירה דור – פסיכולוגית קלינית ורפואית; מדריכה; תושבת רעננה; לפני הגירוש עבדה כפסיכולוגית חינוכית בנצרים ועברה לנווה דקלים, כחלק מתנועת "אדמה אדמת"; מרכזת נושא הפסיכולוגיה בדוח המצ"ח.

בעז העצני – מהנדס מכונות; בעל חברה בקריית ארבע; פעיל ארץ-ישראל ומאבק שטח; דובר ארגוני מאבק פעיל ('מגיני ארץ', 'חומש תחילה' ועוד); פובליציסט במגוון כלי תקשורת בישראל; מרכז יחסי צה"ל - מתנחלים - חברה בדוח המצ"ח.

עו"ד אביעד ויסולי – עורך דין; פעיל ארץ ישראל בגזרות המאבק המשפטי וארגון אזורי; ראש מטה חיפה ומטה ארץ-ישראל; מרכז הנושא המשפטי בדוח המצ"ח.

ד"ר רחל טסה – כימאית פיזיקלית; עוסקת בחינוך; פעילת ארץ-ישראל; מבקרת איכות המידע בדוח.

ד"ר משה ליבלר – פסיכולוג חינוכי בכיר, מדריך מוסמך ומטפל בגישה הנרטיבית. תושב כוכב השחר. שותף בעיצוב נושא הפסיכולוגיה בדוח המצ"ח.

אליהו אקרמן – פסיכולוג חינוכי מומחה, מנהל השרות הפסיכולוגי-חינוכי בקריית ארבע. תושב נווה דקלים. כיום מתגורר באמציה.

אביתר בן-צדף – עורך 'מערכות' לשעבר; עמית מחקר בנושאי ביטחון לאומי במכון הבין-תחומי; בדוח המצ"ח תורם בנושא חקר צה"ל מהקמתו.

תנה להבי – פעילת ארץ-ישראל; תושבת המושבה כנרת; מחנכת; מיוזמות המחקר.

הילה מרדכי – מהנדסת מחשבים; סטודנטית לפסיכולוגיה; שותפה בעיצוב נושא הפסיכולוגיה בדוח המצ"ח.

1.4. עבודת הצוות

תחילת עבודת המצ"ח עמדה על קרקע בתולה. פרט למידע כללי על ההתרחשויות סביב תוכנית הגירוש מגוש קטיף וצפון השומרון וסביב ביצועה הנראה בשטח, כמעט לא היה ידוע דבר. מידע זה אפשר היה לאתר בפרסומי התקשורת, המגויסת בעיקרה: ידיעות אחרונות, מעריב, הארץ, שידורי ישראל - רדיו וטלוויזיה, וגלי צה"ל. מידע מסוג שונה נמצא בעיתונות

אוהדת התיישבות: ערוץ 7, מקור ראשון, עיתונות פנימית של ההתיישבות והמגזר הדתי-לאומי, כגון מידעון צפון, אתר קטיף ועוד, וכן מעיתונות אינטרנט אובייקטיבית בדרך-כלל כמו NFC (אתר 'מחלקה ראשונה' של יואב יצחק). אך לא היה זה מידע מספק, שיכול להמציא תשובה על התהייה.

בשיחות אקראיות בנושאים שונים הגיע לידיעתנו דבר קיומן של ערכות צה"ליות, שהיו מיועדות למפקדים. ערכות "הכנות מנטאליות למשימת ההתנתקות". המפקדים, מ-מ"כ ועד מג"ד, קיבלו ערכות אלו, כמו שמקבלים בצה"ל דפי הדרכה בנושאי מקומות והיסטוריה בארץ ישראל.

והערכות זרמו. קיבצנו אותן אחת לאחת. תחילה חוברת אחת. אחר כך עוד שלוש, ועוד אחת בשם המכובס - "שבת אחים".

ערכנו ראיונות עם מגורשים, שתיארו את החיילים המגרשים אף יותר מאשר את הקורות אותם עצמם, כמגורשים. הם ראו בעיניהם חיילים "כמו רובוטים, רק חסר לכם המגפיים", "ערימת גופות במדים", "אטומים", "צבא כובש, המרכיב משקפי שמש גם בלילה" צפינו בסרטים ובהם החיילים המגרשים בפעולתם, כפי שצילמו המגורשים בעיצומו של הגירוש. אלה היו חיילי "המעגל הראשון", החיילים שגירשו פיזית ממש. חיילים שהתעסקו גם בחטיפת תינוקות מזרועות אימותיהן שסירבו להיעקר "מרצון". רצון השלטון.

עדויות אלו הדליקו נורות אדומות. החיילים "רק מילאו פקודה"? והרי פעולה ממין זה מצריכה אימונים פיזיים ונפשיים מיוחדים?! אלא אם כן אתה אטום מלידה, או סדיסט.

במאמר בעיתון 'מקור ראשון' כתב העיתונאי זאב גלילי מפי הפסיכיאטר ד"ר יוסי הטב⁸ על חיילים "רובוטים", אותם ראה בפעולה בעת הגירוש מנווה דקלים. בתוקף מקצועו הניח, גם ללא מידע בדוק, "שהם תיכנתו את החיילים לאמץ במודע מנגנון הגנה, בדרך כלל לא מודע, הנקרא 'בידוד האפקט'. לשלוט על הרגשות עד כדי לא להרגיש אותם בכלל"⁹.

ערכות ה'הכנות' שהגיעו לידינו, אישרו לחלוטין את הנחתנו בדבר תכנות החיילים.

נפגשנו איתם. הם סיפרו על מה שהם כינו "שטיפת מוח" או "טחינת מוח". חלקם סירבו להשתתף בגירוש ואף בהכנות המנטליות. חיילים אלה שילמו עבור סירוב זה בכלא ו/או הדחה מהצבא; חלקם התפרפר מההכנות ומהגירוש עצמו בשיטות "סרבנות אפורה"; חלקם גירש בדמעות, וחלקם גירש עם או בלי נקיפות מצפון.

⁸ ד"ר יוסי הטב הוא מנהל מחלקת ילדים ונוער של המרכז לבריאות הנפש בירושלים. הוא התמחה במיוחד בפסיכיאטריה של הילד והמתבגר ופועל בתכניות וחינוכיות לרווחת ילדים.

⁹ זאב גלילי, 'מקור ראשון', 23.9.2005

יש לציין שרק מפקדים וחיילים מעטים היו מוכנים להיפגש איתנו. היה קשה להגיע לחיילים, בעיקר לכאלה שהתנגדו אבל צייתו.

מחיילים אחדים קיבלנו את מכתביהם שכתבו למפקדיהם או למתיישבים שגירשו. גם מן התוצאות אותן חוו והמשתקפות במכתביהם, ניתן ללמוד על השיטה.

העיתונאית אורית ארפא הצליחה טוב מאיתנו לראיין חיילים לכתבתה¹⁰, אך גם הם היו מעטים. היא ציינה שזאת הפעם הראשונה שהיא עובדת כל-כך קשה על כתבה. בדרך כלל רצים אליה להתראיין, בניגוד גמור למה שקורה עם המשתתפים ב"התנתקות". יש לציין שהעיתונאית נסתה לראיין חיילים שנתיים (!) אחרי ההכנות וה"התנתקות".

ההימנעות ממתן עדות היתה כמעט מוחלטת. "יותר מחמישה-שישה חיילים סירבו בתוקף להתראיין למחקר. חלקם אמרו שהם חוששים מתגובה מטעם הצבא ואילו אחרים לא רצו לחטט בחוויה הכואבת שעברה עליהם. צה"ל סירב להמציא לנו קשר עם החיילים או עם הפסיכולוגים. חיילים רבים סיפרו שהצבא בקושי ניהל דיונים על הנושא ולא קיים תחקירים אחרי שהפינוי היה מאחורינו"¹¹.

מהעדויות שאספה העיתונאית הסתבר, שרובם היו חיילים שפעלו לדבריהם ללא נקיפות מצפון; בכלל בלי להתעמק בצדקת העניין. חיילים ללא דעה לכאן או לכאן. לאו דווקא מהשמאל או מה"שמאל" הקיצוני.

בנוסף לכך, נפגשה ארפא גם עם פסיכולוגים שעבדו בפרויקט ההכנה המנטלית. הפרטים בכתבתה, היוו מקור מידע לאיתור חיילים. בעת ריאיון שקיימה עם ד"ר אריאל כנפו, אחד מהפסיכולוגים שתמכו עקרונית ב"הכנה המנטלית", היא קיבלה ממנו את מאמרו שהתפרסם בכתב-עת בשם 'פסיכולוגיה צבאית'. חיפשנו, במטרה לקרוא את מאמרו של ד"ר כנפו. חיפשנו אתונות ומצאנו "מלוכה".

הסתבר לנו שבהפיכה שקטה, פסיכולוגים של ממד"ה, ביסל"ם מז"י (ר' קיצורים ומונחים), ופסיכולוגים מגויסים המליכו את עצמם על הצבא. פסיכולוגים אלה, ביוזמתם הם וללא סמכות, העבירו את הצבא על ייעודו וזהותו. בכתב העת 'פסיכולוגיה צבאית' מס' 5 שיצא בדצמבר 2006 – כשנה וחצי לאחר הגירוש וכחצי שנה לאחר מלחמת לבנון השנייה – מצאנו מאמרים נוספים של פסיכולוגים תומכי הגירוש, מאמרים על מבחר השיטות שננקטו בהכנות המנטליות^[4].

¹⁰ Orit Arfa, "Engaging the Disengagers", The Jerusalem Post, 10.8.2007 <http://www.jpost.com/servlet/Satellite?pagename=JPost%2FJArticle%2FShowFull&cid=1186557405610>

¹¹ אורית ארפא, 'ג'רוזלם פוסט', שם, (תרגום מאנגלית)

עם קריאת המאמרים, התאשרה סופית הנחתנו בדבר שטיפת מוח שהכילה את כל הדרוש לשם יישומה: רובוטיזציה של החיילים, הבניית שפה חדשה, מניפולציות, ניצול פסיכולוגי של חולשות אנוש, ציוות מוכוון גירוש. ה"הכנות" נבנו לתפארה על תשתית של 'שיח פוסט-מודרני' שתפס את מקום השיח הציוני והיהודי. שיח זה, שראשיתו באוסלו, חדר לצה"ל לפני עשר שנים לכל המאוחר, כשהוא נישא על גלי תקשורת אגרסיבית, באמצעות פסיכולוגים של הצבא. ל"הכנות" לגירוש התגייסו מרצונם גם פסיכולוגים אזרחיים, בעלי השקפה קרובה, או באמונה (תמימה?) ש"ימזערו נזקים" (כדבריהם).

אלא שנוסף לנו הרבה מעבר לאישור זה. נוסף מידע חשוב שהסביר את הרקע; לא רק להכנה המנטלית, אלא לסירוס הצבא ככוח לוחם בכלל, דרך הפיכתו לכוח שיטור¹² המבצע "פעולות שלום כמו ההתנתקות". זאת, מאחר שלא תהיינה עוד "מלחמות קלסיות", ופס מהעולם "אויב מדינתי"¹³, ולכן אין צורך באימונים הצבאיים הרגילים לשם ניצחון – ראה [6] - פצל"ם צה"ל ושברו].

¹² 'כתב העת', עמ' 15-16

¹³ 'כתב העת', שער ראשון, פרק אחרון (הכותבים: גדי ביאליק ונטע ארנון)

2. "ההכנה המנטלית" ל"התנתקות": הכוונה, התכנון והמעשה

2.1. תקציר והבהקים

2.1.1. תקציר

מיד לאחר נאומו של רה"מ שרון בכנס הרצליה בדצמבר 2003, זמן רב לפני העלאת "תכנית ההתנתקות" בכנסת ובממשלה, וזמן רב עוד יותר לפני אישורה, זימן, מי שהיה אז אלוף פיקוד דרום דן הראל, צוות פסיכולוגים כדי להכין את חיילי צה"ל נפשית לגירוש. מאז ועד לסיום הרס גוש קטיף, עמדו הפסיכולוגים הללו "במרכז העשייה" הצה"לית. בפועל, הם נתנו בידי החיילים כלי למלחמה במצפונם: "ניתוק רגשי". תוצאת הפעולה של כלי זה לא איחרה לבוא: הם הפכו את החיילים לרובוטים, ממלאי פקודה בלתי חוקית בעליל.

הפסיכולוגים עלו לראשונה - לדבריהם - "מאחורי הקלעים, לקדמת הבמה", ובמשך כשנה וחצי הטמיעו דרך חשיבה, דרך פעולה ומסרים פוליטיים פוסט-מודרניסטיים. תחילה במפקדים ואח"כ בחיילים. מסרים שהוחדרו לצה"ל ב-12 השנים שקדמו ל"התנתקות", למן אימוץ "דיסקט אוסלו".

כל אלה נחשפו בידי המצ"ח לאחר קריאת אלפי דפי "הכנות מנטאליות", ראיונות עם חיילים, צפייה בסרטי תעודה ותעמולה פוליטית של צה"ל, וכן בעדויות, בסוגי מדיה שונים, באינטרנט, ובסרטים פרטיים.

"בהכנה המנטלית" ל"התנתקות" חוללו הפסיכולוגים הפיכה צבאית שקטה של ממש. הפיכה, מבלי שיידעו עליה את החיילים ואת אזרחי ישראל; הפיכת צה"ל מכוח לוחם ומגן, לצבא פוסט-מודרני שהוא כוח פצל"ם - פעולות צבאיות לא מלחמתיות (מונח רשמי). צבא שבמקום להתמקד בהגנה על אזרחי המדינה ובמלחמה באויב, התמקד, ללא סמכות או רשות, בפרויקט גירוש אזרחים והחרבת יישובים.

לצורך המשימה יצרו הפסיכולוגים 'שיח חדש'. שיח מיוחד ל'משימה' זאת. שיח שישבש לחיילים את כושר החשיבה. בלשונם: "שיח ייחודי שיבסס לגיטימציה לפעולה". הם תירגלו בשיח זה את המפקדים במשך יותר משנה לפני הגירוש. מכאן מובנת ההצלחה המפעימה של פעולת הגירוש.

מבצע ה"הכנות המנטאליות למשימת ההתנתקות" הוכן בצה"ל באופן כל כך יסודי, בירידה כל כך קפדנית לפרטים, בחשיבה כל כך מערכתית, שקשה להצביע על משהו שדמה לו לפני כן. לצורך המבצע הופקו ערכות "הכנות מנטאליות למשימת ההתנתקות". ערכות לכל דרג פיקוד ולכל דיסציפלינת חיילים. ערכות שעיצבו אידיאולוגיה חדשה, וניהלו את נטישת האידיאולוגיה והאמונה עליהם הושתת הצבא מאז קום המדינה. אידיאולוגיה זו באה לידי

ביטוי בערכות. עיקריה: אין אמת אחת; "דמוקרטיה" היא חזות הכול, המדינה היא קודם כל דמוקרטית, ובודאי יותר משהיא מדינה יהודית, למרות מס-השפתיים למדינה ה"יהודית" בדמות "ציטוט" מגילת העצמאות: "מדינה יהודית-דמוקרטית" ("כמשתמע..."), פעם אחת ולא יספו עוד. ה"התנתקות" דמוקרטית וחוקית, כי חוקי זה מה שבג"ץ קובע, והוא קובע גם מה זו דמוקרטיה. צה"ל הוא מגן המשטר והפעלתו נגד אזרחים, אף בתוך שטח ישראל - חוקית. זאת למרות שה'אני מאמין' הבסיסי בצה"ל – 'רוח צה"ל' – דורש ביצוע פקודות חוקיות בלבד, מעלה על נס את אהבת המולדת ואת ערכי העם היהודי ואין בו זכר לחובת החייל להגן על המשטר ועל ה"דמוקרטיה" (ר' אמירת תא"ל גרשון הכהן לדן הראל בסרט התייעודי "חמישה ימים": "אני הייתי נאמן לעשות את זה, גם אם לא היתה דמוקרטיה").

חובת הציות לכל החלטת ממשלה באשר היא, גם אם היא בניגוד לייעוד הצבא, היתה חלק מרכזי בשטיפת המוח. היא נישאה על גבי הפוסט-מודרנה והבלבול. בפועל, הוטמעו המסרים החדשים באופן הדרגתי, תוך גניבת דעת, ובשילוב איומים ופיתויים. שטיפת המוח נעשתה בכלים אסורים, כגון: השתלת "מנגנון ניתוק רגשי", השנאה של מתנחלים ושינוי זהות פוליטית.

לחיילים נאמר שאם הצבא לא יעמוד בהצלחה במשימת הגירוש, יתרחש חורבן בית שלישי... על אחרים, לא האיום בחורבן הבית הוא שהשפיע, אלא איומים גלויים ומוסווים, כגון: הדחה מקורסים יוקרתיים, פיטורין של אנשי קבע, כלא, נזק באזרחות. בכתב העת 'פסיכולוגיה צבאית' הודו הפסיכולוגים כי "בקורס טיס הקווים האדומים היו סוג של 'אקדח במגירה'. כאן לא נדרש עיסוק פומבי בהם. היה ברור כי חניך שיסרב, לא יוכל להמשיך בקורס, וגם אם לא תהיה ענישה נוספת, הדחה מקורס טייס היא איום גדול, שמשמעותו ויתור על חלום ואתגר אישי עבור כל אחד מהם"¹⁴.

הלחץ על החיילים לבצע את הגירוש ולהשתלב בהכנות אליו, בא מכל הכיוונים, ובמקביל הוטמעו בהם: העיקור הרגשי, איון האחריות האישית, ה"חשיבה המתקנת" וגניבת דעת ("למגורשים אין דבר נגדי אישית - זה לא אני", "אני מייצג את הממסד, הכעס לא מכוון אלי"), ה"שיח החדש", הסימולציות. בסימולציות אלה, כעדות הפסיכולוגים, נעשתה מניפולציה על החיילים ועל המתיישבים כאחת, כמו גם בעזרת שימוש במסות של צבא: הכוח האדיר שצעד בסך הלוך ושוב, בתבנית פֶּלָנְקְס (Phalanx – שורות צפופות וארוכות של המוני חיילים), שידר הֶלֶם בעצם המסה האדירה והמאיימת. הֶלֶם למתיישבים: "אין לכם סיכוי בהתנגדות", והֶלֶם לחיילים: "אין לכם סיכוי לסרב".

הצבא עבר היתוך למשימה החדשה: יחידות חדשות הוקמו. הוקמו כמזיגה של פרחי טייס וחילי שירותים, אלה האחרונים ראו בשילוב מהפך יוקרה. אמצעים ואפסניה הועתרו עליהם

¹⁴ כתב עת 'פסיכולוגיה צבאית', מס' 5, דצמבר 2006 - להלן 'כתב העת' - עמ' 118

בשפע בלתי נתפס. על אלו נבנה השוחד (16,000 ₪ לשוטר), ההטבות (צ'ופרים),¹⁵ ההונאות¹⁶ והשקרים ("המפונים כבר קיבלו את הפיצוי וקנו בתים").

השיטות שננקטו כדי לעקר רגשות ומחשבה בחיילים ולנתקם מאחריות אישית למעשיהם, הפכו אותם לרובוטים. רובוטים שעשו את משימתם באקט הגירוש, אך כשלו בלחימה אחר כך. רובוטים שחלקם התעורר לטראומה לאחר מעשה. טראומה שאותה צפו הפסיכולוגים. צפו, אך לא עשו דבר כדי למנוע אותה.

2.1.2. הבהקים

להלן הבהקים מתוך הערכות³], מתוך כתב העת של הפסיכולוגים הצבאיים⁴], מהעיתונות ומעדויות לחברי המצ"ח:

2.1.2.1. ציטוטים מהערכות⁵:

- "משימה בעלת פוטנציאל רגשי ונפשי. המנגנון המקובל במקרים כאלו הוא התנתקות רגשית והתמקדות בצדדים הטכניים והתפעוליים של המשימה"¹⁷. "פעילות זו [השתתפות בגירוש] מחייבת בחירה מצפונית וערכית".
- "צה"ל כצבא המדינה אינו מיועד במקורו לבצע משימות המחייבות מגע... עם אזרחי המדינה. כוחות הביטחון בדרך כלל אומנו להילחם באויב".
- "מדינת ישראל הינה מדינה דמוקרטית. הדמוקרטיה המערבית מבוססת על ספקנות, על הידיעה שאין אמת מוחלטת ושאין איש היודע מהי הדרך הנכונה"
- על ועידת מדריד: "אש"ף, שנתפס בעיני ישראל כארגון טרור, לא מוזמן".
- "שם [בפיקוד דרום] עבדו יותר משנה לקראת ההתנתקות"
- המשימה היא "מעשה אנושי על-פי מסמך 'רוח צה"ל'".
- "אמירות של מתיישבים טעונות וקשות [ש]מופנות אליכם אינן מכוונות באופן אישי לחייל/ת זה או אחר. יש להימנע ככל האפשר מלקחת אותן באופן אישי"

¹⁵ קצינים מאט"ל בעדות לצוות:

"המפנים עברו חודש אחד של גיבוש: טיול, בריכה, יום כיף, לינה משותפת. לחיילים ניתנו תנאים שלא ייאמנו מבחינת מגורים, אוכל, בילויים. אוהלים ממוזגים, טלוויזיה בכל אוהל, מועדון שהיו בו משחקי שש-בש, דמקה, פינג-פונג, ספרים. ומהאגודה למען החייל - המון צ'ופרים. באימון הדו-יומי שהיה בלטרון היו תנאים מצויינים: חדרים ממוזגים, יציאה למסעדה וכדומה."

¹⁶ קצין מאט"ל בעדות לצוות:

"חיילים שהשתתפו לא ממש הבינו למה הם הולכים. בהכנה הם קיבלו את זה כמשחק. היו פעילויות חברתיות, ספורטיביות, גיבוש חברתי, שלכאורה לא היו קשורים ישירות לג'רוש".

¹⁷ 'הכנות'

2.1.2.2. ציטוטים מכתב העת 'פסיכולוגיה צבאית' [17] ומראיונות עם חיילים:

- "אופייה המיוחד של משימת ההתנתקות כמשימה צבאית פוסט מודרנית, מצביע על דמיון לפעולות צבאיות שצבאות המערב מרבים לבצע בעשורים האחרונים, פעולות צבאיות לא מלחמתיות: שמירת השלום, אכיפת שלום, שיטור, בניית אומה, סיוע הומניטרי באזורים מוכי אסונות טבע ודומיהן"¹⁸.
- "רוב המשובצים למשימת ההתנתקות השתייכו למעמד הצבאי הנמוך והפריפריאלי בריבוד הפנים צה"לי. עבור חיילים וחיילות עורפיים, התייצבותם למשימה מביעה אומנם נאמנות לארגון הצבאי, אך ייתכן כי חיילי העורף גם מזהים בכך הזדמנות לפעול בחזית, לחדור אל ליבת העשייה הצבאית ולהישטף באור הזרקורים. בהשתתפותם מקופל הפוטנציאל לתהילה חברתית והבנייה הרואית תוך שבירת הדימוי ה'ג'ובניקי'. "¹⁹
- "ניתן לאפשר קיום מספר שיחים שונים במקביל: מה שפונה זה רק גוש קטיף של מטה. את זה של מעלה, על הרעיונות שהוא מייצג, בעצם לא פינינו", -- דברי מפקד שדה בכיר.²⁰
- "היתה זו הבנייה מתוחכמת של כוח המוני. במקום ליצור דימוי של דוב גדול ממדים ועצום כוח, כוחות הפינוי הצטיירו כדובי חביב, מתחשב, בוכה, לא לוחמני ומחבק. אלא שבפועל, חיבוקו היה חיבוק דוב אימתני, שהביא להכרעת המפונים, מנע התנגדות פיסית מצידם, וגם דיכא מחשבות לסירוב בתוך כוחות הפינוי גופא".²¹
- "למעשה התאפשרה הדו-משמעות שבדימוי באמצעות מניפולציה כפולה - הן כלפי המפונים, שחשו מחובקים, ובה בעת עברו קואופטציה, והן כלפי החיילים המפנים, שנכפה עליהם השימוש ברגשותיהם המכילים...הדוב המחבק, על המניפולציה הכפולה שבו מתגלם בחלומו של מפק"צ מדריך טיסה... המניפולציה הרגשית התגלמה בצימוד "נחישות ורגישות".²²
- "ההתנתקות, זה היה כיף. זה היה ב'כאילו' ", אמרה מורה חיילת אחרי שנה²³
- "בסוף, אירגנו רוב האנשים בקבוצה שלי טיול לאילת אחרי שבועיים. כולנו הלכנו לשם כקבוצה... וכל אחד מן ההתנתקות היה שם. זה גרם לי להרגיש שכל זה היה כל כך

18 'כתב העת', עמ' 17

19 'כתב העת', עמ' 42, עמ' 44

20 שם, עמ' 265

21 שם, עמ' 67-69

22 שם, עמ' 68-69

23 שם, עמ' 59

לאומי", אמרה אחת החיילות²⁴.

- עדות ת': "הלכתי עם פסיכיאטר ופסיכולוג... היה קשה, היו לי התקפי חרדה, השפיע עלי פיזית - חצי גוף נמלים, משותק. חצי לחי נרדמה. נורא נורא פחדתי. כל הזמן בכיתי. היתה מחשבה קשה שאני חלק מזה. עשיתי משהו נוראי. כאב לי, אבל לפחות ידעתי שעשיתי את זה בצורה רגישה. אני לא מתגאה במה שעשיתי."²⁵
- "הרגשתי כמעט כמו בקבוצה של נפגעות תקיפה מינית. הסימפטומים שהחיילות תיארו, הם כאלה המוכרים מטיפול בנשים מוכות ובנפגעות אונס."²⁶
- "באו פסיכולוגים והסבירו לנו איך לעשות את זה בצורה שלא תגרום טראומה לילד. כשאנחנו מוציאים את התינוק, אנחנו כל הזמן צריכים לשמור על קשר עין ביניהם, כדי שלא תיגרם טראומה". משפחת [...] כשבירכו ברכת המזון - נכנסו ושלפו להם תינוקות, בני שנתיים. וזה עבד מאד יפה. הרבה משפחות מספרות על זה."²⁷

2.2. כללי

מיזם הטיהור האתני של גוש קטיף וצפון השומרון מהתיישבות יהודית ומיהודים, התקבל בממשלה ובכנסת בנסיבות מפקפקות ובדרכי רמייה. מחקר המצ"ח אינו דן באלה, אלא בהשלכותיהם.

המחקר מתרכז בסוגיות הבאות:

- שטיפת המוח במיזם המכונה "הכנות מנטליות למשימת ההתנתקות"
- האמצעים שננקטו לשם הצלחת המיזם, הכנת הערכות המפורטות - "הכנות מנטליות למשימת ההתנתקות" ואחרים.
- התנהלות הפסיכולוגים שהכינו וביצעו בפועל את "הכנות מנטליות" לחיילים. הן לאור הקוד האתי של הפסיכולוגים בישראל ובעולם, והן לאור התוצאות ל"לקוחות" – חיילים ומגורשים. תוצאות אלה היו צפויות על פי הידע המקצועי שלהם עצמם.
- שיתוף הצבא במעשה הגירוש, בראי החוק הקובע את ייעוד הצבא.

²⁴ אורית ארפא, ג'רוזלם פוסט:

Orit Arfa, "Engaging the Disengagers", The Jerusalem Post, 10.8.2007
<http://www.jpost.com/servlet/Satellite?pagename=JPost%2FJPArticle%2FShowFull&cid=1186557405610>

²⁵ עדות חיילת שלא רצתה להיפגש, בשיחה טלפונית

²⁶ דניאלה שבאר-שפירא, "הגוש נשאר בפנים", 'הארץ', 9.2005.15

²⁷ דברי קצין מפנה לקרובת משפחתו, שהעבירה את דבריו לצוות.

● שינוי זהות הצבא והלוחמים על ידי הסבת הצבא מצבא לוחם ל"צבא" פצל"ם (פעולות צבאיות לא מלחמתיות).

● ההשלכות של שינוי זהות הצבא על תפקודו במלחמת לבנון השנייה.

● תוצאות 'ההכנות המנטליות' והגירוש בידי הצבא: ההשלכות החברתיות והלאומיות.

היה ברור כי ביצוע הגירוש בידי החיילים יהיה קשה ביותר. הגורם המכריע היה, מה שנראה בעיני חיילים אמוניים ולאומיים כעבירה על מצוות התורה וכבגידה בעם, בארץ ובעיקרי הציונות. לכן התבקשה דרך להתגבר על "הקושי המנטלי" – כך כונתה תעוקת המצפון על החיילים. ערכות "הכנות מנטליות למשימת ההתנתקות", הן אלו שתוכננו לנטרל את פעולת המצפון.

בסיכום, הוכתר מבצע הגירוש על ידי מתכנניו ומבצעיו כ"הצלחה". המצ"ח בדק את חלקן של ההכנות המנטליות בהצלחה. האם בלעדיהן, יכול היה הגירוש להתממש? מכל מקום, מה שהתברר הוא, שההכנות המנטליות לא היו אלא שטיפת מוח לשם ביצוע מעשה בלתי חוקי בעליל. פשע, אשר לבד מזה שגרם לחיילים לבצע פקודות בלתי חוקיות בעליל, פגע קשות בזהותם כבני-אדם, וכיהודים.

מן הכתוב בחוברות של הערכות עולה, שהפסיכולוגים צפו מראש נזקים. הם ידעו מה המחיר הצפוי שישלמו החיילים: "משימה בעלת פוטנציאל רגשי ונפשי. המנגנון המקובל

במקרים כאלו הוא התנתקות רגשית והתמקדות בצדדים הטכניים והתפעוליים של המשימה."²⁸ לפחות חלק מן החיילים שהשתתפו בגירוש סבל מנזקים נפשיים. לאחרים, בהנחה שהזהרו פוליטית עם מעשה בלתי מוסרי זה, לכאורה לא נגרמו נזקים נפשיים, וההכנות המנטליות אף חיזקו את עמידותם הנפשית – מה שקרוי בערכות "חוסן נפשי". אטימות החיילים לסבל המגורשים, והביצוע הרבובטי של ה"משימה", נדונים גם הם.

העובדות המובאות בדוח חייבות להעמיד בפני הפסיכולוגים את השאלה, האם השתחררו החיילים הללו מהשפעתן של ההכנות המנטליות, או האם יש להן עדיין אחיזה במוחותיהם. מבין החיילים והחיילות שהמצ"ח פנה אליהם, היו שלא רצו לדבר, כי לא רצו לחזור ולהיזכר באותם ימים. מעדויות ישירות ומעדויות שמיעה, מתברר כי הם לא שכחו. "כל בוקר אני קמה עם הזיכרון מאז", אמרה אחת החיילות שרואיינו.

הפסיכולוג רס"ן צור קרן לא רואה משקעים, לא רואה פגיעה, "לחלוטין לא"²⁹

הצוות בחן את ערכות 'ההכנות המנטליות'^[3], את כתב העת 'פסיכולוגיה צבאית'^[4] וכן

²⁸ 'הכנות'

²⁹ נמסר לצוות משיחתו עם מגורש.

חומר גלוי - מאמרים וכתבות בתקשורת הכתובה והאלקטרונית, סרטים וסרטונים. כמו-כן שמע עדויות חיילים ועדויות מגורשים ונועץ בפסיכולוגים אליהו אקרמן, ד"ר אמירה דור וד"ר משה לייבלר. לשני האחרונים חלק בדוח זה.

עיקר מסקנות הדוח הוא גם על דעתם: ההכנות המנטליות היו מעשה אסור בתכלית. הן היו פגיעה ב"לקוחות": חיילים ומגורשים, ופגיעה זו היתה ידועה לפסיכולוגים מראש, גם אם הוסוטה בנימוק של מזעור נזקים.

מטרת המחקר מלכתחילה, היתה לפצח את סוד הציות. לבדוק, האומנם עשה צה"ל – ביועדן – שטיפת מוח לחייליו כדי לגרום להם לציית.

הנחת המחקר היתה, כי רק שטיפת מוח עשויה לגרום לחיילים להתגבר על הרתיעה האנושית הפשוטה (הנובעת מ"מוסר טבעי") מעשיית עוול כזה, עוול שנתפס ככזה בעיני חיילים רבים – לפני הגירוש ותוך כדי ביצועו.

המחקר העלה, כי עשרות הפסיכולוגים שגויסו והתגייסו כדי "להתיר" את הקונפליקט, טרחו על גיבוש תוכנית שתהפוך את ערכיו של החייל המגרש על פיהם, כדי להקל עליו את הביצוע; תוכנית שתגרום לו לציית ציות עיוור לכל פקודה; תוכנית ששמה מעיד עליה. תוכנית שהעלתה אסוציאציות קשות ממשטרים אפלים.

ואכן מסתבר, שאותם הפסיכולוגים שהשתתפו בתכנון ה"הכנות" עברו על כללי קוד האתיקה המקצועית של הפסיכולוגים בישראל, ועשו שטיפת מוח בלתי חוקית.

במסגרת המחקר נפגשו חברי הצוות עם חיילים ומגורשים; צפו בסרטים שצולמו על ידי משפחות מהגוש בעת גירושן, צפו בסרטים תיעודיים אחרים; קראו מכתבי חיילים וניתחו כתבות בעיתונות הכתובה, באינטרנט ברדיו ובטלוויזיה. כל אלה אימתו את ההיפותזה שה'הכנות' לא היו אלא שטיפת מוח, ובמובהק.

2.3. הסבת ייעוד צה"ל לכדי שינוי זהותו – פצל"ם

2.3.1. מהבעיה המוסרית והמשפטית ל-'לחימתיות'

כאשר הגיע לידי הצוות כתב העת של הפסיכולוגים [4] שהכינו את שטיפת המוח, התגלה "האקדח המעשן". בכתב העת מוגדרת האוריינטציה החדשה של צה"ל:

"בעבר התאפיין השיח הצבאי בגישה סמכותית ורציונלית, שנשענה על הנעת החיילים למשימה הצבאית באמצעות הצגת שיח דיכוטומי המבחין באופן ברור בין אנחנו ל"הם", בין צדקתנו – לטעותם, בין אהבה עצמית – לשנאת האחר. הד לטענות אלו ניתן למצוא גם בייעוד צה"ל ["להגן על קיומה של ישראל, שלמותה, ריבונותה ושלומו תושביה, ולסכל מאמצי אויב לשבש את אורח החיים בה"]. הבלטת מקומו של האויב כמאיים על ביטחונה, שלמותה, ריבונותה ושלומו אזרחיה... "לעומת השיח הצבאי

בעבר, כיום חודרות לשיח הפיקודי הבנה, הומניות, הוליסטיות ומוסריות, המטשטשות את גבולות השיח ומערערות על סמכותו. תוכנית ההתנתקות, כפעולה צבאית לא מלחמתית [...] שלא יועדה למיגור אויב והשמדתו, היוותה דוגמה מייצגת...³⁰

החיילים נקראו לתת סיוע למה שמתברר כהפיכה שקטה בצה"ל, הפיכה ברוח הפוסט מודרניזם, מבלי שהצבא יידע אותם על כך.

בקשה לבחינה של הקשר הסיבתי הנראה בין שינוי זהות הצבא ו'ההכנה המנטלית' לבין הכשל במלחמת לבנון-2, הוגשה על ידי המצ"ח לוועדת וינוגרד [16].

מעיון בכתב העת התברר עוד, שסיסמת הגירוש - "רגישות ונחישות" היתה חלק מ"שפה חדשה" - "שיח חדש" בשמה הצה"לי, שהחליפה את השפה המקובלת בצבא, "שיח ייחודי שיבסס לגיטימציה לפעולה"; סיסמה לצורך מניפולציה, לצד השיטה של הצעדת מסות אדירות של חיילים ושוטרים, כדי להמם חיילים ומתיישבים כאחד. הכינוי האורוליאני "קראווילות" לקופסאות הגבס הקטנטנות בהן שוכנו המגורשים, גם הוא היה חלק מ"שיח חדש", בכוונה לסוך את גלגלי הגירוש (כדוגמת: "הינתקות", "פינוי", "לכלל מתיישב יש פתרון"). הדוח הנוכחי מביא את העובדות לאנשי חוק, חברה, בריאות הנפש וביטחון, על מנת להסיק ממנו מסקנות מתבקשות, ועל מנת להפיק לקחים לעתיד.

2.3.2. שטיפת המוח

חודשים רבים לפני ביצוע תוכנית הגירוש של יהודי גוש קטיף וצפון השומרון, פעלו חברי המצ"ח נגד העקירה המתוכננת, כבודדים, ללא היכרות קרובה ביניהם. איש כפי יכולתו, ובדרכים שמתיר משטר דמוקרטי תקין: הפגנות, עצרות, התכנסויות, צעדות, חלוקת חומר קריאה וסרטי המאבק הכתומים, ביקורי הזדהות ביישובים המיועדים לטיהור מיהודים.

עם סיום הגירוש באנו לסייע לפליטים, איש איש בדרכו: עם מגורשי נצר חזני באוהליהם על המדשאה מול תחנת רכבת צפון בת"א; קיום ראיונות עם מגורשים מטעם "הפורום המשפטי" במגוריהם הזמניים בבתי המלון בירושלים, בנוה אילן, באשקלון, בהאנגאר ליד נתיבות ("עיר האמונה"), במחנה האוהלים של מגורשי אלי סיני, במחנות העקורים ניצן, יד בנימין, עין-צורים, אמציה, בהם הם "חיים" עד היום. ראינו את ה"קראווילות" ואת השבר.

פחות משנה לאחר הגירוש התחברנו לצוות שהתעקש לגלות את סוד ה"פינוי" שהתבצע בקלות יחסית, לפחות ככל שנראה אז לעין. את המצ"ח הניעה השאלה, שניקרה ולא הרפתה: איך ייתכן ש-40,000 חיילי צבא-הגנה לישראל היו נכונים לציית לפקודה בלתי חוקית בעליל, לגרש יהודים, רק משום שהם יהודים, ורק משום שכך החליטו שלטונות מדינת היהודים.

³⁰ כתב העת, עמ' 246-247

עם פיצוח החומר הצבאי שאספנו טיפין-טיפין, התבררה הזוועה. התברר תכנון ש'טני של פסיכולוגים למטרה של שטיפת מוחות החיילים כדי שיהיו מסוגלים לבצע את התועבה. לאחר שוך אבק ההרס, היו מקורות המידע שקיבצנו פתח להבנה של מה שהתרחש בצבא לפני הגירוש, תוך כדי ביצועו, ואחריו.

ה"הצלחה" הפתיעה אפילו את הצבא, לפחות ביחס להערכת משך ה"פינוי" ולהערכת עוצמת ההתנגדות הצפויה. אלפי מתיישבים התנגדו לגירושם "באהבה". 40,000 חיילים וחילות ועוד 20,000 שוטרים (ביניהם אנשי מג"ב - כלאיים של צבא-משטרה) צייתו לפקודה לנקות את גוש קטיף מיהודים שישבו בו והפריחו אותו יש מאין, משך כשלושים שנה, ניקוי תעשייתי, רובוטי.

וזו מטרת המחקר: לחפש את שורש ה"הצלחה". שורש הרע.

2.4. ערכות "הכנות מנטליות למשימת ההתנתקות"

2.4.1. כללי

צה"ל הנפיק למפקדים - ממג"ד ועד מפקדי מחלקה -

"סדרת מערכים העוסקים בהכנת הכוחות למשימות ההתנתקות:

● הערכה המנטלית

● ערכת סמכויות משפטיות

● ערכת טקטיקות ותרגולות

● ערכת התנהגות הכוחות המפנים בסביבה תקשורתית

פרט ל- 4 ערכות אלו קיימת ערכה נוספת המציגה את מילון המונחים והמושגים התואמים למשימת הפינוי. מונחון זה הופץ יחד עם הערכה הרביעית³¹.

במהלך המחקר, מיין הצוות 3 ערכות בשם "הכנות מנטליות למשימת ההתנתקות", וכן ערכה נוספת בשם 'שבת אחים'.

מלבד ערכות אלה, הגיעו לידי הצוות דפים. אלה כוללים את 'כל העדכונים היומיים לשטח שהופצו במשימת ההתנתקות לתיעוד וללמידה'. עדכונים אלה הוכנו על ידי מפקדת קצין חינוך ונוער ראשי - מחלקת תורת החינוך. 'אירועי תרבות ובידור [...] ביחידות - ימי בין המצרים ותקופת ההתנתקות', הנכללים בדפים אלה, הופקו על ידי ענף תרבות ומורשת, משרד מ"מ רע"ן.

³¹ ה'הכנות המנטליות' כוללות 3 ערכות, לפחות. שמות שלוש האחרונות מבין הארבע למעלה - משפטית, טקטיקות והתנהגות הכוחות - מצוטטות באחת מ-3 הערכות המנטליות שבחן הצוות.

דפים אלה הם למעשה השלמה של ערכות "ההכנות המנטליות" על כל מרכיביהן. הם מלווים בפועל את הגירוש, מיולי 2005 ועד ספטמבר אותה שנה (משך חודשיים), עם אצבע על דופק ערכות "ההכנות המנטליות". משום ליווי זה, גם הן נכללות בחומר "ההכנה המנטלית".

2.4.2. תכולה

ערכות 'הכנות מנטליות' למשימת ההתנתקות:

- חוברות הדרכה מפורטות הכוללות: דבר המפקד, שיעורים, הנחיות לעבודה בקבוצות, דפי עבודה, משובים, סימולציות, הצבת אתגרים, וכד';
- תקליטורים המכילים הצגת הנושאים, מערכי שיעורים, מצגות, סרטים וסרטונים.

2.4.2.1. 'שבת אחים' - ערכת הסברה למפקדי צה"ל

- קלטות וידיאו
 - מצגת
 - קלסר הכולל מערכי שיעור, נאומי "קודקודים", מסמכי יסוד
 - 'כל העדכונים היומיים'
- "לקראת מהלך ההתנתקות, מתאריך 13.07.05 ובמהלך ביצוע המשימה עד 12.09.05, הופצו 'דפי עדכון יומי לשטח'."

2.5. רציונל, מטרה ותכנים

2.5.1. רציונל "ההכנה המנטלית"

"ההכנה המנטאלית מהווה יסוד מרכזי בהכנת הכוחות" (אלוף יפתח רון-טל).

אין הסבר טוב מן ההסבר שניתן בחוברות הערכה עצמה. בפרק "הכנת מפקדים להעברת תכני ההכנה המנטאלית" נכתב:

המפקדים נדרשים לעמוד במשימה מורכבת הן במהלך המשימה והן לפנייה – בשלב הכנת החיילים למשימה. הכנה אפקטיבית של החיילים למשימה תתקיים במידה והמפקד יבין לעומק את חשיבות ורציונל ההכנה המנטלית למשימה, ויכיר את התכנים ואת המסרים המרכזיים בהם לעומקם. - - - - -

- - - - - הכנה זו תאפשר הסתכלות שלמה על ערכת ההכנה המנטלית, תעמיק את ההבנות, תשלים למפקד את התכנים הנוספים ותאפשר ליבון סוגיות במסגרת פלוגתית - - - - -

הרקע הפוליטי, הסבת הייעוד הצה"לי מהגנה על יהודים – לעקירתם מן המקום עליו היה

צה"ל אמור להגן, ובעיות מוסריות-מצפוניות שברור היה כי תתעוררנה, כל אלה הביאו את הפסיכולוגים שבאו לשתף פעולה בגירוש, להבנת הקונפליקט שבהכרח ייווצר בנפש החיילים, ולהבנת הקשיים שיתעוררו עקב כך בביצוע הגירוש.

להלן, נימוקיהם בלשון חוברות הערכה, והרקע ל"הכנות המנטליות", תוך מודעות לבעיות המצפוניות של ה"לקוחות" - החיילים, והתוויית דרך רמייה לפטור אותם ממצפונם:

2.5.1.1. הסיבות להכנת ערכות "הכנות מנטליות"³²:

- הפינוי נעשה בחוסר הסכמה לאומית רחבה.
- פעילות זו מחייבת בחירה מצפונית וערכית.
- המשימה שונה ממשימות צבאיות/שיטוריות מוכרות, לכן הכנת הכוחות תכלול הכנה מקצועית ומנטלית.
- צה"ל כצבא המדינה אינו מיועד במקורו לבצע משימות המחייבות מגע, המאופיין בדפוסים אלימים, עם אזרחי המדינה. כוחות הביטחון בדרך כלל [...] אומנו להילחם באויב.

2.5.1.2. מודעות הפסיכולוגים ל"קשיים מנטליים" בביצוע ה"משימה"

- זוהי "משימה בעלת פוטנציאל רגשי ונפשי: פינוי ילדים ונשים שמגלים התנגדות תוך הפעלת כוח סביר, הוא משימה שדורשת אימון רב וגיוס משמעותי של כוחות נפשיים"³³.
- נצרכת "היערכות מקדימה למניעת נזקים". [ניתנת רשימת סימפטומים לטיפול מידי ב-"תופעות התנהגותיות חריגות בקרב הצוות: בכי, שתיקה של מי שבדרך כלל מדבר, אפאתיות וכו'. ייתכן שחלק מהמשתתפים ידווחו על תופעות התנהגותיות וגופניות כמו עצבנות, קושי לישון וכו'. חשוב לציין שאלו הן תגובות נורמליות בעקבות אירועים טראומטיים ושבמשך הזמן הן יעלמו"³⁴.
- מתוך הבנת הקשיים הנובעים מהסיבות שנמנו לעיל, וכדי למנוע כל מחשבה על סירוב, נכתב עוד: "כאן המקום לשוב ולהבהיר כי מהלך ההתנתקות הוא חוקי, וכי משימת הצבא והמשטרה היא חוקית".

על בעיות מוסר השיב הצבא תשובה שאיננה ממין העניין: חוק! החוק מעל למוסר! החוק מעל לכול! ומהלך הטיעונים לשמירת החוק כתנאי לקיום דמוקרטיה (שהוצגה כתנאי אקסיומטי לקיום המדינה), הסתכם בחובת הציות. אם רק נציית, נבטיח את קיומנו... מהלך

³² חוברת 'הכנות' למג"ד ולמ"פ

³³ 'הכנות'

³⁴ 'הכנות', תיק תוכן, אתגרי המפקד במשימה

"לוגי" זה כיכב כמוטיב מרכזי בשטיפת המוח - "הטמעת מסרים" בלתי נלאית: הן כמומלצת בערכות, והן בפועל.

2.5.2. מטרת ההכנות המנטליות

"חיסון נפשי, מול ניסיונות שעושים המפונים להניאם ממשימתם, באמצעות הכנה מנטלית". [ועוד ממונחי הערכות:] "ניתוק רגשי", "חשיבה מתקנת", "חוסן נפשי", "עיבוד רגשי וקוגניטיבי", "עיבוד מתאים של הרגשות", "שליטה על המחשבות ועל הרגשות".

2.5.3. תכנים

2.5.3.1. כללי

המאפיין האידיאולוגי הבולט של תוכן הערכות הוא הפוסט-מודרניזם. הוא בא לידי ביטוי בשני מרכיבים:

- התעלמות מהערכים עליהם קם צה"ל - הגנה על המדינה היהודית מפני אויביה: "משימת ההתנתקות כמשימה צבאית פוסט מודרנית", [היא] "לא לחימה" נגד "לא אויב". אופייה המיוחד של משימת ההתנתקות מצביע על דמיון לפעולות צבאיות שצבאות המערב מרבים לבצע בעשורים האחרונים, פעולות צבאיות לא מלחמתיות: שמירת השלום, אכיפת שלום, שיטור, בניית אומה, סיוע הומניטרי באזורים מוכי אסונות טבע ודומיהן³⁵.

- הטמעת מונחים מערביים הזרים לייעודו של צה"ל ככתוב בחוברות הערכות: "מדינת ישראל הינה מדינה דמוקרטית. הדמוקרטיה המערבית מבוססת על ספקנות, על הידיעה שאין אמת מוחלטת ושאין איש היודע מהי הדרך הנכונה"³³

בכתב העת 'פסיכולוגיה צבאית'⁴] המסכם את הגירוש, יתברר כי לא במקרה נעלמו מן הערכות מלים כמו: מולדת, אויב ערבי, התיישבות (אלא כמקום המיועד לעקירה וחורבן), הגנה, מלחמה, ציונות, יהודי. השימוש בהן - אפסי. במקומן באו מלים וביטויים (בהתאמה פחות או יותר), כגון: מדינה, "אין אויב מדינת", "משימות שלום" "משימת התנתקות", דמוקרטיה, ישראלי, וכד'.

תכני הערכות באו לביטוי, בהתאם למאפיין אידיאולוגי זה, בטקסטים כתובים, בסרטים ובסרטונים; בקלטות, בתקליטורים ובמצגות שהיו כלולות בערכות. בתכנים אלה כלולים ה"מסרים המוטמעים": דמוקרטיה, ציות ו"איסור הסתה" ("הסתה", כפי שהיא מוגדרת על ידי מכיני הערכות, ואיסורה מופיע אינספור פעמים). באופן זה הם הוטמעו בראשי החיילים לשם השגת ציות ללא תנאי.

³⁵ כתב העת, עמ' 17

2.5.3.2. נושאי תוכן בחוברות ה"הכנות" (מבחר):

- פקודת יום של הרמטכ"ל דן חלוץ
- דבר תא"ל נעם תיבון
- "אני מאמין" של המפקד
- תדריך המפקד בבוקר המשימה
- ההסבר להתנתקות - דמוקרטיה
- אתגרים
- שיחות מפקד, מאפייני המשימה
- הכנה מנטלית
- לימוד מפינוי ימית
- פינוי, הינתקות ומה שביניהם
- רוח צה"ל
- תפקידו המובהק של הצבא בדרך-כלל
- מצב סיום נדרש
- שיחה בעקבות התנסות רגשית חריגה. עיבוד קוגניטיבי
- מה בין הסתה לביטוי לגיטימי

2.5.3.3. נושאי תוכן בדפי 'עדכון יומי לשטח'

- ה"משימה", הדמוקרטיה, הציות, חדשות מהשטח.
- מטרת ה'משימה':
- **"הריבונות של מדינת ישראל באה לידי ביטוי ביכולת של צה"ל להוציא את החלטות הממשלה מן הכוח אל הפועל. זהו הדבר העומד למבחן במשימה זו".**
- ה'משימה' מוצגת על היבטיה השונים, ונזכרת עשרות פעמים ב- 29 דפי העדכון. כך גם הדמוקרטיה וחובת הציות- עם אזהרה מפני הבעת דעות "פוליטיות".
- מטרת העדכונים:
- לבסס, תוך כדי פעולות הגירוש, את המסרים שהוטמעו בחיילים לפני הגירוש, כדי להביא ל"ביצוע מיטבי" של פעולות נדרשות:
- המעשה חוקי: התוכנית אושרה בכנסת ועמדה במבחן בג"ץ
- הצבא הוא זרוע מבצעת של החלטות הדרג האזרחי: צבא העם במדינה יהודית-דמוקרטית אינו בוחר את משימותיו. [הצבא] כפוף בכול [הדגשה שלי] לרשות האזרחית

במדינה, לממשלה³⁶.

- ויכוחים אידיאולוגיים אסורים – "אין לתת לצבא להפוך לזירת התגוששות אידיאולוגית. מחאה פוליטית מקומה במגרש הפוליטי ולא בתוך הצבא".
(ראוי לציין שב'הכנות' חוזר ונשנה הצורך לתת לחייל להביע דעתו על הקושי שיש לו בביצוע ה"משימה" בגלל הקושי להזדהות איתה, קושי הנובע כמובן ממה שכאן מכונה "מחאה פוליטית").

- חובה לציית: על החייל חלה חובת הציות לפקודות הצבא.

- תפקידי המפקד:

- "שמירה על תבונה, רגישות ונחישות. אמירות טעונות וקשות מופנות אליכם כמי שמייצגים את צה"ל, המבצע החלטות הדרג המדיני" ("חשיבה מתקנת")
- "שמירה על הגבול הדק בין ביטוי לגיטימי לבלתי לגיטימי / הסתה".

בחלק החדשות, מובאות חדשות שנראות לצבא חשובות, כגון: הרצח המיוחס לנתן זאדה בשפרעם, גניבות מרכוש המגורשים; דיווח על התקדמות פעולות הגירוש, מסקנות, לקחים ובעיקר המשך שטיפת המוח בשם "הטמעת מסרים": דמוקרטיה, הסתה, סירוב, ציות, רוח צה"ל, משימה וחוקיות ("אושרה בכנסת ועמדה במבחן בג"ץ").

2.5.3.4. נושאי תוכן ערכת "שבת אחים" - ערכת הסברה למפקדי צה"ל:

קלסר ובו דבר קצין חינוך ראשי (הקח"ר); "חופש הביטוי וגבולותיו"; חלק מנאום הרמטכ"ל; פנייה לסגלי החינוך; מערך שיעור - חופש הביטוי וגבולותיו; "צבא העם במדינת ישראל היהודית-דמוקרטית"; המשטר הדמוקרטי בישראל; "בתבונה, רגישות ונחישות"; על החובה לציית נוכח מקרי הסרבנות בצה"ל.

למפקדים בלבד הוכנו מסמכי התוכן הבאים:

דגשים ועקרונות מנחים לטיפול בסרבנות; על חובת הציות נוכח מקרי הסרבנות בצה"ל; חובת משימות בהיעדר הסכמה לאומית; צבא, דמוקרטיה ואני - על אמונות, התלבטויות ואחריות אישית; התיישבות; כבוד האדם - אפשרות הרחבה עם חוק יסוד: כבוד האדם וחירותו; רוח צה"ל; התפתחות התהליך המדיני מראשית הציונות עד ההכרה ההדדית 1993; התהליך המדיני 1993-2004; צבא ותקשורת (עפ"י צה"ל ו"ההכנה המנטלית": "ארבעת הגורמים המעורבים בתוכנית ההתנתקות הם: 1. הדרג המדיני- הממשלה והכנסת. 2. הדרג המבצעי (כוחות הביטחון) – צה"ל והמשטרה. 3. המתיישבים. 4. אמצעי התקשורת").

- קלטת וידאו - ערכת הסברה למפקדי צה"ל: היערכות ל"שבת אחים"; "בתבונה רגישות

³⁶ הרמטכ"ל דן חלוץ בפקודת יום עם תחילת הגרש.

ונחישות"; התפתחות הסכסוך הישראלי-פלסטיני;

- **2 תקליטורים - היערכות ל'שבת אחים': "צבא העם במדינת ישראל היהודית-דמוקרטית; על החובה לציית נוכח מקרי הסרבנות בצה"ל; תולדות ההתיישבות; כבוד האדם; התפתחות היחסים בין ישראל לפלסטינים - בין סכסוך לתהליך מדיני; צבא ותקשורת".**

- מצגות הנמצאות בתקליטורים (חלקי)
- למידה מפינויים קודמים
- תרחישים - טקטיקות [מתיישבים] השפעה ושיכנוע
- 'חופש הביטוי' (ערכת 'שבת אחים')
- סמכויות חיילי צה"ל בהתנתקות
- פעילות צבאית מול תקשורת
- מאפייני ההתיישבות ביהודה, השומרון וחבל עזה
- כללי התנהגות ועקרונות פעולה במוקדים רגישים.

2.5.3.5. סרטונים בתקליטורי "הכנות" (חלקי)

- התנגשויות בין חיילים למתיישבים
- עימות עם נשים
- גן הירק - מפינוי ימית
- שרונה, ממפוני ימית, מספרת
- אל"מ זאב דרורי, מפקד בכיר מפינוי ימית, מעלה בעיות לפתרון

2.5.3.6. קלטות וידאו

'היום שלפני' (על סירוב וציות): כמה חיילים וקצינים מביעים דעותיהם מימין ומשמאל [פוליטיקה!] עם מסר סופי של השתכנעות בחובת הציות.

משני הקטעים הקצרים שלהלן, מן הקלטת, ניתן לעמוד על האמור לעיל.

קטע ראשון, סמל שי, מ"כ טירונים בגדוד 932 פלוגה ו', מתכנן לסרב:

למדתי במכינה קדם-צבאית בעצמונה. אני מאד מחובר למקום.

זה חלק מהאמונה שלי. זה כמו לקום בבוקר, ליטול ידיים, להניח תפילין. זה חלק ממני, לא למסור שטחים מארץ ישראל. ללכת ליישב את המקומות האלה.

היו שלבים שאמרתי לעצמי: אני לא מפנה. אני מסרב.

קטע שני, סמל שי מחליט לא לסרב:

אני חושב שחלק מהצו האלוף זה לשמור על הצבא שלנו קיים. בתוך זה יש את ההתלבטות. דבר שהתגלגל אצלי רק בחודשיים-שלושה האחרונים, שהבנתי שיש לי גם מ"פ שגר בגוש קטיף, והבנתי עד לאן זה יכול להגיע, ואם הוא יסרב זה פלוגה. זה 150 אנשים ומג"דים, ובאיזה שהוא מקום זה משליך עלי כל המצב הזה. אז בסדר. אז לי רק 15 איש, אבל מה עושים עם ה-15 איש האלה. חשוב לי שהחניכים שלי יהיו במקום שאני נמצא. ההתלבטות שלי כאדם שחי שם, שלמד שם פחות או יותר ובכל זאת הולך לבצע את זה. קל-וחומר כזה.

סרן רועי [דתי], שריון:

כרגע נמצאים בקו תעסוקה מבצעית

אני בא ממקום שבו האמונה היא ארץ-ישראל השלמה.

יש הרבה ערכים שמתנגשים איפה שהוא במשימה הזאת. ערכים שחונקת עליהם, גדלת עליהם, שלמות המדינה...

אין לי ספק שאני אקדע מבפנים מאד-מאד חזק. מצד שני, כאיש צבא אני יודע שאני צריך לבצע את המשימה הצבאית שאני נדרש אליה.

ביום שהמדינה לא תוכל ליישם את החוק שהיא קובעת, המדינה תהיה במדרון תלול להידרדרות. אני לא יודע מה יהיה אם אנחנו לא נתחיל להקשיב למרותה של המדינה שלנו עכשיו. אז מה, נחזור לימיהם החשוכים של חורבן בית ראשון, חורבן בית שני?

2.5.3.7. מתוך קלטת וידאו 'שבת אחים'

● על דמוקרטיה ושלוש

אל"מ זאב דרורי מקבוצ חצרים מפקד בכיר בפינוי ימית: ברור לי כאיש צבא מאמין בדמוקרטיה ובשלוש, שאלה הערכים שאתם אני רוצה לחיות.

● על ציות וסירוב

סא"ל וינטר, מפקד שועלי שמשון, בעל עיטור המופת: "בלקסיקון שלי לא קיים המושג סירוב פקודה". יש לו משפחה בקטיף. "אני חושב שה-מ"פ-ים שלנו יבקשו לפנות, דווקא בגלל שיש להם משפחות שם. אם לא נעשה את זה, לא תהיה לנו מדינה בכלל. דרשנו מחיילים [שמאלנים] שישרתו בציר פילדלפי באותה מידה". חייל מילואים אחר: "מרגיש חובה לציית להחלטות ממשלה במדינה דמוקרטית"

● שיכתוב ההיסטוריה

השיח החדש ("אין אמת מוחלטת") ניכר בקטעי היסטוריה משוכתבת, וכן ניתן רמז לקשר בין "הסתה" לרצח רבין:

- ב-93' הכיר אש"ף בישראל וישראל באש"ף כנציג הפלסטינים.
- הקריין: "מיעוט קיצוני היה מוכן לעצור את התהליך בכל דרך אפשרית".
- על המרקע: ההפגנה בכיכר ציון ובה מצולם מקרוב מאד הפלקט (4A) של רבין במדי נאצי [זה אותו פלקט שבדוח ועדת שמגר שכבר התפרסם אז, נאמר שהובא להפגנה והופץ על ידי סוכן השב"כ אבישי רביב]
- איתן הבר: ממשלת ישראל מודיעה בתדהמה...
- דיון על אלטלנה: מתפתחים חילופי אש [לשון סביל, כביכול מעצמים 'מתפתחים'...], הקרבות [...] גובים קורבנות בנפש. מי שעצר את זה, זאת ההנהגה: בן גוריון ובגין. [כידוע בגין, שהיה על האוניה, מנע ירי לעבר היורים מן החוף, כדי למנוע מלחמת אחים. בן-גוריון הוא שפקד לירות, ורבים נורו אף במים.]
- על הסכסוך [מנקודת ראות פוסט-מודרנית] –
 - לפני שנולדה ישראל, אפילו לפני שנולדו ירדן סוריה ועירק. לפני שתושבי הארץ הערבים גיבשו זהות פלסטינית....
 - אח"כ לסירוגין "ערבים א"י" ו"פלסטינים".
 - מצוין מועד הקמת פת"ח ואש"ף: לפני 67' [כידוע, ב-1964].
- על מלחמת ששת הימים ולאחריה:
 - ב-67' גורמת שרשרת אירועים ביטחוניים ופוליטיים להידרדרות המצב... בסופה של המלחמה המקומות הקדושים חוזרים לריבונות יהודית.
 - ישראל משליטה ממשל צבאי כמתחייב בחוק הבינ"ל לגבי שטחים כבושים. [החוק הבינלאומי מגדיר את יש"ע כשטחים מוחזקים, לא כבושים, שכן, לא נכבשו ממדינה שהיתה לה ריבונות עליהם]
 - כדי לעורר את דעת הקהל בעולם, מבצע אש"ף פעולות טרור בעולם (חטיפת מטוסים).
 - "הטבח" - לא מוזכרים ילדי מעלות באותו טבח, לא המקום ולא מספר הנרצחים, או גילם.
 - ב-77' סאדאת בא לישראל. [לא מוזכרת הבטחת דיין לסאדאת לפני ביקורו, לפנות את כל סיני]
 - ב-87' "התקוממות עממית. מרי עממי של חסרי כול נגד מדינה חזקה וצבא חזק".
 - ועידת מדריד: "אש"ף, שנתפס בעיני ישראל כארגון טרור, לא מוזמן".

- מצולם ראש הג'יהאד אומר: גורלם של היהודים להישחט על ידינו..לאחר שאירופה סיימה לענות אותם, ניקח אנחנו את עינינו משום שהעינוי הוא גורלם.

לסיכום, ממגוון הדוגמאות – אמנם בלי למצות פרטים – מובאת בזה התמונה על הסיבות להכנות המנטליות, מטרתן, תוכנן, וכיצד שימשו כלי להשגת המטרה הסופית - הגירוש.

2.6. חלקה של היוזמה הצה"לית

2.6.1. המנטרה: "הצבא אינו בוחר את משימותיו"

צה"ל הוא צבא העם במדינת ישראל היהודית-דמוקרטית

צה"ל הינו צבא במדינה דמוקרטית, הנדרש לבצע משימות מורכבות. ככזה, הוא מהווה זרוע מבצעת של החלטות הדרג המדיני. צה"ל אינו בוחר את משימותיו – הן מוטלות עליו מטעם ממשלה, אשר נבחרה באורח דמוקרטי, חוקי ולגיטימי.

טקסט זה, מובא במסגרת 'הטמעת מסרים', שהיתה חלק משיטת שטיפת המוח. טקסט זה מופיע פעמים רבות בערכות: בתקליטורים, במצגות, בחוברות ובסיכומים שנכתבו תוך כדי הגירוש.

יש לציין שמסר זה מופרך מעיקרו, משום שבמעשה ההכנה, כפי שצוין ברקע לדוח, צוות חשאי להכנת הערכות התכנס בפקודת אלוף פיקוד דרום, דן הראל, מיד למחרת נאומו של ראש הממשלה אריאל שרון בכנס הרצליה, ללא שום "החלטת ממשלה דמוקרטית, חוקית ולגיטימית".

סא"ל צור קרן היה הפסיכולוג של פיקוד דרום בעת נאומו של אריאל שרון בכנס הרצליה, והיה בין חברי צוות מייצרי 'ההכנה המנטלית'. בדיון שנערך ב- 7.10.2005 במרכז לאתיקה במשכנות שאננים בירושלים לסיכום ה"התנתקות", אמר סא"ל צור קרן: "שם [בפיקוד דרום] עבדו יותר משנה לקראת ההתנתקות"³⁷.

גם מתוך כתב-העת 'פסיכולוגיה צבאית' עולה כי רק על "הבניית השיח החדש" להתנתקות, עבדו בממד"ה שנה³⁸.

הערכות היו מוכנות ביולי 2004³⁹, בעוד אשר רק ב-16 בפברואר 2005⁴⁰ כ-7 חודשים אחרי שיצאו הערכות לאור, התקבל החוק בכנסת בקריאה שלישית.

37 iv.1.6. עדות כתובה לצוות: ד"ר יואל אליצור

38 'כתב העת, עמ' 262

39 נספח iv.1.12 מסמך אזח"ע- פסיכולוגי על לקחי פינוי ימית

40 ויקיפדיה, שנת 2005, וגם ערך "תכנית ההתנתקות"

עולה מכאן, שהמסר העיקרי – **"הצבא אינו בוחר את משימותיו"** – היה מסר שקרי ומניפולטיבי, והשימוש בו ציני ומטעה. כי הרי אילו ידעו זאת החיילים מראש, ואילו היתה להם אפשרות לנתח בהיגיון, מבעוד מועד, את העיוות המנטלי שתכנן הצבא עבורם כדי שיצייתו ויפעלו כרובוטים, אזי יש סיכוי רב שהמניפולציה לא היתה עובדת.

2.6.2. אופן השכנוע לציית: שרשרת "לוגית"

השאלה המתבקשת היא, מדוע קבע הצבא, בחתירתו לשכנוע החיילים לציית לפקודת הגירוש, דווקא את המשפט הזה – **"הצבא אינו בוחר את משימותיו"**. שמא כאלבי נגד הטחת אשמה אפשרית על עצם השתתפותו בגירוש אזרחים? ייתכן. אך סביר יותר להניח שהבעיה היתה באינוס החיילים לבצע אותה "משימה", שחרגה ממשימות צה"ל כצבא שייעודו: הגנת ישראל. בסרט 'גשמי קיץ'⁴¹ נראה הרמטכ"ל דן חלוץ אומר: **"אנחנו הולכים לעשות תפקידים ששום צבא לא עשה"**. מעבר לקביעת עובדה ידועה זו, היה באמירתו יותר מרמז לכך **"שצה"ל לא עשה תפקיד זה! בוודאי שבזה לא התכוון חלוץ להוציא את צה"ל מביצוע הגירוש, אלא רק להסביר את הקושי הצפוי. פינוי ימית, שגם בו היה צה"ל מעורב, אף על פי שנלמד ב"הכנות המנטליות", לא היה דומה - מבחינות רבות שאין זה המקום לעמוד עליהן.**

היה צורך אם כן, להסביר שאין לצבא ברירה אלא למלא הוראה של הדרג המדיני; לציית לכל הוראה, ואחר כך על ידי ביסוס "רעיוני", לשכנע בצידקת פקודת הגירוש בכלל. השכנוע בא לידי ביטוי בשלושה נימוקים: (1) גירוש יהודים הוא אחד מתפקידיו של הצבא; (2) הגירוש חוקי; (3) יש חובה לציית לפקודה בכלל ולפקודת הגירוש בפרט.

מסרים אלה "הוטמעו", על פי עצת הפסיכולוגים, באמצעות השרשרת ה"לוגית" הבאה, תחת הכותרת **צבא העם במדינת ישראל היהודית-דמוקרטית:**

- המדינה היא מדינה דמוקרטית.
- המשימה היא פעולה ברוח הדמוקרטיה
- המשימה חוקית
- המשימה באה להגן על הדמוקרטיה.
- זאת משימה לאומית.
- היא באה להגן על המדינה.
- הביצוע על ידי הצבא הוא לגיטימי.
- [ולכן...] חלה **"חובת הציות לחוקים שנתקבלו בדרך דמוקרטית ללא קשר לדעות**

אישיות"⁴²; עוד טרחו המטמיעים להוסיף שהמשימה היא **"מעשה אנושי על-פי מסמך 'רוח צה"ל' "**.

הקביעה, שה'משימה' היא חוקית, ושחוקיות נובעת מחותמת בג"ץ ואין בלתה, היתה אבן יסוד ב"הכנה המנטלית". אלא, שגם אילו היו כל הקביעות שלעיל - המדינה היא דמוקרטית, המשימה היא לאומית - נכונות, עדיין נותרת השאלה: במה הן מצדיקות את ההכרח לציית, גם אם חוקיות ההחלטה נובעת מהן. אלא שממנו ובו דווקא נובע שאין זו דמוקרטיה, שכן ההחלטה רומסת ברגל אלימה חוק יסוד: כבוד האדם וחירותו, ופוגעת גם בחופש העיסוק שלו. ובאשר לחוקיותה - משטרים טוטאליטריים התהדרו גם הם בחוקים - חוקי גזע, למשל. גם בהם נקבע שהחוק מעל לכול. האם הוא שנותן לגיטימציה לפשע? אך ברור שלחייל ולמפקד לא היו כלים להתמודד עם טיעוני הצבא.

2.6.3. רוח צה"ל

מסמך 'רוח צה"ל'⁴³ מבהיר ש"החייל יקפיד על מתן פקודות חוקיות בלבד, ולא יציית לפקודות בלתי חוקיות בעליל". על פי המסמך, ערכי היסוד הם:

"הגנת המדינה, אזרחיה ותושביה - מטרת צה"ל היא להגן על קיומה של מדינת ישראל, על עצמאותה ועל ביטחון אזרחיה ותושביה."
 "אהבת המולדת ונאמנות למדינה - ביסוד השירות בצה"ל עומדות אהבת המולדת והמחויבות והמסירות למדינת ישראל - מדינה דמוקרטית המהווה בית לאומי לעם היהודי - לאזרחיה ולתושביה".

כבוד האדם:

"צה"ל וחייליו מחויבים לשמור על כבוד האדם. כל אדם הוא בעל ערך שאינו מותנה במוצא, בדת, בלאום, במין, במעמד ובתפקיד".

דמוקרטיה:

בכל המסמך, מופיעה המילה 'דמוקרטיה' פעם אחת, וגם היא מכוח רצונו של אדם אחד שהופקד על ניסוח המסמך. למונח זה אין זכר במגילת העצמאות, ואין לו על מה להתבסס. אבל גם בין כך ובין כך, אין במסמך כל רמז לתפקיד החייל להגן עליה! לעומת זאת, מחויב החייל בשמירה על כבוד האדם, ומילוי פקודת הגירוש היא ההיפך מחובתו. המסר החוזר על תפקיד צה"ל בשמירה על הדמוקרטיה, הוא במקרה הטוב, מלים בעלמא.

ה"דמוקרטיה" נטחנה למוחות, כפי שהתבטא אחד החיילים שהעידו בפני חברי המצ"ח.

⁴² 'הכנות', קצין חינוך ראשי, על הדמוקרטיה

⁴³ ספח iv.2.7 (חלקי)

"היה קידוש מוחלט שלה. קודש קודשים. כמו דת! בשבוע הזה ראיתי שכל מה שממלא את הדת שלהם זה דמוקרטיה. ממש כאמונה דתית", אמר חייל אחר, תושב נווה דקלים.

חיילים שהעידו בפני המצ"ח, העידו על תוספת בעל פה ל"מסקנה" שדמוקרטיה מגינה על עצם קיום המדינה, תוספת בוטה הרבה יותר מהמשפט **"המשימה באה להגן על המדינה"**: אם לא יצייתו לפקודת הגירוש, ("המשימה"), **יהיה חורבן בית שלישי.**

הדרישה לציות ללא תנאי, התבססה אם כן, על לוגיקה מניפולטיבית, ועל ההונאה **"הצבא אינו בוחר את משימותיו"**, והצליחה להוליך שולל את החיילים. לרשות המסרבים לקחת חלק בגירוש, עמד אך ורק מצפונם. אך הוא הוגדר על ידי שלטונות צה"ל כ"דעה פוליטית" אסורה. אילו היו החיילים מזהים את רפיסותה של הקומה הראשונה במבנה שקרי זה, שהיה לאמיתו של דבר בחירתו החופשית של הצבא ב"משימה", לא היו יכולות להיבנות על גביה שאר הקומות.

2.6.4. פסיכולוגים מ-ממד"ה וביסל"ם בוחרים את משימותיהם

הפסיכולוגית דורית גרוס היתה אחת מעשרות פסיכולוגים שהתגייסו להכנת הגירוש. **"אני שותפה בתכנית ההכשרה של החיילים"** אמרה.⁴⁴

מדבריה ניתן ללמוד על **"אחד הדברים החדשים בתוכנית הזאת: לא היה בה שום אלתור. פעם ראשונה הלכו ועשו דבר מהתחלה ועד הסוף. חשבו וביצעו על פי תכנית"**. הפסיכולוגים ליוו את הגירוש עד יומו האחרון. הם הוצמדו לצוותים שגירשו בפועל ממש, מן 'המעגל הראשון':

"הלכתי עם פסיכיאטר ופסיכולוג", אמרה חיילת ממעגל זה. כך גם בכתב העת.

הפסיכולוגים בחרו להשתתף ב"משימה". בבחירה חופשית! לא מעט פסיכולוגים שלא היו בשירות צבאי פעיל או מילואים, נתנו יד מרצונם, להכנת שטיפת המוח (דורית גרוס, חיים עומר, נחי אלון, מולי להד ועוד). בניגוד לכללי האתיקה של המקצוע ושל הארגון בישראל.

הם פעלו נגד לקוחותיהם - חיילים ומתיישבים, הם שירתו את מעסיקם (צה"ל) במשימת הגירוש, תוך ידיעה שיש בזה ניגוד עניינים, ותוך שימוש לא אתי בחיילים המשרתים בו, מבלי לקבל את הסכמתם בכתב או בעל פה, כנדרש; מבלי ליידע אותם על הנזקים הנפשיים הצפויים להם ולמגורשיהם, מבלי **"לכבד את זכות הזולת להחזיק בערכים, בגישות ובדעות השונים משלהם"**, מבלי **"לשקול את המשך ההתערבות במקרה של קיום הבדלים שאינם ניתנים לגישור"**, כפי שאכן היה בעת ה"הכנות". כל אלה התחייבו מהקוד האתי של ארגון

⁴⁴ הסרט "מדינה-גוש-בית"

הפסיכולוגים בישראל.

מפקדי צה"ל, חיילים ופסיכולוגים, מגויסים ומתגייסים, חברו יחד ל"משימה" הנוגדת את מהות תפקידם -

מפקדים וחיילים - בתקיפה פיזית של יהודים על ידי גירושם בכוח מבתיהם, (במקום בתקיפת האויב הערבי, אותו כינו במשך שנים "עמית", ואליו התכוונו בכותבם שאין עוד "אויב מדינתי" לישראל);

הפסיכולוגים - בתקיפה מנטלית של חיילי הצבא והמתגייסים.

2.6.4.1. הגולם על פי ממד"ה: עקרונות הפיכת חייל לרובוט

מטרת תוכניות "ההכנה המנטלית", כפי שהיא מוגדרת בערכת ה'הכנות', היא בניית "יכולת להבין את הפנייה האישית של המפונים למפנים ואת הניסיון שעושים המפונים להניא ממשיתמם. הדרך לחיסון נפשי מול ניסיונות אלה היא באמצעות הכנה מנטלית."

היה ברור לכול, שהמתגייסים המיועדים לגירוש ינסו לדבר אל החיילים כדבר אדם לאדם, כדי לייסר את מצפונם בבואם לבצע את הפשע. אחת הדרכים שנבחרו להתמודדות עם זעקת המגורשים, היתה דלגיטימציה ודמוניזציה של התושבים בעיני החיילים; אפשר להסיק זאת מ"מחסן הסימולציות" שבערכות ה'הכנות' ומעדויות חיילים בפני הצוות. לאחר שנעשתה הדלגיטימציה, אפשר היה לעבור לאימון הנפש, במישור הערכי:

- השפעה פוליטית חד-צדדית ומוסווית על החייל
- ניתוק רגשי שיאפשר כל פעולה שהמערכת תכתוב
- נטילת האחריות האישית מן החייל, כדי שיטעה לחשוב שיש לו גיבוי מן המערכת לכל פעולה שיצטווה עליה

העיתונאית אורית ארפא⁴⁵ ראינה את הפסיכולוגים ד"ר אריאל כנפו, מרצה אורח לפסיכולוגיה חברתית באוניברסיטה העברית, ד"ר דני ברום, מנהל המרכז הישראלי לטיפול בפסיכו-טראומה בבית החולים הרצוג בירושלים, ופרופ' חיים עומר, מרצה לפסיכולוגיה באוניברסיטת תל אביב.

בכתבה צוטט כנפו על מחקר שנעשה בהנהלתו, שהקיף 1200 חיילים לפני ההתנתקות, ועוד 231 חיילים, שבוע לאחר מכן. ששה חודשים אחר כך נכללו 157 חיילים נוספים. הוא מצא שלרוב נותרה רווחתם הרגשית בלי פגע כתוצאה מן ההתנתקות. חלק מן החיילים דיווחו שהשתתפותם אפילו תרמה להתפתחות

⁴⁵ אורית ארפא, 'ג'רוזלם פוסט', 9.8.07

אישיותם! הממצאים הסופיים, שפורסמו בבטאון צה"ל 'פסיכולוגיה צבאית', אינם מראים סימנים כלשהם לטראומה שאחרי ההתנתקות.

חיים עומר ונחי אלון הכשירו לדבריהם, קציני צה"ל ומתנחלים על מנת להפחית הסלמה לאלימות, התגריות וזיכוכים בין שני הצדדים לעימות. לחיילים ניתנו הוראות שלא להגיב לזיכוכים, לתחינות ולקללות שבאו מצד המתנחלים, על פי האינסטינקטים הטבעיים בהם.⁴⁶

העיקור הרגשי הצליח.

כך הושגה מטרת התוכנית: הפיכת החייל, ולו באופן זמני, לרובוט; מאדם שהיו לו דעה, רגשות, כבוד עצמי ואחריות אישית – למי שאבדו לו כל אלה.

מדבריה של גרוס, מן הערכות ומיישום "הדברים החדשים" בשטח בעת ביצוע הגירוש, מסתבר שהפסיכולוגים העלו, בין השאר, כמה רעיונות גאוניים באמת, שיבטיחו הצלחה.

2.6.5. יישום העקרונות

- כדי להשפיע על החייל השפעה פוליטית במובן העמוק והרחב, כפו עליו את קידוש הדמוקרטיה כמסד הקיום של המדינה. כפו עליו את הפוסט-מודרניזם: "אין אמת מוחלטת ואין איש היודע מהי הדרך הנכונה",⁴⁷ כפו עליו שתיקה, אך עודדו אותו לשפוך את התלבטותיו וקשייו – "לאפשר ולעודד מרחב דעות".⁴⁸ ההשתקה נרמזה בכך שאילו ביטא את קשייו, היו אלו עלולים להיות מסווגים כהתבטאויות פוליטיות, ומכאן קצרה הדרך ל"הסתה".⁴⁹

כדי לעקר רגשית את החייל, דרוש היה "אימון רב וגיוס משמעותי של כוחות נפשיים. המנגנון המקובל במקרים כאלו הוא מנגנון ניתוק רגשי והתמקדות בצדדים הטכניים והתפעוליים של המשימה."⁵⁰ אלה יקנו לחייל "חיסון נפשי" ו"שליטה על המחשבות" (הדגשות שלי ר.א.).

ד"ר דני ברום אמר שכחלק מן ההכנה המנטלית למדו חיילים לקיים חציצה רגשית בינם לבין המתנחלים, להתנתק רגשית מבכיים, זעקותיהם או התפרצותם. הם תודרכו לא להיכנס לדיונים פוליטיים, דתיים או מוסריים.⁵¹

46 שם

47 'הכנות'

48 סיכום יומי

49 "בין ביטוי לגיטימי להסתה", [iv.2.9] ומסרים מוסווים בהדרכה להפעלת כוח - [iv.2.10].

50 'הכנות' - "תיק תוכן – אתגרי המפקד במשימה"

51 אורית ארפא, ג'רוזלם פוסט, 9.8.2007

כדי ליטול ממנו את האחריות למעשיו, דרושה היתה **"חשיבה מתקנת"**⁵²: "אמירות של מתיישבים טעונות וקשות מופנות אליכם כמי שמייצגים את צה"ל, ואין מכוונות באופן אישי לחייל/ת זה או אחר. יש להימנע ככל האפשר מלקחת אותן באופן אישי."⁵²

זאת ועוד: לכאורה נוסף גיבוי "חוקי" לחייל המציית להוראות הגירוש. כביכול, הוגדרה עבורו מהי פקודה בלתי חוקית בעליל, ללמדו שפקודת הגירוש אינה כזאת. מן הדוגמאות שניתנו - משפט אייכמן ומשפט הרצח בכפר קאסם, ניתן היה להבין שכל עוד הוא אינו רוצח, כל פקודה אחרת היא חוקית. ואם רצה להגדיר בעצמו על פי המלל הרב, המסביר פקודה בלתי חוקית בעליל מהי⁵³, היה מתקשה בכך, ומותיר את "מבחן הדגל השחור" המתנוסס מעל פקודה כזאת לבית המשפט, וזאת למרות הטלת האחריות עליו, על ה"חייל הסביר" ש"הוא חייל רגיל הפועל לפי הנורמות המקובלות, כפי שבית המשפט רואה אותן"⁵⁴.

ד"ר ברום סיפר למראיינת, אורית ארפא, כי לחיילים שהרגישו דילמות מוסריות, אידיאולוגיות או אישיות בהריסת ההתנחלויות ובעקירת המתנחלים נאמר, שאל להם ליטול אחריות אישית על ההתנתקות. הם יוכלו למצוא מזרז ונחמה אם יבינו שהם חלק מן הכוחות המזוינים המוצאים לפועל החלטה דמוקרטית של הממשלה, החלטה שצריכה להישאר מחוץ לתחום דעתו האישית, הפוליטית, של חייל בודד.

ההכנות המנטליות שנעשו לאור עקרונות פעולה אלה, כללו הרצאות רבות, שיחות מפקד, סימולציות (בשיתוף שחקנים מקצועיים⁵⁵), מילוי שאלונים-מוכווני-תשובות, צפייה בסרטים בעלי גוון פוליטי סמוי (שיכתוב היסטוריה), גיבוש חברתי למטרת לחץ ה"חברה" - הצוות, ועוד.

הרצאות ניתנו על ידי פסיכולוגים, עורכי דין, מפקד פינוי ימית זאב דרורי, מפוני ימית ומתיישבי גוש קטיף:

"זה כבר התחיל במרץ. ותוך כדי התחילו להגיע העורך-דינים, המרצים, הפסיכולוגים, החומר היפה, דיבורים מידי פעם... חודש לפני הגירוש, כל הגדוד הגיע לאשקלון. דיברו שם קצת על ההתנתקות. הביאו מרצה, עו"ד מהשורה הראשונה. פשוט הוא סובב את כולם שם. פשוט לא ייאמן. אני האמנתי לו. הייתי כל-כך מהופנט. הוא דיבר דברים ממש... למה זה צריך להתבצע, למה הצבא צריך את זה, הדמוקרטיה וכל הדברים האלה. אח"כ עוד אחד, אלוף משנה שהיה בפינוי בימית, הוא גם דיבר. אמר

52 'הכנות'

53 'הכנות', פקודה בלתי חוקית בעליל (חלקי)- iv.1.5.

54 שם

55 עדויות חיילים

שהוא היה אחד המפקדים הראשיים בימית, הביאו כמה אנשים, הביאו אדם אחד מגוש קטיף, דיבר בעד הגוש, תוך כדי דיבור, אחרי רבע שעה הוא מקבל פתק ואחרי חמש דקות ירד מהבמה. היינו סקרנים- מדוע ולמה. הלכנו למש"קית ת"ש ושאלנו למה הוא ירד, היא אמרה שהפתק היה מהמג"ד שאמר לו להוריד פרופיל. הוא דיבר על גוש קטיף- שמייצרים... על האנשים, על החממות... אח"כ באופן מחלקתי הקרינו לנו סרטונים. אני לא פסיכולוג, אני לא מבין בזה כל-כך, אבל משפיע. מראים שם את החיילים לפני הפינוי, ואיך הילדים אוהבים את החיילים, ואיך החיילים מכבדים את האנשים, הכל בצבעים, מוסיקה נעימה ברקע, ושהממשלה החליטה ושאלו מה לעשות, ודיבר קריין עם קול כזה יפה, הראו את כל המעגלים - ממש נחמד, ואני אגיד לך את האמת - מאוד שכנע אותי, אמרתי - תכל"ס הם צודקים, ככה אמרתי להם. שטפו לי את המוח לגמרי. באנו למקום אחר, קיבלנו חוברות על גבי חוברות וקלטות ואיך להתמודד עם אנשים".⁵⁶

שיחות מפקד הדגישו את הצגת "אני מאמין" על פי התדריך⁵⁷ :

"בחלק זה יש למקד את הפלוגה ולהעביר לה מסר מרכזי אחד, הנגזר מאמונת המפקד ומתפיסת עולמו והנתפס כמהותי וכחשוב להשגת מטרות המשימה ולאיומן המרוכז, לדוגמה:

- יכולת – אמונה ביכולת של כל אחד לבצע את המשימה על הצד הטוב ביותר, במקצועיות, בנחישות וברגישות.
- שותפות – העברת מסר חד וברור שכל אחד חשוב למשימה ותרומתו למשימה מהותית.
- אחריות ולמידה – כדי שכל אחד יגיע מוכן היטב למשימה, חייב כל אחד להתעמק מעכשיו בהבנת המשימה ובלמידתה ולקחת אחריות אישית.
- סטנדרטים גבוהים – הצורך להוציא מעצמנו את המרב."

סימולציות תורגלו מתוך "מחסן סימולציות" כ"נותנים מענה במספר היבטים: "פיתוח 'ארגז כלים' להתמודדות אפקטיבית עם מצבי לחץ של עצמם ושל חייליהם" כגון:

- "זליגה" לאחור... חייל/שוטר נשבר בצוות.
- מפגש עם "טקטיקות השפעה" של המתיישבים: "הרבנים אמרו לסרב פקודה; אתם יכולים להגיד - לא מרגיש טוב המפקד; לא רוצה להרביץ ליהודים; לא חייבים לעשות כל דבר שאומרים לכם; תנו לשוטרים להתעסק בזה. אתם לא קשורים לזה";

⁵⁶ עדות בני"שים לצוות

⁵⁷ 'הכנות' - תקליטור 1 163B6 ו'הכנות' למג"ד ולמ"פ

- מול תקשורת: "חשוב מאד לשמור על תדמיתנו כחיילים".
 - מול אם וילדיה ה"כורכת אותם כ'חומה בצורה' סביבה: כיצד מצליחים לפנות בסיטואציה כזאת תוך שמירה על כבוד האדם ובמינימום פגיעה נפשית בילדים?"⁵⁸
- מורה-חיילת מגוש עציון, שלא היתה מסוגלת נפשית לגרש, העידה בפנינו: "ערכו סימולציה. תשבו על הרצפה ותחזיקו ידיים חזק ו...לפרק אותן. 10 אנשים צריכים לפרק אותם. וצחוקים, והתגלגלו מצחוק והתחילו מכות, הם נהנו מזה. שיחקו אותה מתנחלים - משיח, ואמרו כל מיני משפטים: הילד התשיעי שלי, אל תיגע בילד התשיעי שלי, או: אני בהריון עם שישיה. צחקו על הציבור בצורה ממש מזלזלת. הם נכנסו לתפקיד. גם אלה ששיחקו את המפנים, הם אמרו: יו, זה טוב, זה חשוב למדינה... הם צחקו על זה שזה טוב למדינה. הם צחקו על הכול. המ"פ הראה שיטות ואז התחילו לעבוד"⁵⁹.

2.6.6 ב"נחישות"

"שוטר סיפר לי שהם למדו שיטות איך לשבור ידיים מבלי שיורגש שהן עושים את זה. אנחנו לומדים איך לשבור את היד כדי לפרק קבוצת אנשים שיושבים במעגל; איך לקחת תינוק מהאמא מהידיים בלי שתשים לב - קודם מדברים עם האמא ואח"כ ישר לוקחים את התינוק. לימדו איך לקחת מהאמא את התינוק מהידיים כשהיא יושבת במעגל. בהתחלה מדברים איתה ואח"כ ישר לוקחים את התינוק".⁶⁰

על הביצוע בעת הגירוש סיפר ד"ר הטב (פסיכיאטר של נוער שנכח בגירוש מנווה דקלים): תמונה איומה זו שחזרה על עצמה פעמים אין-ספור, כמו זו של ילדים בנווה-דקלים, שנלקחו מזרועות הוריהם 'בנחישות', והוכנסו לאוטובוס. המבטים המבועתים של הילדים באוטובוס.⁶¹

2.7 הוצאת רעיונות ה'הכנות' מן הכוח אל הפועל

כדי להסב בעלי דעה לאוטומטים, נדרשו אמצעים מגוונים. הבולטים בהם:

- "הטמעת מסרים"
- מסות ענקיות של חיילים
- הפחדות ואיומים

⁵⁸ 'הכנות' למג"ד ולמ"פ

⁵⁹ עדות מורה חיילת שסירבה להשתתף, בפני הצוות

⁶⁰ עדות בני ישיבה (בני"שים)

⁶¹ זאב גלילי, 'מקור ראשון', 23.9.05

- הונאות ושקרים
- אתגן ושוד
- "שפה חדשה" - שפת הגירוש
- ציוות מוכוון גירוש.

2.7.1. הטמעת מסרים

טכניקת שטיפת המוח עמדה על חזרה בלתי פוסקת על מסרים. 'דמוקרטיה' מצדיקה את הגירוש ומחייבת ציות - שהרי "צה"ל אינו בוחר את משימותיו", ההחלטה חוקית, המשימה לאומית, המשימה מגינה על הדמוקרטיה ועל המדינה, היא "מעשה אנושי על-פי מסמך 'רוח צה"ל'" "המשימה מחייבת ציות" וכד'⁶².

2.7.2. מסות אדירות

אלפי חיילים צעדו בסך הלך-ושוב במבנה פלנקס (phalanx)⁶³ בחוצות יישובי גוש קטיף, "הבנייה מתוחכמת של כוח המוני... כוחות הפינוי הצטיירו כדובי חביב, מתחשב, בוכה, לא לוחמני ומחבק. אלא שבפועל, חיבוקו היה חיבוק דוב אימתני, שהביא להכרעת המפונים, מנע התנגדות פיסית מצידם, וגם דיכא מחשבות לסירוב בתוך כוחות הפינוי גופא..."⁶⁴. לאלה יש להוסיף את מדי הגירוש על כל סמלי המדינה שֶעֱטו הפסיכולוגים על החיילים, ומשקפי השמש האטומים ש"הרכיבו אותם גם בלילה". העיתונאי זאב גלילי כתב מפי הפסיכיאטר ד"ר הטב: "חיילינו ושוטרינו חונכו או אולפו לא להסתכל. רובם, לא כולם, לא השפילו מבט כמקובל אצל מישהו שמתבייש במעשיו. הם הסתכלו הצידה כדי לא לראות. כי ראייה כזאת טומנת בחובה, סכנת התרגשות."⁶⁵

2.7.3. איומים גלויים וסמויים

איום בהורדת פרופיל ל-21 וסילוק מהצבא של "סרבנים", סילוק שגם יגרור אחריו נזק באזרחות; משפט וכלא, פיטורין, הדחה מקורסים ויחידות יוקרתיים (שמשון, חרוב, טייס, קצינים): איום בסכנת חורבן בית שלישי אם הצבא לא יצליח ב"משימה":

⁶² 'הכנות'; וכן דפי 'כל העדכונים היומיים' לשטח שהופצו במשימת ההתנתקות'

⁶³ ויקיפדיה, פֶּלָנְקס הוא מבנה טקטי המתבסס על מסה גדולה של לוחמים רגליים כבדים שנוצרה במטרה להכריע את האויב בעזרת מספר החיילים הרב שיש בה, ולא בעזרת טקטיקה מתוחכמת.

⁶⁴ 'כתב העת', עמ' 67-69

⁶⁵ זאב גלילי, 'מקור ראשון', 23.9.05; נספח iv.2.1 - חיילי מג"ב אטומים מול נערה כתומה.

"אי ביצוע משימת הפינוי יהיה כישלון של הדמוקרטיה. השמירה על עקרונות הדמוקרטיה ועל שלטון החוק היא שתבטיח את המשך קיומה של מדינת ישראל⁶⁶. הריבונות של מדינת ישראל... זהו הדבר העומד למבחן במשימה זו"⁶⁷ הם שתקו. מאד שתקו. שתיקה. כן. קשה לי מאד להסביר את זה. אנשים פחדו. פחדו על המקום שלהם. על הקורס. היה מובן שמי שמסרב לא יישאר בקורס" העיד בפנינו צוער, בן הגוש.

דוגמה לאיום מוסווה שגרם ל"התנדבות" ל'משימה', אפשר למצוא בין השיטין בכתבתו של ברוך שי⁶⁸: "מסע הליקוטים נמשך חודשיים. בבסיס פורסם כי מחפשים מתנדבים להתנתקות. ההיענות, על פי סרן פדידא, היתה כ-85%. כל שם שהוצע, עלה לדין אצל מפקד הבסיס. חיפשנו אנשים בעלי מוטיווציה, בוגרים, חזקים, רגועים ורגישים"

"סרן אבי פדידא הוא מפקד מחלקה אחת בגדוד "רקיע", הוא קצין מנועים בחיל. לפני חודשיים קרא לו מפקד הבסיס לחדרו. פדידא הכין עצמו לשתי אופציות - פיטורים, או קידום רציני. הוא התכונן לשיחה שבוע ימים, שנתו נדדה. ואז ביקשו ממנו [...] להיות מ"מ בהתנתקות."

2.7.4. הונאות ושקרים

- "הכול היה כאילו שיעור מד"ס, בלי שזיהינו שזה בעצם כבר האימון לגירוש";
- "כל יום נוספה מטלה לתוך השגרה הצבאית. ואתה אומר לעצמך, זה רק לשמור על יד הגדר, אתה לא שותף";
- "אמרו ששילמו להם [למגורשים] הרבה כסף והם קנו בתיים."⁶⁹
- "חיילים שהשתתפו לא ממש הבינו למה הם הולכים. בהכנה הם קיבלו את זה כמשחק. היו פעילויות חברתיות, ספורטיביות, גיבוש חברתי שלכאורה לא היו קשורים ישירות לגירוש"⁷⁰
- "...היינו אמורים לתפוס קו במוצב גפן, ליד נוה דקלים. כשהגענו לשם אמרו לנו שהולכים לפזר את הפלוגה לכל מיני מוצבים ברצועה, ושצריך להתכונן לפעילות מבצעית. עלינו על שכפ"צים, אפודים וקסדות... אבל חבר'ה התחילו לדבר שאולי לוקחים אותנו להתנתקות..."

⁶⁶ 'הכנות'

⁶⁷ 'סיכום שבועי'

⁶⁸ ברוך שי, 'הארץ', 28.7.2005

⁶⁹ עדות בני"שים ממעלה אפרים

⁷⁰ קצין אט"ל בעדות לצוות

הבטחתם לי משהו ואני לא רוצה פשלות, אמרתי למפקדים שלי ונתתי להם להבין שאני סומך עליהם. הריצו אותנו על החוף ליד שירת הים. קיבלנו פקודה שכל חוליה תתפוס בית ותגן עליו... חשבנו שהתפקיד שלנו זה להגן על התושבים מפני הכפר הערבי שממול. פתאום ראינו המון מתנחלים רצים, והמ"מ שלי...קם, תפס אחד מהם והפיל אותו לרצפה. אז הבנתי מה הקטע.⁷¹

2.7.5. אתנן ושוחד

השלמונים היו מסוגים שונים: מענקים כספיים (16,000 ש"ח לשוטר), ביטול פיטורין שהיו מתוכננים בגלל צמצומים (2000 נגדים), תנאים מפליגים ב"ערי האוהלים" שהוקמו יש מאין באזור יעים, כגון, סלולרי בחינם לשלוש שנים ב-39 אגורות לדקה, לכל חייל ב"עיר"⁷², בבילויים – טיולים, בריכה, בתי מלון וכד'⁷³.

"המפנים עברו חודש אחד של גיבוש - טיול, בריכה, יום כיף, לינה משותפת.. לחיילים ניתנו תנאים שלא ייאמנו מבחינת מגורים, אוכל, בילויים. אוהלים ממוזגים, טלוויזיה בכל אוהל, מועדון שהיו בו משחקים שש-בש, דמקה, פינג-פונג, ספרים. ומהאגודה למען החייל המון צ'ופרים. באימון הדו-יומי שהיה בלטרון היו תנאים מצויינים: חדרים ממוזגים, יציאה למסעדה וכד'"74

2.7.6. שפה חדשה

השפה החדשה בה חונכו חיילי צה"ל נקראה בפי הפסיכולוגים: 'שיח חדש'⁷⁵: "שנה וחצי עסקו מפקדים בהמרה של שיח משימתי צר לשיח שאיפשר למתקשים לקחת חלק במשימה... השיח החדש שנוצר נטען בהגדרות של עולם מושגים ומינוחים חדש: 'משימה בתוך המשפחה', 'תרומה לקהילה', 'סיוע'. שימוש בהם הקטין קונפליקטים, ואיפשר לחניכי קורס טייס ולחיילי גולני לומר לעצמם כי 'באנו לעזור ולא להרוס', ואת האמירה 'אנחנו חלק מהאויב שבא לגרש' להחליף באמירה 'אנחנו חלק מכוח סיוע'⁷⁶.

עוד מושגים מכובסים שנטבעו מתחילת ההכנות היו: 'שבת אחים' (ערכה לחיילים

⁷¹ יעקב בר-און, "בלי חרטות", ציטוט מפי אבי ביבר, החייל ה"סרבן" משירת הים בגוש קטיף, 'מקור ראשון', 13.6.2008

⁷² **נספח iv.1.2** – הלוגיסטיקה בהתנתקות-אט"ל; וכן, ברוך שי, 'הארץ', 28.7.2005

⁷³ עדות בפני הצוות

⁷⁴ עדות קצין אט"ל לצוות

⁷⁵ ג'ורג' אורוול, בספרו '1984', מתייחס למשטר הטוטליטרי בברית המועצות. שם המדינה בספר- 'אוקיאניה', שם יצר השלטון שפה חדשה לאותה מטרה ובאותו שם, newspeak. בתרגום הספר לעברית- 'שיחדש': "מלחמה היא שלום, חירות היא עבדות, בערות היא כוח".

⁷⁶ 'כתב העת' עמ' 115

המגרשים); 'פינוי מרצון' (למי שעוזב את ביתו במצוות הצבא); 'יד לאחים' (חלוקת צווי הפינוי).

2.7.7. ציוות מוכוון גירוש - ההרכב האנושי

2.7.7.1. על חשיבות יצירת צוות עם 'רוח יחידה'

מסות אדירות של חיילים נדרשו ל"מניפולציה כפולה" - על המתיישבים ועל החיילים.⁷⁷ גיוס המסות בוצע בשיטת הברירה הטבעית. "כמו בקיבוץ - כח אדם זול, לא מקצועי, מונע ממוטיבציות שונות. תגמולים פיזיים וחברתיים מגוונים."⁷⁸ מפי אחד המ"מים: "שלא יתחילו לחשוב."⁷⁹ "רוב המשובצים למשימת ההתנתקות השתייכו למעמד הצבאי הנמוך והפריפריאלי בריבוד הפנים צה"לי. השיח שליווה את משימת ההתנתקות הדגיש את ייחודיות המעמד וחד פעמיות האירוע. לצורך זה נעשה שימוש בניסוחים כמו: 'משק כנפי ההיסטוריה', 'אירוע משמעותי לחיים'. עבור חיילים וחיילות עורפיים, התייצבותם למשימה מביעה אומנם נאמנות לארגון הצבאי, אך ייתכן כי חיילי העורף גם מזהים בכך הזדמנות לפעול בחזית, לחדור אל ליבת העשייה הצבאית ולהישטף באור הזרקורים. בהשתתפותם מקופל הפוטנציאל לתהילה חברתית והבנייה הירואית תוך שבירת הדימוי ה'ג'ובניקי'.⁸⁰

... קצין שהעיד בפנינו (שמו שמור) טען שאחת מן הסיבות לעירוב הצבא בגירוש, היה השיקול של הצבת "השוטר הרע" ו"השוטר הטוב". את האחרון גילמו החיילים - "בנינו". ואכן, הם חובקו על ידי חלק מן המגורשים שראו בהם אולי "תינוקות שנשברו", ראויים לרחמים ולא קלגסי גירוש.

האלוף יעקב עמידרור, מי שהיה ראש מחלקת מחקר באמ"ן, ציין בכנס לסיכום ה"התנתקות", שנערך במרכז לאתיקה בירושלים (7.10.05), כי "החלטת הממשלה אמרה: לא יהיו חיילים במעגל הראשון. ההחלטה לא בוצעה לרגע!"

צוותים קטנים שמנו 17 חיילים כל אחד, הורכבו בתוך המסה הזאת בהרכב אנושי מתוכנן היטב, לשם שיפור מרבי ו"מיטבי" כלשון הצבא, ביכולת הביצוע. הפסיכולוגים המנחים ייחסו חשיבות ל"לכידות הקבוצה הקטנה כאחד מגורמי ההנעה המרכזיים ביותר".

התוצאות אישרו את כישוריהם המקצועיים של הפסיכולוגים: "מרבית החיילות דיברו על חוויה מעצימה, חזקה. היתה שם תחושה של ביחד, של שותפות, על כך שהעמידו אותן

77 שם, עמ' 68

78 שם, עמ' 52

79 שם, עמ' 53

80 כתב העת, עמ' 42

בקבוצות יחד עם חיילים גברים, ושלא היה חשוב אם אתה קצין או חייל פשוט. היה זה דבר מאחד". כך תיארה צביה כפיר, עובדת סוציאלית שהנחתה אחת מהסדנאות, את המניפולציה שנעשתה על החיילים, על פי הודאת הפסיכולוגים.⁸¹

עתה ניתן גם להבין את דברי הפסיכולוגית דורית גרוס: "נכנסנו לרמות של... באמת פרטי פרטים. ועם תקציבים. תראו, חלק מהסיפור היה המסות של האנשים, התגים, המדים. השמירה על ההופעה החיצונית היתה מאד משמעותית. החיילים הרגישו גאים. זה היה חלק מההכנה הפסיכולוגית שלהם. אתה במדים, אתה גאה בדגל ישראל שיש לך. זה עשה משהו. לא סתם חבורת ארחי-פרח".⁸² (הדגשות שלי. ר.א.)

עשרות אלפי חיילים וחיילות פותו אם כן, לקחת חלק בגירוש, מפני שהצבא השכיל להצדיק את קיומם כחיילים על ידי נתינת משמעות כביכול, לתפקידם. משמעות שהיתה חסרה להם ביחידותיהם האורגניות. כל זאת, באמצעות מדים, סמלים וציוד מיוחד, בנוסף ל"הטמעת המסרים" שליוותה אותם כל העת.

אלה החיילים והחיילות שמהם הרכיב הצבא צוותים אד הוק: יחידות קטנות, לא אורגניות, שחבריהן השתוקקו ל"יחד" שהיה להם ביחידותיהם האורגניות ושנלקח מהם פתאום, יחד עם הקל"ב (קרוב לבית) והחופשות. הם הונחו כל העת על ידי הפסיכולוגים הצמודים. הונחו לפעול בשיתוף פעולה, תוך "עזרה הדדית, במעורבות, בציפיות חיוביות לשם הצלחה במשימה ותוצאה מיטבית, במחויבות הדדית, לכידות, אחווה ורעות, תמיכה בחברים ברגעי משבר. יש באופן ביצוע המשימה להשפיע רבות על חיזוק בסיסי הסולידריות של החברה... ושמירה על כבוד האדם".⁸³ כתב 'הארץ' ברוך שי, שהיה עם גדוד כזה בעיר האוהלים ירעים, כתב: ביום-יום אנשי הקבע נקראים נותני שירות, והטייסים מקבלי שירות. כאן חל היפוך תפקידים. "עכשיו אנחנו עובדים יד ביד, הקשר אישי וחברי", אומר הטייס ד.⁸⁴

בד בבד עם הבניית "קשר אישי" על בסיס ה"שיוויון" המדומה, עבד הדרג הבכיר של גדוד "רקיע" עם החיילים בעיקר על "פיתוח סף מנטאלי גבוה, כמעט עד רמת קהות החושים".⁸⁵ "הטייסים אינם מוטרדים מאופי המשימה", כתב ברוך שי. "מיד לאחר שיסיימו אותה, הם ייקחו צ'רטר לטורקיה. הם ישכרו יאכטה ויפליגו למפרצים עם ציוד צלילה. אף אחד לא יעצור לי את ההפלגה, אומר [הטייס] מ' בביטחון. כשהאוטובוס של המחלקה עבר ליד המפגינים הכתומים

81 אורית ארפא, 'ג'רוזלם פוסט', 9.8.07

82 הפסיכולוגית דורית גרוס בסרט 'מדינה-גוש-בית'

83 סיכום יומי

84 ברוך שי, 'הארץ', 1.8.2005

85 'הארץ', 28.7.2005

באופקים בשבוע שעבר, הם צעקו לחיילים - הרסו לכם את הקיץ. הטייסים חייכו"⁸⁶.
בסרט הצה"לי על גדוד "רקיע", נראה המג"ד, הודי [להב?] נואם בפני הגדוד ערב היציאה
ל"משימה":

"...דבר נפלא לראות איך החיילים התחברו יחד כאילו משרתים יחד שנים רבות.
אחדות, רעות, מחויבות, יתמכו בנו ברגעים הקשים להצלחת הגדוד במשימה שלו על
פי רוח צה"ל, בלי סרבנות".

2.7.7.2 על הצוות הקטן למשימה

המבנה של צוות קטן (בגדוד "רקיע" למשל: 16 מפנים ומפקד צוות: 13 אנשי קבע, שתי
מורות חיילות והיתר שוטרים)⁸⁷, שחבריו משגיחים זה על זה, הועיל להשגת אותן הדרישות,
ול"משימה":

"ארגון החיילים בדבוקות הדוקות-הדוקות העניק להם תחושה מגינה של השתייכות
ותמיכה", אמר ד"ר ברום לעיתונאית אורית ארפא.

"כל מי שנטל חלק בהתנתקות קשר קשרי קירבה עם אחרים. מרבית חבריי הטובים
היו ביחידתי במהלך ההתנתקות, והיא ארכה בסך הכל כמה שבועות מתוך השירות
כולו. בסוף, ארגנו רוב האנשים בקבוצה שלי טיול לאילת אחרי שבועיים. כולנו הלכנו
לשם כקבוצה... וכל אחד מן ההתנתקות היה שם. זה גרם לי להרגיש שכל זה היה כל
כך לאומי", אמרה אחת החיילות.⁸⁸ "ההתנתקות, זה היה כיף. זה היה ב'כאילו'",
אמרה מורה חיילת אחרי שנה.⁸⁹

להשגת מטרת הגירוש, צוות קטן הוא אכן תנאי הכרחי אך יש לשים לו סייג. בסיכום
שבוע של הכנה מנטלית של צוות היוה"ל"ן (7.7.05-14.7.05; ו-19.7.05), נכתבה המלצה: "אין
לאפשר מקרים של תתי-קבוצות של 4-5 חיילות שיש ביניהן הכרות טובה, מאחר שמשפיעות
על הדינמיקה". המלצה זו ניתנה לאחר בירור תחושות החיילות שנשטפו בשבוע ההכנות
המנטליות.

בעת האימונים ובעת הגירוש הלך ה"יועץ"- פסיכולוג/ית או עובד/ת סוציאלי/ת, כמומחה
להתמודדות במצבי לחץ כדי ש"יגיב לרגשותיהם, ויאתר את הנמצאים בעומס רגשי", כאשר
המטרה היא: "יצירת תחושות "נורמליות" לגבי הרגשות; יצירת "תחושת חוסן נפשי" ועוצמה

⁸⁶ ברוך שי, 'הארץ', 1.8.05

⁸⁷ ברוך שי, 'הארץ', 28.7.2005

⁸⁸ אורית ארפא, 'ג'רוזלם פוסט', 9.8.07

⁸⁹ 'כתב העת'

צוותית, בין השאר, על ידי כך שיתאפשרו "ביטויי חיבה ורעות שמחזקים את הלכידות הצוותית"⁹⁰.

לסיכום: הצוות הקטן, בשילובו בתוך מסה מאיימת, בפיקוח צמוד של אדם מבוגר בעל מקצוע הבא לסייע לחייל העורפי הלחוצ בתוך "הטמעת מסרים", "דמוקרטיה", ציות, וברכת בג"ץ ממעל – כל זה לא הותיר מקום לשום מחאה של הפרט החושב והמצפוני.

על "רעות" כתב גרמני צעיר שהשלטון הנאצי כפה עליו להשתתף במחנה ספורט, תוך רמיזות על השתתפותו כתנאי לקבלת רישיון עריכת דין:

"הרעות קשורה למלחמה... היא הופכת את הבלתי נסבל לנסבל... הופכת [את האדם] ליצור שאינו מסוגל עוד לחיות את חייו הוא כבן-תרבות הנושא באחריות... חוקי הרעות מרדימים ממש בנוחותם."⁹¹

2.8. תוצאות ההכנה והמעשה: ההיבט הנפשי

2.8.1. ההצדקה – מצב סיום נדרש

ההחלטה על הגירוש התקבלה תוך הפרת כל ההבטחות שניתנו למתיישבים ולציבור, אגב עיוות מוחלט של חוקים, לרבות חוקי יסוד. רבים מהחיילים והמפקדים שביצעו את ההחלטה היו מודעים לבסיס לא חוקי זה. במנותק מדרך קבלת ההחלטה ומדרך אישורה, צפויה היתה להתעורר התנגדות חיילים, מטעמי מצפון, לגירוש יהודים. זאת, גם מבלי שיבררו לעצמם את חוקיות חלקו של הצבא במעשה. על חיילים דתיים היה הגירוש קשה עוד יותר. קשה מנשוא. לזאת באה ההכנה המנטלית: להפוך את החייל לרובוט מונחה "מנגנון ניתוק רגשי" - מהמוסר.

ההכנות לגירוש לא היו שלמות בעיני הפסיכולוגים ומפקדי הצבא הממונים עליהן. זאת למרות כל מה שהשקיעו בהן: זמן ממושך, משאבי אנוש, ממון רב והשקעה ביצירת המנגנון שינתק את המצפון וידכא את הרגש.

ההכנות הכשירו אמנם את האמצעים לביצוע הגירוש. אבל המטרה שהוצגה (שמירת הדמוקרטיה והקיום), שלשמה כביכול עמד הגירוש להיעשות – כנראה לא נראתה מספיק משכנעת. זה היה המצב, לפחות לפני ששטיפת המוח התחילה להתבצע. מטרה זו היתה זקוקה לרשת ביטחון. המעשה היה צריך גם להיראות כמצווה. מצווה ש"שכר" בצידה; "שכר" בעבור העבירה. עבירה כזאת היתה זקוקה ל"שכר" מתחום אחר, בנוסף לשכר הממוני ולגמול ששולם בדמות קידום וטובות הנאה אחרות; "שכר" שישתווה בערכו למחיר העבירה הגבוה כל כך שנדרשו לשלם. שהרי מדובר בעבירות קשות נגד המתיישבים שכללו גזל והונאה,

⁹⁰ 'הכנות' למג"ד ולמ"פ

⁹¹ סבסטיאן הפנר, "סיפור של גרמני", הוצאת חרגול, 2002, עמ' 186

השגת גבול ונישול, ביזוי והטלת מורא, שבירת מטה לחמם והפקרת רכושם, ועוד עבירות רבות מספור.

לשם כך צורף לדפי הערכה (במסגרת "הרחבות, הסברים, תוספות של המפקד"), דף מעורר ציפיות בדרך ל"אחרית הימים", ציפיות שעשויות להתפרש כעובדות (ואכן, זו היתה המטרה). הדף נשא את הכותרת "מצב סיום נדרש"⁹², וכיוון את דעת החיילים אל מה שעתיד להיות סיומו המוצלח של ה"פינוי".

מה פירוש נדרש? האם פירושו רצוי? או שמא צפוי? מובטח? כפשוטו אולי? ואם כן, ממי הוא נדרש? מטרוריסטים ערבים?

ועוד, האם הוא נדרש כתוצאה מתחייבת מן הגירוש? כך או כך, הוא עשוי להיתפש כהבטחה. צה"ל שהקפיד כל כך בביצוע הגירוש והצליח בו, עשוי בהחלט להיתפש בעיני החיילים ככל יכול. אפילו להביא משיח במהרה בימינו.

זהו "מצב סיום נדרש": אחדות בחברה הישראלית; ביטחון ליישובי עוטף עזה בסיוע פלסטינים מקיימי הבטחות (שכלל לא נתנו..). ושוחרי ביטחון ישראל; ההשפעה האיראנית, הסורית והחיזבלאית מצטמצמת, וכתוצאה מאלה - שקט בצפון המדינה...

אלא שלמרבה הצער, עד להתגשמות חזון אחרית הימים, ליקקה ישראל את פצעי מלחמת לבנון 2, והצבא שעקר ביעילות מרבית את יישובי חבל קטיף וצפון השומרון, שילם מחיר כבד בביצוע עלוב של כל מה שלא היה קשור בעקירת יישובים. החיילים הרובוטים המבצעים כל פקודה בחסות פסיכולוגים עבריינים, תחת מטריית הפוסט-מודרניזם, לא קבלו "שכר" על העבירות הרבות אותן עברו.

2.8.2. התוצר של ה"הכנות": רובוט? רשע? פגוע?

הצלחת הרובוטיזציה של צה"ל איפשרה את הצלחת ה"משימה" מעבר לציפיות. מבלי להיכנס לכל הסיבות, אחת מהן ואולי העיקרית, היתה המחשבה המקצועית המעולה שהשקיעו בהשגת המטרה עשרות פסיכולוגים – שכירי נפש בשירות הצבא. המטרה – עקירה וגירוש נוחים, והמחיר מזערי: סימום מנטלי. המטרה והמחיר הצדיקו בעיניהם את כל האמצעים שעמדו לרשותם כבעלי מקצוע. מטרה כזאת, בתנאי פתיחה של התנגדות נפשית לגירוש בני העם בידי "צבא העם", יכולה להיות מושגת רק בידי רשע או רובוט. הפסיכולוגים הצליחו להפוך כמעט כל חייל וחיילת לכאלה, ולו רק לזמן הגירוש עצמו. סביר שהרוב "רק" הפך לרובוטים. (לשעה? לעולם?) במיעוטם ניטעה רשעות מסוימת, ואצל רובם, שנתיים אחרי הגירוש, לא נותרה שריטה. לדבריהם.

הפסיכיאטר ד"ר יוסי הטב סיפר על חוויותיו: "השאלה שחזרה ונשאלה בפי המפונים כלפי

⁹² ערכת הכנות מנטליות' - iv.2.11 מצב סיום נדרש, מתוך ה"ערכה", 2004

המפנים "הייתה: 'איך אתה יכול. מאיפה לך הכוח הנפשי לגרש אותי מביתי. לנתק את ילדי מזרועותיי. איך זה קורה לך? מה עשו לך? איך עבדו עליך שאתה פועל כמו רובוט חסר רגשות?' גם אני שאלתי את עצמי שאלות אלה, לאורך כל מפגשי הרבים עם החיילים והשוטרים. יכולתי להעריך, מבחינה מקצועית בלבד, מה שעשו עמיתיי מהשרות הפסיכולוגי של הצבא. אין לי מידע בדוק, אבל אני מניח שהם תכנתו את החיילים לאמץ במודע מנגנון הגנה, בדרך כלל לא מודע, הנקרא "בידוד האפקט". לשלוט על הרגשות עד כדי לא להרגיש אותם בכלל".⁹³

ד"ר דני ברום אומר: "לא הגיעו חיילים מתלוננים על פגיעה טראומטית בשל ההתנתקות, ואיני צופה כי יבואו בהמשך". הוא מייחס את העובדה שלא דווחו מקרים כאלה, להכנה הפסיכולוגית המקפת שניתנה לחיילים. "הם באמת הוכנו כראוי, והכשרתם הייתה טובה מאוד בכל התסריטים האפשריים, כך שבזמן שהיו שם – ואת זה שמעתי מאנשים רבים – לא עמדו מול דברים חדשים, או בלתי מוכרים".⁹⁴

ייתכן ובאמת לא הגיעו חיילים נפגעי הגירוש לטיפול במרכז זה. ל'הדסה' ירושלים הגיעו חייל שסירב לגרש, מסר מפי ידידה-אחות בבית החולים, שהגיעו "מאות חיילים לטיפול". על התמיהה - "מאות" ??? - השיב: "כן. עשרות בכל יום!"

להלן, חלק מעדויות חיילים, עדויות דרך עיני מגורשים, ועדויות שהתפרסמו בתקשורת. עדויות אלה עשויות לשפוך אור על השפעות ההכנות המנטליות לגירוש על החיילים, ועל תוצאות ההשתתפות בגירוש.

- חיילת העידה טלפונית (ביטלה ברגע האחרון את הפגישה איתנו. שמה שמור). מתוך חשש שנאשים את הצבא (תסמונת שטוקהולם?) אמרה: "לא רוצה שהצבא ייצא רע. בהסתכלות קרה, ההכנה נעשתה בצורה הטובה ביותר. אמרו, אין מה להתווכח. הלכתי עם פסיכיאטר ופסיכולוג. היה קשה, היו לי התקפי חרדה, השפיע עלי פיזית- חצי גוף נמלים, משותק. חצי לחי נרדמה. נורא נורא פחדתי. אבל, היו רגשים אלינו, נחמדים. המפקדת אמרה לי 'את היסטורית' ושאשאר ולא אצא להתנתקות. הלכתי לקב"ן כדי לצאת. הוא אמר שאז יורידו לי פרופיל. כל הזמן בכיתי. "הייתה מחשבה קשה שאני חלק מזה. עשיתי משהו נוראי. כאב לי, אבל לפחות ידעתי שעשיתי את זה בצורה רגישה. אני לא מתגאה במה שעשיתי". לשאלה אם היא מרגישה השפעה של המעשה, עכשיו: "אם את מתכוונת לסייטי לילה וכו', אז לא."
- צוער, בן הגוש, בפגישה עם מפקד ביה"ס לקצינים, נדב פדן, לפני ביצוע הגירוש, אמר:

⁹³ זאב גלילי, ריאיון עם ד"ר הטב, 'מקור ראשון', 23.9.05

⁹⁴ אורית ארפא, 'ג'רוזלם פוסט', 9.8.07

"השבוע הרגו את... הרגשתי שעורכים את ההכנות ללוויה של אמא שלי בעודה בחיים"⁹⁵.

● ג.א. חייל דתי, כמעט שוכנע לא להשתתף. אחרי הגירוש כתב למגורשת: "אני פונה אליכם מלב שבור וכואב מאד לאור מה שראיתי. הלוואי שהייתי גם אני מהמפונים ולא מהמפנים. רציתי שתדעו שאני וחברי נמצאים במצב נפשי קשה מאד ונקרעים במציאות הזאת. ביום שישי כשהגעתי לכאן התחלתי לבכות כשראיתי את המראות האלה. בכיתי כמו ילד קטן. פתאום התביישתי שאני חייל לובש מדים, אני מתבייש להסתכל לאנשים בעיניים. הרגשתי שאני לא רוצה את זה יותר. אני חושב שהתגייסתי לדברים אחרים. לא לזה."⁹⁶

אליאב פרידמן, מפקד בקורס מ"כים שסירב לגרש, כתב למפקדו:

"עד היום רציתי להשתתף בצבא ולתת כמה שיותר ולהצליח ולהתקדם ולעזור ולתרום בכול. אני לא רוצה יותר להסתיר את זה מכם, לתועלתי, לתועלתכם, לתועלת הצבא ובעיקר לתועלת האמת! עד היום אמרתי מה שרציתם לשמוע פחות או יותר. עד היום הצגתי כל מיני דעות ומחשבות שתוכלו לחשוב שהם שלי (כי הייתי חייב לדבר) אבל הגיע עכשיו רגע האמת – הרגע שבו אני מודה ומתוודה: אני לא אבצע שום פעילות שמכוונת נגד יהודים! אני לא אשתתף בשום משימה ובשום פעילות שנוגדת את הערכים שלי ואת האמונות שלי. שום פקודה שסותרת את המצפון שלי. יעידו כל המפקדים שמעולם לא "הייתה לי שום בעיה עם משמעת. אבל, יש מפקד אחד בעולם שנמצא מעל דן חלוץ, ואפילו מעל הדרגים המדיניים, שמבחינתי הוא הסמכות העליונה והוא המילה האחרונה. הוא, ולבדו הוא. אין עוד מלבדו! אפשר לקרוא לו בכל שם שרוצים. איתי הוא נפגש דרך הרבנים שלי או דרך המצפון שלי. כן, כן, המצפון, הנשמה, היא הבת קול שדרכה הוא משדר אליי את רצונו ופקודותיו – ולהם אני נשמע, להם אני כפוף ואותם אני מבצע"⁹⁷.

חני צדוק, מגורשת, יועצת חינוכית, מנחה חוגי זוגיות, הורות, ומטפלת בעקורים דרך מחלקת הרווחה, מסבירה ומתארת:

"יש נזקים מאד גדולים בנפש החיילים והחיילות, השוטרים והשוטרות וכל מי שהשתתף בגירוש הנוראי הזה, כי בתוך תוכם, ודאי היום, כולם יודעים שהם לא עשו שום דבר אמיתי, נכון. הם הרסו במקום לבנות. כשמחנכים את החייל כל חייו לבנות ולהגן על מדינת ישראל ופתאום הפכו אותו להיות שותף להרס ממשי של בתים, של

95 עדות בפני הצוות

96 המכתב שמור אצל הצוות, אחרי שיחה איתו

97 המכתב שמור אצל הצוות, וכן התפרסם ב- NRG יהדות, 1.8.2005

קהילות, לקרוע תינוקות מאמא שלהם... הם היו כולם עם משקפי שמש. לא יכולתי להסתכל להם בעיניים בכלל. ראיתי את האטימות ואת אי היכולת להתקרב לחיילים ולהתחבר אליהם, לא בדיבור ולא במעשה. צורת העמידה שלהם... באותו רגע זה הזכיר צבא אפל בגרמניה. פשוט לא יכולתי שלא לחוש תחושות של אסוציאציות שמובילות אותי לגמרי למה שהיה בשנות השואה".

אילנה הרשטיג מנווה דקלים סיפרה: "כל הלילה חלמתי על מחנות ריכוז, נאצים, על הגסטאפו, על חבילות ארוזות".⁹⁸

בסדנה לחיילות שהשתתפו בגירוש מגוש קטיף, הטיחו כמה מהחיילות במטפלת, דניאלה שבאר-שפירא: "את לא היית שם, את לעולם לא תוכלי להבין." היא הסבירה להן כי התופעות שהן חוות: סיוטים, בלבול ועוד - שכיחות ומקובלות למי שעברו אירועים קשים כאלה, ובכתה.

"אנחנו בעצמנו לא מבינות מה קרה שם", אמרה קצינה בת 21. "כשאת מספרת, אני עצמי לא מאמינה. לא יכול להיות שזה היה", אמרה אחרת. "נדפק לי המוח מההתנתקות הזאת... כשאת רואה אוטובוס, אני חושבת: מפנים". חברותיה הדגישו, כי לא רק שאינן רוצות לדבר על שאירע להן, אלא אף אינן מסוגלות לשמוע את סיפוריהן של האחרות - זה כואב להן מדי. הצעירות דיברו על תערובת של אשמה, בושה וכאב. "הרגשתי שפילגתי עם שלם", אמרה אחת מהן; "בית הכנסת נראה כמו אחרי פוגרום". המתנחלים הפעילו נגדן מלחמה פסיכולוגית, שהן נושאות את צלקותיה. מתנחלות אמרו להן דברים כמו: כשהיו לך צירים, תיזכרי איך תלשת ילד מזרועות אמו. חיילות סיפרו על מחשבות כמו: "איזו אמא אהיה".

שבאר-שפירא אומרת, "הרגשתי כמעט כמו בקבוצה של נפגעות תקיפה מינית. הסימפטומים שהחיילות תיארו הם כאלה המוכרים מטיפול בנשים מוכות ובנפגעות אונס".⁹⁹

הסיסמה 'ברגישות ובנחישות' נולדה בסיוע הפסיכולוגים כחלק מההכנה המנטלית. "מה שנראה לנו כאמירה יפה, הלקוחה מלקסיקון מנהיגותי, הושלל שם במכוון על ידי הפסיכולוגים הצבאיים. היה ברור להם שהחיבור בין רגישות לנחישות הוא פרדוקסלי." כתב העיתונאי אלכס פישמן.¹⁰⁰

98 הסרט "חלום קטיפ"

99 דניאלה שבאר-שפירא, "הגוש נשאר בפנים", 'הארץ' 15.9.2005

100 'ידיעות אחרונות', 19.8.05

גם סא"ל צור קרן, מי שהיה חבר בצוות ההיגוי החשאי, ציין את האוקסימורון הזה.¹⁰¹ מג"ד גירוש אחד לפחות לא חש בו: "אנחנו רוצים לעשות את זה בחיך ובנועם; משימת הליבה הנגזרת ממשימת הפינוי היא הכשרה לפעול "בנחישות וברגישות", אמר.¹⁰² מג"ד אחר הודה: "הרגישות שלי" הייתה מזויפת או דומה לרגישות מרחוק שאני חש לנפגעי אסון הטבע בניו אורלינס.¹⁰³

2.8.3. פנטזיה חד-צדדית ושברה

במסמכי ההכנה המנטלית הוגדר המצב ה"נדרש" לאחר ההתנתקות כדלקמן:

- "נשמרת אחדות החברה הישראלית ונשמרת המסגרת הדמוקרטית הישראלית."
- שמירה על שליטה מלאה במעטפת רצועת עזה.
- הקמה של הנהגה פלסטינית לגיטימית, אחראית ואפקטיבית, הפועלת לשינוי האווירה וליישום מחויבותה הביטחונית.
- לארגוני הטרור אין יכולת להשפיע על ההתנתקות ועל מיצויה.
- צמצום השפעה מסלימה של איראן, סוריה, חיזבאללה והנהגת ארגוני הטרור שבחוץ.
- זירה צפונית מרוסנת.¹⁰⁴ !!

פחות משנה לאחר "השלמת הפינוי ומימוש ההתנתקות", קיבלה החברה הישראלית את מלחמת לבנון השנייה; את מבול הטילים הנורים מחורבות גוש קטיף ומצפון הרצועה על שדרות, אשקלון וכל ישובי עוטף עזה; את שלטון החמאס בעזה חמוש בנשק הזורם מציר פילדלפי; את הפוליטיזציה של צה"ל, את הקרע בין מפקדי צה"ל לבין מתיישבים וחייילים יהודים; את אובדן האמון במערכת המשפט, את איומי אירן והתעצמותה הגרעינית; את התחמשות החיזבאללה ושליטתה עד גדר הגבול.

מדינת ישראל קיבלה את כל אלה, לא למרות ה"התנתקות", אלא – דווקא בשלה!

¹⁰¹ ר' נספח iv.1.6. עדות כתובה לצוות, ד"ר יואל אליצור

¹⁰² 'הכנות, ערכה למג"ד ולמ"פ

¹⁰³ 'כתב העת', עמ' 257

¹⁰⁴ מסמך בכל אחד מערכות ההכנה – ראה נספח "מצב סיום נדרש" - [iv.2.11]

3. היבט משפטי ב'הכנה המנטלית' ובפצל'ם צה"ל

3.1. תקציר ההיבט משפטי

תפקידו של הצבא במדינה דמוקרטית הינו, כפי שקבע הרמטכ"ל כ"יעוד צה"ל" עפ"י החוק הוא: "להגן על קיומה של מדינת ישראל, שלמותה, ריבונותה ושלומו תושביה, ולסכל מאמצי אויב לשבש את אורח החיים התקין בה."

לשם כך יש לצבא נשק התקפי בעוצמות אדירות (כולל מטוסים, טנקים ותותחים), יחידות מאומנות וחיילים המגויסים בגיוס חובה על פי חוק. כוח זה עולה עשרות מונים על סדר הכוחות המשטרתיים העומד לרשות הממשלה למשימות של אכיפת חוק על אזרחי המדינה.

לאור הכוח העצום שניתן לצבא, אין זה מתפקידו ומסמכותו לאכוף חוק או לבצע כל פעולה אחרת למעט הגנה על המדינה מפני אויביה החיצוניים. השימוש בצבא על מנת לבצע החלטות ממשלה שאינן קשורות ישירות לביטחון המדינה, הוא בלתי חוקי בעליל.

ה"הכשר" שנתן בג"ץ לשימוש בצה"ל בגירוש גוש קטיף בהסתמך על התיקון לפקודת סדרי השלטון והמשפט שהתיר להשתמש בצה"ל "לשם השגת יעדיה הביטחוניים-לאומיים" של מדינת ישראל, נעשה בניגוד גמור לכוונת המחוקק בתיקון זה, שהיתה לאפשר פעילות וולונטרית של צה"ל בתחומי הבריאות, החינוך וקליטת עלייה ותו לא, ולא שימוש בחיילים למטרות פוליטיות כפי שנעשה בגירוש.

מתן פקודה בלתי חוקית בעליל לשם שימוש בצבא וחייליו למטרות הסותרות את יעוד צה"ל, מחייב את הצבא כגוף, וכל חייל ומפקד בנפרד, לסרב לבצע פקודות אלה. שאם לא כן, יועמד שלטון החוק והמשטר הדמוקרטי במדינת ישראל בסכנה קיומית ודאית.

השימוש שנעשה בצה"ל לשם גירוש תושבי גוש קטיף והריסת בתיהם וישוביהם היה מנוגד לחוק הישראלי והבינלאומי ועלול לחשוף כל חייל ומפקד צה"ל שהשתתף בו לאישום בינלאומי פלילי בביצוע פשעים נגד האנושות ועבירות פליליות מחד, ולתביעות פיצויים אישיות מצד כל מי שנפגע מהגירוש מאידך.

3.2. צבא במדינה מודרנית: כללי

3.2.1. מהות הצבא

בעת העתיקה, הצבא היה כלי שבו השתמש השליט להכנעת אויביו, לכיבוש טריטוריות ולשליטה על נתיניו. במדינה המודרנית, הצבא הינו זרוע של השלטון במסגרת הרשות המבצעת, ותפקידו הינו להגן על ריבונות המדינה בגבולותיה המוסכמים ולשמור על ביטחון תושביה. הצבא כולל גוף לוחם ומצויד במערכות נשק כבדות, המיועדות לנטרל סיכונים חיצוניים המאיימים על המדינה ותושביה.

בעת המודרנית מערכות הנשק הולכות ומשתכללות עד שהגיעו למדרגת "נשק להשמדה המונית" (WMD = Weapons of Mass Destruction). יעילות מערכות הנשק, ביחד עם סדר הכוחות (סד"כ) של הגופים הלוחמים הפכו את הצבא לארגון רב כוח, ובפוטנציה הכוח המסוכן ביותר בכל מדינה, הן כלפי אויביה החיצוניים, ולעיתים נגד המשטר עצמו או נגד אזרחי המדינה שעליהם אמור היה להגן. על כן חשוב למדינה ולגופים השלטוניים בה, לעמוד על כך כי השימוש בצבא יהיה כפוף לכללים ברורים וחד-משמעיים, שאם לא כן יכול הכוח הנתון לצבא לסכן את המשטר ואת ביטחונם של המדינה ותושביה.

על מנת שתישמר מרות המדינה על הארגון הצבאי, הוא בנוי בצורה היררכית הדוקה ביותר. בכל צבא קיים סולם דרגות, ובו הוא משתמש לשם ייעול תפקודו והבאת ההחלטות לכלל ביצוע, בין אם על-ידי קובעי ההחלטות ובין אם על-ידי הכפופים להם בסדר ההיררכיה (כפיפות). להיררכיה הצבאית מטרות רבות, ביניהן¹⁰⁵:

- "ביטול האחריות האינדיבידואלית. לאדם המקבל פקודה "מלמעלה" ומבצע אותה, קיימת חציצה חוקית, ביצועית ורגשית בינו לבין מושא הפעולה שעשה. כך, אדם מסוגל לתת הוראה לרצוח אדם אחר בשם סמכותו למתן פקודות (**Befehlsnotstand** בגרמנית). גם עבור אלה הנמצאים בחלק העליון של היררכיית הארגון נוצר חיץ, שכן לא הוא מבצע את פקודותיו, אלא הכפופים לו.
- הטלת מרות פנים-ארגונית. לצבא עוצמה רבה. מבנה היררכי מבטיח שעוצמת הצבא תישאר בידי הקבוצה או המערכת השלטת, ולא תופנה כלפיה "מלמטה", קרי: מתוך שורות הארגון.
- יצירת מוטיבציה פנים-ארגונית להישארות בארגון ול"עלייה בסולם הדרגות". בדומה להיררכיה בארגונים אחרים, היררכיה צבאית גורמת לפרט במערכת לרצות ולהגיע לדרגה גבוהה יותר במטרה לקדם את מטרותיו (תנאים עדיפים, "כבוד"). הדבר מוקצן יותר בארגון הצבאי, מהיותו טוטלי לגבי החברים בו.
- מימוש נורמות אחידות של אחריות ביטחונית, המאפשרות פעילות צבאית. אם לא היתה היררכיה צבאית, וצבא היה ארגון "שיויוני", הרי שלא היה יכול לבצע פעולות כנגד מושאי פעולותיו.

3.2.2 הצבא במאה ה-21

אומנם העקרונות הבסיסיים של הפעלת הכוח הצבאי לא השתנו מקדמת דנא, ואולם זירת הלחימה המודרנית במדינה דמוקרטית מטילה מגבלות פעולה חמורות על חופש הפעולה הצבאי ועל היכולת להפעיל את הכוח כראות עיניו של המפקד. לדוגמה:

¹⁰⁵ "היררכיה צבאית", ויקיפדיה <http://he.wikipedia.org>

- הצבא מוגבל ופועל אך ורק בגבולות החוק הפנימי של המדינה.
- על הצבא להתחשב בחוק הבינלאומי ובהתחייבויות הבינלאומיות (אמנות) להן כפופה המדינה.
- על הצבא להתחשב בזכויות האדם של חייליו, אזרחי מדינתו, חיילי האויב ואזרחי האויב.
- עוצמת מערכות הנשק של הצבא מגבילה את היעדים נגדם הוא מופעל, ומחייבת בדרך כלל את הפעלתו במשימות כלפי איומים מבחוץ ואוסרת את הפעלת כוחו נגד אזרחי מדינתו.
- הצבא פועל בסביבה רוויה משפטית הן פנימית ולאחרונה גם בינלאומית.
- הצבא פועל בסביבת לחימה רווית תקשורת בזמן אמת לכל העולם.

תפקידו ההיסטורי והקלסי של הצבא הוא להילחם נגד צבאות של מדינות אחרות, הן על מנת להגן על מדינתו והן על מנת לתקוף מדינות אחרות על מנת לממש יעדים מדיניים מסוימים, בבחינת "הקם להרגך השכם להורגו". ואולם, לאחר מלחמת העולם השנייה, עת נוצרו כלים לשיתוף פעולה בינלאומי במסגרת האו"ם ושמירה על השלום הבינלאומי במסגרת מועצת הביטחון של האו"ם, פחת הצורך הצבאי בכוח התקפי מסודר של הצבאות כלפי צבאות אחרים.

גם התפתחותה והתרחבותה של התקשורת הבינלאומית, עד ימינו אלה בהם כל אדם המחובר לאינטרנט מעודכן בזמן אמת על כל התרחשות חשובה מסביב לעולם (ואף מחוצה לו), גם היא פועלת לריסון פעולות מלחמתיות מקומיות, אשר מקבלות הד ציבורי בינלאומי ומצדיקות התערבות מסיבית של מעצמת העל הצבאית היחידה, ארה"ב. כל אלה פועלים להגבלת הפעילות הצבאית ולהורדת הביקוש לכוחות צבאיים מסיביים.

גורם נוסף לפגיעה בכוח הצבאי הגלובלי הוא פיתוח מערכות הנשק המתוחכמות וההרסניות, עד וכולל נשק גרעיני. כאשר חוליה של כמה אנשים יכולה להפעיל מערכת נשק היכולה לשתק מדינה שלמה, מה המשמעות לקיומו של הצבא?

כאן חדר, בלי משים, הגורם אשר שינה את האופי של כל הצבאות בעולם – הטרור. המאה ה-21 הביאה את הטרור למדרגה של איום אסטרטגי גלובלי על כל מדינה בעולם. פיגועי ה-11 בספטמבר 2001 בארה"ב מסמנים את המעבר מלוחמה צבאית מסודרת, צבא מול צבא, ללוחמת טרור של חוליות כנגד מטרות אזרחיות וכוחות צבאיים נגד חוליות טרור.

סוג כזה של לוחמה הינו זר במהותו לכל אופי הפעילות הצבאית המסודרת, וכל מדינה וצבא יצטרכו לשנות באופן מהותי את אופי הפעילות שלהם ולהתאימה לקשת האיומים, אשר בודאות הולכת ומתגברת, של פעולות טרור בחוליות מצומצמות המצוידות בנשק

השמדה מתוכם ופועלות כנגד מטרות אזרחיות וצבאיות בכל מקום בעולם.

כאשר הצבא צריך להתאים את עצמו מהותית ולהשתנות מאופי פעילות מסודר של כוחות גדולים המצריכים משמעת קשוחה על מנת שיוכלו לפעול באורח אפקטיבי, לאופי פעילות של כוחות קטנים מאד, אשר מאומנים למשימות מוגדרות ומצומצמות ומפעילים מערכות נשק, מודיעין ותקשורת מתוחכמות, ערך המשמעת והצייתנות הצבאית יורד באורח משמעותי, ובמקומו יצמחו ערכים של מקצוענות, דבקות במטרה, התמצאות, חברות, תחכום ותחבולה.

ערכו של הציות הצבאי מכורסם לא רק מצד הצורך ותורת הפעלת הכוח, אלא גם מלחצים משפטיים ל"איזרוח" דרכי הפעולה של הצבא. אין חולק על כך כי כל חייל, ובמיוחד אלה בפעילות מבצעית, נמצאים כיום "על הכוונת" של המערכת המשפטית הלאומית והבינלאומית. בין אם כתוצאה מחשיפה התקשורתית המוגברת, בין אם כתוצאה מתנועת הדמוקרטיזציה הדוגלת בשלטון החוק על כל תחומי החיים, כולל התחום הצבאי, ובין אם כתוצאה מהשרשת נורמות חוקיות בינלאומיות, הקמת מוסדות שיפוט בינלאומיים ומיסוד זכויות האדם במשפט הבינלאומי - כל אלה מצמצמים בהדרגה את הפער בין חובת הציות לחוק (על כל מרכיביו) לחובת הציות לפקודות הצבא.

3.3 מעמד המשפטי של צה"ל במדינת ישראל

3.3.1 המגבלות המשפטיות על השימוש בצה"ל

בעת יישום "תכנית ההתנתקות" של אריאל שרון לגירוש היהודים מגוש קטיף ורצועת עזה וצפון השומרון, עשתה ממשלת ישראל שימוש נרחב ביותר בחיילי צה"ל, למשימות שאין בהן כל היבט צבאי או ביטחוני, כמו שמירת הסדר הציבורי באזור הנגב הצפוני, פינוי תושבים מביתם והריסת בתים וישובים.

בין השאר הפעילה הממשלה את חיילי צה"ל בעת המצור על כפר מימון בימים 20.7.05 - 18, בעת ההפגנה באופקים ביום 3.8.05 ובציר כיסופים והדרכים המובילות אליו בכל תקופת הגירוש.

הפורום המשפטי למען ארץ ישראל, ע"ר, המורכב מלמעלה מ-150 עורכי דין ומשפטנים, עתר לבג"ץ ביום 3.8.05 נגד השימוש בצה"ל למטרות אכיפת סדר ציבורי על אזרחי ישראל.¹⁰⁶ פסק הדין ניתן ביום 14.8.05.

העותרים טענו כי "יש להבחין הבחנה חדה בין פעולות של אכיפת חוק המתבצעות בתחומי מדינת ישראל ומופנות כלפי אזרחים ישראלים, לבין שמירה על ביטחון המדינה מפני אויבים מחוץ. אכיפת חוק אזרחית נמצאת בסמכותה הבלעדית של משטרת ישראל, ואילו

¹⁰⁶ בג"ץ 05/7455 הפורום המשפטי למען א"י ואח' נ' ממשלת ישראל ואח' בפני כב' הנשיא, א'ברק, השופטת א' פרוקצ'יה והשופט ס' ג'ובראן (להלן "בג"ץ הפורום המשפטי")

הצבא מופקד על שמירת ביטחון המדינה מפני אויביה. שימוש בצה"ל ובחייליו לצרכי שמירה על הסדר הציבורי אל מול אוכלוסיה אזרחית חוטא למהות תכליתו של הצבא שהוא צבא חובה. שימוש זה גם אינו הולם את ההכשרה הניתנת לחיילים. לטענת העותרים, אכיפת חוק אזרחית מחייבת הכשרה מיוחדת, הכוללת הנחיות ונהלים שמיועדים לרסן את השימוש בכוח כלפי אזרחים. חיילי צה"ל, לטענת העותרים, חסרים את ההכשרה והכלים הנדרשים לשם התמודדות עם אזרחים, והם מורגלים לעקרונות פעולה המתאימים לפעילות מול אויב. גם מטעם זה יש להימנע משימוש בחיילי צה"ל באכיפת חוק אזרחית.¹⁰⁷

כמו כן טענו העותרים כי בכל מקרה אין לחיילים סמכויות מעצר נגד אזרחים וכי על החיילים לשאת תגי זיהוי ו"יש לאסור על המשיבים להעניק הגנה משפטית לחיילים שפעלו מתוך חריגה מסמכותם במסגרת פעילות אכיפת החוק. לטענת העותרים, מדובר במתן "חסינות" לחיילי צה"ל לפעול בניגוד לחוק ולפגוע בזכויותיהם של המתנגדים לתכנית ההתנתקות."¹⁰⁸

המדינה מנגד, ביקשה להרחיב את סמכויותיה לעשות בצה"ל שימוש בלתי מוגבל "להשגת יעדים ביטחוניים לאומיים" מבלי להגדיר או לתחם את המושג הזה. "המשיבים טוענים כי הממשלה מוסמכת להפעיל את חיילי צה"ל במסגרת הפעילות למימוש תכנית ההתנתקות, וזאת מכוח שלושה מקורות סמכות. ראשית, מכוח סעיף 18 לפקודת סדרי השלטון והמשפט, התש"ח-1948, המתיר לממשלה לעשות שימוש בכוחות הצבא לשם השגת יעדים ביטחוניים ולאומיים. שנית, מכוח סעיף 25 לחוק יישום ההתנתקות, המסמיך את כוחות הביטחון, וחיילי צה"ל בכללם, לפעול למניעת כניסת אזרחים לשטחים אליהם נאסרה הכניסה בהתאם לחוק האמור. שלישית, מכוח הסמכויות המוקנות לצבא לפי תקנות ההגנה. מכוח תקנות אלה הוצאו הצווים המורים על סגירת השטח עוטף-עזה, צווים אשר חוקיותם אושרה על-ידי בית משפט זה. משנמצא כי סגירת השטח הינה חוקית, ממילא חלות הסמכויות הנתונות בתקנות ההגנה לצבא לשם מימוש הצווים. תקנות אלה, טוענים המשיבים, כוללות את ההסמכה לחיילים לעצור אדם אשר לגביו קיים חשד סביר כי עבר עבירה על תקנות ההגנה."¹⁰⁹

3.3.2. בג"ץ מסיר את המגבלות

פסק הדין אשר נכתב על ידי נשיא בית המשפט העליון, השופט אהרן ברק, מנסה, לראשונה מאז תולדות המדינה, למפות את מערכת היחסים בין צה"ל, הממשלה ואזרחי המדינה:

¹⁰⁷ פס"ד בג"ץ הפורום המשפטי, עמ' 2 - 3

¹⁰⁸ שם, עמ' 3

¹⁰⁹ שם, שם

"צבא ההגנה לישראל הוא זרוע של מדינת ישראל. עד כמה שהוא פועל במשפט הפרטי הוא מהווה חלק מהאישיות המשפטית של המדינה. עד כמה שהוא פועל במשפט הציבורי הוא חלק מרשויות השלטון. הוא איבר מאבריה של הרשות המבצעת. ככל רשות מינהלית, הוא כפוף לעקרון החוקיות (ראו א. רובינשטיין וב. מדינה, המשפט החוקי של מדינת ישראל: רשויות השלטון האזרחיות 986 (כרך ב, 2005: להלן – רובינשטיין ומדינה). אכן, צה"ל קיים מכוח החוק, והחוק נותן לו חיים. כל פעולה מפעולותיו חייבת לעגן עצמה בהוראת דין אשר בראשן עומד חוק-יסוד הצבא (ראו, מ. קרמניצר, וא. בנדור, חוק-יסוד: הצבא (2000)) (להלן – קרמניצר ובנדור). בחייה של מדינת ישראל מילא הצבא תפקיד מרכזי. הוא הגן עליה עם הקמתה. הוא שומר עליה יום יום. "הוא צבאה של המדינה" (סעיף 1 לחוק-יסוד: הצבא). מכאן יחס ההערכה והכבוד של העם לצבאו. יחס זה מלווה, מטבע הדברים, עם הצורך לקיים פיקוח ובקרה על הצבא, שמא ינוצל הכוח לרעה. מכאן כפיפותו של הצבא למרות הממשלה (סעיף 2 לחוק-יסוד: הצבא). הצבא כפוף לממשלה. שניהם חייבים לפעול במסגרת החוק."

כאן תוחם ברק את מעמדו של צה"ל ככל רשות מנהלית אחרת. יש לכך משמעות מרחיקת לכת בכל הקשור לסמכות של חייל. כשם שכל עובד ציבור רשאי לעשות אך ורק מה שהחוק מתיר לו, ובגבולות שהחוק תוחם את פעולותיו, כך גם חייל חייב לעשות את כל פעולותיו במסגרת החוק. לכאורה, עולה מכך סתירה לעיקרון הציות לפקודה בלתי חוקית.

מצד שני, ההשקפה כי לצה"ל אין מעמד מיוחד במדינת ישראל והוא בסך הכול רשות מינהלית ככל רשות מינהלית אחרת, יכולה להיות השלכות מרחיקות לכת. מעתה אין הממשלה מוגבלת בשימוש בצה"ל, שהוא כוח צבאי בעל מערכות נשק בלתי מוגבלות, דווקא להפעלתו כנגד אויבי המדינה. היא רשאית להעביר בכנסת חוק רגיל שיתיר לה את השימוש בצה"ל לשבירת שביתות, לדוגמה, או לביצוע עבודות בנייה (כפי שאכן בוצע בתכנית ההתנתקות), או לשם דיכוי גוף פוליטי המתנגד למפלגה השלטת (ורבים הטוענים כי זוהי מהותה ומטרתה של הפעלת צה"ל בתכנית ההתנתקות).

התשתית המשפטית לשימוש בצה"ל למטרות שאינן קשורות במלחמה עם אויבי המדינה הוגדרו על ידי הנשיא ברק בבג"ץ הפורום המשפטי כדלקמן:

"האם מוסמכים חיילי צה"ל לפעול מחוץ לשטח המפונה בחבל עזה ומחוץ לשטח עוטף חבל עזה כדי למנוע כניסה שלא כדין לשטח המפונה ולשטח עוטף חבל עזה? לטענת המדינה, ניתן למצוא הסמכה לכך הן בסעיף 25 לחוק יישום ההתנתקות והן בתקנות ההגנה. על פי טענה זו "הגבולות הגיאוגרפיים" של סמכות זו אינם מתוחמים אך לשטח המפונה בחבל עזה ולשטח עוטף חבל עזה. סמכות זו משתרעת גם לעבר

אזורים נוספים של מדינת ישראל אשר על פי שיקולים מבצעיים נדרשות בהן פעולות הצבא כדי למנוע את הכניסה האסורה לשטח המפונה בחבל עזה.

9. בחינתה של טענה זו מעוררת שאלות פרשניות לא פשוטות. היא מחייבת עריכתו של איזון עדין בין תכליותיהן הספציפיות של הוראות חוק יישום ההתנתקות (בענין מניעת כניסה) ותקנות ההגנה (בענין הכרזה שטח עוטף חבל עזה כשטח סגור) לבין תכליות נוגדות, ובהן העקרון הכללי כי הצבא צריך לעסוק בעניינים צבאיים ולא בפעילויות אזרחיות (ראו א. רובינשטיין וב. מדינה המשפט החוקתי של מדינת ישראל: רשויות השלטון האזרחיות, 986 (כרך ב, 2005). עקרון זה וסייגיו נדונו בהרחבה במשפט המשווה (ראו קרמניצר ובנדור, עמ' 113)). לצערנו, בשל הזמן המועט העומד לרשותנו, לא נוכל לעשות כן הפעם. לדעתנו, אין לנו צורך בכך, שכן קיים מקור משפטי נוסף – מעבר לחוק יישום ההתנתקות ותקנות ההגנה – אשר יש בו כדי לפתור את השאלה הניצבת לפנינו. למהותו של מקור זה נפנה עתה.

10. סעיף 18 לפקודת סדרי השלטון והמשפט, התש"ח-1948 (להלן – הפקודה) קובע:

"הממשלה הזמנית רשאית להקים כוחות מזוינים, ביבשה, בים ובאוויר, אשר יהיו מורשים לעשות את כל הפעולות הדרושות והחוקיות לשם הגנת המדינה, ולשם השגת יעדיה הביטחוניים-לאומיים."

הקביעה כי צה"ל היא מורשה לעשות פעולות "לשם השגת יעדיה הביטחוניים-לאומיים" של המדינה לא נכללה בנוסחו המקורי של סעיף 18 לפקודה. הוראה זו הוספה ב-1995 (להיסטוריה החקיקתית, ראו קרמניצר ובנדור, ע' 38; רובינשטיין ומדינה, ע' 986; א. רובינשטיין, "על חוק-יסוד: כבוד האדם וחירותו ומערכת הביטחון", עיוני משפט כ"א 21, 40 (1997)). על-פיה, בנוסף לכוחו של צה"ל לפעול להגנת המדינה, הוא רשאי לפעול גם להשגת יעדיה "הביטחוניים-לאומיים". דיבור זה – "יעדיה הביטחוניים-לאומיים" – מחייב, כמובן, פירוש. הוא עשוי לעורר שאלות לא פשוטות באשר להיקף פריסתו. שאלות קשות אלה אינן מתעוררות במקרה שלפנינו, שכן יישום ההתנתקות הינה יעד ביטחוני-לאומי. אכן, בבסיס תכנית ההתנתקות עומדות תכליות מדיניות, לאומיות, וביטחוניות. על מהותן של תכליות אלה עמדנו בפרשת המועצה האזורית חוף עזה (פסקאות 94-96 לפסק דין הרוב), תוך שהודגש כי "התכליות המדיניות, הלאומיות והביטחוניות עליהם מבוססת תוכנית ההתנתקות הן כבדות משקל" (שם, פסקה 101 לפסק הדין של הרוב). ניתן ללמוד עליהן, בין השאר, מנספח א' להחלטת הממשלה מס' 1996. החלטה זו מוזכרת במפורש בסעיף

22 (א) לחוק יישום ההתנתקות, היא שימשה בסיס לחוק יישום ההתנתקות (ראו הצעת חוק יישום תכנית ההתנתקות, התשס"ד-2004, עמ' 2). אכן, חוק יישום ההתנתקות נועד להגשים מה שנראה לכנסת ולממשלה צורך ביטחוני-לאומי. לאור הוראת סעיף 18 לפקודה, חיילי צה"ל מורשים לעשות את כל הפעולות הדרושות והחוקיות לשם השגת יעדיה הביטחוניים-לאומיים של תכנית ההתנתקות. שימוש בצבא למניעת כניסה שלא כדין של אנשים המבקשים למנוע או לשבש את יישום ההתנתקות נופל למסגרת אותן פעולות שהצבא מוסמך לעשות. יודגש, כי סמכות זו של החיילים אינה כוללת בחובה סמכות מעצר. כלל הוא בישראל כי "אין מעצר ועיכוב אלא בחוק או לפי חוק מכוח הסמכה מפורשת בו" (סעיף 1 (א) לחוק סדר הדין הפלילי (סמכויות אכיפה – מעצרים), התשנ"ו-1996). סעיף 18 לפקודה כשלעצמו אינו מסמך חייל לבצע מעצר. בכך שונה הדין לענין מעצר בעוטף חבל עזה ממעצר בכל מקום אחר בישראל. בעוטף חבל עזה מעניקות תקנות ההגנה סמכות מעצר לחיילים (תקנות 72, 74, 76). סמכות דומה אינה נתונה להם בישראל מעבר לעוטף חבל עזה. הבחנה זו קשה היא. בפרשת לוי המלצנו לשקול את החלפתן של תקנות ההגנה בדבר חקיקה ישראלית.

סבירות השימוש בצבא

11. סמכות לחוד ושיקול דעת לחוד. אפילו מוסמכת הממשלה להחליט על שימוש בחיילי צה"ל, האם החלטתה היא סבירה? בענין זה נמסר לנו כי מאות רבות של אנשים מבקשים להיכנס שלא כדין לחבל עזה כדי לשבש את תכנית ההתנתקות. כוחות המשטרה אינם מספיקים כדי למנוע זאת מהם. קיים צורך חיוני להיעזר בצבא לשם מניעת כניסתם של אנשים שלא כדין אל השטחים האסורים לכניסה (השטח המפונה בחבל עזה ובעוטף חבל עזה) והוצאתם משם. בצדק ציינו המשיבים בו "לאור היקף האירועים והמטרות שהציבו לעצמם מארגני האירועים, וכן לאור היקף כוח האדם העומד לרשות המשטרה והמשימות הרבות העומדות בפניה, ראוי והכרחי במקרים מתאימים לתגבר את כוחות המשטרה בחיילי צה"ל לשם הבטחת יישום ההתנתקות" (פסקה 70 לתגובה מיום 8.8.2005). בנסיבות אלה, וכל עוד צורך זה ממשיך לעמוד בעינו, איננו רואים כל אי-סבירות בשימוש בחיילים כדי לסייע למשטרה במניעת הפרת החוק.¹¹⁰

¹¹⁰ בג"ץ הפורום המשפטי, עמ' 7 לפס"ד

3.3.3 השימוש בצה"ל למטרות אזרחיות

3.3.3.1 פיקצית ה"יעדים ביטחוניים לאומיים"

בג"ץ הפורום המשפטי מבסס את אפשרות השימוש בצה"ל למטרות שאינן ביטחוניות אלא "יעדים ביטחוניים לאומיים", בהתבסס על ס' 18 בפקודת סדרי השלטון והמשפט התש"ח 1948 כפי שתוקנה בשנת 1995. זאת, בהסתמך על כך ש: **"בבסיס תכנית ההתנתקות עומדות תכליות מדיניות, לאומיות, וביטחוניות."**¹¹¹ כלומר, יש כאן הרחבה של ס' 18 לפקודת סדרי השלטון והמשפט שהתיר את השימוש בצה"ל ל"יעדים ביטחוניים לאומיים" ועתה הם הורחבו גם ל"תכליות מדיניות", בנוסף ללאומיות וביטחוניות.

"על מהותן של תכליות אלה עמדנו בפרשת המועצה האזורית חוף עזה (פסקאות 94-96 לפסק דין הרוב), תוך שהודגש כי "התכליות המדיניות, הלאומיות והביטחוניות עליהם מבוססת תוכנית ההתנתקות הן כבדות משקל" (שם, פסקה 101 לפסק הדין של הרוב). "ניתן ללמוד עליהן, בין השאר, מנספח א' להחלטת הממשלה מס' 1996. החלטה זו מוזכרת במפורש בסעיף 22 (א) לחוק יישום ההתנתקות, היא שימשה בסיס לחוק יישום ההתנתקות (ראו הצעת חוק יישום תכנית ההתנתקות, התשס"ד-2004, עמ' 2)."¹¹²

3.3.3.2 סילוף כוונת המחוקק ב"חוק שירות ביטחון"

בדיקת התיקון בחוק מעלה כי הוא נחקק במסגרת "חוק שירות ביטחון (תיקון מס' 7 והוראת שעה) (שירות במשטרה ושירות מוכר) התשנ"ה 1995". במסגרת תיקון זה הוספו שני סעיפים חדשים: ס' 26א ל חוק שירות ביטחון [נוסח משולב], התשמ"ו-1986, כדלקמן:

"26א. שירות מוכר [תיקון: תשנ"ה(3)]

(א) בסעיף זה, "שירות מוכר" - שירות לפי פסקאות (1) או (2), ששר הביטחון קבע בצו באישור הממשלה ו-ועדת החוץ והביטחון של הכנסת -

- (1) שירות ביחידות צבאיות במסגרת משרד הביטחון ויחידות סמך של משרד הביטחון ומשרד ראש הממשלה שתכלית פעילותן היא ביטחון המדינה ותושביה;
- (2) שירות ביחידות צבאיות במסגרת משרד ממשלתי או במסגרת הארגונית של גוף ציבורי ובפיקוח משרד ממשלתי, שתכליתו להשיג יעד ביטחוני-לאומי באחד התחומים הבאים: עליה וקליטה, חינוך, בריאות, הגנת העורף או פעולות התנדבות למען חיילי צה"ל, והכל אם שוכנע שר הביטחון, בשים לב לנסיבות הענין באותה העת, ובהתייעצות, לפי הענין, עם השר לקליטת העליה, שר החינוך, התרבות והספורט או

¹¹¹ שם, ס' 10

¹¹² שם, שם

שר הבריאות וכן עם שר המשפטים, כי אם לא תיעשה הפעילות בידי יוצא-צבא בשירות סדיר לא יושג היעד כנדרש.

(ב) צו לפי סעיף קטן (א) יפרט את המשרדים הממשלתיים, את הגופים הציבוריים ואת השירות המוכר שייעשה בהם בהתאם לסעיף קטן (א); צו כאמור יינתן לתקופה שלא תעלה על שלוש שנים, וניתן להאריכו, באותה דרך, לתקופות נוספות שלא יעלו על שלוש שנים כל אחת.

(ג) שר הביטחון רשאי להורות בצו כי יוצא-צבא, שנמצא כשר לשירות ועבר אימון צבאי ראשוני, ישרת משך כל תקופת השירות הסדיר או חלק ממנה, במסגרת של שירות מוכר; לא יורה השר על שירותו של יוצא-צבא במסגרת שירות מוכר לפי סעיף קטן (א)(2) אלא אם כן נתן יוצא-הצבא את הסכמתו לכך.

(ד) שירות מוכר דינו כדין שירות סדיר לכל דבר וענין.

(ה) שר הביטחון יקבע את ההסדרים, לענין השירות המוכר, שיחולו על המשרד הממשלתי ועל הגוף הציבורי שבמסגרת הארגונית שלו משרת יוצא-צבא.

(ו) שר הביטחון ימציא לועדת החוץ והביטחון של הכנסת, אחת לשנה, דין וחשבון על שירותם של יוצאי צבא ביחידות אחרות של משטרת ישראל ובשירות מוכר, וכן ימציא העתקו של דין וחשבון זה לוועדת העבודה והרווחה של הכנסת.

דברי ההסבר לסעיף זה היו כדלקמן¹¹³:

"סעיף 7: החוק אינו קובע מהו שירות ביטחון ומהי מהותו. בפועל, מאז ראשית ימי המדינה הוטלו על צה"ל, בצד יעדו העיקרי – הגנת המדינה – גם שליחויות ביטחוניות חאומיות נוספות; יוצאי צבא משרתים את שירותם הסדיר הן במסגרת מערכת הביטחון וזרועותיה הלא צבאיות והן בשליחויות ובפעילויות אחרות התורמות להשגתם של יעדים ביטחוניים לאומיים אחרים כגון: חינוך, עליה וקליטה ועוד.

התעורר ספק באשר לאפשרות להציב יוצאי צבא לביצוע משימות כאמור שהן מחוץ למסגרת הארגונית – סדר הכוחות – של צה"ל.

החוק המוצע מטרתו ליצור בסיס משפטי לשירות יוצאי צבא בשירות סדיר מחוץ לסדר הכוחות, ובלשון החוק המוצע – בפעילות מוכרת.

סעיף 8 להצעת החוק הנ"ל¹¹⁴:

¹¹³ הצעות חוק 2333 בעמ' 167, עמ' 169, 5 בדצמבר 1994

¹¹⁴ שם, עמ' 170

"תיקון פקודת סדרי השלטון: 8. בסעיף 18 לפקודת סדרי השלטון והמשפט התש"ח – 1948, בסופו יבוא: "ולשם השגת יעדיה הביטחוניים לאומיים".

דברי הסבר:

סעיף 8: סעיף 18 לפקודת סדרי השלטון והמשפט קובע לאמור:
"כוחות מזוינים

הממשלה הזמנית רשאית להקים כוחות מזוינים, ביבשה, בים ובאוויר, אשר יהיו מורשים לעשות את כל הפעולות הדרושות והחוקיות לשם הגנת המדינה".

סמכויות הממשלה הזמנית הוענקו למשלה על פי סעיף 12 לחוק המעבר התש"ט 1949, שזה לשונו:

"סמכויות הממשלה

לממשלה יהיו כל הסמכויות שהעניק החוק לממשלה הזמנית."

מוצע להרשות את הכוחות המזוינים לפעול גם להשגת יעדיה הביטחוניים לאומיים של המדינה."

כבר מהצעת החוק נראה כי מטרת השינוי בסעיף 18 לפקודת סדרי השלטון והמשפט היתה להכיל את הפעילות של חיילי צה"ל בתחומים התנדבותיים כגון עלייה וקליטה, חינוך וכיו"ב. הכנסת, בחוקקה את תיקון מס' 7 לחוק שירות הביטחון (ובתוכו את התיקון לפקודת סדרי השלטון והמשפט), לא נתנה היתר להרחיב את תחום פעילותו של צה"ל לתחומים אחרים ללא הגבלה, אלא בכפוף למגבלות החמורות של השירות המוכר קרי: השירות צריך צו של שר הביטחון, לאחר התייעצות עם השר הנוגע הדבר, אישור של ועדת חוץ וביטחון של הכנסת ומעל לכל אלה: רשאי החייל לסרב לשרת בשירות מוכר להשגת היעדים הביטחוניים-לאומיים של המדינה. ודוק: יעדים "מדיניים" כלל לא הוכללו בכל תהליך החקיקה.

ואולם, אף בכך לא סגי. בעת הדיון על החוק במליאת הכנסת, הציג את החוק ח"כ אורי אור, (אז) יו"ר ועדת חוץ וביטחון, ובין השאר אמר:

"אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת הנוכחים בשעה זו של הלילה, חוק שירות ביטחון (תיקון מס' 7 והוראת שעה), שמוגש היום לקריאה שנייה ושלישית, מייצג את האיזון שבו תומכות הממשלה וגם ועדת החוץ והביטחון בין המשך תפקודו של צה"ל כצבא העם במילוי מגוון התפקידים שהוא ממלא כיום, תוך תרומה מתמדת לכל ענפי ביטחון ישראל, לבין שמירה על זכויות הפרט כיבוד האדם וחירותו ובקרה פרלמנטרית נאותה והדוקה.

רבותי חברי הכנסת הנוכחים, מדובר פה בצה"ל, שלגביו אין חילוקי דעות בעלי אופי פוליטי או מפלגתי, וגם הדיונים בוועדת החוץ והביטחון לא היו בעלי אופי כזה, לכן אני אשמח אם הדיון היום יערך ויסתיים באורח שמשקף את אחדותנו בכל הנוגע לצה"ל.

...

לפיכך, אין הצעת החוק המונחת לפניכם לקריאה שנייה ושלישית כהצעה כפי שהוגשה לקריאה ראשונה, וזאת כיוון שנוספו כמעט בכל תחום ונושא אמצעי בקרה וזהירות ראויים.

...

אני רוצה עתה לעבור מייד ללבו של התיקון, הקשור בשלושה מכלולים, המכלול הראשון הוא שירותם של חיילים וחיילות בגופים שונים של מערכת הביטחון, המכלול השני הוא שירותם של חיילות וחיילים בתחומים המוגדרים כיעד ביטחוני-לאומי על-פי מסורתנו של צה"ל, בהם חינוך, קליטת עלייה ועוד, התחום השלישי, שהוא רבותי חברי הכנסת. בבחינת חידוש, הוא שירות במשטרת ישראל, נוסף על משמר הגבול, שאליו מוצבים חיילי חובה גם כיום, וזה יהיה ביחידות משטרה שתכלית פעילותן היא ביטחון המדינה ותושביה.

ברשותכם אפרט אחד לאחד, תוך הדגשת הצורך מזה, ומערכות הבקרה והפיקוח של ועדת החוץ והביטחון מזה.

סעיף 5 לתיקון עוסק בשתי הקטגוריות הראשונות שהזכרתי לפני כן, הבאות תחת הכותרת "שירות מוכר", עלי להדגיש, רבותי חברי הכנסת, שסעיף זה בא לצלם מצב קיים. מאז ראשית ימי המדינה, עוד בימי ראש הממשלה ושר הביטחון דוד בן-גוריון, משרתים חיילים ביחידות צבאיות שבמסגרת משרד הביטחון, יחידות אשר תכלית פעילותן היא ביטחון המדינה ותושביה, שירות זה בעיני הוא שירות ביטחון במלוא מובן המילה. הטעם שהנושא הזה הובא לחקיקה הוא כי היתה סברה שחוק-יסוד: כבוד האדם וחירותו מצדיק כי נושא מעין זה לא יוסדר מינהלית בלבד, כמו שהיה עד כה, שכן מדובר בשירות חובה, לכן יש צורך בחקיקה.

הוא הדין בשירות חיילות וחיילים בתפקידים של קליטת עלייה, חינוך, בריאות, הגנת העורף או פעולות התנדבות לגבי חיילי צה"ל. גם בנושא זה ממלא צה"ל תפקידים ששייכים למה שנקרא "צבא העם" עוד מקדמת דנא.

...

התפקידים שממלאים חיילי צה"ל וחיילותיו הם חשובים. לגבי חלק ניכר מהם, אפילו ניתן לומר כי זו מלאכת קודש, נכון שפני החברה והגישות המשפטיות התפתחו

והשתנו, ייתכן גם כי בעוד 10 או 20 שנה יהיה המצב שונה עוד יותר ויצדיק רוויזיה יצדיק תיקון. אבל, לדעתי, תקפה האידיאולוגיה שיסודו של צה"ל הוא צבא העם, כפי שראו אבותינו המייסדים וכמותם ממשיכי צה"ל, ראש הממשלה ושרי הביטחון ומפקדי צה"ל מני אז.

אומר גם את עדותי והתרשמותי כמי ששירת בצבא לאורך 30 שנה ועוקב אחרי התפתחות צה"ל באופן רצוף. צה"ל הוא עדיין מרכיב חיוני בבניין מדינת ישראל, ומטרתו רחבה יותר מאשר התפקידים הביטחוניים במובנם המצומצם. ביטחונה של ישראל, נוסף על הכוח הצבאי הלוחם, הוא חוסנה החינוכי והחברתי, הוא מוצקות המרקם הישראלי במכלולו. תרומת חיילי השירות הסדיר – צעירים בשנותיהם העיצוביות, שבידם לתרום לחברה – לא תסולא בפז, בשליחויות אלה שהם ממלאים בתוך המסגרת הצבאית, משימות אשר מחזקות את עוצמת צה"ל ואת החברה.

...

ישאל השואל, ושואלים, אולי זו היתה השאלה, האם אין בכך רק עניין תקציבי? אכן שירות סדיר של חיילים דורש תקציב נמוך יותר מאשר שירות קבע או שירות אזרחי, אולם, ראיית הנושא בהיבט התקציבי בלבד לדעתי מחמיצה את עיקר תוכנו, ובנוסף, קבענו בהצעת החוק כי ככל שמדובר במשימות חינוך, בריאות, קליטת עלייה וכדומה, יגויסו החיילים והחיילות רק אם שוכנע שר הביטחון, בשים לב לנסיבות העניין ובאות עת, ובהתייעצות, לפי העניין, עם השר לקליטת העלייה, עם שר החינוך והתרבות או שר הבריאות וכן שר המשפטים, כי אם לא תיעשה הפעילות בידי יוצאי צבא בשירות סדיר, לא יושג היעד כנדרש, ההתייעצות עם שר המשפטים באה להבטיח את מירב תשומת הלב המשפטית.

...

אני רוצה להרחיב ולומר בכמה משפטים מהן דרכי הבקרה שנקבעו באשר לכל הנושאים שעליהם דיברתי. ראשית, כל מכלול השירות המוכר על שני חלקיו, במערכת הביטחון או בתפקידים הביטחוניים הלאומיים, ייקבע בצו של שר הביטחון, טעון אישור הממשלה וועדת החוץ והביטחון של הכנסת – דבר חדש לחלוטין. הצו. שכמותו לא היה עד כה, יפרט – וגם זה דבר חדש לחלוטין – את המשרדים הממשלתיים, את הגופים הציבוריים ואת השירות המוכר הנעשה בהם. פירוט זה יאפשר בדיקה ראוייה, גם על-ידי ועדת החוץ והביטחון של הכנסת, של כל ההיבטים. הצו יהיה לתקופה של שלוש שנים, כך שיהיה ניתן לבדיקה חוזרת.

זאת ועוד: בעוד בשירות מערכת הביטחון גופא, קרי משרד הביטחון ויחידות הסמך הביטחוניות של משרדי ראש הממשלה והביטחון, תהיה הצבת החיילים הצבה רגילה, הרי לשירות במסגרת עלייה וקליטה, חינוך ובריאות ודומיהם, תידרש הסכמתו של יוצא הצבא, למען הסר ספק באשר לצד המשפטי.

אחת לשנה יגיש שר הביטחון לוועדת החוץ והביטחון דוח על השירות המוכר, וכן בנושאי משטרת ישראל, שבהם נעסוק להלן, העתק הדוח יומצא לוועדת העבודה והרווחה, מטעמים ברורים.

אעבור עתה לנושא המשטרה, הנדון בסעיף 6 לתיקון. אחד מעמודי התווך של התיקון המוצע הוא המשאלה כי במשטרת ישראל ישרתו יוצאי צבא. נוסף על האמור כיום במשמר הגבול, שלגביו, אגב, תוסר לפי התיקון ההגבלה כי רק גברים יוכלו להיות מוצבים אליו. הכוונה היא לסייע למשטרת ישראל בתפקידים הביטחוניים שהיא ממלאת, ואין חולק על כך שלמשטרת ישראל יש תפקידים כאלה, לא נעלם מעיני ועדת החוץ והביטחון, כי מדובר בדבר חדש וניסויי, על כל הזהירות המתבקשת. ולכן חלו בנושא הזה, כמו בנושאים אחרים, שינויים עקב דינוי הוועדה, כך שעכשיו מדובר בהוראת שעה לתקופה של שנתיים בלבד, שבה ניתן יהיה להציב, בתנאים שמייד אעמוד עליהם, יוצא צבא למשטרת ישראל מעבר למשמר הגבול, ליחידות שתכליתן – אני חוזר – פעילות ביטחונית לטובת המדינה, קרי, אין המדובר בכל יחידות המשטרה, אלא רק באלה שתכליתן ביטחון המדינה ותושביה, כדי להבטיח שהשירות יהא שירות ביטחוני.

ברור לכל חברי הוועדה, כי אין לכפות על מי שאינו רוצה בכך לשרת במשטרה. לכן, יוצא צבא שיוצב למשטרה יהא רשאי להביע את התנגדותו לשיבוץ כבר בבקו"ם, או אם יחליט לעשות שירות במשטרה – בתוך שישה חודשים מיום הצבתו. משהביע התנגדותו בפרק זמן זה, יוחזר החייל לשירות רגיל בצה"ל. הערה שלי המופיעה גם בחוק ותראו זאת – היא שגם לאחר תקופה זו של שישה חודשים יוכל החייל לבקש הצבה מחדש. בנוהל שהיה ידוע בצה"ל כטופס-55, אשר תידון על-פי הנהוג בצה"ל. הצבא לא חייב לקבל את זה, אך יש לו הזכות להגיש את טופס-55.

רון נחמן (הליכוד):

אבל, במשך חצי שנה הוא חייב להיות ביחידה הזו?

אורי אור (יו"ר ועדת החוץ והביטחון):

הוא לא חייב להיות. מרגע הצבתו למשטרה, החייל יכול לומר: אינני רוצה להיות במשטרה. אם הוא מתלבט, אנחנו אומרים לו: תלך למשטרה. עד חצי שנה, יש לך הזכות לבוא לקצין צה"ל המוסמך ולומר: אינני רוצה להיות במשטרה. ואז המשטרה חייבת להחזירו בחזרה.

...

רון נחמן (הליכוד):

חבר הכנסת אור, אתמול הייתי באפרת. ראיתי את החיילות והחיילים שהלבישו אותם במדים של המשטרה הצבאית. אני אומר לך במלוא הכנות: החוק הזה עומד לעשות פוליטיזציה של צה"ל, בעיקר לאור מפעלי ההתנחלויות. לא ידעתי על החוק הזה, ולכן לא הגשתי הסתייגויות, אני יכול לומר לך איך אני רואה את המצב: לנוכח התפתחות הדברים, עלול להיות מצב קשה ביותר. החיילים והשוטרים האלה לא יפעלו בתל-אביב, הם גם לא יפעלו בחיפה."

זכות הסירוב

אין ספק כי המחוקק היה ער לבעייתיות הטבועה בחוק הנ"ל, המרחיב את תחום פעילותם של חיילי צה"ל, ואולם הוא ניסה לשים בלמים במדרון החלקלק, כגון הצורך בצוים, התייעצויות, אישור הכנסת, ומעל לכל - היכולת של החייל לסרב להשתתף בפעילויות אלה. עם כל זאת, עדיין צפה ח"כ רון נחמן נכונה כי החוק יביא לפוליטיזציה של צה"ל ובג"ץ הפורום המשפטי יוכיח. מן הראוי לציין כי בדיון השתתפו עשרה (10!) ח"כים בלבד.

ועם כל זאת, לא אישרה ועדת חוץ וביטחון את השינוי בפקודת סדרי השלטון והמשפט כמובא בהצעת החוק. הממשלה הגישה הסתייגות, הח"כים הצביעו עליה והיא עברה ברוב של שבעה (7) ח"כים כנגד שלושה (3).

אין ספק כי חקיקת התיקון לפקודת סדרי השלטון והמשפט היתה רשלנית. אין כל סיבה שהתיקון יוכנס לפקודת סדרי השלטון והמשפט, כאשר הוא מתאים בבירור לחוק יסוד: הצבא. בנוסף לכך, אין כל סיוג בתיקון המייחס אותו ל"שירות מוכר" אשר הוסף לחוק שירות הביטחון, למרות שבודאות זוהי היתה כוונת המחוקק. אין כל התייחסות או מגבלה בחוק על השימוש בצה"ל, וכן אין גם מגבלה על הקמת כוחות מזוינים אחרים.

משהחליט המחוקק להרחיב את תחומי פעילותו של צה"ל (או אף "הכוחות המזוינים"), הוא עשה זאת במובחן בכפוף למערכות בקרה ופיקוח שהוטמעו בגוף החוק. גם אם מערכות אלה לא הוכללו במפורש ב"פקודת סדרי השלטון והמשפט התש"ח 1948" הרי משהוכללו ב"חוק שירות הביטחון התשמ"ו 1986" הרי הם תקפים כלפי צה"ל באותה מידה.

השימוש בחיילי צה"ל ליעדים ביטחוניים לאומיים (במובדל משירות למטרות ביטחון ביחידות שאינן צה"ליות) כפוף למגבלות המנויות לעיל. כאשר ניתנת פקודה לחייל בצה"ל לבצע מטלה במסגרת אותם יעדים (כמו למשל בתכנית ההתנתקות), מבלי לקיים את דרישות החוק בנוגע לצווים, התייעצויות, אישורים והסכמתו, הרי מדובר בפעולה, או פקודה בחוסר סמכות חוקית.

פעולה מסוג זה יכולה ליפול לגדרו של ס' 125 לחוק השיפוט הצבאי התשט"ו 1955 (להלן "החש"ץ"), קרי: פעולה שברור וגלוי לחייל שהיא אינה חוקית, ועל כן הוא לא ישא באחריות פלילית בגינה. כדברי הנשיא (כתוארו אז) מ' שמגר: "לא למותר גם לשוב ולהזכיר, כי חובת המשמעת חלה על קיום אותן הוראות שאינן בלתי חוקיות באופן ברור וגלוי."¹¹⁵ ומכלל הן אתה שומע לאו. ואולם, בפסיקה מאוחרת יותר¹¹⁶ נכנסה "תורת הבטלות היחסית" והכניסה אלמנט של אי וודאות לתוצאות הפעולה הנעשית בחוסר סמכות.

בכל מקרה, יכול החייל לטעון כי זכותו לסרב להשתתף בפעולות "ביטחוניות-לאומיות" מעוגנת בחוק ולכן לא ניתן לשפוט, לדוגמה, חייל מילואים על שסירב להשתתף בהתנתקות. גם חיילי חובה, כל עוד הם פעלו בסבירות ודרשו את זכותם החוקית שלא להשתתף בפעולות "ביטחוניות-לאומיות" כגון תכנית ההתנתקות (כפי שפסק בג"ץ בעתירת "הפורום המשפטי"), לא ניתן היה לכפות זאת עליהם (ולהטיל עליהם סנקציות בגין סרוב פקודה), ואם נענשו, זכותם לדרוש ביטול בדיעבד של העונש ואף פיצויים על כליאת שווא או כל פעולה אחרת אשר פגעה בחירותם.

3.4 חקיקה רשלנית וחוקיות פקודות

3.4.1 חוקים סותרים ומעורפלים

הוספת המלים "ולשם השגת יעדיה הביטחוניים-לאומיים" לסעיף 18 לפקודת סדרי

¹¹⁵ ער"מ 2, 82/1 - עיריית תל-אביב-יפו נ' אלי רובין. פ"ד לו(3), 579, עמ' 582-583.

¹¹⁶ עש"מ 04/318 - אפרים מנוס - עובד משרד האוצר אגף המכס והמע"מ נ' נציב שירות המדינה. תק-על 2004(1), 2220, עמ' 2224. ע"י כב' השופטת ד' בייניש: "הנה כי כן, נראה כי לשיטתו של הנשיא שמגר אין לכאורה הבדל בין שני המבחנים לקביעת הרף הפוסל את חובת הציות להוראה; היינו, הוראה "בלתי חוקית באופן ברור וגלוי" או הוראה "בלתי חוקית בעליל". מכל מקום, גם לגישת הנשיא שמגר, תקפה ועומדת בעינה חובת הציות אלא אם כן מדובר בהוראה "בלתי חוקית בעליל". כשלעצמי אוסיף כי מוכנה אני לקבוע כי כאשר מדובר במשמעת בשירות המדינה, להבדיל למשל מהצבא, ניתן להסתפק באי ציות כשמדובר בהוראה בלתי חוקית באופן ברור וגלוי; מוכנה אני גם להניח כי הרף לעניין זה עשוי בנסיבות מסוימות להיות נמוך מהרף בהוראה "בלתי חוקית בעליל". אך אפילו נקבל כאן את הנחותיו העקרוניות של הסנגור, הרי אין לומר כי בנסיבות עניינו של מרשו הוכחה אי חוקיות ברמה הנטענת על-ידו." נראה כי ביהמ"ש אינו עושה הבחנה ברורה בין המושגים "גלוי וברור שאינו חוקי" ל"בלתי חוקי בעליל", ואם הדברים אינם ברורים בבית המשפט העליון, איך נבהירם לחייל בשדה.

השלטון והמשפט התש"ח 1948, אשר בוצעה ע"י הכנסת בשנת 1995, פתחה פתח רחב ביותר לממשלה להשתמש בצבא למטרות פנים וכנגד אזרחי המדינה. הסעיף כולו נראה אנכרוניסטי וחסר הגיון:

18. כוחות מזוינים

הממשלה הזמנית רשאית להקים כוחות מזוינים, ביבשה, בים ובאוויר, אשר יהיו מורשים לעשות את כל הפעולות הדרושות והחוקיות לשם הגנת המדינה ולשם השגת יעדיה הביטחוניים-לאומיים.

פקודת סדרי השלטון והמשפט חוקקה "בתוקף הסמכות שנקבעה למועצת המדינה הזמנית בהכרזה על הקמת מדינת ישראל מיום ה' באייר תש"ח (14 במאי 1948) ובמנשר מאותו יום, מחוקקת בזה מועצת המדינה הזמנית לאמור:

בהכרזה על הקמת מדינת ישראל נאמר:

"אנו קובעים שהחל מרגע סיום המנדט, הלילה, אור ליום שבת ו' אייר תש"ח, 15 במאי 1948, ועד להקמת השלטונות הנבחרים והסדירים של המדינה בהתאם לחוקה שתיקבע על-ידי האסיפה המכוננת הנבחרת לא יאוחר מ-1 באוקטובר 1948 - תפעל מועצת העם כמועצת מדינה זמנית, ומוסד הביצוע שלה, מנהלת-העם, יהווה את הממשלה הזמנית של המדינה היהודית, אשר תיקרא בשם ישראל."

ראוי לדייק כי בסעיף 18 הנ"ל מדובר על "כוחות מזוינים ביבשה, בים ובאוויר". כוחות ברבים ולא צבא אחד כפי שנקבע בחוק יסוד: הצבא. חוק-יסוד: הצבא אשר חוקק ב - 1976.

6. כוחות מזוינים אחרים

אין להקים או לקיים כוח מזויין מחוץ לצבא-הגנה-לישראל אלא על פי חוק."

לכאורה, אם ס' 18 לפקודת סדרי השלטון והמשפט עדיין בתוקף, והרי הוא תוקן בשנת 1995, הוא חוק שעל פיו יכולה הממשלה להקים כוחות מזוינים נוספים על צה"ל. זה לא רק עומד בסתירה לחוק יסוד: הצבא, אלא גם יכול להיות מתכון כמעט ודאי להשלטת אנרכיה ודקטטורה של הממשלה, על בסיס כוחות צבאיים שאינם חלק מצה"ל.

יתרה מכך, המשפט "לשם השגת יעדיה הביטחוניים-לאומיים" הינו מעורפל לחלוטין: "יעדיה" של מי - של המדינה? של הממשלה? מי יקבע אם פעולה מסוימת מהווה "יעד ביטחוני לאומי". האם הריסת ישובים וגירוש 1500 משפחות יכול להיחשב "יעד ביטחוני-לאומי"? האם פיזור הפגנות, עצירת אוטובוסים ושבירת שביתות יכולים להיחשב כחלק מהשגת "יעד ביטחוני-לאומי" של עצמאות כלכלית, למשל?

כאשר עתרה המועצה האזורית חוף עזה לבג"ץ בטענה כי חוק יישום תכנית ההתנתקות

סותר את חוקי היסוד של מדינת ישראל, קבע בית המשפט העליון¹¹⁷ כי "שיקולים לאומיים, מדיניים וביטחוניים" הם ביטוי מספק לערכיה של מדינת ישראל והם מצדיקים פגיעה בזכויות האדם של אזרחי ישראל.

"90. הדיבור "ערכיה של מדינת ישראל" בפסקת ההגבלה, משמעותו "ערכיה של מדינת ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית" (ראו סעיף 1א לחוק-יסוד: כבוד האדם וחירותו; סעיף 2 לחוק-יסוד: חופש העיסוק). ערכיה של מדינת ישראל כמדינה יהודית הם בעלי היבט ציוני והיבט מורשתי גם יחד... ערכיה הציוניים של מדינת ישראל – ובהם מתמקדים טיעוניהם של העותרים – משמעותם ההכרה כי "מדינת ישראל היא... ההגשמה של משאת הנפש של בני העם היהודי מדורי דורות לחדש ימיו כקדם, אתחלתא דגאולה ומימוש החזון הציוני" ... החזון הציוני כולל כמובן את יישוב הארץ. הגשמתו של חזון זה, הלכה למעשה, חייבת להתחשב במכלול שיקולים. שיקולים אלה נגזרים לעתים מההיבט הציוני גופו, ובהם שיקולים לאומיים, מדיניים וביטחוניים. אם אומנם שיקולים כאלה קיימים – ועל כך נעמוד בהמשך – כי אז יישום תוכנית ההתנתקות הולם את ערכיה הציוניים של מדינת ישראל.

...

התכליות המדיניות, הלאומיות והביטחוניות עליהם מבוססת תוכנית ההתנתקות הן כבדות משקל. הן נועדו להגשים מה שנראה לכנסת ולממשלה כצורך חברתי חיוני ומהותי שיש בו, אם אומנם יתממש, כדי להצדיק פגיעה בזכויות האדם של הישראלים המפונים.¹¹⁸

הביטוי "שיקולים לאומיים, מדיניים וביטחוניים", ותאומו "תכליות מדיניות, לאומיות וביטחוניות" הם שמות נירדפים לפוליטיקה. אנו לומדים זאת מההקשר הלשוני: פוליטיקה היא תעתיק עברי של הביטוי הלועזי Politics הנגזר מהמילה Policy שתרגומה המילולי הוא "מדיניות". פוליטיקה ומדיניות הן שני הצדדים של אותה המטבע. הפוליטיקאי לעולם מציג את שיקוליו כ"לאומיים, מדיניים וביטחוניים", גם כשהמניע האמיתי לפעולותיו הוא רצונו להיבחר שוב לקדנציה הבאה. כאשר שיקולים פוליטיים מצדיקים פגיעה בזכויות האדם בישראל, הרי אין לאזרח כל הגנה חוקתית על זכויותיו.

¹¹⁷ בגץ 05/1661 המועצה האזורית חוף עזה ואח' נ' כנסת ישראל ואח' (המדובר ב – 12 עתירות באותו נושא). פס"ד ניתן בהרכב של 11 שופטים בראשות הנשיא א' ברק.

¹¹⁸ שם, סעיף 101

3.4.2. עקיפת חוקי היסוד

בפס"ד בנק המזרחי¹¹⁹ עיגן בית המשפט העליון את הפירמדה החוקתית של מדינת ישראל, ובראשה חוקי היסוד בראש הפירמדה החוקתית (מתחת להכרזת העצמאות שקבעה את הצורך בחוקה), כאשר חוקים אלה עיגנו את זכויות האדם של אזרחי מדינת ישראל.¹²⁰

"מקור הסמכות החוקתית

30. (א) השאלה הנגזרת מן האמור לעיל, אשר ניצבת בפנינו עתה היא, האם חוק יסוד חופש העיסוק וכמוהו חוק יסוד: כבוד האדם וחירותו הם בגדר הוראה חוקתית לפי המדרג הנורמטיבי ששלביו הוצגו לעיל. לשון אחר: האם חוק יסוד: כבוד האדם וחירותו מצוי במדרג הנורמטיבי העליון ואוצר בתוכו כוח לתחום תחומי מותר ואסור לגבי חקיקה ראשית רגילה.

(ב) מבחינה מתודית נכון להציג כאן שאלה מקדמית בעלת אופי כללי המשתרעת אל מעבר לשני חוקי היסוד הספציפיים הנ"ל. זוהי שאלת יסוד בקשר לכל תורת המדרג הנורמטיבי. מהותה של השאלה היא מניין לכנסת סמכות להביא לעולם אקטים בעלי מעמד על-חוקי, ולחוקק חוקים המגבילים מראש את היקף סמכותה של הכנסת לחוקק בעתיד חוקים רגילים או חוקי יסוד בעלי תוכן או משמעות מסויימים. עקרון החוקיות קובע כי בהעדר סמכות ליצור אקט נורמטיבי מסוג מוגדר, אין אותו גוף יכול להולידו. רשות מנהלית איננה יכולה לחוקק חוק. אם היא תנסח אקט נורמטיבי אשר יכונה "חוק", הרי שאותו אקט יהא נעדר משמעות נורמטיבית של חוק. הטעם לכך הינו כי הרשות המנהלית נעדרת סמכות לחוקק חוקים. רק הכנסת היא הרשות המחוקקת והיא המחוקקת חוקים. על כן, חוזרת השאלה למקומה: מה מקור סמכותה של הכנסת להביא לעולם דברי חקיקה בעלי רמת מדרג שונה זו מזו, היינו חקיקת משנה, חוקים רגילים וחקיקה חוקתית, אשר האחת מוגבהת מעל רעותה; ובפרט, מניין הסמכות של הכנסת לחוקק הוראות חוקתיות. האם יש יסוד לאותה תיזה עיונית לפיה הכנסת נעדרת כוח משפטי לחוקק חוקה, או כל חקיקה על-חוקית שהיא עליונה בסולם הנורמטיבי מחקיקה רגילה?

(ג) שאלה שניה המוצגת במסגרת בדיקת כוחה החקיקתי של הכנסת היא, האם הכנסת, יכולה גם לצמצם סמכות עצמה וסמכויות הכנסות שאחריה על-ידי חקיקת דבר חקיקה בעל מעמד-על, החולש על חקיקה חוקתית ועל חקיקה רגילה שאף הן של הכנסת, ולצמצם בכך את כוחה העתידי של הכנסת לחוקק.

¹¹⁹ ע"א 93/6821 - בנק המזרחי המאוחד בע"מ נ' מגדל כפר שיתופי. פ"ד מט(4), 221

¹²⁰ שם, עמ' 287 – 288

(ד) בחינתן של שאלות אלה מחייב התייחסות, ולו תמציתית, אל ההיסטוריה החוקתית שלנו ואת זאת נעשה בהמשך הדברים.

31. (א) מגילת העצמאות:

ההכרזה על הקמת מדינת ישראל מיום ה' באייר תש"ח (14 במאי 48), היא מגילת העצמאות, היתה אקט מדיני בעל משמעות משפטית, הן לפי עיקרי המשפט הבינלאומי הפומבי והן לפי המשפט המוניציפלי. היא פורסמה על ידי מועצת העם שפעלה ערב קום המדינה. מגילת העצמאות התייחסה לכינון של רשויות השלטון הראשונות. נאמר בה, בין היתר, כי:

"אנו קובעים שהחל מרגע סיום המנדט, הלילה, אור ליום שבת, ו' באייר תש"ח 15 במאי 1948, ועד להקמת השלטונות הנבחרים והסדירים של המדינה בהתאם לחוקה שתקבע על-ידי האסיפה המכוננת הנבחרת לא יאוחר מ-1 באוקטובר 1948 - תפעל מועצת העם כמועצת המדינה הזמנית, ומוסד הביצוע שלה, מנהלת העם, יהווה את הממשלה הזמנית של המדינה היהודית אשר תקרא בשם 'ישראל'". (ההדגשה שלי - מ.ש.) מועצת העם הפכה למועצת המדינה הזמנית; מנהלת העם, הפכה לממשלה; וזאת עד לכינון מוסדות נבחרים בהתאם לחוקה שתיקבע על ידי האספה המכוננת הנבחרת.

...

על כן, הכנסת מוסמכת לחוקק בשני מדרגים חקיקתיים בין זה החוקתי (חוקה שלמה או חוקי יסוד) ובין זה של החקיקה הרגילה. כפי שראינו היא גם הסמיכה עצמה להתקין חקיקת משנה מסויימת. במסגרת סמכותה הבלתי מוגבלת יכולה הכנסת לקבוע תנאים וסייגים שיחולו על חקיקה עתידית, בין חוקתית ובין רגילה. זהו ה-"סדר החוקתי" שלנו המעוגן בהיסטוריה החוקתית של ישראל, בהתפתחות החקיקה הלכה למעשה ובפסיקתו של בית משפט זה. הרציפות החוקתית לא נקטעה והכנסת מוסמכת להמשיך ולהשלים פעלה של האסיפה המכוננת שהופסק בעודנו באיבו ואשר הפך מכוח החלטת הררי למשימה נמשכת ומתמשכת של הכנסת. סוף דבר, לטעמי, הכנסת מוסמכת לחוקק לא רק חוקי יסוד אלא גם חוקה שלמה. אני אף סבור שראוי שתעשה כך ואני תומך בכך בכל לב.¹²¹

...

¹²¹ שם עמ' 296 – 297 מול ס' 32

60. שילוב חוק יסוד: כבוד האדם וחירותו במערך החוקתי - זכויות היסוד של האדם בישראל עוגנו בפסיקתו של בית המשפט העליון משחר ימיה של מדינת ישראל, והדברים ידועים. המצב הרגיל הינו כי המחוקק מניע את גלגלי החקיקה תוך שהוא רואה לנגד עיניו מטרה חברתית מסויימת. חזקה זו מבססת את עליונותו של חוק היסוד; גם כאשר הוא מבקש רק להעניק גושפנקא חקיקתית למציאות נורמטיבית. השינוי המושג באמצעות חוק היסוד הוא הוספת נדבך להגנה על זכויות האדם במדינת ישראל. זו ההגנה מפני חקיקה. זכויות האדם מוכרות אצלנו מאז קום המדינה לפני חוק יסוד: כבוד האדם וחירותו. הן זכו לפרשנות רחבה לפני חוק יסוד: כבוד האדם וחירותו. הגנתן הביאה לפסילת חקיקת משנה ומעשי מינהל ללא חוק יסוד: כבוד האדם וחירותו. לפני חוק היסוד - הגנתן לא הביאה, ככלל, לפסילת חקיקה ראשית. זו אפשרות חדשה שהיא תרומתו של חוק היסוד. אם הוצאת ממנו תרומה זו - רוקנת אותו מערכו המוסף ביחס למצב שקדם לחוק יסוד: כבוד האדם וחירותו. הווי אומר, על אתר תעלה השאלה מה קבע חוק היסוד שלא היה קיים לפניו ובלעדיו.

61. הכרה בעליונות הנורמטיבית של חוק היסוד מתיישבת עם השתייכותה של מדינת ישראל למדינות החופשיות בעולמנו. המדינות החופשיות בעולמנו - רובן המכריע ביותר - הן בעלות מערך חוקתי, היינו: בעלות מסכת נורמטיבית עליונה המסדירה את אושיות המשטר ואת זכויות היסוד של האזרח.

כאשר הכפיף בית המשפט העליון את זכויות האדם והאזרח בישראל ל"שיקולים הלאומיים, המדיניים והביטחוניים" של הממשלה¹²², הוא קבע מדרוג חדש ורדיקלי של המתווה החוקתי של מדינת ישראל, וביטל למעשה את העליונות החוקתית של חוקי היסוד ושל הכנסת כמחוקקת הבלעדית של חוקים שבכוחם לפגוע בזכויות האדם. מאז פסק דין "מועצה אזורית חוף עזה", יש לבחון כל פגיעה בזכויות האדם לא דרך המתווה החוקתי, אלא באמצעות מענה על השאלה האם הפעולה השלטונית נובעת מ"השיקולים הלאומיים, המדיניים והביטחוניים" של הממשלה, ואם כן ניתן לפגוע בזכויות האדם, ואפילו פגיעה אנושה של גירוש, הריסת בתים, החרבת ישובים והפיכת אזרחים לפליטים.

3.4.3 פקודות חוקיות ובלתי חוקיות

3.4.3.1 מדרוג חדש של הפקודות הניתנות לחיילים

כאשר ניתנת לחייל פקודה לפגוע באזרחים, בגופם, ברכושם או בחירותם, הרי הוא מודע לכך כי הוא פוגע בזכויות האדם שלהם והפקודה היא בלתי חוקית. או אז חייב החייל לסנן במוחו את הנתונים ולהחליט האם הפקודה היא גם בלתי חוקית בעליל (בהתאם למכלול

¹²² בג"ץ 04/1661 מועצה אזורית חוף עזה ואח' נ' כנסת ישראל ואח' ס' 101

הכלים שיפורטו בהמשך). לפני תכנית ההתנתקות ופס"ד חוף עזה, התשובה האינטואיטיבית לשאלה זו היתה בחיוב. פקודה לפגוע בזכויות האדם של אזרחים, פגיעה היכולה להגיע עד כדי פגיעה ומוות מחד, או פגיעה ברכוש, השפלה ודריסת החירות מאידך, היא "דוקרת את העין ומקוממת את הלב" של כל בן אנוש, ועל כן היא בלתי חוקית בעליל ועל החייב לסרב, קטגורית, לבצעה, ואם לא סירב, האחריות לביצועה תיפול אישית על כתפיו. ואולם, מאז פס"ד חוף עזה, אם הפקודה שקיבל החייל נובעת מ"שיקולים לאומיים, מדיניים וביטחוניים" הרי הפגיעה מותרת ואין בה שמץ של אי-חוקיות.

האם אי-חוקיות זו עולה עד כדי אי-חוקיות "בעליל", שרק היא מצדיקה סירוב לציית לה? יש להתחשב בפן הנוסף של המצב הנוכחי, והוא נעוץ בכך שהפקודות וההחלטות שאי-החוקיות מרחפת עליהן הן חלק מהמדיניות הכוללת. לכן אין פקודות אלה נגועות ב"פתאומיות" ששררה במצב שתואר לעיל, כאשר חייל נדרש לציית לפקודה בלתי חוקית בשעת קרב. מדיניות כזאת.¹⁹ במצב כזה אין יותר מקום לאי-בהירות באשר לאי-חוקיות הפקודה - ניתן להבהיר אותה. על כן, במקרה זה של ביצוע מדיניות, מתלכדים בעצם המושגים של אי-חוקיות ואי-חוקיות בעליל, וכל פקודה שנועדה בבירור לביצוע מדיניות בלתי חוקית דינה שיסרבו לה.²⁰ כל חייל המציית לפקודה לפנות יישוב ברמת הגולן, או להתעמת עם מפגינים בירושלים, עובר עברה פלילית ומקומו בכלא.

במקרה אחד שבו קיבלו חיילים הוראה ממפקדם לארגן מסיבה יחידתית, לקחת שמן וסוכר מן היחידה ולעשות "סחר חליפין" עם אופה ולהביא עוגות. החיילים הועמדו לדין וטענו להגנתם שקיבלו פקודה, ברם טענה זו לא עמדה להם והם הורשעו. בית הדין הצבאי לערעורים קבע, שלא ייתכן שחייל יטעה ויחשוב שהוראת מפקדו יכולה להכשיר מעשה העומד בניגוד לפקודות מטכ"ל. לפי פסק הדין, המבחן שקובע אימתי חייב החייל לסרב פקודה, אינו בהכרח מבחן "הדגל השחור" שבפרשת כפר קאסם, דהיינו שהמעשה שאותו הוא מתבקש לבצע הוא חמור וזועק לשמים, ולכל אדם בר־דעת ברור שאסור לעשותו;¹²³ לפי פסק הדין הנזכר, המבחן הוא טכני וסובייקטיבי: אם החיילים ידעו שהמעשה שאותו הם נצטוו לעשות הוא בלתי חוקי, או שהיה עליהם לדעת זאת, הרי שזוהי פקודה בלתי חוקית, ומבחינתם זו פקודה בלתי חוקית בעליל שאסור לבצעה.¹²⁴

כך גם עולה מפסיקת בית הדין הצבאי לערעורים במקרה הבא:¹²⁵ חייל התבקש לסייע למפקדו בגניבת תחמושת מיחידה צבאית אחרת. החייל נענה לבקשה והועמד לדין. להגנתו, הסתמך על הגנת הצידוק, שכן, לטענתו, מילא אחר פקודת מפקדו. בית הדין הצבאי המחוזי

¹²³ פרופ' אליאב שוחטמן, "ויעמידה ליעקב לחוק" מהדורה שניה התשנ"ה עמ' 115

¹²⁴ ע/58/59 (לא פורסם). בגישה דומה נקט בית הדין הצבאי לערעורים בע/87/84 (לא פורסם)

¹²⁵ ע/264/8 אלרועי נ' התוצ"ר. הפסיקה נסקרה על ידי מרדכי קרמניצר, פסיקה צבאית, משפטים, כרך טו (תשמ"ו), עמ' 496. וראה הערותיו לפסק הדין.

דחה טענה זו, בקובעו כי החייל "השתתף... במעשה שאי חוקיותו ואופיו הפלילי המובהק היו נהירים לו עצמו היטב". קביעה זו אושרה גם בבית הדין הצבאי לערעורים, שקבע, כי בפרשה הנדונה אין צורך להיזקק למבחנים שנקבעו בפרשת כפר קאסם (מבחן הדגל השחור), וזאת משום "שפיו של המערער ענה בו כי ידוע ידע... שמפקדו משתף אותו במעשה בלתי חוקי. כיוון שנתוודע לדבר ולמשמעותו... היה עליו למשוך ידיו ממנו".

תפיסה זו, מקובלת גם על דעתו של פרופ' ש"ז פלר, הכותב בעקבות פסק דין הנ"ל, כי "במקרה שבו המופקד על ביצוע צו בלתי חוקי מודע לאי־חוקיות הצו, צו זה הוא 'בעליל' שלא כדין, משום שסימן ייחוד זה עניינו הוא, ראשית לכול, הכרתו האישית שלו, שבה אי־חוקיות הצו נקלטה באורח גלוי וברור. מעמדו של מבחן האדם מן היישוב הוא כאמור שיווי בלבד... אין המבחן נועד לנקות מקבל צו, שאי חוקיותו היתה דוקא ברורה וגלויה בעיני מבצעו, מן הטעם שהצו לא יכול היה להיקלט ככזה בהכרתו של אדם מן היישוב"¹²⁶.

3.4.3.2 הקריטריון המוסרי בחובת הציות

על הלגיטימיות של פעולות מרי אזרחי כנגד פקודה המתנגשת עם ציווי דתי או מוסרי, כותב פרופ' ישעיה ליבוביץ'¹²⁷:

"לחובת הציות- לחוק... או לפקודה... קימים גבולות. הגבולות קמים כשהאזרח או החייל מגיע להכרה שלא ניתן ליישב את החוק או את הפקודה עם התוקף המוחלט של חוק שמקורו בתורת ה' (אם הוא מאמין דתי), או עם התוקף המוחלט של חוק שמקורו במוסר של יצור תבוני (אם הוא הומניסט). במקרה זה זכותו, ואף חובתו, להפר את הצו או לסרב למלא את הפקודה גם כשהצו או הפקודה מנומקים באינטרס המדינה... לעולם חובת האדם לאלוהיו (בתפישה הדתית) או לאדם (בתפיסה ההומניסטית) קודמת לחובתו למדינתו ולחוקיה..."

הדוגמאות הידועות שאותן מרבים להביא המצדדים בחובת ההתנגדות לחוקים הנוגדים את הציווי הדתי או את הציווי המוסרי, הן¹²⁸: א. חוקי הגזע של גרמניה הנאצית, שאף על פי שהתקבלו כחוק, מכירים כולם בחובה שהיתה מוטלת על כל אזרח גרמני להתנגד להם, ואף לסרב לפקודה שניתנה מכוחם של חוקים אלה. ב. חוקי ההפליה הגזעית בארה"ב, שאף על פי שהתקבלו כחוק, וזאת הפעם במסגרת של משטר דמוקרטי, מכל מקום מכירים בצדקת דרכו של מרטין לותר קינג, שנקט בפעולות של מרי אזרחי והפגנות בלתי חוקיות כדי

¹²⁶ ש"ז פלר, "צו בעליל" שלא כדין השולל את סייג הצידוק, עיוני משפט, כרך טו (תש"ן), עמ' 224. ראה גם דבריו במסגרת סימפוזיון בנושא: הגנת הצידוק בשל ציות לפקודת בלתי חוקיות בעליל, משפטים, כרך כ (תשנ"א), עמ' 596, וכן דבריו, שם, של פרופ' א' אנקר, בעמ' 598.

¹²⁷ ד"ר חמי בן נון, מרי אזרחי, תל אביב התשנ"ב 1992, עמ' 14.

¹²⁸ פרופ' אליאב שוחטמן, "ויעמידה ליעקב לחוק" מהדורה שניה התשנ"ה 1995, עמ' 150.

להביא לשינויים ולביטולם.

היועץ המשפטי לממשלה לשעבר, מיכאל בן יאיר, הביע את דעתו - בעקבות דוגמאות אלו, ואחרות - כי אכן, מנקודת מבט מוסרית, אל לו לאזרח למלא אחר החוק בצורה עיוורת, וכי עשויים להיות שיקולים שמתירים אי־ציות לחוק בנסיבות מיוחדות¹²⁹. היועץ המשפטי לממשלה מדבר שם גם על זכותו המוסרית של המיעוט לקום ולהתנגד לחוק או למדיניות של הרוב במקרה של התעלמות מזכויותיו.

גם השופט העליון (לשעבר) פרופ' יצחק זמיר, קבע בשעתו, שיש חוקים שאין חובה מוסרית לציית להם, וזאת לא רק כשמדובר בחוקים דוגמת חוקי המשטר הנאצי, אלא גם כאשר מדובר בחוק דמוקרטי ש"יכול להיות חוק של עוול", שכן "הרוב יכול להיות עושק ומדכא. לכן כשאנו מדברים על הרעיון של שלטון החוק, ועל החובה המוסרית לציית לחוק, אנחנו דורשים מן החוק שיהיה ערכי"¹³⁰. מכלל דבריו משמע, שחוק שאינו ערכי - אין חובה מוסרית לציית לו. בהמשך דבריו כותב פרופ' י' זמיר, שהחוק "צריך לשרת ערכים מסוימים שבמרכזם האדם, שהוא הערך העליון, לפחות בחברה חילונית... מדובר בשני ערכים בסיסיים - יש עוד ערכים משניים - החירות והשוויון, שהם התנאים ההכרחיים לקיום מכובד של האדם". ואולם פרופ' זמיר שולל את זכותם של תושבי יש"ע שלא לציית "לחוק של הכנסת או להחלטה של הממשלה שתחייב ויתור על שטחי יהודה ושומרון".

בפסק הדין בפרשת כפר־קאסם הגיע בית־הדין למסקנה של אי־חוקיות הפקודה בשני שלבים. בשלב ראשון קבע שהפקודה היתה בלתי־חוקית בהיותה מנוגדת לעקרונות הכלליים של החוק הפלילי בישראל ולתקנות ההגנה לשעת חירום. בשלב שני קבע שאי־חוקיות שבפקודה היתה "בעליל". אך מה היה קורה אילו זמן קצר לפני התרחשותה של פרשת כפר־קאסם, היו רוב חברי הכנסת תומכים בחקיקת חוק שהיה קובע כי מותר לחיילים להרוג כל אדם הנמצא מחוץ לביתו בשעת העוצר? אם נלך לפי הגישה שאי־חוקיות נבחנת בפרשת כפר־קאסם לא היתה בלתי־חוקית, וממילא לא בלתי־חוקית בעליל (מצב כזה אינו כל כך היפוטיטי: מעשיהם של הנאצים בשואה היו חוקיים לפי הדין הגרמני דאז¹³¹). אך גם במצב זה ניתן לומר על הפקודה שהיא דוקרת את העין ומקוממת את הלב, וגם במצב זה מתנוסס מעל הפקודה דגל שחור מוסרי, האומר "אסור!"¹³² נראה על כן שמבחן "הדגל השחור" אינו מבחן משפטי רגיל לפי סעיפי החוק אלא מבחן מוסרי, או כמו שאמר פרופ' שלמה אבינרי, על־ידי מבחן

¹²⁹ Michael Ben-Yair, Civil Resistance in a Society of Law, Justice, The International Association of Jewish Lawyers and Jurists, February 1944, p. 24-26.

¹³⁰ י' זמיר, גבול הציות בשטחים, בתוך קובץ: על דמוקרטיה וציות בעריכת ישי מנוחין, ירושלים התש"ן 1990, עמ' 113.

¹³¹ H.C. Kelman, V.L. Hamilton, **Crimes of Obedience**, Yale University Press, 1989, p. 46.

¹³² ע' פרוש, פסק הדין בפרשת כפר קאסם, מבחן הדגל השחור והמושג של פקודה בלתי חוקית בעליל, עיוני משפט טו (2) עמ' 245, 258.

"הדגל השחור" הכניס בית' הדין הצבאי לפסיקה הישראלית עקרונות ששורשיהם ביסודו של "משפט הטבע" (jus naturale) הקלסי.¹³³

בית' הדין ניסה לקבוע כאן מכנה משותף אנושי שיהא מקובל על הכול, עד כדי כך שיהיה ברור בעליל לכל אדם ולכל חייל ששום פקודה אינה יכולה להינתן בניגוד לו, ואם ניתנה פקודה הנוגדת עיקרון יסודי זה, הרי הפקודה בלתי חוקית בעליל וחובה להפרה. שום חוק ושום פקודה אינם יכולים להיות חוקיים אם הם מורים להרוג אנשים החוזרים לאחר עבודתם לכפרם לאחר שבינתיים הוטל עוצר על מקום יישובם ללא ידיעתם. במילים אחרות, חוק או פקודה העומדים בניגוד לעקרונות יסוד מוסריים אינם תקפים ואין להם תוקף משפטי.

איך יוודא החייל בשעת הדחק מהי הנורמה המוסרית החברתית הרלוונטית? לפי הגישה של השופט טלגם הפתרון נמצא במצפנו של החייל. לכן "בלתי חוקי בעליל הוא מה שחייל בעל מצפון יחוש בו מיד שאינו חוקי". עם זאת, הוא אינו פוטר את החייל מהסיכון כי מה שנראה לו בלתי חוקי עשוי להיות פקודה חוקית שהוא מסתכן בהפרתה ועל כן יישא באחריות, אך כפי שכתב השופט שטרומן, מן הראוי להקל על החיילים הנמצאים בין הפטיש לסדן, בין פקודת המפקד לבין ביצוע מעשה בלתי חוקי, במיוחד בשעת דחק המחייבת שיקול דעת והחלטה מהירים, ולומר להם מתי לציית לפקודה ואימתי יסרבו ולא ייענשו.

3.5. שכנוע חיילים למילוי פקודות בלתי חוקיות

3.5.1. חוקיות מניפולציות פסיכולוגיות

הנחת היסוד העומדת בבסיסו של החוק ככלל וחוק השיפוט הצבאי בפרט היא, שהצבא ממלא אחר תפקידו במדינת חוק וכי הפקודות הניתנות לחיילים הן ביסודן חוקיות וראויות והפקודה הבלתי חוקית היא חריג נדיר שעשוי להתרחש ברמות הנמוכות ביותר של הפיקוד ובנסיבות של מפקד – חייל או מספר קטן מאד של חיילים אשר עלולים לקבל פקודה בלתי חוקית ואז זכותם ואף חובתם לסרב לה.

החוק הישראלי לא חוקק ולא נועד לעסוק בהפעלת חיילי צה"ל באופן מאורגן, בקבוצות גדולות, ולמטרות שאינן במסגרת החוקית המותרת לצה"ל. הממשלה והכנסת הקפידו לחוקק חוקים הנותנים להם מקסימום סמכות וגמישות בהפעלת הצבא, ואילו בית המשפט העליון הרחיב את הסמכות הזו באופן כה דרסטי בזמן "תכנית ההתנתקות", הרבה מעבר לכוונת המחוקק, עד שניתן בעצם לתת לצה"ל כיום פקודה לבצע כל אקט פוליטי מושחת ככל שיהיה, והוא ייחשב חוקי למהדרין.

למעשה אנו נמצאים כיום במצב ההיפותטי ההזוי שתואר לעיל ביחס להכשרת חוקיות

¹³³ שלמה אבינרי, "ציות ודמוקרטיה", נבכי הדמוקרטיה, (הוצ' אוניברסיטת בן גוריון), עמ' 55, 66.

ההרג בכפר קאסם¹³⁴, כאשר החוק, כפי שפורש על ידי בית המשפט העליון, מתיר לממשלה להורות לחיילי צה"ל לפגוע בכל זכות אדם מוגנת¹³⁵, ללא כל קשר לביטחון המדינה. מבחינה זו, אין כל הבדל משפטי אם מדובר בגירוש אנשים מבתיים או בירי על חקלאים החוזרים מעבודתם בשדה.

במצב האבסורדי שנוצר, לא מוטלת על הממשלה כל מגבלה חוקית לשימוש בחיילי צה"ל, למעט אחת - היכולת של בג"ץ לעצור או לבטל את הוראות הממשלה. כך הפך בג"ץ את עצמו למוסד העליון המחוקק והמבצע, בכל הקשור לשימוש בחיילי צה"ל לצרכים שאינם צבאיים.

ואולם, חוק לחוד וציות לחוד. החוק הישראלי מגן על החייל אשר אינו רוצה להשתתף בפעילות בלתי חוקית במספר מישורים:

הפטור בסעיף 125 לחוק השיפוט הצבאי מהחובה למלא פקודות שברור וגלוי שאינן חוקיות.

סעיף 26א(ג) לחוק שירות ביטחון¹³⁶ הקובע כי השירות של יוצא צבא למטרת השגת יעד ביטחוני-לאומי מותנה בהסכמת החייל.

הפסיקה הנרחבת הנוגעת לפקודות הבלתי חוקיות בעליל המחייבת את החייל לסרב להן. החובה במשפט הבינלאומי על כל אזרח לסרב להוראות השלטון המוגדרות כפשעים נגד האנושיות.

על מנת למנוע סירוב המוני של חיילים לפקודות בלתי חוקיות, פנה צה"ל לטכניקות פסיכולוגיות שמטרתן היתה ביצוע "שטיפת מוח" לחיילים על מנת שלא יחשבו שהם מבצעים פקודות בלתי חוקיות. שימוש בטיפול פסיכולוגי על אדם ללא ידיעתו וללא הסכמתו

¹³⁴ שם, שם

¹³⁵ אין כאן התייחסות לבעייתיות של הפעלת חיילי צה"ל למשימות המוגדרות כ"פשעים נגד האנושיות" במשפט הבינלאומי. פקודות לטיהור אתני של אזרחים אזור מסוים, גירוש בכוח, נישול והריסה המונית (על בסיס אפליה קבוצתית) של רכוש וקניין פרטי הוגדרו במשפט הבינלאומי כפשעים נגד האנושיות העלולים ליצור חבות פלילית בינלאומית לכל חייל המבצע אותם. חבות זו ניתן ליישם הן בבית משפט בינלאומי פלילי מיוחד (כמו זה שנותר עבור יגוסלביה, רואנדה ולאחרונה בלבנון) המוקם על ידי מועצת הביטחון של האו"ם, או על ידי סמכות שיפוט אוניברסלית שלוקחות לעצמן מדינות מסוימות, לדוגמה: אנגליה, בעניינו של האלוף אלמוג, בלגיה – בעניין אריאל שרון, או ארה"ב – בכל הנוגע לפעילי טרור. הכלים המשפטיים קיימים והם הולכים ומתרחבים עם הזמן, אם כי הם נתונים להשפעות ולחצים פוליטיים המאפיינים גופים משפטיים-פוליטיים כאלה.

¹³⁶ חוק שירות ביטחון [נוסח משולב], התשמ"ו-1986 (ג) שר הביטחון רשאי להורות בצו כי יוצא-צבא, שנמצא כשר לשירות ועבר אימון צבאי ראשוני, ישרת משך כל תקופת השירות הסדיר או חלק ממנה, במסגרת של שירות מוכר; לא יורה השר על שירותו של יוצא-צבא במסגרת שירות מוכר לפי סעיף קטן (א)(2) אלא אם כן נתן יוצא-הצבא את הסכמתו לכך.

עולה כדי הפרה בוטה של חוק זכויות החולה¹³⁷ על פי חוק זה, לא ניתן לבצע טיפול רפואי (כולל טיפול פסיכולוגי) באדם ללא ידיעתו, הסכמתו ותייעוד מפרט של הטיפול. לצורך חוק זה, חיל הרפואה של צה"ל מהווה מוסד רפואי, וככזה חלות עליו כל הוראות החוק.

3.5.2. סנקציות משפטיות כנגד שוטפי מוח

ניתן וראוי להפעיל סנקציות משפטיות כנגד אלה שהורו וביצעו את הטיפולים הפסיכולוגיים על חיילי צה"ל על מנת לשטוף את מוחם ממחשבות, כי הפקודות הניתנות להן לבצע פשעים כמו התערבות צבאית בפעילות פוליטית, גירוש המוני של אזרחים, השמדת רכוש אזרחי והריסת ישובים הן בלתי חוקיות בעליל וחובה על כל חייל לסרב להן. אופי הסנקציות יהיה משמעותי ופלילי, כאשר על צה"ל מוטל להקים ועדת בדיקה במידה ויופנו אליו תלונות על הפרת חוק זכויות החולה¹³⁸. את מסקנות ועדה זו יש להעביר גם לידי המטופלים, ובהסתמך עליהן ניתן לפנות לבית המשפט ולפתוח בהליכים משמעותיים ופליליים נגד אלה שהפרו את החוק.

בנוגע לסנקציות אזרחיות, הרי ככלל חיילי צה"ל מוגנים כנגד כל פגיעה או נכות בעקבות וכתוצאה משירותם הצבאי, אם כי למגורשי גוש קטיף או לכל אדם אחר אשר נפגע ישירות או בעקיפין מחיילים כתוצאה מהטיפול הפסיכולוגי שהם עברו, יכולה להיות זכות לתבוע את מדינת ישראל בנזיקין, בעילות של רשלנות והפרת חובה חקוקה.

בנוגע לתביעות אישיות כנגד המטפלים, הרי המדינה העבירה בכנסת, ערב ביצוע "תכנית ההתנתקות" לגירוש יהודי גוש קטיף, תיקון לפקודת הנזיקין המעניק חסינות כמעט מלאה לכל עובד מדינה¹³⁹ על מעשה שעשה תוך כדי מילוי תפקידו. הפרקליטות ובתי המשפט, המורכבים כולם מעובדי ציבור, הרחיבו את החסינות הזו והפכו אותה לכמעט מוחלטת. אין ספק כי ה"חסינות" המשפטית הזו גרמה לאלימות הגוברת של המשטרה וצה"ל בעימותים עם פעילי ימין ומתנחלים, כמו גם למעצרי שווא, כתבי אישום מופרכים, החרמות רכוש ללא צווים חוקיים והודעות לתקשורת המכפישות פעילים פוליטיים, בדרך כלל מן הימין.

צה"ל, פרקליטות המדינה והיועץ המשפטי לממשלה נוקטים בצעדים נוספים כדי להגן על חיילי צה"ל ובמיוחד קציני צה"ל מהליכים משפטיים. ככלל, כל התלונות על חיילי צה"ל

¹³⁷ חוק זכויות החולה, התשנ"ו-1996:

13. הסכמה מדעת לטיפול רפואי: (א) לא יינתן טיפול רפואי למטופל אלא אם כן נתן לכך המטופל הסכמה מדעת לפי הוראות פרק זה.

¹³⁸ סעיף 21 לחוק זכויות החולה.

¹³⁹ פקודת הנזיקין [נוסח חדש]:

"7א. חסינות עובד הציבור [תיקון: תשס"ה]

(א) לא תוגש תובענה נגד עובד ציבור על מעשה שעשה תוך כדי מילוי תפקידו השלטוני כעובד ציבור, המקום אחריות בנזיקין; הוראה זו לא תחול על מעשה כאמור שנעשה ביוזמתו מתוך כוונה לגרום נזק או בשוויון נפש לאפשרות גרימתו במעשה כאמור."

מועברות לפרקליט הצבאי הראשי המעביר אותן לחקירות מצ"ח, ולאחר החקירה הן מוחזרות לפצ"ר כדי להחליט על הגשת כתבי אישום. בעוד שמצ"ח חוקר את החיילים והתלונות ביסודיות, הרי החלטת הפצ"ר לאחר מכן מושפעת מאד מהשקפות ולחצים פוליטיים. כך למשל נוטה הפצ"ר להגיש כתבי אישום ברוב התלונות על התעללות, לכאורה, בערבים. ואילו לגבי מתנחלים, אין הפצ"ר מאשר הגשת כתבי אישום, או אפילו צעדים משמעותיים, אלא במקרים נדירים ביותר.

פרקליטות המדינה מעניקה ייצוג משפטי מלא ובחינם כמעט לכל חייל הנתבע על ידי אזרח. בהקשר זה נמצאת הפרקליטות בניגוד עניינים מהותי כאשר מחד היא אמורה לשקול הגשת כתבי אישום או צעדים משמעותיים ואף סנקציות נזיקיות כנגד חיילים וקצינים שסרחו, ומצד שני היא מייצגת את אותם חיילים וקצינים בבית המשפט.

גם היועץ המשפטי לממשלה¹⁴⁰ מסכל הגשת קובלנות פליליות נגד חיילי צה"ל באמצעות סעיף 69¹⁴¹ בחוק סדר הדין הפלילי, המחייב את הסכמתו להגשת קובלנות פליליות של אזרחים נגד עובדי מדינה. בהקשר זה היועמ"ש מסרב לרוב הבקשות להגשת קובלנה פלילית, ללא כל נימוק. במקרים אחרים הוא פשוט לא משיב על הבקשות להסכמה במשך חודשים או אף שנים.

אפשרות נוספת ויעילה ביותר, היא הגשת קובלנות פליליות או תביעות אזרחיות בנזיקין במדינות זרות. בנוגע לקובלנות פליליות, מספר מדינות באירופה (כגון בלגיה, אנגליה, ספרד ואחרות) החילו חוקים המאפשרים סמכות שיפוט פלילית אוניברסלית בעבירות מסוימות (בדרך כלל בעבירות נגד האנושיות). אומנם האכיפה כפופה לשיקולים פוליטיים, אך מנסיון העבר (רה"מ לשעבר אריאל שרון בבלגיה, האלוף דורון אלמוג באנגליה) נראה כי לאפשרות הזו יש פוטנציאל מרתיע הרבה יותר מאשר למערכת המשפט של מדינת ישראל.

הגשת תביעות נזיקין בחו"ל נגד אזרחים ישראלים, כולל חיילים וקצינים צה"ל, היא פשוטה הרבה יותר מהבחינה המשפטית, וברוב המקרים התנאי הנדרש הוא שהות קצרה של הנתבע במדינה בה מוגשת התביעה נגדו. לחילים, קצינים ועובדי צה"ל אין במקרה כזה כל חסינות של המדינה למעשיהם, ולכל היותר הם יכולים לבקש מהמדינה להצטרף לתביעה או לפרוש

¹⁴⁰ בדרך בשיתוף "המחלקה לתפקידים מיוחדים" בפרקליטות המדינה שעוסקת באכיפת חוק בנושאים פוליטיים, ובמיוחד באיכפה מוגברת ומפלה נגד מתנחלים ופעילי ימין. בראש המחלקה עמדה עד שנת 2004 עו"ד טליה ששון (כיום פעילת "סמול" – "שמאל" קיצוני) וכיום עומד בראשה עו"ד שי ניצן. את "טביעות אצבעותיה" של המחלקה הנ"ל ניתן למצוא במרבית כתבי האישום ה"פוליטיים", בנושאי המאחזים, חברון, הסתה, המרדה ופגיעה בחופש הביטוי.

¹⁴¹ חוק סדר הדין הפלילי [נוסח משולב], התשמ"ב-1982 : 69. קובלנות על עובדי המדינה [63] לא תוגש קובלנה לפי סימן זה על עובד המדינה בשל מעשה שעשה תוך מילוי תפקידו, אלא בהסכמת היועץ המשפטי לממשלה."

את חסותה על הייצוג המשפטי או לקבל אחריות על תוצאותיה. בארה"ב, ניתן לתבוע בסכומים גבוהים לאור העובדה כי אגרת בתי המשפט היא קבועה ולא אחוזים מסכום התביעה, כבישראל.

3.6. הערות סיכום בהיבט המשפטי

האתוס הצה"לי ניבנה סביב צבא העם שתפקידו העיקרי היה להגן על שיבת ציון של העם היהודי, במיוחד לאור האיומים הביטחוניים מצד מדיניות אויב המקיפות את מדינת ישראל. לשם כך בנתה מדינת ישראל כוח צבאי חזק ביותר הן ביחס למדינות השכנות והן ביחס לחברה האזרחית במדינת ישראל. את האתוס הצה"לי הזינו ערכים כמו טוהר הנשק, אחדות המטרה, ביטחון המדינה, חוסר ברירה, מסירות נפש, נכונות להקרבה, שאיפה למצוינות, פיקוד מוביל, כור היתוך והתרחקות מפוליטיקה.

עם השנים למדו הפוליטיקאים כי ניתן לרתום את צה"ל לשירותם במגוון פעילויות בלתי מלחמתיות, ולרוב בעלות הקשרים פוליטיים. הם עשו זאת בעזרת מינויים מוכוונים פוליטית, הבטחות קידום והכפפת הצבא לכל הוראה ומשימה של הדרג המדיני, בין אם מדובר בביטחון המדינה או בכל פעילות בעלת גוון, ריח והקשר פוליטי כמו גירוש יהודי גוש קטיף בקיץ התשס"ה או התעמתות עם נוער במאחזים באיר"ש.

המערכת המשפטית לא רק שלא עמדה בפרץ של ההשחתה של צה"ל והכפפתו למאוויי הפוליטיקה המושחתת, אלא היא סיפקה את המטרייה המשפטית לכך, גם כאשר היתה זו מטרייה מחוררת ובלויה, וגם כאשר הבסיס המשפטי נשען על תופעה שניתן לתארה כתרמית חקיקתית. לא ניתן להשתחרר מן הרושם כי גם המערכת המשפטית הכפיפה את עצמה לפוליטיקאים, ככל הנראה מתוך הזדהות עם עמדות פוליטיות מסוימות. כך הפכו פסקי דין בולטים של בג"ץ כמו פרשת מ.א. חוק עזה או בג"ץ הפורום המשפטי למשל ולשנייה בכל הקשור להתייחסות משפטולוגית שהוכחו במבחן הזמן כהצהרות פוליטיות ריקות מתוכן.

ככל שצה"ל זנח את ערכי היסוד שלו והפך לכלי שרת בידי פוליטיקאים, כך ירדו השגיו בשדה הקרב (כפי שנוכחנו לראות במלחמת לבנון השנייה) והתדרדר מעמדו בקרב דעת הקהל בישראל, כמו גם אחוזי הגיוס ההולכים ויורדים. השחיתות הפושה במסדרונות השלטון, חלחלה גם לקצונה הבכירה של צה"ל, שחלקם נבחר בעיקר בשל נאמנותם ומוכנותם לבצע כל משימה של הדרג הפוליטי, מבלי לשאול שאלות...

מדינת ישראל ככלל והכנסת בפרט, חייבות ליצור חומת הפרדה חוקתית בין צה"ל לדרג הפוליטי. יש להגביל את השימוש של הדרג הפוליטי בצה"ל אך ורק למטרות ביטחוניות, כנגד אויביה החיצוניים של מדינת ישראל, ובשום מקרה אין להפעיל את חיילי צה"ל כנגד אזרחי המדינה, קל וחומר להעביר אותם טיפול פסיכולוגי סמוי למטרת "שטיפת מוח" להזדהות עם הדרג הפוליטי.

צה"ל חייב לחזור ליעודו המקורי ולערכים שבנו את האתוס שלו הן בציבור הישראלי והן במדינות השכנות ובשאר מדינות העולם. עליו לעסוק אך ורק בהגנה על ביטחון המדינה, ולסרב בתקיפות לקחת חלק בפעולות בלתי מלחמתיות, ובכללן אלה הפוליטיות.

4. הפסיכולוגים בהכנת הלוחמה הפסיכולוגית ובתוצאותיה: בצה"ל, במגורשים ובציבור

"יש להביא לניתוק רגשות, מצב שאין בו רגשות. צריך לבצע את המשימה בראש ובראשונה ורק אחר כך לחשוב." – מ"מ ממג"ב¹⁴² [4]

4.1. תקציר

באוגוסט 2005 גורשו עשרת אלפים אנשים וילדים מבתייהם בגוש קטיף וצפון השומרון ויישוביהם הוחרבו. את הפעולה ביצעו עשרות אלפי חיילים ושוטרים. ואולם אנשים רגילים, שלא בסערת מלחמה, אינם מסוגלים בדרך כלל, לעשות מעשה כזה, כיוון שהוא נוגד את תשתית המוסר הטבעי בנפש. לפיכך, היה צורך בהפעלת מערך אדיר של מניפולציות פסיכולוגיות, אשר הביאו את החיילים והשוטרים למצב שיהיו מסוגלים לגרש את בני עמם. הטכניקות הפסיכולוגיות הופעלו על הצבא על בסיס משולב של פיתוי, איום וכפייה, תוך שימוש בידע שנאסף בניסויים אמריקאיים, אשר חקרו איך מכחידי את המוסר הטבעי באנשים. המניפולציות הפסיכולוגיות הופעלו כדי לנטרל את התנגדות החיילים לציות. סרבנות נשללה מכול וכול, למרות שהיו כבר בצה"ל מקרים של סרבנות המונית לגיטימית. למשל, טייסי מילואים סירבו לשרת אם לא ישופרו תנאי ביטוח החיים שלהם ודרישתם נענתה¹⁴³.

הציבור, לרבות האוכלוסייה המיועדת לגירוש, הוזן במסרים אשר תיארו את המתרחש כמשחק, אשר יש לשחק אותו לפי הכללים. הכללים נקבעו בשירותיות. למשל, גילויי מחאה מסוימים הותרו אך כל פעולת התנגדות שהיה בה משהו ממשי, אפילו שהיתה פאסיבית ומקובלת במצבים אחרים, כמו חסימת כבישים, הוגדרה כאן כאלימות וגונתה בחריפות. שיטות פסיכולוגיות הופעלו גם על ראשי המתנגדים לגירוש ותומכיהם. הם תודרכו, באופן ישיר ובמסרים עקיפים, איך להיאבק "באופן בונה", מבלי לנצח.

פעילות פסיכולוגית זו אשר למעשה איפשרה את הגירוש, נעשתה בגיבוי שקט של המוסדות לבריאות הנפש במדינה. המוסדות לא קיימו דיונים מקיפים על כך, ולא התריעו, למרות שידעו על הנזקים הנפשיים והבריאותיים הצפויים לאוכלוסייה המגורשת. המוסדות לא דרשו למנוע את העקירה ההרסנית, כפי שבוודאי היה קורה אילו התוכנית הנדונה היתה לגרש את כל תושבי אום אל פאחם.

התנהגות פסיכולוגית זו, הן באופן פעיל בהכנה המנטלית והן בהסכמה שבשתיקה, היא בניגוד גמור לקוד האתיקה המקצועית של הפסיכולוגים. קוד האתיקה אוסר על גרימת נזקים

¹⁴² פסיכולוגיה צבאית, מס' 5, דצמבר 2006 - להלן כתב העת - עמ' 39

¹⁴³ 'כתב העת', עמ' 48

באמצעות המקצוע ודורש יושרה, שקיפות ואחריות חברתית. נראה שהפסיכולוגים אשר שיתפו פעולה עם הגירוש, פעלו ממניעים פוליטיים ומעלו בתפקידם המקצועי, שהוא לדאוג לרווחת לקוחותיהם וקהילותיהם.

הפסיכולוגים אשר טיפלו במתיישבים לפני הגירוש, ניסו להגביר את חוסנם לעמוד בקשיים, אך לא הכינו את המתיישבים למאבק אמיתי כדי למנוע את הטראומה.

4.2. מבוא

באוגוסט 2005 גירשו צה"ל ומשטרת ישראל עשרת אלפים יהודים מבתייהם, הרסו את הבתים, וברצועת עזה מסרו את השטח לערביי עזה.

הרעיון לגרש אנשים מבתייהם ולהחריב את קהילותיהם הוא בלתי מתקבל על הדעת עבור כל בן תרבות. אדם רגיל אינו מסוגל לבצע דבר שכזה וגם לא לתמוך בו בקור רוח, שלא בסערת מלחמה. המפתח להבנת האירוע הזה הוא בעבודה הפסיכולוגית בקנה מידה ממלכתי, אשר נעשתה בחשאי ובגלוי, מאז הצהרת הגירוש של שרון בכנס הרצליה בדצמבר 2003. פרויקט כזה לא היה יכול להתבצע ללא ההכנה הפסיכולוגית של הציבור ושל צבא המגרשים. על תפקידם המכריע של הפסיכולוגים בגירוש, כותב הפסיכולוג של פיקוד דרום, סגן אלוף צור קרן, בכתב העת פסיכולוגיה צבאית: [4]

"לראשונה נקרא מערך הפסיכולוגיה הצבאית לעבור ממקומו המסורתי, מאחורי הקלעים, אל מרכז הבמה, אל לב ליבם של תהליכי התכנון, ההכשרה והביצוע, בצוותא עם כוחות הביטחון, עליהם הוטלה משימת ההתנתקות." [144] ואכן הפסיכולוג צור קרן שותף בצוות החשאי שהקים אלוף פיקוד הדרום - דן הראל - מייד לאחר כנס הרצליה, בדצמבר 2003. בפרק זה ננסה לעמוד על היבטים פסיכולוגיים מסוימים של הגירוש וחורבן גוש קטיף וצפון השומרון.

4.3. ההכנה הפסיכולוגית

4.3.1. הבסיס התיאורטי להונאת הציבור

שני פסיכולוגים בכירים, תומכי ההתנתקות, נחי אלון וחיים עומר, התגייסו לשמש מדריכי-על של פסיכולוגים צבאיים ומפקדים גבוהים, ולהכין את הצבא לביצוע הגירוש. במקביל, הדריכו את ראשי המחנה הלאומי, המתנגדים לגירוש, כיצד "להיאבק באופן בונה." [145] כלומר: כיצד לא לנצח.

הכותבים עצמם מציגים במאי 2005, עוד לפני הגירוש, איך הם מיישמים את עקרונות

¹⁴⁴ 'כתב העת', פתיחה

¹⁴⁵ רותי בלום, "Mind over matter", ריאיון עם חיים עומר, ג'רוזלם פוסט, 11.8.2006

"המאבק הבונה" בהכנת הגירוש, ואיך מדריכים את הצבא ואת מנהיגי המתנחלים מה לעשות, למשל, במקרה צפוי של התבצרות בבית:

"עומר: עקרונות המאבק הבונה אומרים לא. (אל תפרצו א.ד.) עצרו. אל תמהרו. קחו צעד אחורה. תבודדו את הבית. תנתקו אותו מאמצעים לוגיסטיים של חשמל ומים. תבודדו. תתישו. תמתינו. במקביל תפנו למתנחלים בסביבה ותחזקו בהם את הקולות שמתנגדים לסירוב אלים לפינוי, תיצרו בקיעים בחומה האחידה לכאורה של ההתנגדות."¹⁴⁶

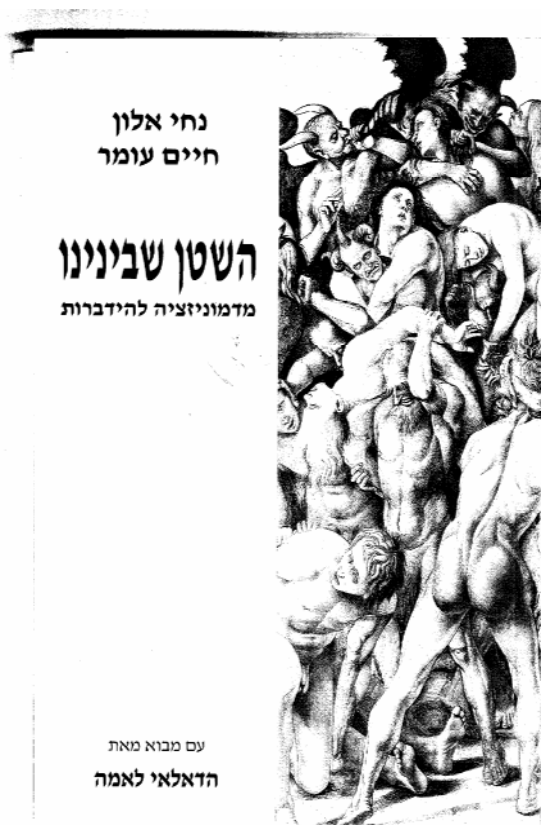
אלון אף היה מקורב ביותר להתיישבות ביהודה ושומרון במשך שנים ארוכות, ושימש כמדריך ויועץ למטפלים ולמחנכים בשטח. בשנים 2003-2004 הנחה בקביעות את פורום הפסיכולוגים של השומרון והיה שותף פעיל במועצת מטה בנימין.

4.3.2. השטן שבינינו

הבסיס התיאורטי, כביכול, לגישתם הפוליטית ולהשפעה הפסיכולוגית על הציבור היהודי, מופיע בספר אשר הוציאו השנים בשנת 2005, המכונה "השטן שבינינו, מדמוניזציה להידברות". כבר בהקדמה לספר מוצגת במרום מטרות: "הוא (האדם שבו השטן) מבקש מומחים שיסייעו במלאכת הגילוי והגירוש. אומנם גירוש האויב שמבפנים יהיה כרוך בסבל, אבל הסבל הזה יהיה כדאי משום שהוא יביא להתחדשות החיים"¹⁴⁷. למה זה מרמז? מה זה מזכיר לנו? הכותבים עצמם עושים הקבלה בין האדם לבין תהליכים בחברה, בראיון לעתון 'הארץ' המוזכר לעיל, שלושה חודשים לפני הגירוש.

הספר המתוחכם הזה הוא בליל של רעיונות שמאלניים קיצוניים, תיאולוגיה נוצרית של ימי הביניים, תיאולוגיה בודהיסטית, ומידע

סלקטיבי על מהטמה גאנדי ומלחמת השחרור של הודו בבריטים. כל אלה מעורבים עם רעיונות טיפוליים קוגניטיביים - התנהגותיים, פרדוקסליים והיפנוטיים, ומתובלים בדוגמאות

¹⁴⁶ טל חסין, "מי כאן השטן?", 'הארץ', 24.5.2005

¹⁴⁷ נחי אלון וחיים עומר, "השטן שבינינו", ספרים הוצאה לאור, 2005, עמ' 10

מחדר הטיפול, כביכול. בספר שזורות סוגסטיות היפנוטיות מכוונות רבות ומסרים פרדוקסליים, כולם מרמזים בכיוון פוליטי ברור, לדעתנו, של תמיכה בגירוש כהתנהגות מדינית אידיאלית ואיומי קטסטרופה אם הגירוש לא יתבצע. כלפי חוץ הניסוח מדבר בקונפליקט בתוך האדם פנימה, כיאה לספר פסיכולוגי, אך כוונתו הסמויה, ובוודאי השימוש שנעשה בו, הוא אנלוגיה שקופה למאבק בתוך החברה הישראלית.

המסרים מושתלים ומועברים, בין היתר, באמצעות שם הספר, התמונה המפחידה שעל הכריכה, בחירת המלים בשימוש חוזר כמו גירוש, טיהור, קבלה, פשרה, בגידה, וכו', שיבוץ מניפולטיבי ומבריק של ביטויים אקטואליים, והתייחסות סמויה לנושאים שעל הפרק בכל פסוק ופסוק. למעשה, כל מילה ומונח בספר הם דו-משמעיים, ויש בהם התייחסות עקיפה לגירוש ולסכסוך הישראלי הערבי כולו, לדוגמה, "...**(התאוריה) איננה מניחה שהם רעים**

ואנחנו טובים אלא גורסת שבכל אחד משני הצדדים מצויים הן קולות חיוביים והן קולות

שליליים".¹⁴⁸

ועוד, "(האדם) מתחיל להאמין שישות הרסנית השתכנה בעומק נפשו בבחינת "גיס חמישי פנימי", ופועלת בניגוד למטרותיו, ערכיו ורגשותיו".¹⁴⁹

הכותבים מדברים על "(שתי) טכניקות המכוונות להידברות" אשר בהן "המנחה מנהל שיח ושיג עם החלק הנסתר כדי לשכנע את הדיבוק לעזוב מרצונו או כדי לגרשו, ובשתייהן נהוג לצפות שהחלק הנסתר יתנגד באופן נחרץ לגילוי ולגירוש..."¹⁵⁰

קריאת הספר סייעה להכנה הפסיכולוגית של אנשי המקצוע, הפסיכולוגים, המפקדים ואנשי התקשורת, התומכים והמתנגדים כאחד. הספר יעיל ביותר, כיוון שהוא מרשים בכתובתו הכנה, כביכול, ומצליח לקעקע מושגי יסוד ולערבל תפיסה מוסרית. אגב כך הוא יוצר תלות ב"מומחים" כותבי הספר, היחידים כביכול, שמבינים באמת על מה מדובר כאן.

המוטיב הברור היחידי בספר המבלבל והזדוני הזה, הוא האבחנה בין "טוב" ל"רע". אבחנה זו מנותקת לגמרי מהמציאות האובייקטיבית ותלויה רק בדעת הכותבים. "רע" הוא כל מה שכותבי הספר מגדירים כדמוני, הרסני, אלים, שטני וכד' ו"טוב" הוא כל מה שהם מגדירים כבלתי אלים, קונסטרוקטיבי, מונע הסלמה. השימוש בהגדרות הוא מאד גמיש ושרירותי, כמו למשל, כאשר מתואר בספר תהליך דמוניזציה של אדם אחר על ידי המטפל כביכול, מוסבר מייד שאין זה כך, אלא כאן מדובר ב"ביקורת", שהיא כמובן, חיובית ונחוצה.¹⁵¹ הספר כתוב כך שהוא משאיר את זכות ההגדרה המוסרית רק בידיהם של ה"מומחים", ואין אפשרות

¹⁴⁸ אלון ועומר, 'השטן שבינינו', עמ' 127

¹⁴⁹ שם, עמ' 9

¹⁵⁰ שם, עמ' 42-43

¹⁵¹ שם, עמ' 83

למצוא בו שום הנחייה אובייקטיבית.

על בסיס זה, ניתן היה לעצב את התדמית של הממשלה וצה"ל כבעלי גישה בונה, מבינה ומגשרת, אשר מבקשים למנוע הסלמה. מנגד, נבנתה תדמית של המתנגדים לגירוש כבעלי פוטנציאל אלים והרסני. תדמית זו הופצה בצבא בתדרוכים שוטפים ובציבור באמצעות התקשורת. בתקשורת, תוארו הפעולות של מתנגדי הגירוש באופנים שונים, כנראה בהתאם לפוטנציאל היעילות שלהן. פעולות הפגנות עקרות, כגון "השרשרת האנושית", הוגדרו כחיוביות וזכו לתשבחות על הבגרות והאיפוק שהופגנו בהם, כביכול. מאידך, פעולות של מתנגדי הגירוש שהיה בהן איזשהו פוטנציאל של הצלחה אמיתית במאבק, כמו סירוב פקודה או חסימת כבישים, הוגדרו כהרסניות ושטניות (לא פחות!) ונשללו לחלוטין.

למעשה, חסימות כבישים ואי ציות לפקודות בלתי חוקיות הן הן הדוגמה הקלאסית והמובהקת לפי תורתו של מהטמה גאנדי להתנגדות אזרחית בלתי אלימה המופיעה בספר. הרי מדובר בפעולות שאינן אלימות, אך הן אפקטיביות לשיבוש המהלכים של הצד שכנגד. בספר מנוסחת בבירור הצהרתו של גאנדי כדלהלן: **"אתם חזקים מאיתנו אך חובתנו העליונה היא להתנגד לכם ללא אלימות"**¹⁵². גאנדי עצמו הצהיר: **"מי ייתן ויכולתי לשכנע את כולם שאי-ציות אזרחי הוא זכותו הטבעית של האזרח"**¹⁵³ ואפילו, **"לדעתי, אי-שיתוף פעולה עם הרע הוא חובה לא פחות משיתוף פעולה עם הטוב"**¹⁵⁴.

ובכל זאת, המניפולציה הפסיכולוגית אשר הופצה בצבא, בתקשורת ובציבור, הציגה אפילו פעולות זעירות של התנגדות לגירוש - כאשר היה בהן פוטנציאל משמעותי - כגילויים ממשיים של אלימות. כך נעשתה דה-לגיטימציה לענידת מגן דוד כתום, או להצגה של מספרי תעודת זהות כתובים על הזרוע לחיילים במחסום כיסופים. אלו הוקעו וגונו בכל פה, כאילו מדובר בתגובות אלימות.

באופן פרדוקסלי, המודל הפסיכולוגי המעוות הזה לא הפריע לצבא לנקוט שיטות שכנוע כוחניות ביותר – וכשדובר בצד ה"נכון", אלון ועומר לא התנגדו לכוחניות. דוגמה לשיטת שכנוע כזו היתה בהפגנה הממושכת בכפר מימון ביולי 2005. כאשר עמדה צעדת האלפים לצאת לגוש וככל הנראה, איימו הצבא והמשטרה על המנהיגים במרחץ דמים, והם נכנעו בפחד. ואז, אחרי ה"מקל" בא ה"גזר". הרב עזריאל אריאל קיבל מכתב אנונימי, כביכול מ"אשת מקצוע בתחום המאבק הבונה", ובו נאמר: **"נראה שהצלחתכם בריסון עצמי, על אף**

¹⁵² אלון ועומר, 'השטן שבינינו', עמ' 132

¹⁵³ יהושע ויינשטיין (עורך), **"אי ציות ודמוקרטיה"**, הוצאת שלם, ירושלים ה'תשנ"ט, עמ' 116 **סימוכין**

¹⁵⁴ שם, עמ' 122 **[א]**

ההתלהמות של גורמי משטרה, יצרה עבורכם אהדה רבה"¹⁵⁵. ועוד, אלון ועומר¹⁵⁶ תיארו בהתלהבות את סוג המאבק החדש של מתנגדי הגירוש, מאבק "המכוון להתנגד לפעולות הצד השני ולא לנצח אותו". ושיבחו את "הרגשת אחריות ועוצמה פנימית של שני הצדדים" ... במאמר אחר¹⁵⁷ הפסיכולוגים חילקו טיפים, כביכול, לתומכי ההתנגדות ושבחו נמרצות את ח"כ אפי איתם שטען לגבי אותו אירוע: "אנו מסוגלים להילחם אך איננו רוצים בכך" ...

הפרשנות הפסיכולוגית של אלון ועומר הופצה, לדבריהם, לכל הפסיכולוגים והמפקדים של הצבא והמשטרה והגיעה באופן אישי לכל החיילים והשוטרים. חיל החינוך הפיץ בדפי עדכון שוטפים על בסיס יומי¹⁵⁸ את הפרשנות הפסיכולוגית לכל המפקדים בצבא, והוטל עליהם ליידע כל אחד ואחת בצבא. סביר להניח שהתקשורת תודרכה אף היא באופן שוטף.

נראה שההדרכה הפסיכולוגית של אלון ועומר השפיעה רבות על מנהיגי המאבק של המחנה הלאומי באותה עת, והכתיבה במידה רבה את פעולותיו ותגובותיו. ראשי המחנה הזדרזו לגנות כל פעולה יעילה ועסקו בארגון הפגנות ענק, שבדיעבד הסתבר שתכליתן שחרור קיטור. בציבור מתנגדי הגירוש הופצו מסרים שבלבלו אותו, והשיח התקשורתי התבסס על העקרונות הבאים:

- הגירוש הוצג כמשחק שחייבים לשחק אותו באופן הוגן, על פי ההגדרות השרירותיות של הפסיכולוגים המנחים.
 - המגרשים הוצגו כמתנגדים נאורים לאלימות הבאים כביכול, לפתור סכסוך משפחתי בדרכים בונות, בעוד הצד השני, השואף לביטול החלטת הגירוש, הוא דמוני, הרסני, בלתי מתפשר, מוביל לאסון.
 - פותחה אשליית הסימטריה, כאשר מערכת השלטון עם ששים אלף מגויסים חמושים הוצגה ככוח שווה לקבוצת אזרחים חסרי ישע המניפים סרטים ושלטים.
 - כל פעולה יעילה, גם דרך התנגדות בלתי אלימה, הוגדרה כבלתי לגיטימית, הרסנית ודמונית, שאינה מתאימה למשחק ה"הוגן", כביכול.
- המושגים האלה הופצו מדי יום בתור האמת היחידה בצבא, במשטרה, בתקשורת ובכל ערוצי התרבות, וכמובן גם שטפו את מתנגדי הגירוש.

155 מכתב לרב אריאל

156 נחי אלון וחיים עומר, "כפר מיימון: מאבק הרסני או מאבק בונה", אתר קטיף.נט, 29.7.2005

157 נחי אלון וחיים עומר, "הרהורים על מאבקים בלתי אלימים", מקור לא ידוע

158 עדכון יומי לשטח, חיל חינוך, ספטמבר 2005

4.4. שתיקת הפסיכולוגים

4.4.1 נזקי גירוש בספרות המקצועית

גירוש אנשים מביתם והרס היישוב שלהם באופן שאינו ניתן לשיקום, לפי ספר הקודים הפסיכיאטריים האמריקאי **DSM-III-R**¹⁵⁹ הוא הגורם השני בחומרתו בדירוג החומרה של סינדרום פוסט-טראומה, כאשר במקום הראשון נמצא מוות של ילד או של הורה. נכתב שגירוש אדם מביתו הוא אירוע מאיים שיוצר תגובה עצומה של פחד וחוסר ישע. אנשים שחווים חוויה כזו מועדים להפרעות ביחסים בינאישיים ומכאן מתפתחים סכסוכים זוגיים, גירושין, אובדן מקום עבודה. האדם מסתגר מהחברה, נכנס לדיכאון ויאוש, וחי בתחושת איום מתמדת. אצל האנשים מתפתחות מחלות גופניות חריפות וכרוניות, כיוון שיש לכך השפעה נפשית על הלב, מערכת העצבים והבלוטות. גדל מאד הסיכון ללקות בהפרעות נפשיות חמורות מכל הסוגים עם אשפוזים פסיכיאטריים. בספר הקודים הפסיכיאטריים האמריקאי מוסבר שילדים סובלים הרבה מסייטי לילה, מאבדים את העניין בלימודים, מסתגרים בתוך עצמם וגם סובלים מכאבים בבטן ובראש. לפי הספרות חלק מהנפגעים משתקמים אך להרבה אנשים אין כוחות להתחיל מחדש ולהסתגל אחרי חורבן.

המידע הפסיכולוגי נאסף על קבוצות גדולות שנעקרו מבתיהם בדרך כלל בגלל רעידת אדמה, שטפונות, התפרצות הר געש או מלחמות קשות. העקורים האלה סובלים טראומות של אובדן שאינו ניתן לשיקום וטיפול פסיכולוגי אינו יכול להחזיר מצב לקדמותו.

4.4.2 הפסיכולוגים שתקו

את הנזקים האלה של הגירוש המתוכנן בגוש קטיף היו אמורים לצפות פסיכולוגים ואנשי מקצוע. אבל כל הארגונים הגדולים של הפסיכולוגים בארץ, הממונים על בריאות הנפש של הציבור ושתפקידם להתריע מפני נזקים, לא התריעו ולא דרשו את ביטול התוכנית. האחראים על בריאות הנפש לא נהגו באחריות כלפי המתיישבים. אם היה נערך דיון מקצועי מקיף בנושא ואם הציבור היה מקבל דיווחים על הנזקים הצפויים לעשרת אלפי האנשים המיועדים לגירוש, יתכן שהיה קשה יותר למצוא תומכים לגירוש.

ובכל זאת, כל הארגונים שתפקידם להתריע מפני נזקים לבריאות הנפש, שתקו. השתיקה הקיפה את כלל הפסיכולוגים של משרד הבריאות ואת כל מערך בריאות הנפש. אומנם הפסיכיאטרים ד"ר יצחק לבב וד"ר דניאל ברטל טענו, במאמר בעיתון 'הארץ' מיום 31.08.2004, כי העקירה המתוכננת תסכן את בריאות הנפש של העקורים, אבל לא היה לזה כל הד.

במאמר של המרכז לבריאות הנפש באר שבע ואוניברסיטת בן גוריון, בכתב העת 'הרפואה'

¹⁵⁹ DSM - III-R, עמ' 247-251

מאפריל 2005, יש אומנם ההערכה כי "בפינוי המלווה במשבר אידיאולוגי, חברתי, דתי ופוליטי, בנוסף למשמעויות האישיות המלוות, צפויה השפעה מתמשכת וקיצונית".¹⁶⁰

אולם הכותבים, קפלן, כהן, מטר וויצטום, מתנחמים בכך כי לבני אדם במשבר יש משאבים רבים יותר מכפי שהם מעריכים, ולכן מצמצמים את "תפקידם של אנשי המקצוע להתערב רק בתום השלב החד, בשלב התחלת עיבוד הפרידה וההתמודדות עם מציאות חדשה".¹⁶¹ הכותבים אינם דורשים את ביטול ההחלטה בגלל הנזקים שייגרמו על ידה, אלא מקבלים אותם כמו תוצאה של כוח עליון. זאת ועוד, הכותבים יוצרים גישה טיפולית כביכול, אשר הופכת את עקרונות הטיפול בפוסט-טראומה על פיהם. הגישה הטיפולית המסורתית מחייבת קירבה, מיידיות וציפייה לחזור לשגרה, וכך היא מנסה לעודד את הנפגע ולהחיות את הרצף שבחיו, רצף אשר נקטע בפתאומיות על ידי הטראומה. ואילו הכותבים המציאו שיטה טיפולית כביכול, המבוססת על ההיפך: ריחוק, השהייה ושליטת הציפייה לחזור לחיים שנפסקו. בגישה הזו אין שום דבר טיפולי, היא אכזרית ואפילו מתעללת.¹⁶²

מערך השירות הפסיכולוגי של משרד החינוך ומשרד הרווחה, על כל מערכות הטיפול שלו, לא הרים קול של ממש נגד הגירוש הצפוי, למרות שמדובר היה בהחלטה שניתנת לשינוי, ולמרות שהידע על הנזקים העצומים הצפויים לילדים ולנוער היה קיים. בחוברת "אירועי קיץ 2005" מובא המידע שגירוש ועקירה מעשה ידי אדם נחשבת בעיני החוקר סטנלי מילגרם (1998) כגורם בעל השפעת לחץ הגדולה ביותר על הסובל ממנו, והסיכוי שמצב זה ישפיע לטווח רחוק על האישיות וההתנהגות גדול יותר מאשר שאר מצבי הלחץ הקיימים.¹⁶³

הסתדרות הפסיכולוגים הישראלים נתנה את חסותה לוועדה שתייעץ למועצה לביטחון לאומי לפני הגירוש, ובכך, בעצם כינוס הוועדה, נתנה גיבוי מקצועי למתרחש. בוועדת הפסיכולוגים המייעצת למועצה לביטחון לאומי השתתפו הפסיכולוגים פרופ' מולי להד, ד"ר משה לייבלר, מאיר טייכמן, שפרה שגיא, גתית גוטוטר, יוסי טוביאנה, ימימה גולדברג ממועצת הפסיכולוגים, ועמירם רביב.¹⁶⁴ הוועדה דיברה על הצורך בטיפול פסיכולוגי במגורשים לאחר העקירה. ד"ר לייבלר נקב בכנס שדרות בינואר 2005 בסכום עלות של 130 מיליון ₪ לטיפול פסיכולוגי לשנה.¹⁶⁵

¹⁶⁰ קפלן, כהן, מטר, וויצטום, 'הרפואה', כרך 144, חוב' ד, עמ' 234

¹⁶¹ שם, עמ' 235

¹⁶² השאלה אם השיטה בוצעה בפועל תיבדק, ב"ה, בעתיד.

¹⁶³ ציפי חורי, שולמית קלינבורט ומימי גילוז, "שילוב היעוץ החינוכי במערך התמיכה במפוני גוש קטיף וחבל עזה", מתוך: שפי"טון, שפי" – פעילות מקצועית במציאות פוליטית, אירועי קיץ 2005, משרד החינוך, נובמבר 2006, עמ' 47

¹⁶⁴ פרוטוקול וסיכום 24.8.2004 מרים שפירא הוזמנה אך סירבה להשתתף לפני החלטת הממשלה

¹⁶⁵ "הנזקים הנפשיים של עקורי חבל עזה וצפון השומרון", עמ' 28.

אפילו העמותות החשובות ביותר שתפקידן המוצהר הוא שמירה על בריאותו הנפשית של הציבור, לא הביאו לידיעת הציבור את הנזקים הצפויים ובוודאי שלא ניסו למנוע את האסון: המועצה לשלום הילד של ד"ר יצחק קדמן, שתקה.

נט"ל - ארגון נפגעי טראומה לאומית של יהודית רקנאטי, לא פצה פה. אפילו קולו של הארגון הישראלי לטיפול בפסיכוטראומה, בראשות ד"ר דני ברום, המומחים הגדולים ביותר בפסיכוטראומה, לא נשמע.

הפסיכולוגית ורדית אגסי נלוותה אל השוטר פרנקו בסקירת המצב ביום שלאחר תשעה באב בנווה דקלים¹⁶⁶. להלן ציטוט ממאמר שכתב הרב מאיר מולר¹⁶⁷:

"אני מאשים את הפסיכולוג של פיקוד דרום צור קרן, שעמד בראש קבוצת הפסיכולוגים שהכינה את החיילים, במעילה בתפקידו הרפואי. כמו כן אני מאשים את יעל בן חורין, "פסיכולוגית מבית הספר למנהיגות" (ידיעות אחרונות, 19.8.05, כתבה של אלכס פישמן) במעילה במקצועה. גם יפעת שקלאר, ראש מחלקת מדעי ההתנהגות במשטרה ועמיתתה ורדית אגסי, שותפות לפשע. כל מערך הפסיכולוגים שהשתתף הינו בכלל זה. חגי דפנה, המשמש כפסיכולוג במרכז ההתערבות מהו"ת בשומרון, סייע להכנת כוחות הגירוש ופגע גם באוכלוסייה שאותה הוא משרת דרך קבע."

הפסיכולוגים שהיו אמורים לפעול על פי הידע המקצועי וכללי המוסר והאתיקה ולהזהיר מפני האסון, העדיפו לחבור לממסד ולתת לו לגיטימציה ועידוד לביצוע הגירוש. הם פעלו, כפי הנראה, מתוך שיקול פוליטי ולא מקצועי, בעוד הם מתרצים את שתיקתם בנושא כל כך חשוב, כהימנעות ממעורבות פוליטית...

השתיקה של אנשי המקצוע היא-היא שאפשרה את המהלך הפוליטי הזה.

פסיכולוגים בעלי תפקידים שנשמעו בתקשורת הרגיעו את דעת הקהל על ידי ההבטחה ש"אנחנו ערוכים לטפל ולסייע". השירות הפסיכולוגי הייעוצי של משרד החינוך הוציא חוברת בשם "מתנתקים ומתחברים - האתגר"¹⁶⁸. מינהלת סל"ע הוציאה חוברת מהודרת בעריכת פרופ' מולי להד, עדי טוב ומרים שפירא, בשם "משפחה מתמודדת"¹⁶⁹. מעל דפי כרומו מבריקים בצורת דגלים מתנופפים ובטון אופטימי, קיבלה כל משפחה מועדת לגירוש עצות

166 עדות ד"ר משה לייבלר

167 עדות הרב מאיר מולר, קטע (שלא פורסם) מתוך מאמר, נמסר על ידי ד"ר משה לייבלר.

168 "מתנתקים ומתחברים - האתגר", משרד החינוך, 2005

169 "משפחה מתמודדת", מינהלת סל"ע, 2005. לדברי גב' מרים שפירא, היא ועדי טוב לא השתתפו בעריכה אלא רק נעשה שימוש בחוברת זו, בהסכמתן, בחומרים שלהן מחוברת קודמת.

לגבי "הפינוי" ו"המעבר למקום החדש". למשל, המשפחות הובטחו ש"באמצעות הדמיון יש באפשרותכם לקחת אתכם זכרונות אהובים ומשאבים מחזקים ולהכניסם לתיבה – תיבת אוצרות פרטית... שרק לכם יש גישה אליה. בכל פעם שתמצאו בכך, בכל מקום וזמן בו תהיו, תוכלו ללחוץ על כפתור, לפתוח אותה ולהתמלא באוצרותיכם: באהבה, באומץ, בביטחון, אמונה ותקווה, ולהמשיך מלאים ומחוזקים קדימה."¹⁷⁰

לילדים הוסבר ש"מעבר זה זמן טוב להיפטר מדברים ישנים שאני לא רוצה יותר"¹⁷¹ והמבוגרים הונחו להגיד לעצמם "חבל שדברים אינם קורים כפי שהאדם היה רוצה, אך זוהי דרך העולם."¹⁷² למעשה, אנשי המקצוע הביעו סברה שכל נזק נפשי שייגרם הוא בר-טיפול והפיק, וזאת בניגוד לידע המקצועי.

לסיכום, הארגונים הפסיכולוגים לא ניסו למנוע את הגירוש על בסיס מקצועי ועל בסיס דאגה לשלום הציבור. יתירה מזו, הם אפילו הסתירו מהציבור את ההשלכות הקיצוניות והבלתי הפיכות שלו. חלקם הרגיעו את הציבור ועודדו אותו לחשוב שהגירוש לא יגרום לנזקים נפשיים רציניים ובודאי לא מתמשכים, כך השקיעו את מצפון הציבור ולא עוררו את השאלות שהיו צריכות להישאל. ניתן רק לשער מה היתה עמדתם אם היה מדובר בגירוש של תושבי ג'לג'וליה. וכן ניתן להעריך, כי אם ארגוני הפסיכולוגים היו מתארים את הדברים כמות שהם, ספק אם הגירוש היה בכלל מתבצע!

4.5. הכנת המגרשים; צה"ל ומשטרת ישראל

4.5.1 רקע תיאורטי ויישומי בשטח

ההכנה המנטלית שקיבל צה"ל לקראת עקירת יישובי גוש קטיף וצפון השומרון הכינה אותו לפעולה אשר תגרום נזקים לאוכלוסייה אזרחית.¹⁷³ לא נחוצים פסיכולוגים דגולים כדי לנבא את התוצאות של הגירוש לגבי אוכלוסיות מגורשות. על כך יש כבר מחקרים על תוצאות עקירת יישובי סיני.¹⁷⁴

כבר בסוף ינואר 2005 כתב העיתונאי ארי שביט בעיתון 'הארץ':

"ישראל עומדת לבצע בקיץ את המעשה האכזרי ביותר שעשתה לאזרחיה זה שנים. ישראל עומדת לבצע מעשה, אשר אפילו גנרל דה גול לא עשה באלג'יריה בראשית

170 שם, עמ' 19

171 שם, עמ' 25

172 שם, עמ' 12

173 "בני אדם כאינסטרומנטים" ותודה לרב מאיר מולר מנווה דקלים, על הגדרה זו.

174 הנזקים הנפשיים של עקורי חבל עזה וצפון השומרון, עמ' 26

שנות ה-60. היא עומדת לשלוח את חייליה אל תוך בתייהם של אזרחיה כדי לעקור אותם מתוכם. וכדי לכלות את כל אשר בנו, וכל אשר נטעו, וכל אשר האמינו בו."

4.5.2. רקע פסיכולוגי

4.5.2.1. גישת זימברדו

פיליפ זימברדו¹⁷⁵, בספרו: The Lucifer Understanding How Good People Turn Evil Effect: טוען ששינויי התנהגות מכוונים ושליטה על המוח mind control, לא באים מתוך השפעות אקזוטיות, כגון היפנוזה, שימוש בסמים פסיכו-טרופיים, או "שטיפת מוח", אלא על ידי מניפולציה שיטתית של המאפיינים הכי יומיומיים של האופי האנושי, לאורך זמן, בתוך מסגרות מגבילות.

איך מובילים בני אדם רגילים וטובים לבצע מעשים אכזריים?

כדי לענות על שאלה זו, בעצם צריך לעשות דה-קונסטרוקציה ו-unpacking לפעילויות שעד היום הוגדרו כשטיפת מוח, ולהפעיל טכניקות פסיכולוגיות בהכנה לביצוע מעשים אלה.

שאלה זו העסיקה מאד את עולם הפסיכולוגיה אחרי מלחמת העולם השנייה, גם בעקבות משפט אייכמן שהחל בשנת 1961. אייכמן לא כפר בהאשמות נגדו, ובמהלך המשפט טען להגנתו שהיה בסה"כ פקיד צייתן בצבא הנאצי.

4.5.2.2. הניסוי של סטנלי מילגרם (1963)

הפסיכולוג החברתי סטנלי מילגרם חקר את הציות העיוור לסמכות. הפרדיגמה שלו העניקה "ביטוי מדעי לדאגה יותר כללית לגבי סמכות, אשר הונחתה על בני דורי, על ידי זוועות מלחמת העולם השנייה, במיוחד על יהודים כמוני."¹⁷⁶

בסדרה של 19 ניסויים קלסיים, חקר מילגרם את הציות לסמכות הדורשת מאדם לבצע מעשים לא מוסריים. להלן הפרדיגמה הקלאסית של הניסוי.

מסגרת הניסוי:

1. הניסוי מוצג כניסוי הבוחן כיצד ענישה משפיעה על זיכרון ולמידה.
2. משתתפים:

- הנסיין – בעל חזות אקדמית מכובדת, עוטה חלוק לבן.
- שחקן, משתף פעולה סמוי עם הנסיין – מלווה לתפקיד ה"תלמיד".

¹⁷⁵ Philip Zimbardo, The Lucifer Effect, Understanding How Good People Turn Evil, Random House, 2007, p. 258

¹⁷⁶ התיאור של ניסויי מילגרם מובא מתוך הספר הנ"ל של פיליפ זימברדו, עמ' 267

• הנבדק – מלווה לתפקיד ה"מורה".

3. נערכת "הגרלה" בין הנבדק למשתף הפעולה, ליצירת מראית עין של חלוקה אקראית לתפקיד המורה והתלמיד. תוצאות ההגרלה נקבעו מראש.
4. הנסיין מציג את מהלך הניסוי – על המורה לשאול את התלמיד רצף של שאלות. כאשר התלמיד עונה תשובה נכונה, הוא יקבל חיזוק מילולי באמירות כגון "טוב" או "נכון". כאשר התלמיד טועה, על המורה להענישו בשוק חשמלי קצר, על ידח לחיצה על מתג במכשיר המחולל שוקים חשמליים.
5. מחולל השוקים מורכב מ-30 מתגים, המתחילים משוק נמוך בדרגה של 15 וולט, ועולים בקפיצות של 15 וולט עד לדרגה של 450 וולט (לשם השוואה, המתח בשקעי החשמל בישראל הינו 230 וולט). תחת המתגים המחוללים שוק בעוצמה גבוהה רשומות אזהרות חמורות.

מטרת הניסוי

לבדוק: האם אנשים רגילים יצייתו לסמכות הדורשת מהם לבצע מעשים לא מוסריים? האם הנבדק, במסגרת ניסוי אקדמי, יסרב לתת שוקים חשמליים מסוכנים לתלמיד?

מהלך הניסוי

1. התלמיד מובל לחדר אחר, אלקטרודות חשמליות מחוברות לידיו. הוא יכול לשוחח עם המורה דרך אינטרקום.
2. הנסיין מדגים למורה שוק חשמלי בגובה 45 וולט להמחשת עוצמת הכאב, זהו שוק מכאיב.
3. הנבדק בתפקיד המורה מתחיל לשאול את השאלות ברצף. התלמיד טועה ברצף מתוכנן של שאלות.
4. הנבדק מתחיל לתת שוקים חשמליים בעוצמה הולכת וגוברת, על כל תשובה שגויה. התלמיד - השחקן, שכמובן לא מקבל שוקים אמיתיים, מגיב בזעקות הולכות וגוברות.
5. ככל שעוצמת הזרם עולה, הזעקות מלוות בתחנונים ובקשות של התלמיד להפסיק את הניסוי והכאב.
6. כל הנבדקים עצרו במהלך הניסוי, והודיעו לנסיין שקשה להם להמשיך. הנסיין שנכח בחדר תוך שהוא עסוק בענייניו, הגיב בשורה של תגובות לאקוניות למחאות המורה:
 - א. עליך להמשיך, עד שהתלמיד ילמד את כל זוגות המילים.
 - ב. הניסוי דורש שתמשיך.
 - ג. זה באחריותי.
 - ד. זה כואב, אך לא מזיק, אין נזק קבוע.
 - ה. אין לך ברירה אחרת.

ו. המשך בבקשה.

7. לאחר מתן שוק בעוצמה של 300 וולט הנבדק מפסיק להגיב. המורה מקבל הנחיה מהנסיין להתייחס לשתיקתו כשגיאה, ולהמשיך במתן השוקים באם עוברות 5 שניות ללא תשובה נכונה.

תוצאות הניסוי

לפני עריכת הניסוי ערך מילגרם סקר בקרב פסיכולוגים בנוגע לתוצאות הצפויות. באחידות דעים מרשימה טענו כולם שהרוב המכריע של הנבדקים יפסיקו במתן השוקים לאחר שוק של 150 וולט, בו התלמיד מביע את בקשתו המפורשת לצאת מן הניסוי. השערתם היתה שרק כ-4% מהנבדקים יעברו את עוצמת ה-300 וולט, ואילו לעוצמה הגבוהה ביותר יגיעו רק אנשים סדיסטיים, בערך אחד מאלף.

תוצאות הניסוי היו מפתיעות ומדהימות:

1. כ-65% מהנבדקים הגיעו למתן שוק בעוצמה הגבוהה ביותר, עוצמה שעלולה לגרום להתקף לב!!!

2. איש מהנבדקים לא הלך לבדוק את מצבו של התלמיד בחדר הסמוך בתום הניסוי.

3. רוב האנשים המשיכו לציית לאחר שהנסיין לקח אחריות לתוצאות המעשה.

4. רבים מהם העדיפו "לסיים את הניסוי כמה שיותר מהר", וכך התמידו במתן השוקים עד לעוצמה המירבית, כדי להקטין את משך הזמן הבלתי נעים של הניסוי.

5. בווריאציות שונות של הניסוי הגיעו לציית של 90%, כאשר על הנבדק היה לתת פקודה למישהו אחר לתת את השוק, בעוד הוא עסוק בתכנים אחרים של הניסוי.

4.5.2.3 כיצד הופכים אנשים פשוטים לרעים:

להלן מסקנות מתוך הניסוי של מילגרם ויישומן במסגרת גירוש יהודי גוש קטיף וצפון השומרון:

זימברדו¹⁷⁷ מונה כמה לקחים מתוך המחקרים של מילגרם, כיצד ליצור מלכודות-רוע לאנשים טובים.

(1 הענקת תפקידים משמעותיים למשתתפים:

בניסוי של מילגרם, "מורה", "לומד", תפקידים המזוהים עם ערכים חיוביים שנלמדו בעבר, ואשר באופן אוטומטי מפעילים תסריטי תגובה אשר "רצים" מעצמם.

ואכן, הגירוש הוצג כ"בעל משמעות לאומית היסטורית". גם דגל ישראל על המדים מעניק משמעות לאומית לחייל שמבצע את הגירוש.

¹⁷⁷ Philip Zimbardo, שם, עמ' 273-275

2) Reframing:

שינוי המשמעות הסמנטית של המערכה, השחקן, המעשה, על ידי החלפת המציאות הלא-נעימה, ברטוריקה מכובסת. כלומר, אין "גרימת כאב לאנשים", אלא "עזרה לחוקר האוניברסיטאי". אין "התעללות בחסרי ישע", אלא "פעולה חשובה וחיונית כדי להשיג את היעד הנעלה של גילוי מדעי".

ואכן, בגירוש לא חסרות דוגמאות להסוואת המעשים - גירוש, חורבן, עקירה - במלים נקיות: התנתקות, הנתקות, שמירה על הדמוקרטיה, משימה וכד'. גם הגדרה מחדש של היעדים של צה"ל, בתור הממונה על אכיפת החלטות הממשלה על האזרחים, נכנסת לקטגוריה זו.

3) הסרת האחריות האישית מהמבצעים:

בניסוי של מילגרם, כאשר ה"מורים", פנו במצוקה אל "הדמות הסמכותית" בחדר, קיבלו תשובה שהאדם הסמכותי לוקח אחריות עבור כל מה שעלול לקרות ל"לומד".

וגם כאן, עוד לפני העקירה, ממשלת ישראל השקיעה כסף רב בתעמולת "לכל מתיישב יש פתרון" ובשיווק מינהלת סל"ע כאחראית לבעיות התושבים. במבט לאחור, ידוע היום שהפעולות לשיקום המתיישבים לא נעשו אז, ורבות מהן לא נעשו עד היום. מבחינה פסיכולוגית נראה כי התעמולה כוונה לשם הסרת האחריות האישית מהחייל המבצע.

4) הצבת תג מחיר גבוה עבור סירוב לציות:

בניסוי של מילגרם הודגשה חשיבות ההשתתפות בניסוי וערכו לתוכנית הלימודים של הסטודנט המשתתף.

בהכנה לגירוש נבחרו לביצוע חיילים מיחידות מובחרות (פרחי טייס, אנשי קבע בתוכניות שירות יוקרתיות), ולצידם אנשי מנהלה זוטרים. לאלה ולאלה המחיר של סירוב לפקודות היה ברור – המערכת יכולה להסתדר גם בלעדיכם.

5) ניסוח אידיאולוגיה המצדיקה שימוש בכל אמצעי כדי להגיע למה שמוצג כיעד רצוי, מחויב המציאות:

במקרה המחקר של מילגרם, הופיע הצידוק להשתתפות בפעולה לא נעימה כצורך מדעי, לפיו המדע רוצה לעזור לאנשים לשפר את הזיכרון שלהם על ידי שימוש נבון בשכר ועונש.

בגירוש 2005 דובר עם החיילים והשוטרים על ממלכתיות, דמוקרטיה ועתיד מדינת ישראל והעם היהודי. הונחתו עליהם משימות וסמאות כבדות משקל כמו "לא לגרום לפילוג", "אחדות העם עולה על אחדות הארץ", "זה יביא שלום לדרום" והסכנה ל"חורבן בית שלישי". לפי זימברדו, מנגנונים אלה מסוגלים להפוך אנשים טובים לסוכני הרוע בעולם, עד כדי הפיכתם למבצעי טבח ורצח.

בנוסף לכך, בתאוריות של הנעה (motivation) מוגדרות הנעות אקסטרניזיות, שבאות

מבחוץ. והנעות אינטרינזיות, שבאות מבפנים. לאדם יש הצורך בשייכות, הצורך לאוטונומיה והצורך לקומפוטנטיות. צרכים אלה תוארו על ידי דייסי וריאן¹⁷⁸. הצורך בשייכות עומד בבסיס הסירוב ההתחלתי של החיילים להשתתף במה שנראה להם כהתעללות בקורבנות אזרחיים של בני עמם. בניסוי של מילגרם, לא היה מרכיב של שייכות עבור הסטודנטים המתנדבים ובכל זאת התנגדו לניסוי בהתחלה. בדרך כלל הצבא יוצר שייכות חברתית ואידיאולוגית, הנותנת מענה לצורך בסיסי ואנושי זה של החיילים. המניפולציה הפסיכולוגית בתחום זה הציגה את כל הצבא כלהוט לגירוש בלב ונפש. בדרך זו הוקע החייל אשר לא היה מסוגל מבחינה מוסרית לבצע את הגירוש, כבוגד אשר פוגע בצבא כולו. הובהר לחיילים ואף הודגם להם מוחשית, שסירוב להשתתף ישאיר אותם בודדים לנפשם. הבידוד הזה היה חלק מן המכניזם של המניפולציה השיטתית של המאפיינים הכי טבעיים של האדם האנושי, ומניפולציה זו הופעלה במשך יותר משנה עד הגירוש. זה מה שאנו קוראים בלשון עממית "שטיפת מוח".¹⁷⁹

4.5.2.4. איך נשמעה המניפולציה בשטח?

כאשר תת-אלוף גרשון הכהן הגיע לבית משפחת אקרמן בנווה דקלים כדי לגרש אותם, הוא אמר:

"באתי להסתכל לכם בעיניים, אני אגיד לכם את זה נורא פשוט. חלק מן החיילים יש להם דעה אחת. חלק יש להם דעה אחרת. אנחנו באנו לא כדי להסביר למען דעה זו או אחרת. אנחנו חיילים נאמנים לצה"ל, נאמנים לממשלת ישראל. באנו לעשות את זה בשם ממשלת ישראל, לעשות את זה הכי נכון שאפשר. לעשות את זה כך, שעם כל האסון שיש בדבר, לא נגרום אסון יותר גדול. זה התפקיד שלנו, על זה אני עומד. בשביל זה באתי לכאן, ואנחנו נאמנים למה שהוטל עלינו. לפעמים גם זו תשובה, ואין תשובה יותר למעלה מזה. זה מה שאני יכול להגיד לכם, ו... כמובן שלא נשכח את הערב הזה."

בהמשך הוא מצהיר:

"יש הרבה דברים שאין להם תשובות, בעניין הזה אנחנו עושים את זה עכשיו, וברור לי שהפתרונות הם לא הרצויים ביותר, ואמרתי את זה גם בישיבה של המזכירות, וברורה לי המציאות אליה אתם מושלכים בימים הבאים, ברורה לי לגמרי."

¹⁷⁸ Ryan, R.M. and Deci, E.L. (2000). "Self-determination Theory and the Facilitation of Intrinsic Motivation, Social Development, and Well Being", *American Psychologist*, 55, pp. 68-78

¹⁷⁹ Grouzet et. al., "The structure of goal contents across 15 cultures," *Journal of Personality and Social Psychology*, 89(5), pp.800-816, 2005

4.5.3. איך חוו הקורבנות את המניפולציה הפסיכולוגית?

הרב מולר מנווה דקלים. כותב:

"מנקודת מבט של מגורש מגוש קטיף, המראות שראיתי במו עיניי ושחזרו על עצמם לרוב בהתנהגות החיילים שניסו להיכנס ב- 15 לאוגוסט למסור לנו צווי גירוש (הצלחנו למנוע זאת) היו הסבת המבט של החיילים והקצינים על מנת שלא להיפגש במבט עין עם קרבנותיהם. כמו כן הם כמעט ולא דיברו איתנו, למרות שהשמענו באוזניהם את טענותינו הקשות. ברור היה שהם קיבלו הנחיות מדויקות מפסיכולוגים אשר רצו לאטום אותם כמה שיותר מהתמודדות עם מצפונם בשעת מעשה.

הרושם הברור שלנו היה שאלה שהשתתפו בפינוי/גירוש אומנם תפקדו בשעת מעשה בהשתמשם בטכניקת האטימות הזמנית ודיסוציאציה, אבל הדבר היה קשה להם מאוד! ראינו חיילים לא מעטים שפורשים, וגם כאלה שבכו."

הוא שואל: "המשימה "הצליחה" !! אבל האם השלמות הנפשית וההרמוניה הפנימית של המשתתפים בה נשמרו? נדמה שאילו טובתם של החיילים היתה עומדת לנגד עיניהם של הפסיכולוגים, הם היו עומדים על כך שאל להם להשתתף במשימה כזאת."

ההכנה, בין אם היא נקראת הכנה מנטלית או שטיפת מוח, של הכוחות המגרשים היתה נחוצה כדי להתגבר על ההתנגדות הטבעית של החיילים למעשה.

הבסיס לשטיפת מוח פסיכולוגית יעילה חייב להיות צמוד לאיום ממשי על האנשים, חייהם, גופם, עתידם. ואכן איומים גלויים וסמויים על החיילים המיועדים להיות מגרשים ליוו את התהליך כולו. האיום הסמוי היה ממש על חי החיילים. על ידי ההגדרה של פעולת הגירוש כהצלה של הדמוקרטיה ומדינת ישראל, הוגדרה התנגדות לגירוש בעצם כבגידה במדינה. כפי שכולם יודעים, העונש המקובל על בגידה במדינה הוא מוות, וכך נרמזו החיילים באופן סמוי, כי התנגדות לגירוש מסכנת את חייהם. האיום לגוף היה מוחשי לגמרי: חיילים שסירבו פקודה הותקפו במכות רצח על ידי מפקדיהם וחבריהם, באופן שהמחיש למי שחשב על סירוב, את הסכנה הצפויה בוודאות לגופו. בטלוויזיה שודרו כתבות שהראו בבירור חיילים שהעזו לסרב, מוכים נמרצות. האיום לגבי העתיד היה בכך שהחיילים ידעו ששיתוף הפעולה שלהם קובע את עתידם בצבא ובחיים. הם יודעו כי לא יוכלו להמשיך בקורסים השונים ו/או להתקבל לתפקידים הרצויים להם, אם יתנגדו לגירוש. התזכורות האלה היו כל הזמן ברקע.

איומים רציניים שודרו גם לעבר ציבור התומכים של גוש קטיף. בריאיון פומבי, נחי אלון אינו שוכח להזכיר את האיום באלימות, החיוני לתהליך של שטיפת מוח, ומזהיר כי "הצבא והמשטרה קיבלו על עצמם בשם הממשלה איפוק ואי-אלימות. זה ויתור גדול של רשויות המדינה, שיש בכוחן אפילו להיות ברוטליות." ואכן, התנהגות כוחות הביטחון בעמונה בחורף

2006 המשיכה את דינמיקת הגירוש בכך ששימשה איתות ואזהרה לגבי הצפוי, אם תהיה התנגדות של ממש לגירוש הבאים. המסר הופנה לכל המשתתפים, לחיילים, לשוטרים, למגורשים, למנהיגי הציבור ולקהל התומכים בנוסח: אם לא תשחקו לפי כללי המשחק בעתיד, יבולע לכם.

על פי עדותם שלהם¹⁸⁰, הפסיכולוגים עומר ואלון הפעילו על החיילים, על בסיס האיומים, "מנגנון ניתוק רגשי", כלומר, ניתוק של הרגש הטבעי מהפעולה המתבצעת ואי הפעלה של שיפוט ושיקול דעת. טכניקת הפעלת המנגנון היתה על ידי כפיית החיילים להתמקד רק "בצדדים הטכניים והתפעוליים של המשימה" וכך נתנו להם לדבריהם: "חיסון רגשי" ו"שליטה על המחשבות". מובן שהביטוי "משימה" היסווה את משמעות הפעולה והקל על תהליכי הכחשה והדחקה שלה. "לחיילים ניתנו הוראות שלא להגיב לויכוחים, לתחינות ולקללות שבאו מצד המתנחלים על פי האינסטינקטים הטבועים בהם"¹⁸¹.

דרישה ותרגולים חוזרים ונשנים זו של ניתוק ההגש מהפעולה, יצרה תהליך רובוטיזציה של החיילים, מהסוג הידוע במשטרים אפלים. חיילים שעברו תהליך שכזה, שבו הרגש מנותק מהשכל ומיכולת הפעולה (תהליך דיסוציאציה), מסוגלים לעשות את הדברים הגרועים ביותר, כאשר יידרשו.

בנוסף לכך, היתה התעלמות מוחלטת מתוצאות הגירוש עבור המגורשים וההתמקדות היתה רק על רגע המפגש בין החיילים לבין המתיישבים.

בתהליך ההונאה של הציבור, הומשל הגירוש לויכוח משפחתי שיש לנהל אותו בנימוס אך ללא פשרות. וכך, תקיפה של משפחות תמימות וגירושן מביתהן על ידי 60,000 חיילים ושוטרים חמושים, הוצגה בצבא ובתקשורת כאירוע משפחתי מרגש וחביב. האמת היא שהדימוי הפסיכולוגי המתאים כאן הרבה יותר הוא אונס נערה על ידי קרוב משפחה רב עוצמה, המאיים שאם היא תצעק, היא תיפגע, ומבטיח לה תוך כדי המעשה, שאם היא תהיה בשקט, זה יכאב פחות.

הדימוי כאונס הוצג לראשונה על ידי הפסיכולוג אליהו אקרמן בוועדה שהוקמה לייעץ למועצה לביטחון לאומי באוגוסט 2004.

עדות חיה נוספת לשטיפת המוח הצבאית מגיעה מדין וחשבון של יועצת הרמטכ"ל לענייני נשים¹⁸². היא מביאה ציטטות של חיילות שמתנגדות נפשית לבצע את הנדרש מהן ונקרעות בקונפליקט פנימי:

180 Orit Arfa, "Engaging the Disengagers", The Jerusalem Post, 9.8.2007

181 שם.

182 סיכום יומי, חיל החינוך 2005

"חשבתי שדי התהפך לי העולם. גדלתי בתוך סביבה של מתנחלים...המורות היו מההתנחלות, גדלתי שזו המורשת של הארץ, התיישבות, הקרבה, ועכשיו אנחנו צריכים לירוק להם בפרצוף".

ועוד: "אני לא רואה את עצמי מפנה אנשים מהבית שלהם" כל הבנות [מורות חיילות] טוענות שאין להן כוח נפשי לביצוע המשימה: "יש סיכוי גדול מאד שאני אתמוטט".

כל הבנות [מד"ניות] מפחדות לצאת להתנתקות ("קסאמים", "אני לא רואה את עצמי מפנה אנשים מהבית שלהם").

הן [לא רק דתיות] חושבות שהרבה אנשים יתמוטטו שם, כולל חלק מהן, "כי זה לא כמו לפנות פלסטינאים, כי זה חלק מהעם שלנו".

אותה קצינה גם מציגה את הדרכים שבהן פיתו את החיילות בכל זאת לבצע את הגירוש, וזאת מבלי להזכיר במילה את האיום שברקע, אם לא יעשו זאת.

החיילות שוכנעו לחשוב שהן עושות שליחות חשובה אשר תביא להן גאווה לכל חייהן ושמעשיהן ייזכרו בהסטוריה. הן שוכנעו שמדובר בחוויה מיוחדת "זו חוויה שאני מאמינה שבסוף נצחק על כל מיני קטעים".

ואכן שיטת השכנוע היתה הבטחה של תהילה וכבוד מחד והצגת כל הענין כמשחק חברתי מאידך. כמובן שהובטח להם סיוע פסיכולוגי וקב"ני לאחר הגירוש, אשר ימחק את כל הקשיים כבמטה קסם. וכתוספת חשובה, חולקו לחיילים המגרשים שקיות ממתקים עם כיתוב אישי ושפע הצהרות "אוהבים אותך". מספר חיילים נתנו את הממתקים לילדים המגורשים.

4.5.4. הכנת התושבים לגירוש

4.5.4.1. הכנה לפרידה נכונה

אוכלוסיית המיועדים לגירוש, בהיותה חלק אינטגרלי מהציבור ומהצבא וחשופה לתקשורת, הושפעה עמוקות מההכנה הפסיכולוגית של הצבא והציבור המתוארת לעיל. בנוסף לכך, בשיתוף עם השירות הפסיכולוגי היעוצי של משרד החינוך, מינהלת סל"ע פרסה בגוש קטיף מערך של אנשי מקצוע ומטפלים מכל הסוגים, אשר במשך השנה האחרונה לפני הגירוש טיפלו בתושבים ויעצו להם. חלק מהמטפלים הגיעו מהתנחלויות ביהודה ושומרון, בכוונה טובה לעזור ולחזק, והם עוררו את אימון תושבי הגוש. נראה שהכוונות הטובות נוצלו על ידי מינהלת סל"ע כדי להרגיע את האוכלוסייה ולהקל על מבצע הגירוש. למשל, קורס הכשרה לפסיכולוגים וליועצים חינוכיים לטיפול במפונים התקיים בחסות אוניברסיטת בן-גוריון. ציפי חורי, שולמית קלינבורט ומימי גילון, מתארות כיצד היעוץ הבכיר הממלכתי-

דתי התארגן, כדי להתגבר על התנגדותם של היועצים הדתיים לשתף פעולה עם מינהלת סל"ע. מסתבר שהיועצים הדתיים, כך כתוב, "לא יכלו לשאת את הרעיון שהם יסייעו בידי מינהלת סל"ע לבצע את הפינוי טוב יותר" ו"היה צורך לעבד את התנגדותם לשתף פעולה". בהנחיית היועצת הבכירה מהממ"ד ומנחה מטעם המרכז למשאבי התמודדות בקרית שמונה, הופעלו עליהם טכניקות מתוחכמות, אשר גרמו לכולם, פרט לאחד, לשתף פעולה עם מינהלת סל"ע.¹⁸³ הכותבות מציינות בסיפוק שהצטרפותם של המתנגדים להכנה הנפשית של התושבים לגירוש, "היתה כנראה חלופה לעשייה פוליטית, מיתנה את התנגדותם ומילאה את תחושת ההזדהות האידיאולוגית בתוכן מעשי למען התושבים"¹⁸⁴.

המטרה של עבודת ההכנה הפסיכולוגית של התושבים על ידי השירות הפסיכולוגי הייעוצי הוגדרה כ"הפחתת העמימות וחוסר הוודאות"¹⁸⁵ והמטפלים ראו את תפקידם כניסיון "ליצוק משמעות בתהליך העקירה הצפוי"¹⁸⁶. אפילו מהו"ת, מרכז היערכות והתמודדות בחירום שומרו, לפי דברי הרב יונה גודמן, השתתף בפעילות ההכנה הזו.¹⁸⁷

לאורך כל התקופה היתה התנגדות חריפה של תושבי הגוש לקבל את הטיפול הפסיכולוגיים האלה. ההתנגדות הוצגה כבעיה המרכזית של מטפלים, עובדי משרד הרווחה ואחרים, אשר התקבצו מכל הארץ לנווה דקלים לשיבה חשובה בבניין המועצה בראשות העובדת הסוציאלית רונית שוהם בשבוע שלפני הגירוש.¹⁸⁸ נראה כי ההתנגדות מעידה על האינטואיציה הבריאה של התושבים והניסיונות הנואשים שעשו כדי להגן על עצמם, אך לשווא, כנגד הלוחמה הפסיכולוגית.

במשך התקופה שלפני הגירוש נעשו מאמצים על ידי מינהלת סל"ע לעבות את מערך המטפלים בתושבי הגוש. במקרה אחד היה ניסיון לגייס את הפסיכולוגים החינוכיים שעובדים בגוש קטיף אך אינם גרים שם. לפסיכולוגים מהשטח הוצע לעבוד שעות נוספות על חשבון מינהלת סל"ע כדי להשפיע על המתיישבים "לקבל את המציאות". ניסיון כזה בוצע בכנס במלון סבוי בתל-אביב במאי 2005.¹⁸⁹

הגישה הפסיכולוגית הטיפולית היתה להגביר את החוסן של המיועדים לעקירה על ידי עידודם לקבל את עובדת הגירוש, המציאות הבלתי נמנעת כביכול, תוך גילויים של מאבק מחאתי. לא נעשה ניסיון להכין את המתיישבים למאבק אמיתי ויעיל. מרבית המטפלים,

183 שפ"י – פעילות מקצועית במציאות פוליטית, אירועי קיץ 2005, עמ' 51

184 שם, עמ' 52

185 שפ"י – פעילות מקצועית במציאות פוליטית, אירועי קיץ 2005, עמ' 39

186 שם, עמ' 40

187 שם, עמ' 71

188 עדות אישית

189 עדות אישית

למרות שבעצמם התנגדו לגירוש, לימדו את המתיישבים להתמודד עם טראומה שנוחתת עליהם, אך לא עסקו ביישום הידע הפסיכולוגי לגיבוש אסטרטגיה יעילה, כדי למנוע את התרחשותה.

לאמיתו של דבר, הידע המקצועי תומך בעידוד האדם למאבק אמיתי על מה שיקר לו. מקובל בתחום הפסיכולוגיה שאדם הנלחם על מה שיש לו, הוא יותר בריא בנפשו מאשר מי שמוותר מרצונו, כביכול; סיכוייו של אדם נלחם לשיקום טובים יותר מאשר של אדם נכנע. פסיכותרפיסטים מכירים את זה ממקרים של התעללות ותוקפנות, אונס או ניצול מיני. לדעת אנשי מקצוע רבים, לגישה זו יש תוקף גם במקרים של גירוש והריסת הבית והיישוב. תגובה פאסיבית-מחאתית בלבד במצבים כאלה מובילה לרגשות אשמה, הפחתה בערך העצמי, דיכאון ונחיתות חברתית. תמיד האדם שנילחם בעוול שנעשה לו, גם אם אינו מצליח, הוא החזק והבריא יותר מבחינה נפשית. ואולם, הגישה של הטיפול בתושבי הגוש לפני הגירוש היתה המודל של הרגעה לאחר פיגוע, מודל אשר הומלץ על ידי הפסיכולוג מולי להד כמודל הטיפול המתאים¹⁹⁰. בעצם, האמונה של המתיישבים בכוחם לבטל את החלטת הגירוש הוצגה בציבור ולמטפלים כהזויה וילדותית בנוסח: "היכולת לקבל את מגבלות החיים ואכזבותיהם הם סימן היכר לאדם הבוגר"¹⁹¹. נראה שהיתה בכך החלשה של מאבק המתיישבים ותומכיהם.

בהמלצות מסוימות, כמו להרחיק מהגוש בזמן הגירוש ילדים ונוער או להסתפק בצעדי מחאה והפגנות סמליות מאופקת, היה אף פוטנציאל של החמרת התגובות הפוסט-טראומטיות. במצבים כאלה נוצרים לעתים רגשי אשמה קשים, תחושה של דחייה, חוסר אונים מוחלט ופיחות הערך העצמי. רגשות אלה יכולים להופיע בסמוי אצל מבוגרים וילדים ובגלוי בעיקר אצל בני נוער. קשה להתעלם מכך שיתכן והייתה גם פה השפעה של הספר 'השטן שבינינו', באיום המרומז: "עצם הניסיון לשים קץ לסבל על ידי סילוקו המוחלט עלול להתגלות כהרסני"¹⁹².

4.5.4.2. את מי שירתו הפסיכולוגים?

בנווה דקלים בשבועות שלפני הגירוש, ניסו כותבי הפרק, יחד עם הפסיכולוגים רותי בן חיים מגינות שומרון ואליהו אקרמן תושב נווה דקלים, להביא גישה מקצועית אחרת לידיעת אנשי הגוש, אך מול המסרים בתקשורת ובציבור והטיפול המסיבי שניתן לפני הגירוש, ההשפעה היתה קטנה.

הפסיכולוגית הראשית של משרד החינוך חוה פרידמן, כנראה ברגע של כנות, העלתה

¹⁹⁰ עדות ד"ר משה לייבלר

¹⁹¹ אלון ועומר, 'השטן שבינינו', עמ' 48

¹⁹² שם, עמ' 54

תהייה "ממבט ארגוני-פוליטי, את מי משרתת הפניית הפסיכולוגים לאוכלוסייה, את האוכלוסייה עצמה או את הדרגים השונים של מקבלי ההחלטות? (מינהלת, משרד החינוך, רשות מקומית)?"¹⁹³ במאמר, התהייה נותרה ללא תשובה. היום ברור שהפניית הפסיכולוגים לאוכלוסייה הקלה מאד על המגרשים.

4.6. תוצאות נפשיות של הגירוש

4.6.1. נזקים נפשיים של המגורשים

הנזקים הנפשיים והגופניים שנגרמו למגורשי גוש קטיף הם עצומים ותואמים את הספרות המקצועית. דוברת משרד הבריאות דיווחה בחודש מרץ 2008 כי עדיין לא נמצא תקציב המאפשר לחקור באופן מסודר את הנזקים¹⁹⁴. החומר, אם כן, מגיע מפרוטוקולים של דיונים שונים.

תוך חודשיים מהגירוש היו שלושה מקרי מוות של מבוגרים אשר נקשרו לגירוש¹⁹⁵, פתיחה של עשרה תיקי גירושין¹⁹⁶ ושבעה אשפוזים פסיכיאטריים של בני נוער אשר היו צעירים רגילים לגמרי מקודם. בנוסף לכך, הנוער תואר כסובל מהפרעות שינה, שוטטות, סמים ואלכוהול, הפרעות אכילה ושביר אמוני וערכי. הילדים גילו הפרעות קשב וריכוז והפרעות התנהגות והמבוגרים צרכו יותר תרופות הרגעה, והיו להם תגובות דיכאון, התפרצויות זעם, הסתגרות, אירועי לב וערעור התא המשפחתי.

כארבעה חודשים לאחר הגירוש, בישיבת ועדת החינוך של הכנסת¹⁹⁷, דווח על 60 תלמידים שעדיין לא שולבו במערכת החינוך, על החמרה של בעיות קשב וריכוז, על בעיות הסתגלות למסגרת ותופעות פוסט-טראומטיות רבות. כמו כן דווח שוב על שבעה אשפוזים פסיכיאטריים של בני נוער הקשורים ישירות בגירוש, על שוטטות, שימוש בסמים ובאלכוהול.

כשנה לאחר הגירוש, בישיבת ועדת המשנה של הוועדה לענייני ביקורת המדינה לנושא דוח המבקר על ההתנתקות מיום 4.7.2006, תוארה אוכלוסיית המגורשים כאוכלוסייה במשבר¹⁹⁸. בוועדה דווח שהמבוגרים סובלים מבעיות בזוגיות ולא יכולים למצוא עבודה. אנשים מתפתים להימורים ומאבדים ריכוז וזיכרון. אנשים רבים מפתחים בעיות לב והתקפים, אצל רבים מאובחן סרטן. אנשים לא מצליחים להירדם וצורכים הרבה תרופות

193 שפ"י – פעילות מקצועית במציאות פוליטית, אירועי קיץ 2005, עמ' 11

194 'וואלה', חדשות, 24.3.08

195 יעל אברהם ואביבה ויינברגר, "הנזקים הנפשיים של עקורי חבל עזה וצפון השומרון", דוח מס' 3, הפורום המשפטי למען ארץ ישראל, נובמבר 2005, עמ' 12

196 שם, עמ' 4-6

197 ועדת החינוך של הכנסת, 19.12.05

198 דוח הוועדה לענייני ביקורת המדינה, 4.7.06

שינה, בכלל כמות התרופות הנצרכת עלתה פלאים, אנשים מפתחים הפרעות אכילה ומתרגלים לקחת תרופות פסיכיאטריות. הרופאים מאבחנים פגיעות במערכת החיסונית המתבטאות בפצעים מוזרים ומחלות רבות.

אצל ילדים דווח שם על תופעות של הרטבה, חרדה, ירידה גורפת בלימודים, וכך גם אצל ילדים מחוננים!

בני הנוער תוארו כמגיבים בסערת רגשות של כאב ונבגדות, תחושה של זעם והשפלה, געגועים עזים הביתה. נערים ונערות לא מוצאים לעצמם מקום, אין לאן ללכת, אין איפה להיות. יש בלבול ומבוכה לגבי המדינה, הערכים והאמונות, נוער מפסיק ללמוד, משתמש בסמים ואינו מוצא טעם בחיים. בני נוער רבים הגיעו לאשפוז פסיכיאטרי ודווח על נערה שחתכה לעצמה את הורידים ואמרה: "מרוב שפגעו בי, אני יכולה לפגוע בעצמי".

שנתיים וחצי לאחר הגירוש בתאריך 24.3.2008, נערך דיון נוסף, הפעם בוועדת הבריאות בכנסת¹⁹⁹, ונציגת בריאות הנפש במשרד הבריאות, ד"ר בלה בן גרשון, דיווחה על אוכלוסיית המגורשים מגוש קטיף הסובלת ממקרי מוות רבים, מחלות סופניות וכרוניות, ומחלות סרטן. היא סיפרה על אנשים רבים במצב דיכאון, אשר אינם מסוגלים לעבוד. בנוסף לכך, יש בעיות רבות במשפחות, סכסוכים וגירושים. דווח על בעיות קשות בקרב בני הנוער, 15% מהנוער המגורש נמצאים במצוקה רגשית ול- 30% מכלל בני הנוער פערים לימודיים משמעותיים. דווח שם שתחושת התלישות אצל בני הנוער רק מתעצמת והיא שמעיבה על יכולתם לקבל החלטות בקשר לעתידם. ויש גם אשפוזים פסיכיאטריים נוספים והתאבדויות.

היום, למרות שחלפו מאז הגירוש כמעט שלוש שנים, הנזקים הפוסט-טראומטיים נותרו, ממש בהתאמה לספרות המקצועית.

דוח עדכני של אשת מקצוע המטפלת היום במגורשים, הוא על הכפלה בכמות התחלואה הכבדה באוכלוסייה המגורשת, כלומר פי שניים מציבור זה חולים במחלות הקשות ביותר, לעומת המספר שלפני הגירוש²⁰⁰.

חלק מהנזקים אמורים אף להחמיר עם השנים, כפי שלומדים מהגירוש בפיתחת רפיח-חבל ימית בשנת 1982. בכנס שנערך בתל חי בשנת 1995 בנושא "היבטים פסיכו-סוציאליים בעקירה ופינוי" דווח על תוצאות הגירוש ההוא. רחל נעים, האחראית לנוער וחברה בתנועת בני המושבים, מסרה כי מתוך 67 המשפחות שגורשו ממושב שדות, התגרשו 22 זוגות ועוד 7 זוגות חיו במסגרת פורמלית בלבד, וזאת תוך שש השנים הראשונות לאחר הגירוש.

199 ועדת הבריאות של הכנסת, 24.3.08

200 השם שמור אצלנו

4.6.2. נזקים נפשיים שנגרמו לחיילים המגרשים

כאשר הסתיימה שטיפת המוח המרוכזת ונפוגה האשליה של ה"כולנו ביחד במשימה ההיסטורית", סביר להניח שכל חייל וחיילת נשארו עם מחשבותיהם ומצפונם. יש להניח שהרגישים, המוסריים והמודעים יותר מביניהם, סבלו מנזקים חמורים יותר. ככלל, החיילים חוששים להיחשף, אך משיחות, ידע אישי, עדויות, בלוגים ותגובות באינטרנט והתבטאויות, עולים סימנים של רגשי אשמה כבדים ומקרים של דיכאון ומחשבות אובדניות.

כדי למנוע תגובות נפשיות קשות, שלח חיל האויר את החיילים המשתתפים לנופשוניים, ימי כיף, בריכות וים, תוך שיגור מסרים בלתי פוסקים "עשיתם את הדבר הנכון". בכירי משטרה, לרבות הקצין מאיר בן ישי, מפקד הגירוש בנווה דקלים, הוצאו לטיול איורור בסין. שוטרים בגימלאות אשר השתתפו בגירוש, קיבלו בקבוקי יין מובחרים עם הקדשה ותודה של כוחות הביטחון על פועלם החשוב ב'התנתקות'. ידוע על כאלה שזרקו את השי לפח. בבסיסי הצבא נערכו כנסים ומסיבות, עתירי מזון, נישאו נאומים מעודדים וחולקו אותות וכיבודים, הכל כדי למנוע את ההתפכחות והחשיבה העצמאית. אך כל הפעילות דלעיל לא עזרה להקל על הרגישים, ההומניים ואוהבי העם והארץ שבין המגרשים.

למשל, קצין גבוה בצה"ל, חילוני ובעל חינוך ציוני, בעל משפחה, אשר שירת עשרים ושנים שנים בצבא והשתתף בהרס בתים בגוש, נתקף בזעם מתגבר על הצבא ועל עצמו. הוא האשים את עצמו שוב ושוב בהרס חיים של אנשים. מספר חודשים לאחר הגירוש עשה ניסיון אובדני ראשון. כאשר הובא לחדר המיון בבית החולים, היתה השאלה הראשונה של הרופא המקבל: הוא היה בהתנתקות? במסדרונות בית החולים דובר אז על נפגעים רבים במצב דומה. במהלך הטיפול הנפשי, צייר הקצין את מראות קטיף הרגועים ומרח על הציור צבע שחור וכתובת "מת". לאחר ניסיון אובדני נוסף הקצין נפלט מהצבא, הוכר כנכה צה"ל ונמצא בתוכנית שיקום²⁰¹.

במקרה אחר, קצינה צעירה, אשר הוצמדה למשפחה שכולה וליוותה אותם בקבורה המחודשת של הבת שלהם, המשיכה זמן רב לבקר את המשפחה במלון, לשבת ולשתוק. כאשר נשאלה אם היא מחכה שיסלחו לה, סימנה בראשה לאות כן. אם המשפחה הודיעה לה שלעולם לא תסלח לה, כיוון שההלוויה השנייה היתה קשה לה אפילו יותר מהראשונה²⁰².

"מחשבותיו של מפנה - דני, ציוני, חילוני, יהודי"²⁰³ - התפרסמו באינטרנט שנה אחר הגירוש:

201 עדות חסויה

202 עדות חסויה

203 20.8.2006, LaMusica.co.il

"במיוחד לאור יום ההולדת שהיה לי לפני יומיים, עלו בי שוב כל המחשבות מאותו יומולדת לפני שנה בדיוק, בכרם עצמונה. ואז שודר היום בערוץ 10 התוכנית "גשמי קיץ" הסוקרת את מפקדי ההתנתקות, וגם כל הרגשות מאותם כמה ימים חזרו. היו שם הרבה דיבורים על מה יהיה שנה מהיום. יהיה טרור או לא. הנוער יחזור יום אחד להיות נאמן למדינה כמו שהוא היה או לא. האמת היא שכולם יצאו תמימים. אין מצב שתשובות לשאלות כאלה מהותיות יימצאו לאחר שנה, למרות ש"הדור" הזה בימים אלה מתגייס לצה"ל. אני מקווה שלא שברתי את המדינה, אני מקווה שהחלק המדהים הזה מהעם הערכי, הציוני, ילמד לסלוח למדינה. אני מקווה שיום יבוא וכל העם יחזור יום אחד להגיד הדתיים הציונים אוהבים אותנו כמו שאנחנו אוהבים אותם."

אני לפחות יודע דבר אחד:

גבי פויכטוונגר מנצרים סולח לי. תודה שאמרת לי את זה, הייתי צריך לשמוע את זה לפחות פעם אחת."

יש להניח שחלק מהחיילים פנו לקב"ן ואחרים ניצלו הזדמנויות לפרוש מהצבא. הידע המקיף על הנזקים הנפשיים לחיילים המגרשים טמון בתיקי הצבא, אצל קציני בריאות הנפש, והוא יוכל לצאת לאור רק בעקבות תביעות נזיקין אישיות, או כאשר הצבא ישחרר את המידע.

4.7. היבטים אתיים ומוסריים

4.7.1. פעולת הגירוש – בניגוד למוסר הטבעי

כל אדם יודע שפעולת גירוש אנשים חפים מפשע בזמן שלום והריסת בתיהם, היא פעולה שאדם רגיל אינו מסוגל לעשות באופן טבעי. זוהי פעולה אשר נוגדת את עקרונות החינוך והמוסר המקובלים בחברה היהודית בישראל. בגלל זה היו קשיים נפשיים אדירים לבצע הגירוש מגוש קטיף, והגירוש כלל לא היה אפשרי ללא הכנה פסיכולוגית רחבה ואינטנסיבית של המיועדים לבצע אותו. מי שעשה את משימת הגירוש לאפשרית ולמציאות, היו כל הפסיכולוגים של הצבא והמשטרה, בהדרכת אלון ועומר, כמו רס"ן יותם אמיתי, אשר הוציא חוברת הכנה למגרשים עוד ביולי 2004. על הכריכה מצוין:

"ערכת ההכנות המנטליות פותחה במשותף ע"י כלל גופי מדעי ההתנהגות בצה"ל ובמשטרה כולל ענף פסיכולוגיה במז"י וביסל"ם לפסיכולוגיה, ולמד"ה משטרה. מערכי השיעור תוקפו בערוץ המקצועי ע"י ממד"ה.²⁰⁴ כלומר, בלי הפסיכולוגים הצבאיים והמשטרתיים לא ניתן היה לבצע את הגירוש. הם היו במרכז העניינים.

²⁰⁴ 'חוברת הכנות מנטליות', תקציר למפקדים, יולי 2004

מינואר 2004 עבדו צוותים גדולים של פסיכולוגים ואנשי מקצוע קרובים באופן יצירתי, כדי להביא את החיילים והשוטרים בכל הדרגות, למצב נפשי שיוכלו לעשות את המעשה. הפסיכולוגים עשו הכול כדי להתגבר על התנגדות החיילים. התנגדות בלתי פוסקת, שעליה דווחו המפקדים בכל שלב.

בין היתר, הם הגדירו את הגירוש כמשחק שתוצאותיו ידועות וחשוב רק לצבור בו נקודות. הם העלימו שמדובר על משהו אמיתי שמשפיע על חיי אנשים רבים באופן בלתי הפיך. כפי שאמרה מורה חיילת לאחר הגירוש:

"ההתנתקות, זה היה כיף, זה היה בכאילו".

4.7.2. עבירה על המוסר המקצועי

הפסיכולוגים שהכינו את צבא המגרשים פעלו בניגוד לאתיקה המקצועית שלהם.

וכך כתוב בקוד האתיקה המקצועית של הפסיכולוגים, אשר פורסם בשנת 2004:

עקרון ג' "יושרה": "פסיכולוגים יפעלו מתוך יושרה במחקר, בהוראה ובעיסוק בפסיכולוגיה. בפעילויות אלו הם ינהגו ביושר, בכנות, בהגינות ובכיבוד הזולת. פסיכולוגים ידווחו אמת וימנעו מהולכת שולל ומהטעיה בכל הצגת מידע הנוגע לעבודתם." ²⁰⁵

כלומר, אסור לפסיכולוגים להכריח אנשים לעשות מעשים בניגוד לדעתם!

'לקוח' מוגדר בקוד האתיקה כדלקמן: "לקוח" – מטופל, מטופל של מודרך, מודרך, נועץ וכל מי שמבקש או מבקשים בעבורו התערבות פסיכולוגית. ²⁰⁶ לפי הגדרה זו, לא רק החיילים והשוטרים, אלא גם תושבי צפון השומרון וגוש קטיף הם לקוחות.

על פי עקרון א' של הקוד האתיקה אמורים הפסיכולוגים לפעול "בעבודתם המקצועית פועלים פסיכולוגים לקידום רווחתו הנפשית של הלקוח, למניעת סבלו ולהקטנתו, וכן לקידום התפתחותו." ²⁰⁷ הווי אומר, פסיכולוגים אמורים להיטיב עם לקוחותיהם, בוודאי שלא להזיק להם.

כלומר, אסור לפסיכולוגים לפגוע בלקוחותיהם ובאנשים אחרים.!

ועוד כתוב בקוד האתיקה: "לא ישתמשו בהם לניצול לרעה של לקוחותיהם או לכל מטרה

שאיננה בתחום תפקידם המקצועי." ²⁰⁸

²⁰⁵ קוד האתיקה המקצועית, עמ' 6

²⁰⁶ שם, עמ' 6

²⁰⁷ שם, עמ' 5

²⁰⁸ שם

כלומר, אסור לפסיכולוגים להשתמש בידע מקצועי לשם גרימת נזק לאנשים ולחברה! ואולם, נזקים חמורים ביותר נגרמו על ידי הפסיכולוגים אשר הכינו את הגירוש, לאוכלוסיית המגורשים. כפי הנראה, נגרמו נזקים גם לצבא המגורשים והמגרשות.

ועוד, מעדויות אישיות עולה שמצוקה נפשית משמעותית נגרמה גם למרבית הציבור היהודי במדינת ישראל.

4.7.3. פסיכולוגים נושאים באחריות חברתית לקבוצות אוכלוסייה

בעקרון ד' - "אחריות חברתית" כתוב:

"פסיכולוגים יהיו מודעים לאחריותם המקצועית והמדעית לקהילה ולחברה בה הם עובדים וחיים. הם יישמו ויביאו לידיעת הציבור את ידיעותיהם בפסיכולוגיה במטרה לתרום לרווחת בני האדם." ²⁰⁹

הפסיכולוגים בארגונים הגדולים מעלו באחריותם החברתית ולא פעלו לשינוי ההחלטה ההרסנית, חלקם סייעו להכשלת ההתנגדות הדמוקרטית ואפילו לא הזהירו את הציבור מפני הנזקים הצפויים.

4.7.4. חובת הפסיכולוג לידע לקוח במקרה של ספק

וכך נאמר בקוד האתי:

עקרון ב' מקצועיות: "הפסיכולוגים יפעלו בצורה אתית, יעודדו גישה והתנהגות אתית ראויה אצל סטודנטים, מתמחים, מודרכים ועמיתים. פסיכולוגים יקיימו התייעצויות עם עמיתים למקצוע, לרבות חברים בועדת האתיקה." ²¹⁰

במקרים חריגים כשנוצרים תנאים שבהם הפסיכולוג נאלץ להפר את אחד מהכללים להתנהגות האתית המקצועית, עליו לידע בכך את הלקוח, ובמידת האפשר רצוי לפני נקיטת הפעולה." ²¹¹

למיטב ידיעתנו לא היה עד היום שום דיון ציבורי ומקצועי במוערבות הפסיכולוגים והקשר שלה לכללי המוסר והאתיקה.

4.8. הערת סיכום

פעולות ההכנה המנטלית של המגורשים, של הציבור ושל המיועדים לגירוש, מהוות לדעתנו, עבירה על כל העקרונות האתיים של הפסיכולוגים: עקרון קידום טובתם ורווחתם הנפשית של הלקוחות, עקרון המקצועיות, עקרון היושרה ועקרון האחריות החברתית.

²⁰⁹ הקוד האתי, עמ' 6

²¹⁰ שם, עמ' 7

²¹¹ שם, שם

לחקירה של תפקיד הפסיכולוגים בגירוש יש חשיבות לא רק כחקר ההיסטוריה, אלא גם ובעיקר לעתיד, וזאת משום שיש נטייה להשתמש בידע שנצבר ולחזור ולגרש יהודים במקומות אחרים.

בסוף שנת 2006 פרסם רב סרן אמיר קופרשמידט מבית הספר לפיתוח מנהיגות, ביסל"מ, בחיל החינוך חוברת נלהבת שכותרתה "ההתנתקות כמנוף לתוכניות העבודה והפעולה של ביסל"מ בשנים 2006-2010"²¹².

קיים חשש סביר, שהשימוש בידע שנצבר ובמערכות שנבנו נמשך גם היום, ומסייע בתכנון פעולות גירוש של יהודים בהיקפים גדולים אף יותר - מהגולן, מהשומרון ומיהודה.

זה הזמן לפסיכולוגים לפעול בהתאם לאתיקה של המקצוע שלהם, לשלול את מעורבות עמיתיהם בפעילות שאינה אתית ולגרום להפסקתה. נראה שיש לכנס את הגופים האמונים על שמירת האתיקה במקצוע הפסיכולוגיה ולדון לעומק בתפקידי הפסיכולוגים בגירוש שנעשה ובאלה המתוכננים.

יש צורך לתבוע את הפסיכולוגים האחראים לגירוש בגוש קטיף ובצפון השומרון, באופן אישי במסגרות שונות, מקצועיות ומשפטיות, על נזקים נפשיים למשפחות המגורשים, לחיילים המגרשים ולמתנגדי הגירוש בציבור הרחב.

רשימת פסיכולוגים חלקית שהשתתפו ב"הכנה המנטלית" בנספח [iv.4] – "שמות של

פסיכולוגים ויועצים שהשתתפו ב"הכנות המנטליות"

(רשימה חלקית)

בתאריך 02.05.2006 הוגשה לראשונה תביעה של הוריו השכולים של החייל ישראל לוטטי הי"ד מנווה דקלים, אשר נהרג ערב יום הכיפורים במוצב מורג, על נזקים נפשיים שנגרמו להם²¹³. התביעה היתה נגד מדינת ישראל, נגד משרד הביטחון, נגד ראש אגף כוח אדם בצה"ל, נגד קצינת שלישות ראשית ונגד יונתן בשיא, יו"ר מינהלת סל"ע. אין ספק שתביעה אישית, בייחוד כנגד מי שאינו עובד מדינה ונהנה מחסינות, היא אפקטיבית יותר.

חשוב לדעת כי התביעה המשפטית של הקורבן שניזוק נפשית כלפי הגורם שפגע בו היא חיונית מאד לתהליך השיקום וההבראה. במעשה התביעה המשפטית יש אלמנטים מרפאים מעולים. יש כאן חזרה מבוקרת ומדורגת אל החוייה הטראומטית, כאשר המצב הכללי הוא אחר לגמרי: הנפגע חווה תחושה של כוח ונלחם עם סיכוי טוב לנצח, והוא מוקף תמיכה ואמפתיה ואינו תלוי כלל בגורם הפוגע. תהליך זה מעודד את השיקום הנפשי, מחזיר את תחושת הערך העצמי, ובהיותו תהליך פעיל וממוקד, הוא נוגד דיכאון באופן יעיל.

²¹² חוברת ביסל"מ, 2006

²¹³ 'מעריב', 2.5.06

תביעות משפטיות יהיו אזהרה לפסיכולוגים המעורבים היום בתכנון הגירוש הבא, מפני התוצאות של מעשיהם.

התפקיד החשוב ביותר והמסובך ביותר הוא לחסן את הציבור הכללי, הצבא והמשטרה וכן הקבוצה המיועדת לגירוש הבא ותומכיה, בפני הלוחמה הפסיכולוגית המתרחשת היום. לדברי נחי אלון וחיים עומר, הם מוכנים לשוב ולהכין את הצבא ולהדריך את ראשי המחנה הלאומי במאבקים הצפויים להם.²¹⁴

חשוב שהחיילים והשוטרים יבינו איך הגיעו למצב שהיו בו.

חשוב שראשי המחנה הלאומי יבינו את סוג ההדרכה שקיבלו ויתכן שמקבלים היום, כדי שיחליטו נכוחה אם יש ברצונם בהדרכה כזו.

חשוב שהציבור יבין את המניפולציות הפסיכולוגיות שהופעלו ומופעלות עליו היום, כדי שידע לנהוג בצלילות הדעת.

²¹⁴ רותי בלום, 'ג'רוזלם פוסט', 11.8.2006

5. ה"הכנה הארטילרית" לפצל"ם צה"ל: מיטוט ערכי היסוד

5.1. כללי

כותרת פרק זה מובאת כאן, בדוח הביניים, באופן מתודי בלבד.

המחקר שפרק זה מכסה, מתייחס לשלבים הקודמים להסבת צה"ל ב'התנתקות', ובעיקר לעוללות דיסקט אוסלו. הוא לא מוצה עדיין, ולכן רק הפרק ההכרחי שבו, על הפוסט-מודרנה בצה"ל, מובא כאן - בהמשך, במלואו.

אבני דרך נוספות במחקר זה, הן:

- האינטיפאדה הראשונה ו-"רק פתרון מדיני"
- "תהליך אוסלו" ו"דיסקט אוסלו"
- מדרגות בנפילה: הפקרת מדחאת יוסף, המנוסה מלבנון
- חדירה של הספינים והתקשורת בצה"ל.

כאמור, בהמשך מפורט בדוח זה רק פרק הפוסט-מודרנה, המסביר את חדירת האידיאולוגיות האובדניות לצה"ל ואת השפעתן על לחימתיותו.

5.2. הפוסט-מודרנה ותיעוב הנצחון והקרע

5.2.1 פוסט-מודרנה

מעשה ה'התנתקות' בכלל, וה'הכנה המנטלית' לביצועו בתוך כך, אינם רק קומבינה פוליטית או כשל איסטרטגי, אלא מימוש של תרבות ואידיאולוגיה. תרבות ואידיאולוגיה המנוגדות למוסר היהודי ולהוויה היהודית בכלל, ולציונות בפרט. תרבות ואידיאולוגיה שצמחו כמוטציה יהודית וישראלית לזרם תרבות עולמי – הפוסט-מודרנה. כדי להבין מוטציה זו יש לראות את השורש הכללי שלה בעולם, את העיוות שתפסה בישראל ואת הפורענות שחוללה בצה"ל. אלו ייסקרו להלן על קצה המזלג.

5.2.2 פוסט-מודרנה כללי

פוסט-מודרניזם הינו זרם מחשבה ותרבות שצמח מראשית שנות ה-80 של המאה ה-20 במערב הליברלי.²¹⁵ זרם המטיל ספק בערכי היסוד של התרבות האנושית מראשיתם, או אפילו דוחה אותם.²¹⁶ הרעיון הפוסט-מודרני ("פוסט-מודרנה") טוען לתקופה היסטורית חדשה ("העידן הפוסט-מודרני") שבאה לאחר העת החדשה – "המודרנה". ביסודה זוהי ראיית-עולם חדשה וראיית אדם חדשה. ראיית עולם שסותרת את המודרנה, אף שצמחה מתוכה.²¹⁷

בצורתה הקיצונית, מערערת הפוסט-מודרנה על הנחת היסוד של החברה האנושית בדבר קידמה שמתפתחת בכלל החברה האנושית, באופן רציונלי וברצף היסטורי. במקומה, מועלית ספקנות בעצם קיומה של אמת – אמת כלשהי. בעצם ממשות המציאות המוכרת, ובשרשרת הנאירועים מקדמא דנא.²¹⁸

²¹⁵ Lyotard, J. F., 1984, *The Postmodern Condition: A Report on Knowledge*, Geoff Bennington and Brian Massumi (trans.), Minneapolis: University of Minnesota Press

²¹⁶ The Stanford Encyclopedia of Philosophy, Postmodernism

²¹⁷ המודרנה כוללת את כל ההתפתחות – ההגותית והמדעית, החיובית והשלילית, מאז הרנסנס:

אנשי מדע והגות כגלילאו, קופרניקוס, דקרט, לייבניץ, ניוטון, פסקל, שפינוזה, לוק, הגל, מרקס, מרקוני, פאראדיי, מנדל, בל, פרויד, איינשטיין, ורעיונות ותהליכים כמדינה, לאום, שחרור לאומי, סוציאליזם, סטליניזם, פשיזם, קפיטליזם, אלקטרוניקה ואינטרנט, תרבות צריכה ונהנתנות וכן הלאה. מניע ראשי בצמיחתה של הפוסט-מודרנה הוא הרוע, שהקידמה – על כל אידיאולוגיות-העל שלה – הביאה לאדם, במיוחד במאה ה-20.

²¹⁸ בהיבט זה, יש הרואים אלמנטים פוסט-מודרניים כבר בפרידריך ניטשה (סוף המאה ה-19), שראה במדע סוג של פעילות פרימיטיבית שאינה שונה במהותה ממנהגי מאגיה ודת – בהם ראה את התגלמות הרוע. גם נושאי הפילוסופיה הפנומנולוגית – הוסרל והיידגר, וגם מעצבי הפילוסופיה של השפה – חוקרי בלשנות כפרדין דה-סוסיר ולודוויג ויטגנשטיין (ראשית המאה ה-20), ונועם חומסקי (שנות ה-60 של המאה ה-20) שחידש מודל מתימטי לדקדוק ולמבנה המשפט, נחשבים מבשרי הפוסט-מודרניזם. אלה, למרות שהיו מודרניסטים בחשיבתם, יצרו בסיס לתפיסה הפוסט-מודרנית. בשנות ה-60 וה-70 של המאה ה-20 הנביטו את השיח הפוסט-מודרני בעיקר פילוסופים צרפתיים "פוסט-סטרוקטורליסטים" (אסכולה שטוענת למשמעות מרובה

הפוסט-מודרנה רואה את העולם ואת ההווה האנושית בכלל, כמאבק בין האינדיבידואל ובין הכלל, ברוח של רלטיוויזם²¹⁹ א-רציונלי וניהיליסטי. היא יוצרת שיח חברתי חדש; שוללת את המבנה החברתי המערבי מעיקרו, מאינת את המדע, מניחה היסטוריה חדשה מהותית, ומקדמת מוצרי תרבות וצריכה חדשים. היא עיצבה עמדות "כפרניות" בתחומי חיים שונים: פילוסופיה, מדע, מדיניות, משפט, ספרות, מוסר, אמנות, ארכיטקטורה. עם שקיימת שונות רבה בין הוגים פוסט-מודרניים, ועם שרעיון הפוסט-מודרנה אינו תאוריה שלמה ואחידה, יש מספר מאפיינים בסיסיים לכלל חסידי הרעיון. המרכזי שבהם הוא טענת "הבל הבלים" לגבי האמת ולגבי המציאות העולמית. להלן ביטויים בולטים של חסידות זו:

א. אמת: אין דבר כזה "אמת אובייקטיבית": אמת אובייקטיבית היא משהו רחב, מלא פרטים, שאינו יכול להיות מועבר במלואו, ואינו יכול להיתפס במלואו, בהכרה של אדם. לכן, כל מי שמביא את דיווח המציאות ואת סיפור ההיסטוריה מכופף אותה לאמת שלו, ל"סיפור" שלו, ל"נרטיב" שלו. אבל ישנן אמיתות אחרות – "נרטיבים" אחרים: לכולם יש מקום, ובעצם העובדה שהם נרטיבים – הם "אמת", כי הרי אמת היא משהו סובייקטיבי...

ב. מדע: יש להטיל ספק בקיום מדע אובייקטיבי. קודם כל מכיוון שאין מחקר אובייקטיבי ואין ממצאים אובייקטיביים. הרציונל הוא כדלקמן: מכיוון שחוקר הולך לחקור משהו מסוים, ומכיוון שהוא מגיע למחקרו זה עם הנחות יסוד, הוא כבר משוחד ומוטה, ולכן ברור שהאמת אליה יגיע במחקר תהיה אמת סובייקטיבית. טיעון פוסט-מודרניסטי קלסי הוא: "האם משהו ראה כוח?" ואם כוח הוא רק משהו שנוצר בהכרה שלנו, אז הוא שונה מהותית ממלפפון או מכלב. יתרה מזאת, הפוסט-מודרנה מאמצת את עקרונ אי-הוודאות של הייזנברג בתורת הקוונטים, לגבי השפעת המדידה על הנמדד, ורואה בו הוכחה לכך שממצא מדעי אובייקטיבי לא אפשרי כלל.

ג. בריאות: בריאות וחולי – הן אלו הפיזיות והן אלו הנפשיות, הן כמו אמת שאינה אובייקטיבית. הכל יחסי. כך למשל טוען הרלאן ליין²²⁰, פרופסור אמריקני לפסיכולוגיה ולינגוויסטיקה ב-1992, שנכות פיזית היא סוג של תרבות. מושא ההתקפה היה התקן תוך-אוזני חדש, שהשתלתו בילדים חירשים יכולה לאפשר להם לשמוע טוב יותר. אך חירשות, טוען ד"ר ליין, אינה נכות אלא סוג של מימוש עצמי. החירשים הם תת-

ואינסופית של סימני השפה – הכתובה והמדוברת, ורואה בפירוש יחיד של טקסט, רודנות פוליטית), כמישל פוקו, עמנואל לוינס, ז'אק דרידה וגיל דלז, ותאורטיקנים של תקשורת כמו מרשל מקלוהן.

האסכולה ה"פוסט"-ית שוללת את עצם הקיום של מוסר מוחלט. לטענתה, כל מה שיחיד או תרבות מניחים כנכון עבורם – מבחינה מוסרית, הוא נכון מבחינה מוסרית. וזאת רק לאותו יחיד או לאותה תרבות.

219

תרבות. מיעוט בעל היסטוריה, מבנה חברתי וערכים משלו, ואין לרוב השליט - כלומר, לנו השומעים - זכות לכפות את ערכינו על המיעוט הזה.

ד. "דקונסטרוקציה": "דקונסטרוקציה" היא דרך פרשנות והבנת טקסט שהוכנסה לפרטואר הפוסט-מודרניסטי על ידי ז'אק דרידה ואנשים כגון גיאטרי, צ'קרווטי וספיבק. על פי דרידה, כל טקסט יכול להתפרש באופנים רבים מאד, שכולם שונים זה מזה שוני רב. ולא זו בלבד: מכיוון שהקשר בין הסימן-המלה לנמענה-משמעותה הוא אשליה בלבד, הלשון לעולם אינה חד-משמעית, והיא תמיד מאפשרת פירושים רבים; אפילו אינסופיים. על-כן, כל טקסט מועד להתפרש כהיפוך משמעו, או לפחות במשמע שונה לגמרי ממה שנראה כפשוטו²²¹.

ה. מות ה"סובייקט": פוסט-מודרניסטים מדברים על מותו של ה"סובייקט" – הפרט שאמור היה להיות חופשי²²². בעוד שאצל מישל פוקו מדובר על התוצאה של יחסי ידע/כוח, פוסט-מודרניסטים אחרים טוענים כי את המציאות המודרנית של אינדיבידואל המבקש לתקן את העולם - גם אם הוא מנוכר וחרד, החליף מצב פוסט-מודרני, בו אין לדבר על "מציאות" ואין לדבר על "סובייקט", כלל.

ו. אמונה ואידיאולוגיה: האידיאולוגיות הגדולות (דמוקרטיה, סוציאליזם וכד') מותירות את האדם הבודד ללא כלים מוסריים ואידיאולוגיים על מנת לנסח את השינוי שאותו הוא מבקש לממש בעולמו, וללא כוחות לבצעם. הניתוק ("התנתקות") בין החיים הפרטיים לבין חיי הכלל, מביא את הקץ על האידיאולוגיה. במונחים פוסט-ים, נתפס הפרט כאדם יחיד, העומד עם המעגל הקרוב לו כנגד "המערכת" הגדולה והבלתי ניתנת להשפעה. כך הכליל מישל פוקו את האימים של סטלין שכלא לוחמי חופש בטענה שהם "חולי נפש", עם קיום בתי חולים למשוגעים במדינה מתוקנת, ועם מעצמות קולוניאליות שטבחו עמים משום שהיו "פרימיטיבים", והפליג עד ל"מנהג" לכלוא ילדים במה שנקרא "בית ספר"...

220 Harlan Lane, Massachusetts Northeastern University psychology & linguistics professor, "Mask of Benevolence: Disabling the Deaf Community", 1992, portions of computerized book in:

http://www.amazon.com/gp/reader/1581210094/ref=sib_dp_pt#reader-link

221 יש להעיר שזו אינה המצאה חדשה, ואף פרשני חז"ל נגעו בה. מאמר מורחב בנושא של פרופ' דב לנדאו - פרשנות של דקונסטרוקציה, באתר דעת - <http://daat.ac.il/daat>. זכור לי היטב פירושו של פרופ' ישראל אלדד על "גם כי אלך בגיא צלמוות לא אירא רע, כי אתה עמדי.." - "גם כי אלך בגיא צלמוות - לא אירא, רע! כי אתה עמדי" - הבעיה שאני הולך בגיא-צלמוות היא לא אני; אני לא אירא, אלא רע זה שאתה עימדי, שם.

222 מונח שמישל פוקו (שנות ה-60 במאה ה-20) משתמש בכפל משמעותו: גם כנתיין מוכנע וגם כפרט ייחודי.

ז. צדק ומוסר – בעידן הפוסט מודרני אבדה לאדם היכולת לא רק להגדיר מה "יש", אלא בעיקר להגדיר מה ראוי להיות. הראיה הפוסט מודרנית דוחה כל שיפוט שהוא, ומסרבת להעניק ערך חיובי או שלילי לתופעות המוצגות בפניה. אבל מי שדוחה אפשרות שיפוט ככלל, שופט בעצם הדחייה, כי כעת עומדות בפניו שתי קטיגוריות: הטוב – הוא ההימנעות משיפוטיות, והרע – כל שיפוט שהוא. בכך נותן האדם הפוסט-מודרני יד לרוע, שכן גם הרוע זכאי לפתיחות וקבלה ללא הערכה ערכית.²²³

מובן שחלק ניכר מהשימוש בפוסט-מודרנה במערב אינו אלא הלבשת ה"דקדנס" המערבי בכסות אידיאולוגית: "פוליטיקלי-קורקט", נהנתנות, אינדיבידואליזם אנרכיסטי, צביעות מוסרית וחוסר אחריות – "לעזאזל העתיד" (ראה התמעטות הילודה במערב עד לידי סיכון קיומי מול האיסלם). זהו גם שורש מלחמת התרבות עם האיסלם. כי חלק מרכזי בשנאה והבוז המוסלמי לעולם המערבי נובע מתיעוב הפוסט-מודרנה והשלכותיה: הפקרות מינית, "ליברליזם" חסר גבולות ותרבות צריכה ותענוגים. אלא שאצל המוסלמי הדבר בא לידי ביטוי בשלילה הידועה של האמת גם מצידו, ובג'יהאד רצחני.

5.2.3. פוסט-מודרנה בישראל

בישראל – גם בעם היושב בציון וגם ביהודי התפוצה, שלא במפתיע, פשתה הפוסט-מודרנה כאש בשדה קוצים. כצפוי, בישראל היא פנתה לכיוון הישן ו"הטוב" – אנטישמיות; שנאת-ישראל על ידי ישראל. אוטו-אנטישמיות. כך "גויירה" הפוסט-מודרנה בישראל וגם קיבלה שם ישראלי למהדרין: "פוסט-ציונות". "פוסט-ציוני" הוא כמובן כינוי חיבה לאנטי-ציוני, ולאמיתו של דבר: אנטישמי.²²⁴ הפוסט-ציוני סינן מתוך הפוסט-מודרנה את כל מה שיכול לקדם את המאסה ביהודיות ובארץ-ישראל. לשם כך הוא שקד על טיפוח "עקרונות" נבחרים מתוך הפוסט-מודרנה. כך הוסב כל הספק הפוסט-מודרניסטי לוודאות פוסט-ציונית: וודאות בקידוש 'העכשיו', יחד עם זריקה של 'המחר' לפח. הספק בקיום אמת - אמת כלשהי, הוסב לקידוש ה"אמת" ה"פלשטינאית", ואילו "מות הסובייקט" קיבל בישראל ובערב משמעויות הפוכות: בישראל זה חובת האינדיבידואל היהודי להלחם עד חורמה בכלל ישראל, ואילו אצל הערבי, להיפך: תביעה מהאינדיבידואל להקרבה ואף להתאבדות למען הכלל והמחר.

ה"היסטוריונים החדשים", "הסוציולוגים החדשים" וחוקרי מדע-המדינה החדשים – הפוסט-ציונים, כגון, אילן פאפה מאוניברסיטת חיפה, תום שגב, בני מוריס (שחלקית, חזר בתשובה), ברוך קימרלינג ושלמה זנד, מתארים את שיבת ציון כמחטף קולוניאליסטי ואת

²²³ "איש הקניון" ד"ר דניאל שליט, עמ' 150-151

²²⁴ ראה שיחה מוקלטת מ'קול ישראל' על "הקונגרס האנטי-ציוני", במסגרת תכניות ל-60 שנות המדינה - <http://www.divshare.com/download/4371406-2e7>

מלחמת העצמאות כקנוניה קולוניאלית לנישול הערבים מבתיהם. על פיהם כל שיבת ציון, כל קיום העם היהודי בכלל ותכני הציונות בפרט, הם סיפורי מעשיות מצוצים מן האצבע, שהפכו עם השנים למיתוסים והוצגו כסיפורי גבורה. כך יוצא שהתנועה הציונית כולה מושתתת על סיפורי כזב, וכל מהותה הרס ומוות. מובן שלדעת ה"פוסט-ים" הישראלים ל"נרטיב" הציוני-ישראלי אין מקום שווה ערך כמו לנרטיב ה"פלסטיני" ... לכן, מכיוון שהציונות היא תנועה פושעת ותופעה שלילית, יש למחוק אותה מן השורש²²⁵. ההיסטוריון אבי שליים בספרו "קנוניה מעבר לירדן: המלך עבדאללה, התנועה הציונית וחלוקת פלסטין"²²⁶, מציג את הטיעונים המרכזיים שמאפיינים את כלל "ההיסטוריונים החדשים", כדלקמן:

1. בשנים שקדמו להקמת מדינת ישראל ניסתה בריטניה למנוע הקמת מדינה פלסטינית, בניגוד לגישה המקובלת לפיה ניסתה למנוע הקמת מדינה יהודית.
2. הפליטים הפלסטינים גורשו מארץ ישראל, בניגוד לגישה המקובלת לפיה הערבים ברחו מרצונם.
3. לישראל הייתה במלחמת העצמאות עדיפות בכח אדם ובאמצעי לחימה, בניגוד לגישה המקובלת שלערבים הייתה עדיפות בתחומים אלה.
4. לערבים לא היה רצון ולא היתה תוכנית להשמדת ישראל.
5. רק נוקשות ישראל מנעה שלום, והיא זו שמחרחרת מלחמות.

טדי כ"ץ, שכתב תיזה לתואר שני באוניברסיטת חיפה בהנחיית אילן פאפה, טען שבקרב סנטורה במלחמת העצמאות, טבחו לוחמי חטיבת אלכסנדרוני בתושבי הכפר. כאשר זקני החטיבה שנותרו בחיים, אזורו חלציהם ותבעו אותו על שקר והוצאת דיבה, התנצל, אך טען 'מי אומר שתיזה היסטורית לתואר שני צריכה להיות אמת?' ... התיזה, אותה צ"פר המנחה הפוסט-ציוני בציון 98%, מומנה – כך הסתבר בשנת 2000, על ידי אש"ף-רמאללה. לאחר המשפט והשערוריה, נבדקה כשרות המחקר על ידי ועדת בדיקה מטעם האוניברסיטה, ונמצא שהתבסס על ראיונות שלא היו, על שקרים והונאות. התיזה נפסלה על ידי האוניברסיטה, ולכ"ץ ניתנה שנה לתקן את המחקר. הוא לא עשה זאת²²⁷.

הסמול, באדרת הפוסט-מודרניזם, השתלט – במידה רבה, על סדר היום התרבותי בישראל

²²⁵ Shlomo Sharan, Israel and the Post-Zionists - A Nation at Risk, Sussex Academic Press &ACPR, 2003

²²⁶ אבי שליים, "קנוניה מעבר לירדן: המלך עבדאללה, התנועה הציונית וחלוקת פלסטין" ויקיפדיה

²²⁷ ראה מאמרו של פרופ' יואב גלבר מאוניברסיטת חיפה, מהוועדה שבדקה את עיוותי המחקר – "הכשל הוא אקדמי", באתר <http://www.isracampus.org.il/index.htm>

בכלל, ובמסד הישראלי בפרט. השתלט בתקשורת, בבג"ץ, בממשלה, במערכת הפוליטית – שם סחף חלק גדול מהשמאל הסוציאליסטי, ובאקדמיה. באקדמיה התחולל תהליך של השתלטות עוינת, וניפוי כל מה שנדף ממנו ריח של אמת או של ציונות. כך, רוב המרצים שקיבל קביעות במחלקות למדעי המדינה אוניברסיטאות חיפה, באר שבע, תל-אביב ואוניברסיטת בן-גוריון בבאר-שבע, הם "פוסט-ים"²²⁸. מי שגילה סימני עצמאות או ציונות – הועף. במחקר על הפקולטה למדע המדינה באוניברסיטת באר שבע נמצא, ש-92% מחברי הסגל מוגדרים כ"פוסט-ים" ואנטי-ציונים²²⁹. הם חותמים על עצומות לחרם אקדמי על ישראל ברחבי העולם – ואף יוזמים אותן(!), קוראים לסירוב לשרת בצה"ל, מזדהים באופן אקטיבי עם מחבלים, משתתפים בפרובוקציות נגד יהודים בדרום הר חברון וברחבי העולם, ומקדישים את כל מאודם להוציא את דיבת ישראל רעה כמדינת אפרטהייד גזענית, רוצחת ערבים ונטולת-זכות-קיום. חלקם גילה באחרונה את מכרה הזהב של הכחשת שואה²³⁰ (הכחשה מתוחכמת כמובן; מהסוג הנורמן-פינקלשטייני). אגב הכחשת שואה: לאור הפוסט-מודרנה בגרסתה הקיצונית – זה שהיתה שואה זה "נרטיב", וזה שלא היתה שואה זה "נרטיב", ושניהם לגיטימיים... ככה וככה...

מובן שבזה מתבטאת המוטציה האוטו-אנטישמית לפוסט-מודרניזם. כי לכאורה, פוסט-מודרניזם הוא אי-ודאות, אי-ידיעה, סובלנות ופתיחות, קבלת האחר כשווה לי, ואילו המלחמה בציונות הפכה לוודאות, לתכלית, לעליונות מוסרית. גם הלוחמה כנגד הדת היהודית הפכה בישראל – באדרת הפוסט-מודרנה – לדת. דת לוחמנית ובלתי מתפשרת. דת שלוחמת נגד קיום אומה בטענה שאינה קיימת...

גם באומנות זוכה הפוסט-מודרנה בישראל לעדנה. "ג'נין ג'נין", הוא סרט אנטישמי של במאי ערבי-ישראלי מוחמד בכרי, שכביכול מספר את הקרב שניהל צה"ל במחנה הפליטים ג'נין במסגרת מבצע "חומת מגן", בקרב שבו נפלו 23 לוחמים. הם נפלו בין השאר, כתוצאה מהחלטה מודעת של הדרג המדיני להקריב אותם: החלטה שלא להשתמש בארטילריה ובחיל אוויר; פן יכעס העולם ה"נאור". הסרט מתאר את הלחימה בג'נין מנקודת מבט של התעמולה הערבית-סמולנית, ובהיצמדות ל"נרטיב" שצה"ל ביצע טבח במחנה (לטענת התעמולה ה"פלסטינית", טבח חיילי צה"ל כ-500 נשים וילדים תמימים במחנה. בפועל הסתבר שנהרגו בצד הערבי 55 איש. נהרגו בקרב. רובם המכריע מחבלים-לוחמים, והשאר תושבים בהם השתמשו המחבלים כ'מגן-חי'). הסרט כולל "עדויות" של "פלסטינים" בהן נטען שצה"ל ביצע במחנה פשעי מלחמה חמורים, כולל הריגה מכוונת של אזרחים. בין השאר, מוצגת סצנה בה

228 האתר - <http://www.isracampus.org.il/index.htm> פורס מחקר אקדמי מדוקדק ודיווח מפורט - מבוסס ציטטות, על הפוסט-ציונות באקדמיה הישראלית.

229 דוח 'מדד הציונות תשס"ח', אם תרצו, 05.2008, www.imti.org.il

230 ניב גורדון לדוגמה, שטוען שישראל מפחית את השואה כדי לסחוט כספים מהגרמנים

טנקים ונגמ"שים של צה"ל דורסים פצועים. מוצגת כאילו הייתה חומר דוקומנטרי (קטע ה"סרט" הנ"ל, התברר מאוחר יותר, הודבק משני סרטים שונים: טנקים נוסעים ופצועים פלסטינים בנפרד, בשני אירועים שונים! הכול בשיטת Pallywood²³¹). המועצה לביקורת סרטים פסלה את סרט ההסתה, אך בג"ץ אישר אותו להקרנה, וביטל את החלטת המועצה לביקורת סרטים. בג"ץ נימק את החלטתו בכך שחופש הביטוי הוא ערך מרכזי בדמוקרטיה, ועל מנת לפגוע בו יש להראות כי קיימת סכנה ודאית לפגיעה "בסדר הציבורי". וסרט זה לא היה איום על "הסדר הציבורי". יתר על כן, לדעת שופטי בג"ץ יש לתת לציבור לשפוט בעצמו את תכניו של הסרט ולקבוע מהי האמת, ובכלל בג"ץ לא מתערב בקביעת אמת²³²...

הפוסט-ציונות בישראל הביאה את ה"נרטיב" הפוסט-מודרני ואת הערעור על הרצף ההיסטורי לכפירה כוללת בעבר ובשורשים בכלל. לכן, על פי הפוסט-ציונות, אין חשיבות לעתיד וגם לא לעבר. רק ההווה חשוב. מכאן הסיסמה: "עכשיו", עם סימן הקריאה הצמוד - "שלום עכשיו!". שמעון פרס טוען שלימוד העבר וידיעת ההיסטוריה הן המקור למלחמות, ולכן הוא מטיף שלא ללמוד היסטוריה. מכאן, המסע להכחשת השורש של ארץ ישראל בזהות היהודית. מכאן הקידוש של מסירת שטח לערבים; גם אם בוודאות תתפתח ממנו פורענות חמורה בעתיד: כי הרי העתיד אינו חשוב; רק ה"עכשיו!". ואם ציבור מטפח את דעת העבר, וחי על מנת להבטיח את העתיד – גם בילודה, גם בחינוך וגם בהיצמדות לארץ – יש לכתוש אותו. מובן שכל אלה אצל ה"פלשטינאים" – הם מושא לאהבה ולהערצה.

הפוסט-מודרנה בכלל והפוסט-ציונות בפרט, שהטביעה את חותמה על החברה הישראלית ושינתה את תכליתה, נכשלה במשימה זו בציבור הדתי לגווניו. הסיבה האידיאולוגית לכך ברורה: בדת היהודית האמת מוחלטת, והיא הבסיס. האמת מוכחת בהתגלויות, במורשת, ברצף ההיסטורי ובשרשרת הלימוד. גם התופעה כולה הרי מוכרת היטב בדברי ימי האומה, ומקוטלגת כסוג של עבודת אלילים וכפירה או כ"מהרסיך ומחריביך". מובן שהאמונה והאידיאולוגיה מתחברים עם דרך החיים, וקיום המצוות הוא כולו אנטי-תיזה לפוסט-מודרנה.

אלו הן כמובן, רק טיפות בים. אין בהן ולו קצה של ניסיון להציג את השתלטות הפוסט-מודרנה במוטציה האנטישמית שלה, על רוב רובן של המערכות השולטות בישראל של היום.

5.2.4. פוסט-מודרנה בצה"ל – פוסט-לחימה

מובן שצה"ל כ"צבא העם" חשוף לפוסט-מודרנה מעצם השתלטותה על הממסד והשיח

²³¹ הסרט על הונאות התעמולה הערבית - Pallywood - הופק במסגרת תכנית הטלוויזיה האמריקאית "60 דקות", ב-2003. עוד לפני הפיצוץ הרשמי של מניפולציית מוחמד-א-דורה. http://www.youtube.com/watch?v=t_B1H-1opys

²³² בג"ץ, 11.11.2003 - בג"ץ 03/316 מחמד בכרי נ' המועצה לביקורת סרטים ואח', באתר בתי המשפט

הישראלי. חדירת הפוסט-מודרנה לצה"ל תומחש כאן בקליפת אגוז, משני מקורות: המקור האחד הוא ריאיון עם ראש מלת"מ - המרכז לחקר תורת המערכה - תא"ל (מיל') שמעון נווה, עם פרישתו מצה"ל לאחר 10 שנים בתפקיד. המקור האחר הוא עדות הפסיכולוגים שתכננו את ההכנה המנטלית, בכתב העת²³³ שלהם. שמעון נווה פרש מצה"ל לאחר דוח קשה של מבקר המדינה על תפקוד (אי-תפקוד) מרכז זה; המרכז, על פי המבקר, לא הוציא שום תוצר כתוב ב-10 שנות קיומו!²³⁴.

בריאיון התדמית ב'הארץ' מסופר כיצד ניסה תא"ל שמעון נווה להחדיר לצה"ל את הפוסט-מודרנה על פי הפילוסופיה הצרפתית שממנה הוקסם. מובן שזה גם השתלב בהשקפתו על "שטחים" ועל הציונות, וכך מתערבבים אצלו סיבה ואמצעי: רק נדמה לו שהוא מחדיר את הפוסט-מודרנה לשמה, אך היא בעצם אמצעי אצלו למאבק בציונות. גם לפסיכולוגים שתכננו את ה'הכנה המנטלית', לא היתה הפוסט-מודרנה מטרה לשמה, אלא כלי בהשגת מטרה פוליטית. סמולנית²³⁵. נווה מגדיר עצמו כ"שמאלן קיצוני": "בתפיסות הפוליטיות אני הרבה יותר שמאלני מכולם... הייתי בכמה מפגשים של אנשים שהם רדיקליים יותר מהתפיסות הפוליטיות המקובלות. ישבתי עם אגמבן (פילוסוף איטלקי) מהשמאל הרדיקלי, הוא הבין שאני פי עשרה יותר חתרן ממנו, ועשיתי לו מניפולציות"²³⁶ ומסביר איך השתלבה הפוסט-מודרנה בפוליטיקה. גם את הרציונל לנתק בין סיבת הקיום של צה"ל לבין מטרות האינדיבידואל הפוסט-מודרני ממחיש שמעון נווה היטב במונחי הסובייקט הפוסט-מודרני: "כשהלכתי ב-82' למלחמה, הלכתי כי אני גם נהנה להרוג, אבל כבר ב-80-81' אמרתי שמדינה פלסטינית חייבת לקום".

ואיך מתיישבת הסתירה בין הפוסט-מודרנה שמבטלת עמים, מדינות ומוסדות, לבין "קדושת" הדמוקרטיה – לזו ה'הכנה המנטלית' והחינוך מחדש? (הפוסט-מודרניזם הקיצוני שולל כידוע את עצם הקיום של 'עם' ושל מדינה, ושמעון נווה התלהב במיוחד מהפילוסופיה של ז'יל דלז ומהאנטי-לאומיות שלו ואימץ אותה חזק. עד למדינה היחידה שהוא בעדה, "פלסטינית" כמובן...²³⁷). ובכן, בעוד הפוסט-מודרנה שוללת משטר באשר הוא: כל משטר, הן טוטליטרי והן דמוקרטי, הרי שב'הכנות המנטליות' – תחת אותה מטרייה של פוסט-מודרנה, מוגדרת פקודת הגירוש כ"משימה לאומית" למען ה"דמוקרטיה", וממטרת-העל של הצלת הדמוקרטיה נובעת חובת הציות... ציות כעקרון-על בדמוקרטיה: ציות לכל פקודה באשר

233 כתב עת 'פסיכולוגיה צבאית' מס' 5 דצמבר 2006, להלן 'כתב העת'.

234 יותם פלדמן, ראש נפץ, הארץ, 09.11.2007, <http://www.haaretz.co.il/hasite/spages/916560.html>

235 חלק מהפסיכולוגים ידועים ככאלה לחברי המצ"ח, מתוך עדותם ומתוך עדות חבריהם.

236 יותם פלדמן, שם

237 יותם פלדמן, שם

היא, ולפקודת הגירוש כ"משימה לאומית" בפרט. מובן שחובת הציות היא תכלית הניגוד לאינדיבידואליזם ול"מות הסובייקט" של הפוסט-מודרנה, אך יש עקרון ויש עקרון...

נדגיש, שזיגזוג בין דמוקרטיה לבין פוסט-מודרנה, למרות שדמוקרטיה מאוסה בפוסט-מודרנה, הוא ממאפייני הפוסט-מודרנה בצה"ל. לכן מודגש בערכות ה'הכנה המנטלית' הספק כעקרון-על: "הדמוקרטיה המערבית מבוססת על ספקנות, על הידיעה שאין אמת מוחלטת ושאינן איש היודע מהי הדרך הנכונה".

המפקדים הבכירים של צה"ל שיישמו את המתבקש מ"אידיאולוגיה" הגורסת שאין אמת אחת ושכופרת בקיום אידיאולוגיות, בקיום אמונות ובקיום עמים, המציאו תורות מלחמה פוסט-מודרניות כגון: "עימות מוגבל" ו"הכלה", איינו את הנצחון, בלבד פקודות מבצע ב"השתללות" ו"נחילים".

"שניים מתלמידיו הבולטים [של תא"ל שמעון נווה, להלן] במכון לחקר תורת מערכות, תא"ל (מיל') גל הירש, מפקד אוגדה 91 שהודח מתפקידו בעקבות מלחמת לבנון השנייה, ותא"ל אביב כוכבי, לשעבר מפקד הצנחנים ואוגדת עזה, והיום ראש חטיבת המבצעים במטכ"ל, ניסו ליישם את מה שלמדו במכון, בפעולות צה"ל השונות בגדה המערבית"²³⁸.

מלכתחילה, הסיסמה הפוסט-מודרניסטית "כל אחד והאמת שלו" בעייתית לצבא. צבא מבוסס על הערכת קרקע ואויב, על מודיעין אמת ועל דיווחי אמת. בכתב העת הופך האויב ל'אחר', וה'נרטיב' שלו שווה זכויות מול ה'נרטיב' שלנו. ואם בטל סדר אויב, ממילא בטלות מלחמות "קלסיות", ואפשר להתפנות ל"משימות שלום כמו 'התנתקות'". על רקע אידיאולוגי זה תוכננה 'ההכנה המנטלית'.

בעוד ערכות 'ההכנה המנטלית' היו מלאכת הטעיה, הונאה ודיבור דו-משמעי כדי לדחוף את החיילים לבצע מלאכה בעייתית, הרשו לעצמם הפסיכולוגים לחשוף בכתב העת שלהם את עולמם האמיתי, ללא מסכות. שם הם חשפו את המניעים והכוונות האמיתיות שעמדו לנגד עיניהם כשביצעו את שינוי היעוד ושינוי הזהות של צה"ל:

"הפצל"ם מעמיד כלים חדשים...השייכים לעידן הפוסט-מודרני... שבירת גבולות, עמימות וטשטוש בין הגדרות, מצבים, אמונות... מעיד על הגיון רב-ערכי מעורפל, מטושטש ועמום..."²³⁹.

"אל מול המשימה הצבאית הקלאסית: לחימה כוללת נגד אויב מדינתי, עומדת משימת ההתנתקות כמשימה צבאית פוסט-מודרנית לא לחימה" נגד "לא אויב"²⁴⁰.

²³⁸ יותם פלדמן, שם
²³⁹ 'כתב העת', עמ' 72-73

בעידן שקדם לזיהום צה"ל על ידי הפוסט-מודרנה, הגנה על המולדת ועל האזרחים משמעה היה גם הקרבת חיים. חיי חיילים למען אזרחים. בריחה ממערכה נחשבה ביזיון ואף בגידה. מובן מאליו גם, ששמירה על חיי חיילי צה"ל קדמה לשמירה על חייהם של חיילי האויב, או על חיי אזרחי אויב בשטחי אויב, בעת קרב. כל אלה בולבלו בפוסט-מודרנה.

על רקע זה גם יכלו הפסיכולוגים להטמיע "שיח שאיפשר למתקשים לקחת חלק במשימה... השיח החדש שנוצר נטען בהגדרות של עולם מושגים ומינוחים חדש". כך, במקום גירוש, באו 'משימה בתוך המשפחה', 'תרומה לקהילה', ו'סיוע'. שימוש בהם הקטין קונפליקטים, ואיפשר לחניכי קורס טייס ולחיילי גולני לומר לעצמם כי "באנו לעזור ולא להרוס", ואת האמירה "אנחנו חלק מהאויב שבא לגרש" החליפה האמירה "אנחנו חלק מכוח סיוע"²⁴¹.

אלו הן רק מעט דוגמאות הבאות להמחיש את הסיכון הקיומי שבחדירת הפוסט-מודרנה לצה"ל, וברוח האובדנית שהיא משרה בצבא הלוחם – הפוסט-לחימה. מה עוד שמדובר במוטציה הישראלית של הפוסט-מודרנה הכללית – "הפוסט-ציונות", שכל כולה נסיון לקעקע את שיבת ציון ואת הקיום היהודי. התופעה כולה ראויה למחקר מקיף, ובהקדם. פעמוני האזהרה הולמים!

5.2.5 הפוסט-מודרנה ב'הכנה המנטלית': הונאה סיבובית

ב'הכנות המנטליות' גייסו מתכנני שטיפת המוח - למרבה האירוניה - את השיח מהאתוס הלאומי, כדי לממש פוסט-מודרנה ופוסט-ציונות. החיילים הוזהרו מ"חורבן בית שלישי", אם חלילה לא יצליח צה"ל לבצע את הגירוש. וזאת למה? - כי ביצוע הגירוש הוצג כלוז השמירה על המשטר הדמוקרטי²⁴². כך, למרות שלהלכה ולמעשה באו מתכנני ה'הכנה המנטלית' לחנך מחדש ברוח הפוסט-מודרנה, שלאומיות ("בית שלישי") והגנה על מולדת ועם חשובות כקליפת השום (כי הרי הם לא ממש קיימים...), הם ניצלו את התודעה הלאומית הכנה של החיילים, ואת נאמנותם למולדת ולעם (הקיימים...), כדי להוביל מהלך שמאבד את כל אלה: מהלך אנטי-לאומי, אנטי דתי, ואנטי מוסרי. כל זאת באמצעות הבניית בלבול, איון האמת ומיטוט ערכים יסודיים וקיומיים. מובן שהבנייתם של אלה בצבא לוחם איננה מתפוגגת בחלוף "המשימה הלאומית", כפי שמובא להלן.

²⁴⁰ 'כתב העת', עמ' 245-247

²⁴¹ 'כתב העת', עמ' 115

²⁴² מתוך עדויות חיילים בפני המצ"ח

6. פצלום צה"ל ושברו

6.1. תקציר והבהקים

6.1.1. תקציר

בחינת 'פצלום צה"ל' היא בחינה אובייקטיבית של נזקי ההכנה המנטלית ללחימתיות צה"ל. היא אינה בחינה של הגיון המעשה, מוסריותו או חוקיותו.

נקודת המוצא לבחינת הלחימתיות היא התוצאה: איך זה ש-10 חודשים לאחר המבצע המתקתק שנקרא "התנתקות", ה"הזה" החלקה של עשרת אלפים תושבים מבתיים וממפעל חייהם, בהם חיו, בנו, התפתחו, נטעו, השרישו, יצרו והפליאו, נפל כשל לבנון-2? האם זה רק ביש-מזל? האם זה אך "מקרה" שעוד בטרם יבשו משתאות לאלבומי פינוי, לפני שסרטי התדמית שהללו את הפיף שהיה במחנה רעים ואת הגירוש שנעשה ונבלע, בא הפישול בדבר האמיתי – מלחמה? מלחמה מול אויב חיצוני. איך זה שצעידה מצוחצחת של 7 מעגלים של צבא שעבר הסבה להיות "שומר שלום" ב-18 חודשי הכנה מנטלית מפוארת, לא הניסה 3000 מחבלים מחופרים היטב ויורקי קטיושות, כמו שהממה שם, בגוש, את מלח הארץ? סתם מקרה?

ובכן, ברור שלא רק שזה לא מקרה, אלא דווקא תוצאה הכרחית. תוצאה של הפגיעה בכושר הלחימה (להלן: 'לחימתיות') של צה"ל, ובעיקר בזו של הפיקוד הצה"לי.

ברור שהפגיעה בלחימתיות צה"ל לא החלה לפתע פתאום ב'הכנה המנטלית' ל'התנתקות'. יש שיזהו את השורש במסירת סיני. בוודאי ש'האינתיפאדה' הראשונה שמיסדה ברחנות מאבנים בתירוץ של "יש רק פתרון מדיני", היוותה נפילת מדרגה ברורה. בעקבותיה, היכה "תהליך השלום" ללא רחם, במשך 14 שנה. "תהליך השלום" חנך מחדש את צה"ל ב"דיסקט אוסלו" על "פרטנר" מדומה, ובלבל את היוצרות ואת הלחימתיות. בנפילות הבולטות בשנות 'דיסקט אוסלו' נכללים: ההבלגה באירועי המנהרה, תורת האי-ניצחון על הטרור - ובקריצה: 'מלחמה בעצימות נמוכה', ההפקרה מדעת של מדחאת יוסף בקבר יוסף, והמנוסה מלבנון. אך אלו היו אך הכנה ארטילרית למכת הסיום: ה'התנתקות'. ה'הכנה המנטלית' ל'התנתקות' והגירוש עצמו תקעו את המסמר בארון. למה? כי הם לא רק שיבשו דרך לחימה, אלא ממש הסבו את צה"ל: עשו הסבת זהות לארגון. הסבה של צה"ל לכוח שיטור, שתכליתו מנוגדת ליסוד קיומו ולתכלית פעולתו המקורית.

הקוד המכובס להסבת צה"ל לביצוע ה'התנתקות' היה, 'פצלום'. 'פצלום' - פעולות צבאיות לא מלחמתיות, הוא קיצור שהמציאה מפקדת זרוע היבשה (מז"י). לכאורה, עוד קיצור צה"לי. כאילו טבעי. אבל למעשה, זהו קוד בקריצה להסבה של צה"ל לכוח שיבצע משימה פוליטית;

סמולנית²⁴³, כמובן. "פינוי" יהודים מביתם ומנחלתם. "משימה לאומית" מסוג חדש, כפי שתורגלו לשנן 60,000 חיילי צה"ל במבצע חינוכם מחדש, ב-18 החודשים שקדמו ל'התנתקות'. אך מתברר שפצל"ם בא על חשבון לחימתיות. לחימתיות שסוממה ושבאושיה היכו בלבנון-2.

ההסבה ב'הכנה המנטלית' ובגירוש עצמו הייתה לא רק שינוי יעוד, אלא אף הסבת זהות. הסבה סדורה ושיטתית. הסבה שנעשתה אמנם בפקודת "דרג מדיני", אך רק התמסרות הפיקוד העליון בצה"ל להטמעתה, אפשרה אותה. לולא הסבה זו, קשה לראות את ה'התנתקות' מתבצעת. שינוי היעוד הסב את צה"ל מצבא שייעודו הגנה על המולדת וניצחון על אויב, לכח כמו-שיטור מוכון משימה פוליטית - עם שהמשימה אינה ממש משטרתית. אך הסבת הזהות הייתה קריטית בהרבה ללחימתיות. מדוע? – כי ההסבה דרסה את 'רוח צה"ל'. ורוח צה"ל היא ה"אני מאמין" שלו. ו"אני מאמין" הוא הוא לוז הלחימתיות - לכל מרכיביה: מקצוענות, כושר קרבי, משמעת, רעות, גאוות-יחידה, מורשת-קרב, מנהיגות, רוח-לחימה והקרבה בקרב. רוח שגיבשה את צה"ל מראשית היוולדו, הניעה אותו, סחפה את מתגייסיו והייתה ברורה כשמש לפני שהיה צריך למסד אותה בשם זה, ב"קוד אתי" או ב'פנקס כיס'. אבל, אם "אני מאמין" זה נרמס, אין תכלית לכל השאר.

וכדי לבצע את ה'התנתקות' היה צריך קודם כול לכופף את רוח צה"ל זו. אחרת הרי יש בעיה להתאמן בטכניקה של פינוי יהודים, ולגייס לכך את כל מאוּדך ולייחד את האימונים לשליפת תושבים מביתם, בדרך שתִּרְאֶה נחושה ורגישה. ואם עושים זאת "בתחושת שליחות" אזי שמים בצד את המשימה המקורית: לחימה באויב וניצחון עליו. ומסתבר, כפי שהוכח בלבנון-2, שהסבה זו הופכת לטבע של הארגון. ל"מורשת לחימה" שלילית. טבע שאי אפשר להשתחרר ממנו ככה בְּזָנֵג. טבע, שמתבטא בפקודות מבולבלות, ברתיעה מכיבוש שטח ובהרגל לנהוג נגד האויב האמיתי בטכניקות לחימה שעבדו נגד 'הכתומים' אז, שם.

הפצל"ם, סימרר את שינוי ראיית האויב - כאויב, ואת התו"ל (תורת לחימה) להבסתו. הפוסט-מודרנה מיסדה רוח הרסנית בצה"ל: חתירה לאי-ניצחון, התחכמות להשגת משימה (למעשה: לאי-השגתה), בריחה ממגע קרבי ומכיבוש שטח, ומחשבה שהספין יענה את הכול.

על גבי אלו בא כשל לבנון-2. כשל שבהיבט צבאי הוא כשל לחימתיות. כשל בחתירה לניצחון; בהגדרת מטרות - בכל רמת פיקוד; ביכולת שליטה בשטח; בפקודות ברורות ותקניות. כשל בכיבוש שטח ובפעולה מתואמת של יחידות. בכל אלה בולטת מורשת הפצל"ם של ה'התנתקות'. הפיקוד הבכיר - ממח"ט ומעלה, הפנה את כל מרצו ותשומת ליבו, להסבת צה"ל ולהסבת עצמו, לביצוע ה'התנתקות'. לטובת הסבה זו סיגל לעצמו פיקוד זה

²⁴³ "סמול" מציין את הפוסט-ציוני, אנטי-יהודי, אנטי-שיבת ציון ויישוב ארץ-ישראל והאוטו-אנטישמי, שלא לבלבל ב"שמאל" הסוציאליסטי. ראה: גדי אשל, "במלים אחרות, אנטישמיות", 'הארץ', 02.10.07, וגם במהדורת האינטרנט - <http://www.haaretz.co.il/hasite/spages/908835.html>

שיח חדש, תירגולות חדשות וקריטריונים חדשים לקידום. לטובת אלה, הוא דרס את 'רוח צה"ל' ואת סיבת קיומו – הגנה על האומה היהודית ומדינתה. דרס, מפני קדושת מילוי הפקודה. גם אם פקודה זו הפוכה למהותו. דרס מפני הספין. דרס, כי זה היה תנאי הכרחי להכנה ל'התנתקות'. דרס, למרות שידע שהתמסרות לפקודה סמולנית של ממשלה בחטא, תקצץ ביכולתו למלא את משימתו ואת יעודו.

ובכלל, האם אפשרי ששקיעה בניתוק רגשי מול כתומים והתמקצעות ב'נלסון נצר חזני' (בפּרָפְרָזָה: הוצאת תינוק מידי מתנחלת "בנחישות וברגישות"), לא יתנו את אותותיהם במלחמה שתהיה 10 חודשים לאחריהם? מה עוד שהרוח ב-10 חודשים אלה הייתה, שמה שעל הכוונת זה למנף את ה'התנתקות' לשלב הבא שלה - ל"דבר האמיתי" - ה'התכנסות'... את התלות הזו – התלות בין הלחימתיות-נגד-אויב לבין ההתמקצעות במשימות שיטור-נגד-יהודים ניתן להמחיש באופן קונספטואלי, בנוסחה הבאה:

$$L_E + S_J = \text{Constant}$$

L_E – Lehmatiyut against Enemy - לחימתיות-נגד-אויב

S_J – Shitur against Jews - שיטור-נגד-יהודים

משמעות הצורה הנוסחתית היא, שככול ש- S_J (השיטור) הולך ומתחזק, כך בהכרח, הולכת ונחלשת L_E (הלחימתיות). כמובן שאיפיון זה מתייחס לצה"ל – הפועל על "רוח צה"ל", ובאילוצי סמיכות זמנים בין תקופות הלחימה והשיטור, והוא רלוונטי בעיקר בפיקוד הקבע הגבוה (תא"ל ומעלה)!

ברור שמחיקת הפצל"ם היא תנאי הכרחי לתיקון צה"ל והשבתו להיות צבא לוחם ומנצח. נדרש חינוך מחדש שיבטל את החינוך מחדש שצרב את קצונת הקבע הבכירה - "הפוליטית"; גם ב"דיסקט אוסלו" וגם ב'התנתקות'. בצד ה"סור מרע", זה אומר ניתוק מוחלט מעיסוק בגירוש יהודים: לא בתכנון לנ"ל; לא במעגל שני ולא במעגל עשירי; לא בעצימת עין ולא בהוראה למג"ב לבצע זאת – תוך פלבול עיניים. בצד ה"עשה טוב", זה ביטול מלא ומוחלט של הפוסט-מודרנה, וחיסון כנגד הסבת הייעוד הלחימתי והסבת הזהות. שיבה לחתירה לניצחון בכל קרב, למחויבות לניצחון ולביטוי הניצחון בכיבוש שטח ובהשמדת האויב ממנו. שיבה לראיית 'אויב' כאויב, והוצאת ההשתדלות להבין את מניעיו, תרבותו וה"נרטיב" שלו, מהלכסיקון. קידום מפקדים על פי קריטריוני לחימתיות ומנהיגות צבאית, במקום נאמנות פוליטית. בקיצור, השבת רוח צה"ל האמיתית להיות האני מאמין והיסוד לזהות צה"ל.

6.1.2 הבהקים

- צה"ל עבר ב'הכנה המנטלית' ל'התנתקות' גם שינוי יעוד וגם הסבת זהות; הסבת זהות מכח צבאי לוחם, לכח שיטור מוכון גירוש יהודים; על כל המשמעויות לפרט ולארגון: תרגולות, אימון, פק"לים, קידום מפקדים וארגון בכלל.

- הסבת הזהות דרסה את יסוד קיומו ותפקודו הלחימתי של צה"ל – את רוח צה"ל
- הכשל הלחימתי במלחמת לבנון השנייה, 10 חודשים אחרי ה'התנתקות' המתוקתקת, בהכרח מצביע על קשר סיבתי
- במלחמת לבנון השנייה ניתן לזהות בבירור את כשלי הלחימתיים שנבעו מהפוסט-מודרנה ומהסבת הזהות מה'התנתקות', ולא רק בתחומי המשאבים והימ"חים: תיעוב הקרקע והרתיעה מכיבוש שטח, פקודות לא תקניות, ערפול זיהוי האויב, הימום ה"לא-אויב" בצעידה בסך ובמסות במבני פלנקס, והפנטזיה שהספין יענה את הכול.

6.2. רקע

6.2.1 מחקר ה'הכנה המנטלית' ושאלת הלחימתיים

ה'צוות לחקר "ההכנה המנטלית לביצוע ההתנתקות" (המצ"ח) החל את מחקרו ב-09.2006, חודש לאחר מלחמת לבנון השנייה. שאלת הסף היתה כמובן: איכה גייס צה"ל את עצמו – ללא התנגדות נראית, למהלך שנוגד את תכלית קיומו ומהותו. התשובה טמונה ביעילות המדהימה של "ההכנה המנטלית". לכאורה, מבצע חלק והישג ללא תקדים של צה"ל. אך אז באה מלחמת לבנון השנייה ועימה ההוכחה - הכואבת - שלא ניתן גם לאכול את העוגה וגם לשומרה שלמה: ההישג המתוקתק ב'התנתקות' התפוצץ בפנינו. כי ב'הכנה המנטלית' צה"ל ממש שינה את זהותו. הוסב. הוסב לכח כמו-שיטור. ועל פניו נראה שיש קשר מובהק בין הסבה זו לכשל לבנון-2. המצ"ח הגיש לוועדת וינוגרד בקשה לחקור קשר סיבתי זה ואת תוצאתו²⁴⁴. הבקשה הוגשה ב-ד' אלול תשס"ז - 18.08.07, לאחר הגשת דוח הביניים^[1], בצירוף סימוכין מפורטים. אבל הוועדה, בדוח הסופי שחיברה^[2], בחרה להצטמצם בקטע הלחימתיים לציון תוצאות בלבד. ומכיוון שהתוצאות ברורות וידועות, לא היה בציון על ידי הוועדה שום חידוש, והתהייה על תועלת בדוח כנ"ל – זועקת מכל שורה שכוסתה. יתרה מזאת, כל פצל"ם צה"ל בהכנה המנטלית ובגירוש עצמו – שהסתיימו 10 חודשים בלבד לפני המלחמה, לא רק שאינו נדון ברצינות בדוח הסופי, אלא שבאחד משני האיזכורים של הנושא, תפקיד צה"ל בכל הגירוש מכובס באופן אבסורדי לשתי מילים: "ליווי ההתנתקות"²⁴⁵!...

²⁴⁴ פנייה ל-וועדה לבדיקת אירועי המערכה בלבנון 2006 ('וועדת וינוגרד'), בקשה לחקירה: הסבת צה"ל מייעודו בהתנתקות - כגורם לכשל הצבאי ב'מלחמת לבנון השנייה' <http://www.divshare.com/download/1642671-d42>

²⁴⁵ דוח וינוגרד, פרק 11, סעיף 14, עמ' 395: "בנוסף, צה"ל אמנם ממלא בישראל תפקידים משניים מגוונים ואינו רק כוח לוחם, אולם אסור שדבר זה יטשטש את העובדה כי מטרתו הראשונה והעיקרית של צה"ל היא להיות מוכן למלחמה על מנת להגן על המדינה ועל תושביה, ולהשיג בה ניצחון. חלק מן הליקויים שנמצאו בפעולת צה"ל במלחמת לבנון היו קשורים לעובדה כי לצד מטרה מרכזית זו של צה"ל, "נרתם" הצבא גם לפעולות מתמשכות שלא היו קשורות לחימה ממש. כך לגבי פעולות שיטור ואבטחה ביו"ש, כך לגבי חלק מן ההיבטים של המלחמה בטרור וכך לגבי פעולות כגון **ליווי ההתנתקות** בקיץ 2005!"

כידוע, לחימתיות איננה נושא מדעי קלסי. אין דרך הנדסית להגדיר לחימתיות ולמדוד פגיעה מערכתית בה. ובכלל, קשה להפריד אותה מנסיבות בחינתה – המלחמה הקונקרטית בה היא מתבטאת. יתרה מזאת, אילולא לבנון-2, יתכן שעצם פגיעה זו כלל לא היה עולה, או שהיה שנוי במחלוקת, וסביר ש"המערכת" היתה מטאטאה אותו לכל רוח "באין עניין לציבור". לכן, ולאחר שבוועדת וינוגרד הנושא נקבר, אנו בוחנים את הנושא על פי ההשלכות המוכחות של ה'הכנה המנטלית' על 'רוח צה"ל'. זאת מכיוון שלחימתיות של צבא בכלל ושל צה"ל בפרט, קמה וקיימת על ה"אני מאמין" שלו – מה שבצה"ל מוגדר כ'רוח צה"ל'.

6.2.2. הלם מלחמת לבנון השנייה, וההסברים

10 חודשים לאחר ההתמוגגות מהביצוע המדהים של צה"ל ב'התנתקות': תדהמה. 'מלחמת לבנון השנייה' ניפצה באחת את שכרון החושים לגבי היכולות הלחימתיות של צה"ל. מול הבליון המתוקתק בהחרבת היישוב הציוני המפואר בחבל עזה ובצפון השומרון, עלתה עליבות הלחימה באויב אמיתי. בלגן ארגוני ואפסנאי. אי שליטה קשה בכוחות בשטח. פקודות מגוחכות. שדרת פיקוד עליון מבולבלת ונטולת רוח לחימה. קריסה של פיקוד. קריסה שעוד מועצמת מול גילויי הגבורה האישית של חיילים ומפקדי שדה בשטח; בסדיר ובמילואים.

נסיונות להבין את הכשל שמו אצבע על רעות חולות שפעפעו לצה"ל מהחברה בישראל למן 'ששת הימים', וביתר שאת מאז 'תהליך אוסלו'. רעות שחברו לכשלים טקטיים בזירה הלבנונית.

- זליגת הנהגות וההתנתקות של החברה הישראלית מיעדיה - לצה"ל
- זניחת לוחמת השטח והתמרון היבשתי²⁴⁶
- ניהול איסטרטגי שגוי; נתק ממטרות המלחמה; הסתמכות יתר על חיל האוויר²⁴⁷
- פוסט מודרניזם משתק. על ההזיה הנ"ל, ראה ריאיון עם אחד מכוהני הפוסט-מודרניזם בצה"ל – תא"ל (מיל) שמעון נווה²⁴⁸. ראה גם 'ההידדרות מ"דימוי ניצחון" ל"בימוי ניצחון"²⁴⁶
- "פישול" טקטי בעימות מול החיזבאללה עקב הגזמה ביכולותיו, פיתוח ברחנות מקרב

²⁴⁶ אל"מ מיל. יהודה וגמן, "ליקויים בראיית צה"ל את עצמו כאחראי לביטחון האזרחים", 'עדן איסטרטגי', כרך 10 גיליון 2, אוגוסט 2007

²⁴⁷ אלוף מיל. יצחק בן-ישראל, "מלחמת הטילים" הראשונה: ישראל – חזבאללה (קיץ 2006)", אוניברסיטת ת"א, ביה"ס לממשל ולמדיניות ע"ש הרטור - סדנת ת"א למדע טכנולוגיה וביטחון, 03.2007

²⁴⁸ יותם פלדמן, "ראש נפץ" - ראיון עם תא"ל שמעון נווה, מוסף 'הארץ' 26.10.2007, וגם - <http://www.haaretz.co.il/hasite/spages/916560.html>

מולו²⁴⁹ וטעות איסטרטגית בהבנת הזירה הלבנונית, בכלל²⁵⁰.

סביר שכל אחת מרעות אלו בנפרד ושילובן יחד ביתר שאת, תרמו לשבר הלחימתיות. עם זאת, מכיוון שה'התנתקות' וה'הכנה המנטלית' לביצועה הקדימו את מלחמת לבנון השנייה ב-10 חודשים, ומכיוון ששתיהן נוהלו על ידי אותו פיקוד עליון, ופיקוד הוא הכול בצבא – כבר על הסף זועק הקשר הסיבתי. החובה לבדוק קשר זה גדלה, מכיוון שה'התנתקות' באה על בסיס 'דיסקט אוסלו' והבלבול הפוסט-מודרניסטי ונטישת ערכי יסוד לשמם חי ופועל צה"ל, ובכך היא מהווה עוד נפילת מדרגה בתהליך רצוף, וכך השאלה היא: עד כמה השפיעה נפילת מדרגה קונקרטיית זו.

מובן שבנסיונות לניתוח הכשל לעיל לא כלולות תיזות סמולניות - פוסט-מודרניסטיות. אלו טוענות - כצפוי, שהכול מן ה"כיבוש, כיבוש", ומשיבת-ציון בכלל, ומהטענה שהיהודי הוא עם, ושעצם ההגנה על היהודי היא פשע נגד האנושות, וכו' וכו', בווריאציות שונות.

6.2.3. צבא, 'רוח צה"ל' ולחימתיות

לצבא בכלל ולצה"ל בפרט יש יעוד; תכלית קיום; "אני מאמין". יעוד שלא נצרך לחוק או לחוקה. יעוד שמכוחו מתגייסים חיילים, נבנות יחידות לוחמות, מתאמנים, מפתחים מיומנות צבאית, צומחת רעות ורוח יחידה, ולוחמים. "אני מאמין" זה, הוא רוח כח המגן העברי שצמח בארץ ישראל מראשית שיבת ציון המודרנית, ואחר כך היה לרוח צבא המדינה - "רוח צה"ל". רוח זו הניעה את צה"ל מראשית היוולדו, והיתה ברורה לכול, אפילו לפני שמוסדה בקודים אתיים ובפנקסי כיס. "אני מאמין" זה, הוא היסוד והתנאי לרוח הלחימה, לדבקות במטרה, ולמורשת קרב. וכך באתר הצנחנים:

רוח לחימה הוא הביטוי המעיד על כוונה ועל נכונות מלאה להיאבק ולהשתתף בלחימה מתוך הכרה אמיתית בצורך להגן על הבית הלאומי. הכרה זו מהווה את המניע הנפשי הבסיסי של הלוחם להזדהות עם מטרת הלחימה²⁵¹.

ב'רוח צה"ל' הנוכחי, המחולק גם כפנקס כיס ומלווה את החייל לאורך כל שירותו, היעד המסיים הוא שליחות²⁵²:

שליחות - החייל יראה בשירותו הצבאי שליחות; יהיה נכון לתרום כל שביכולתו להגנת המדינה, אזרחיה ותושביה. זאת בהיותו נציג של צה"ל הפועל מתוקף ובמסגרת הסמכויות שניתנו לו על פי פקודות הצבא.

249 רוני, "מי שלא היה שם, פשוט לא יבין", פורסם כמכתב אנונימי באינטרנט, 08.2006.
250 ד"ר בעז כהן, "שרשי המשבר בגבול הלבנון - הכשל התודעתי והמבצעי של הפיקוד הצה"לי",
26.08.2006, <http://www.dex.co.il/view.php?t=22487>.

251 מתוך "מורשת הקרב של הצנחנים" - 3. התפתחות ערכי מורשת מורכבים –
http://www.202.org.il/Pages/moreshet/mor5_890c.php#רוח לחימה

כך, המטרה הקיומית וההזדהות עימה, הן תנאי יסודי והכרחי לצבא לוחם. ואם "אני מאמין" זה - המטרה הקיומית - נרמס, אין תכלית ואין דבק לכל השאר. יתרה מזאת, אם מטרות נוגדות ורוח נוגדת באות במקום המטרה הקיומית ובמקום רוח צה"ל, הן תבואנה ע"ח הלחימתיות באויב. את התלות הזו – התלות בין הלחימתיות-נגד-אויב לבין ההתמקצעות במשימות שיטור-נגד-יהודים ניתן להמחיש באופן קונספטואלי, בנוסחה הבאה:

$$L_E + S_J = \text{Constant}$$

L_E – Lehimatiyut against Enemy - לחימתיות-נגד-אויב

S_J – Shitur against Jews - שיטור-נגד-יהודים

משמעות הצורה הנוסחתית היא, שככול ש- S_J (השיטור) הולך ומתחזק, כך בהכרח, הולכת ונחלשת L_E (הלחימתיות). כמובן שאיפיון זה מתייחס לצה"ל – הפועל על "רוח צה"ל", ובאילוצי סמיכות זמנים בין תקופות הלחימה והשיטור, והוא רלוונטי בעיקר בפיקוד הקבע הגבוה (תא"ל ומעלה)!

6.2.4. "תהליך אוסלו" ו'דיסקט אוסלו'

רשמית, 'דיסקט אוסלו' החל עם ההלבנה שנעשתה להסכם שתחמנו הירשפלד ופונדק, ביוזמת ביילין ופרס, באוסלו ב-1993. מיד אחר כך הוא החל להכות בצה"ל. אמנם "ראש אוסלו" לא נחת על צה"ל לפתע פתאום, וה-"יש רק פתרון מדיני" מה-"אינתיפאדה" הראשונה ובג"ץ ו"בצלם" הכינו עברו את הקרקע, אך "אוסלו" היתה נפילת מדרגה רשמית. "ראש אוסלו" חייב קעקוע של היסודות הטבעיים ב'רוח צה"ל': 'אויב', 'ניצחון', 'השגת משימה', 'דבקות במשימה' ו'דבקות במטרה', 'רוח לחימה' והגנה על אזרחים. ה"שלוש" הפך חזות הכול. "השלוש" הגדיר מחדש גם מה זה 'שלוש' ("שלוש" זה תהליך. 'שלוש' זה משהו רווי ב-'קורבנות שלום' – באופן טבעי. "שלוש" זה משהו שחדי אבחנה רואים תזוזה אליו כאשר ה"ראיס" רומז על גינוי פיגוע. וכו' כו'). בהמשך, כובסו גם 'טרור' וגם 'רצח'. הפוסט-ציונות גרסה שהכל "נרטיב", ושלערכי נרטיב שווה-ערך לזה של היהודי, ושכלל אין אמת אחת. תורות הלחימה, ביצועי הלחימה, רוח הלחימה וכלל התרבות הצה"לית, עברו הסבה בהתאם לכך. הפקרת לוחם מג"ב מדחאת יוסף לדמם למוות בקבר יוסף הצדיק בשכם ב"אינתיפאדה השנייה", המחישה את איבוד הזהות ואת השתגעות המצפן הלחימתי בצה"ל. 'דיסקט אוסלו' המשיך לתעתע, ומול פיגועי ההתאבדות וההפגזות המתעצמות על יישובי חבל עזה ושכונת גילה, הומצאה תורת "מלחמה בעצימות נמוכה": איסטרטגיה שנועדה ל"הכיל" טרור, אך לא לנצח אותו. זו היתה ההכנה הארטילרית לפצלום צה"ל בכלל, ולשיאו ב'התנתקות' - בפרט.

6.3. מה נשתנה ב'התנתקות' מ'דיסקט אוסלו'?

6.3.1. 'שינוי יעוד' ו'הסבת זהות' - כללי

ב'התנתקות' הוכה הברזל (צה"ל) לאחר שהולחט ב'דיסקט אוסלו'. השינוי ב'התנתקות' לא היה רק אקסטרפולציה של 'דיסקט אוסלו' אלא מעבר פאזה. אם ב'דיסקט אוסלו' סורסה הלחמיתיות של צה"ל באמצעות בלבול משתק והחדרת אובדן דרך, הרי ב'התנתקות' הוסב צה"ל באופן סדור ומחושב לארגון מסוג אחר. הסבה, שהיא לא רק שינוי ייעוד אלא ממש שינוי זהות.

הטענה שה'התנתקות' שינתה את זהות צה"ל אינה טריוויאלית. קודם כול, מכיוון ש'זהות צה"ל' אינה דבר פשוט, וממילא, שינויה. שינוי זהות מניח מראש זהות קיימת. 'זהות', במדעי החברה והתודעה, מתייחסת לתפיסת האדם את עצמו ולתפיסת החברה אותו. מה קובע את זהות האדם? בראיית ויקטור פראנקל בספרו המכונן: "האדם מחפש משמעות"²⁵², הדחף העמוק ביותר באדם, והרצון העמוק ביותר המניע אותו והמעצב את זהותו, הוא שאיפה למשמעות של חייו, והבנה של תכלית חייו בעולם בו פועל. לעיתים חזקה תפיסה זו אף מהדחף למילוי צרכים פיזיולוגיים בסיסיים, וויקטור פראנקל מוכיח זאת מקורות הישרדותו באושוויץ. בקליפת אגוז: "מי שיש לו מה שלמענו יחיה - יוכל לשאת כמעט כל איך"²⁵² - כפרפראזה על אמירתו של ניטשה (שם)²⁵², עמ' 97, מהדורה עברית).

בעולם העיסקי והציבורי, מורחבת תפיסת הזהות גם לארגונים, וגם לאינטראקציה אדם-ארגון. תאוריות 'זהות ארגונית' התפתחו מאמצע שנות השמונים, והשליכו מהזהות האישית על זו הארגונית. הן מגדירות כ'זהות ארגונית' את מה שחברי הארגון תופסים כמאפיינים מרכזיים, ייחודיים ויציבים של הארגון. שילוב בין 'זהות ארגונית' לבין 'זהות אישית' של חברי הארגון ("הזהות") קובע במידה רבה את המחוייבות שלהם לארגון ואת תפקודם בו. זה מה שמניע שחקן כדורגל בקבוצה, נגן בתזמורת וחייל ביחידתו במבצעים ובקרב. "זהות" ארגונית, כמו זו של הפרט, מתפתחת ומשתנה באינטראקציה אדם-ארגון. ומה שנכון לארגונים בכלל, נכון גם לגבי צבא בכלל וצה"ל כארגון מעצב זהות, בפרט. כך, שינוי כלשהו בזהות של צה"ל כארגון, ושל הפרט בו - החייל, כרוכים אחד במשנהו ומשפיעים הדדית.

ואם שינוי הזהות – טראומתי, וכזה הוא שינוי זהות הנוגד את סיבת הקיום, הוא ייצור

²⁵² Viktor Frankl, Man's Search for Meaning. An Introduction to Logotherapy, Boston: Beacon, ISBN 0-8070-1426-5; and Random House / Rider, London 2004, , ISBN 1-84413-239-0

ויקטור פראנקל, "האדם מחפש משמעות: ממחנה הריכוז לאקזיסטנציאליזם", הוצאת 'דביר', 1981

קרוב לודאי, משבר. לא רק בחייל - בפרט, אלא בארגון כולו. עומק המשבר ועוצמת ההתנגדות לשינוי - כעומק השינוי. ושינוי הזהות המדובר בצה"ל, הוא מסוג זה.

6.3.2. תהליך ונפילות מדרגה

עם שהכרסום המערכתי בלחימתיות הוא תהליך מתמשך, הוא אינו ליניארי. שלוש נפילות מדרגה בולטות בו: (i) קבלת אוסלו (ii), הנסיגה מלבנון ו- (iii) ה'התנתקות'. מובן שהפצל"ם – ההכנה המנטלית ל'התנתקות' והמעשה עצמו, הם שהנחיתו את המכה המסיימת.

ב'התנתקות' נעשתה קודם כל הסבת ייעוד. יעוד צה"ל שונה מלוחמה באויב - כמוגדר ב'רוח צה"ל' [15] - לגירוש אזרחים. בהתאם, שונה האופי: מצבא לוחם לכח שיטור. הסבה זו התבצעה בתכנון מדוקדק, ב-18 חודשי ההכנה למעשה ובמהלכו, ביוזעין, אך גם תוך גניבת דעת. אך כאמור, לא רק היעוד שונה אלא אף הזהות. זאת מכיוון שזהות ארגון מוגדרת על ידי תכליתו, וכשתכליתו משתנה באופן דרסטי, כך בהכרח משתנה זהותו.

לכאורה, 'שינוי הראש' הצה"לי ב'דיסקט אוסלו' ('תהליך השלום') לא קעקע (עדיין) את תכליתו של צה"ל. למה? – כי לא מיסד זהות אלטרנטיבית. אפילו הפקרת לוחם מג"ב - מדחאת יוסף - בקבר יוסף, מראה יותר על שקיעת ערכי הלחימתיות מאשר על החלפתה בסט אחר. ה'התנתקות', היא סרט אחר לגמרי. כאן מדובר על שינוי זהות ברור. צה"ל מאמץ מטרה חדשה - 'משימה לאומית' חדשה - הפוכה ליסוד קיומו, ומתארגן לקראתה באופן יזום וסדור, תוך חינוך מחדש של כלל הארגון להזדהות עם משימה זו [253].

6.3.3. הפצל"ם

הציבור הרחב, חיילי צה"ל ואף רוב מפקדי השדה, לא מודעים למונח "פצל"ם" - פעולות צבאיות לא מלחמתיות - אך זהו קוד שכיח במפקדות, שעליהן הוטלו משימות פוליטיות בצה"ל. מז"י (מפקדת זרוע היבשה) ואגף הסגל (כח אדם) במיוחד. בכתב-העת של ממד"ה המסכם את ביצוע ה'התנתקות' [14], צה"ל הוא קודם כל פצל"ם ורק אח"כ לוחם. ה"פצל"ם" רוחש כבר מתחילת ימי 'דיסקט אוסלו' - טרום ה'התנתקות', אך הוא הבשיל לכבוד ביצועה. 'פצל"ם' – כמו 'איתרוג'. זה בא עם קריצה. למה? כי כשאומרים פצל"ם לא מכוונים למשימות בט"ש (ביטחון שדה) מול ערביי ארץ ישראל, אלא למשימות "פוליטיות" (קרי: סמולניות). על כך אין כמו עדות בעל העניין - אל"מ גדי אמיר, ר' ממד"ה [254], על משמעותו האמיתית של הפצל"ם:

253 סרט, "קצינים ונגדים מגדוד נ"מ 'גלבע' עוסקים במלאכת הגרוש תוך תחושת שליחות, עליצות ובכלל – כיף" - http://www.youtube.com/watch?v=PKISGoV_6m8

254 "המחלקה למדעי התנהגות בצה"ל: צה"ל משגע את עצמו", 'מקור ראשון' במהדורה המודפסת מ-10.08.07.

"אין ויכוח, ולא משנה מה העמדות הפוליטיות שלך, שהמשימה הזו לא עשתה טוב לצבא. קודם כל היא הסיטה אותו מהתכונות ומהעיסוק בייעוד שלו. צה"ל היה נתון כל כולו למשימת הפינוי, ולא התכונן למה שהיה צריך להתכונן אליו. בנוסף, אחת הבעיות המרכזיות בביצוע המשימה קשורה לנושא שדברתי עליו קודם: אתוס השלום.

אך ברור שלא ב"הסטה" בלבד מדובר. גם לא בהסבה קונוונציונאלית – מסוג הסבת כלי לחימה ממרכבה-סימן-2' למרכבה-סימן-4', ובכלל, לא מדובר ב"הסבה" תפקודית בלבד, אלא בשינוי זהות של ממש. כי הסבה לכוח-שיטור-מגרש-יהודים, בהכרח הופכת את זהות הכוח, שהוא מיסודו וממקורו מגן ליהודים אלה.

גדי ביאליק ונטע ארנון מציינים זאת במפורש בכתב העת 'פסיכולוגיה צבאית' #5 [4]²⁵⁵:

בעידן בו הצבאות המודרניים וצה"ל בתוכם, מבצעים יותר ויותר משימות שאינן מלחמתיות.. שהמרכיב הדומיננטי בהן אינו הנשק אלא פוליטיקה, תרבות ורעיונות, נדרש הצבא להכיר בדחיפות בצורך לגיבוש ואימוץ של אסטרטגיות וטכניקות להבניית והטמעת שיח פעולה מותאם ואפקטיבי...

אכן, הפוליטיזציה הגלויה של צה"ל, פצלו"ס וסירוס לחימתיותו משולבים חזק. תהליך שהחל בגמגום שלאחר 'ששת הימים', אך הפך להיות מרכז ההווה של צה"ל עם רתימתו ל"תהליך אוסלו" והפיכתו לכלי פוליטי גלוי. וכאשר מדובר על צבא, מדובר על פיקוד. ומפקד שמכין פינוי יהודים, מנהל מו"מ עם "מקבילו" ה"פלשטיני", או מחנך את פיקודיו למשימה פוסט-ציונית מול "אויב" פוסט-מודרני, צריך כישורים שונים ממפקד מוכון ניצחון וכיבוש שטח.

6.4. ההכנה המנטלית לביצוע הגירוש (המב"ג)

6.4.1 תכנון וביצוע ה-המב"ג

צה"ל התארגן באופן מערכתי, מקצועי, מדוקדק וכולל, לפצלו"ס – להסבתו לכוח שיטור מגרש יהודים ב'התנתקות' – והמבצע תוקתק בהצלחה מרשימה. רוב הצבא הסדיר היה מעורב במבצע ובהכנה לביצועו. לפי נתונים רשמיים של צה"ל (ויקיפדיה, "תכנית ההתנתקות"), 42,000 חיילים ושוטרים לקחו חלק במעגלי הגירוש השונים בחבל עזה - בפועל, וכולם עברו הכנה מנטלית; חלקית או מלאה. באופן טבעי, מספר העוברים "הכנה מנטלית" היה גדול בהרבה.

מסמך היסוד על פיו נעשתה ההסבה ובו מפורטים תהליכי ה"הכנה המנטלית", הוא ערכת

²⁵⁵ כתב העת 'פסיכולוגיה צבאית', גיליון 5 דצמבר 2006; - להלן 'כתב העת' - שער ראשון - גדי ביאליק ונטע ארנון, 'משימת ההתנתקות, מבט מבפנים', "אני רוצה שהיחידה שלי תהיה אוטנטית וספונטאנית..." עמ' 270

הכנה צה"לית בשם: 'הכנות מנטליות למשימת ההתנתקות' [3]. הערכה מכילה תדריכים במגוון סוגי מדיה: חוברות, קלטות, תקליטורים וקבצים בודדים, ומיועדת למגוון רמות פיקוד וחיילות. היא הוצאה על ידי מז"י (מפקדת זרוע יבשה), בחתימת אלוף יפתח רון-טל, ביולי 2004. הערכה "מחנכת את צה"ל מחדש" (הופכת את עולמו) במגוון ערכי יסוד עליהם הוא בנוי, כגון: זהות המדינה, ייעודה, מהות הציונות, ההתישבות, היחס לשטח ולאדמה, ודברי ימי שיבת ציון.

חוברת שמסכמת בדיעבד את המימד הפסיכולוגי של ההכנה המנטלית 'פסיכולוגיה צבאית', גיליון 5, דצמבר 2006 [4]; חושפת בגילוי לב מדהים את כוונות המפצל"ס. השער הראשון של חוברת זו – עמ' 1-273 – (להלן 'כתב העת') נקרא 'משימת ההתנתקות, מבט מבפנים', והוא כולל אוסף מאמרים בעריכת סא"ל צור קרן, פסיכולוג זרוע היבשה. אוסף מאמרים זה מתעד איך פוצל"ס צה"ל: איך הושתלה בו זהות שמנוגדת לתכלית קיומו ולאמונת חייליו, וכיצד התגברו על אי-ציות ומחאות כנגד ניתוח שינוי זהות זה. במסמכים אלה מובא שצה"ל התארגן להסבה זמן רב קודם להטלת המשימה עליו על ידי הדרג המדיני. התארגנותו החלה מיד לאחר נאומו של אריאל שרון בדצמבר 2003 בכנס הרצליה, בו הציג לראשונה את רעיון ה'התנתקות'. בעקבות הנאום, כינס אלוף פיקוד דרום, דן הראל, בסודיות, צוות מיוחד כדי להקדים ולתכנן את ה'התנתקות' [256]. התכונות זו ראתה בהכנה מנטלית מתאימה של צה"ל - מבעוד מועד - מפתח לביצוע ה'משימה' [257]. ברוח "הצבא אינו בוחר את משימותיו"... הצוות "הסודי" כלל פסיכולוגים צבאיים ואזרחיים ובראשו סא"ל צור קרן, הפסיכולוג של פד"מ, ואחר כך ראש ענף פסיכולוגיה צבאית של מז"י. לדברי סא"ל קרן "עבד הצוות יותר משנה לקראת ההתנתקות", וזאת מכיוון שהיה ברור שההסבה גם דורשת זמן הכנה וגם דורשת זמן הטמעה במוסבים [258] [4].

צוות הפסיכולוגים קבע שמטרת ההכנה היא: "עיקור המנגנון הצבאי מיסודותיו המסורתיים" [259]. ובלשון מקצועית: הסבת צה"ל ל'כוח פצל"ס' - שהוא "כוח שיטור בעידן הלחימה הפוסט-מודרני" [260]. ומוגדר במפורש: "תהליכי הכנה מנטלית מועברים בצה"ל בעיקר לקראת פעילות נגד אוכלוסיה אזרחית יהודית" [261], וגם במאמר 'צבא נולד', מוגדרת משימת ההסבה: "יצירת מציאות צבאית חדשה... מבנה היברידי של תכונות ואיכויות מגוונות להכיל

256 אלכס פישמן, "על תבונה ורגישות", ידיעות אחרונות, 08.2005.19

257 כתב העת, "חכמת הפיקוד בין העץ לציפור", וגם עמ' 263

258 כל המאמר הראשון בכתב העת, "צבא נולד", מסביר זאת.

259 כתב העת, עמ' 9

260 שם, עמ' 17

261 שם, "אני רוצה שהיחידה שלי תהיה אותנטית וספונטנית" עמ' 268

פרדוקסים²⁶². ב'ערכה' [3], הוכרז הדגל החדש – הקפק: "מדינת ישראל הינה מדינה דמוקרטית. הדמוקרטיה המערבית מבוססת על ספקנות, על הידיעה שאין אמת מוחלטת ושאינ איש היודע מהי הדרך הנכונה"...

6.4.2. השיח הפוסט-מודרני

בכתב העת [4], מוצג, שהפסיכולוגים שתכנתו את ההכנה המנטלית, ראו בהסבת השפה - הסבה לשפה פוסט-מודרנית, תנאי הכרחי להצלחת ההסבה. ואכן "הערכה" [3], גדושה בזה. יתרה מכך, אליבא [4] ד'הפסיכולוגים הצבאיים' [4], הצלחתם להטמיע את 'העיקור הרגשי' היא בזכות החדרת השיח הפוסט-מודרני. שיח שאיין את 'רוח צה"ל' וסירס את התפקוד הלחימתי, כפי שיומחש בהמשך.

ההסבה לכח שיטור וגיבוש הזהות החדשה לצה"ל, הצריכו גם שיכתוב של האתוס הציוני. שיכתוב זה היה חיוני כדי לאיין את 'רוח צה"ל'. שיכתוב פוסט-מודרני ואנטי-ציוני זה שופע בכל נספחי הערכה [3]. לדוגמה: "יהדותה של המדינה היא הביטוי ללאומיות של מרבית אזרחיה" (!) (מדינת כל אזרחיה...) - נספח 9²⁶³, פרשת אלטלנה מוצגת כתאונת דרכים: "מתפתחים חילופי אש, הקרבות גוברים קרבות בנפש. מי שעצר זאת היו בן-גוריון ובגין" ²⁶⁴. אך אין זה רק שאת מקום ה'אמת' תופסת ההונאה, אלא שעצם מושג האמת מופרך בכוונת מכוון: אין אמת אחת... הציונות מוסבת להיקרא "הנרטיב הציוני" וזה כמובן מוצג באור אנטי-ציוני ("הסיפור הציוני בעיני האחר"). אויב מוגדר מחדש כ"אחר" - להכשירו כ- "partner".... משימות צה"ל נמרחות ("משימות הצבא במצבי ערפול ועמעום") ו'ניצחון' מרוסק ("תפקידו הברור [של החייל] כמגשים מטרתו האולטימטיבית של הצבא, דהיינו ניצחון, הופך עמום יותר" ²⁶⁵. אפילו ה'התנתקות' מתערפלת. היא מוגדרת כ"כתופעה המורכבת ממאפיינים צבאיים שונים של צבא ושל פצל"ם.... כשהעיקרון... הוא יצור כלאיים...". אלה צימוקי מעט מתוך כתב-העת - [4] "משימות משתנות..." ²⁶⁶.

בהכנה המנטלית, 'התנתקות' היא לוז הכול: גם את הפקודות מבצעים תוך התנתקות מרגשות: "ניתוק רגשי" הם מכנים זאת. עוד מוצהר שם [4] במפורש שהכוונה היא לבטל "חשיבה עצמית" ולבצע פקודות באופן רובוטי, גם אם אלו מנוגדות ליעוד ולזהות המקוריים.

²⁶² שם, "צבא נולד - צה"ל במשימת ההתנתקות" עמ' 71-75

²⁶³ נספח 9 לערכה: 'ערכת הסברה למפקדי צה"ל: הערכות ל- "שבת אחים": המשטר הדמוקרטי במדינת ישראל; כולל סימולציה לנאום רה"מ, ערכת הסברה מספר 1, תשס"ה, 2005

²⁶⁴ ערכת "שבת אחים" - השם הראשון של מבצע הגרש.

²⁶⁵ 'כתב העת, עמ' 74

²⁶⁶ 'כתב העת, עמ' 73-74 ו- 243, ונספח #2 בערכה

"חינוך מחדש" הוא כידוע שם נרדף ל"שטיפת מוח" (brainwash) ו/או "ביקורת תודעה" (mind control) במדינות טוטליטריות²⁶⁷, שבסופן פועל הקורבן בניגוד לזהותו ולהשקפת עולמו הטבעית. חינוך זה מושג בקומבינה של נקל וגזר, תוך שלילת יכולת השיפוט מהמתחנך מחדש. בנוסף ל"מקל", פעולת המלקחיים כללה בצה"ל גם הרבה "גזר": תנאי שירות משופרים, ימי כיף למשפחות, מסעדות, מגרשי טניס, בונסים ו"תוספות מבצע". גם ציוד חדש הומטר כמים: מדים, פלאפונים, מימיות.

לאחר גיבוש שיטת 'שטיפת המוח' – מה שאנשי ממד"ה מכנים: **"יצירת מנגנוני ניתוק רגשי"**, **"חשיבה מתקנת"**, **"ניתוק נפשי"**, **"חיסון נפשי"** וכד', בנה הצוות מערכי הדרכה, לכל דרגי הצבא ולכל ה"מעגלים" – **"הערכה"** - [3]. שיאם בתרגולות שלילת תינוק מידי אמו (**"נלסון נצר-חזני"**). 'הערכה' עודכנה באופן שוטף עד ליום הגירוש בפועל. חיילים שניסו להתגונן מפני חינוך מחדש בה, נשלחו לכלא או נענשו בדרך אחרת. חלק מאלו שנאנסו לעבור את ה'עיקור הרגשי' ולבצע את הגירוש בפועל, סבלו או סובלו מטרומות, ואצל חיילות אובחנה תסמונת אונס²⁶⁸.

6.4.3 פצל"ם: הסבת זהות?

שאלה מרכזית ב'הכנה המנטלית' – **"הפצל"ם"** לעיל, היא: האם.. ועד כמה.. היתה זו 'הסבת ייעוד', והאם הגיעה לכדי 'הסבת זהות'. זאת בהנחה ש'הסבת ייעוד' היא תנאי הכרחי מקדים - אם כי לא מספיק, ל'הסבת זהות'. ומודגש כאן שהשימוש במילה **"הסבה"** הוא מהפסיכולוגים הצה"ליים: כך הם קוראים למעשה ה"הכנה המנטלית" להתנתקות!²⁶⁹

"שינוי ייעוד" מציין בעיקר שינוי משימה ליחידה, ועל פי רוב, ברגע האחרון: לדוגמה, 'קו בקעה' במקום 'קו לבנון'. "הסבה" רגילה, היא שינוי מקצוע הלחימה או כלי הלחימה העיקרי: הסבה מח"ר לחרמ"ש, או ממרכבה-סימן-2' למרכבה-סימן-4'. 'הסבת ייעוד' מתייחסת לשינוי תפקיד היחידה: "קורס תותחני טנק מוסב", הוא קורס שחניכיו ישרתו במקצוע אחר: חימושניק-צריח לדוגמה. 'הסבת ייעוד' אינה מושג מקובל כמו 'שינוי ייעוד', והוא מתייחס כאן לשינוי של תכלית הקיום. על פי זה, פצל"ם צה"ל לביצוע ה'התנתקות' הוא לפחות 'הסבת ייעוד'.

מה ב'שינוי זהות' כאשר יש אינטראקציה בין פרט לארגון? ובכן, על-פי ראיית ויקטור פראנקל לעיל, מחוייבות משמעותית לתכלית הארגון ולדרכו היא יסוד זהות - גם אישית וגם ארגונית. ברמת הפרט, "יורד" שמתנתק מישראל, יהודי שמתנצר או מתאסלם ומתנתק

²⁶⁷ לרשימה ראשונית של מקורות בנושא - <http://en.wikipedia.org/wiki/Brainwashing>

²⁶⁸ דניאלה שבאר-שפירא, **"הגוש נשאר בפנים"**, 'הארץ', 15.09.2005, כתבה על סדנה שהעבירה הפסיכולוגית לחיילות 'מפנות'

²⁶⁹ 'כתב העת', **"צבא נולד"**, כל המאמר

מהאומה היהודית, משנה את זהותו, אך גם חייל בצבא צרפת שנלחם נגד הנאצים אך ממשיך לשרת בשלטון וישי, לאחר שהשלטון שינה את זהותו ונהפך למשרת הנאצים, גם הוא שינה את זהותו.

כך בפצלו"ם צה"ל ל'התנתקות' ניכרים מאפיינים של 'שינוי זהות', מעבר ל'שינוי יעוד':

- מטרה מבצעית שונה לחלוטין מהקיימת - ואף הפוכה ממנה: זוהי 'הסבת ייעוד' קלסית, עם שהיא כאמור תנאי הכרחי, גם אם לא מספיק עדיין, ל'שינוי זהות'.
- תירגולות ופק"לים (פקודות קבע לקרב) שונים מהותית מהטכניקות הקרביות המקוריות: כמו צעידה בסך, במסות, במבנה כמו 'פלנגות' – על מנת להמם את המיועדים לשליפה מבתיים, או, תירגולת שליפת תינוק מידי אימו. גם זה תנאי הכרחי ל'הסבת ייעוד'.
- "שיח חדש" - שפה שונה לחלוטין משפת צה"ל המקורית, ובעצם, עולם מושגים שדורס את העולם הקודם. כך, לעומת רוח צה"ל: "ייעודו של צה"ל הוא להגן על קיומה של מדינת ישראל, שלמותה, ריבונותה ושלוה תושביה, ולסכל מאמצי אויב לשבש את אורח החיים בה..." תוכנתו חיילי צה"ל בהכנה המנטלית "להבין" את 'האחר'. זהו 'שינוי זהות', ואינו הכרחי כלל ב'הסבת ייעוד'.
- הסבה מכח לוחם לכח שיטור היא בפירוש שינוי זהות.
- גימוד מכוון של קרקע ואדמה בכלל, ואדמת המולדת בפרט. צבא מיסודו, עוסק בקרקע. התכלית של כל תמרון צבאי היא כיבוש והשתלטות על קרקע. אם הופכים קרקע ואדמה למטרד שיש להיפטר ממנו, ובעצם "מסדרים" את האויב בכך שמעמיסים עליו קרקע... זהו 'שינוי זהות' מהותי!

מכאן, פצלו"ם אינו רק 'הסבת ייעוד' אלא שינוי זהות ממש!

6.4.4. האם, ועד כמה, הופך הפצלו"ם לטבע?

שאלה עיקרית באשר להשפעת ההסבה ב'התנתקות' על הלוחמה בלבנון-2 היא: האם ההסבה התנדפה בגמר 'ההתנתקות' (כטענת אנשי ממד"ה), או שנצרכה ונעשתה "טבע נרכש"? והיכן: בפיקוד העליון? בפיקוד השדה? אצל חפ"שים? במילואים? כמובן שתשובה מדעית מבוססת לשאלה זו איננה אפשרית, אך אינדיקציות להשפעות מתמשכות של ההסבה, נמצא בשני מבחנים:

- א. האם, ועד כמה, נתונים חיילים ומפקדים לטראומות חוזרות מהמעשה?
- ב. האם, ועד כמה, נצרבו טכניקות ה'התנתקות' כ'שיטות לחימה' בצה"ל המוסב. ואצל מי? גם בבחינה זו, אין כהודאת בעל העניין – הפסיכולוגים שהכינו את ההסבה. מלכתחילה היה ברור למתכנני ההכנה המנטלית וההסבה, שחיילים ייצאו עם "שריטה"

ממנה²⁷⁰. ראיונות ועדויות של עשרות חיילים וחיילות שהשתתפו בהסבה²⁷¹ במעגלים שונים, מאששים זאת. ה"שריטה" תואמת את רמת אינוסם להשתתף במעשה: עד כמה זה נגד את זהותם ואת תפיסת חייהם. ובאשר לצריבת ההסבה, מצוין שם במאמר במפורש, שאין הבדל מהותי בתפיסת המעשה שבוע לאחר המעשה לבין חצי שנה אחריו²⁷²! וזה שחלק ניכר מהמפקדים והחיילים לא השתחררו מרגשות אשם על חלקם במעשה – גם שנה לאחריו, זו עובדה מתועדת²⁷³.

6.5. ביאומי הסבת הייעוד של ה'התנתקות' ב'מלחמת לבנון השנייה'

6.5.1 מסגרת הבדיקה

בדין וחשבון החלקי של הדוח הגלוי של "הוועדה לבדיקת אירועי המערכה בלבנון 2006" מחודש אפריל תשס"ז^[1], עוסק הפרק הרביעי במוכנות צה"ל למערכה בלבנון. מוכנות זו נבחנה בדוח וינוגרד בהיבטים טכניים-מקצועיים שונים, בעיקר בזירת הצפון. נושאי הבחינה כללו את התפיסה האיסטרטגית בחזית הצפון מאז הנסיגה החד-צדדית בשנת 2000, וצינו את השינויים שעבר צה"ל בתפיסת הלוחמה בשנים 2000-2006, בעיקר את ה"לוחמה המוגבלת בעצימות נמוכה".

לכאורה, בחינה מתודית של תפיסת הלחימה של צה"ל - צריכה להתחיל ממלחמת ששת הימים, ואולי אף לפני כן. חוקרי צבא וביטחון כד"ר אורי מילשטיין אכן טוענים זאת, ועקביים בדרך מחקרם. אין גם לנתק בחינה זו מכלל שינוי מצב האתוס הציוני בישראל, עם השתלטות הסמול על השיח הציבורי ועל סדר היום הפוליטי בישראל (מה שנהוג לכנות אג'נדה). טבעי שאלה מעצבים גם תודעה של קצינים בכירים בצה"ל²⁷⁴ ושל הארגון בכלל. אבל, מכיוון ש"תפסת מרובה לא תפסת", ומכיוון שב'התנתקות' עבר צה"ל שינוי דרסטי בסמוך למלחמת לבנון השנייה, נכון לבחון האם ההסבה הנ"ל היא סיבה ראשית בשבר. כדי לבחון קשר סיבתי זה, יש לבחון שלושה מרכיבים שהם שלשה שלבים בשרשרת ההשפעה:

²⁷⁰ כתב העת, 'צבא נולד - צה"ל במשימת ההתנתקות', עמ' 44

²⁷¹ קלטות, שמות ופרטי החיילים והחיילות המרואיינים - אצל רות איזיקוביץ. בין השאר, שימשו הראיונות לאימות פרטים שונים בין התכנון ב"ערכה" לבין מה שהועבר בהכנות המנטליות ובגרוש בפועל.

²⁷² 'חיילים בהתנתקות: דוחק, התמודדות ומשמעות מנקודת ראות של פסיכולוגיה חיובית'

²⁷³ כך לדוגמה, התבטא מפקד אוגדה 36 - 'אוגדת ההתנתקות' - תא"ל גרשון הכהן, בזמן מלחמת לבנון-2, בעת ניחום אבלים ב"שבעה" אצל משפחת סא"ל עמנואל מורנו הי"ד: "ה'התנתקות' היתה פשע נגד העם היהודי, ואני לקחתי בו חלק"

²⁷⁴ זו גם דעת ראש ממד"ה (מחלקת מדעי ההתנהגות, צה"ל) לשעבר, אל"מ גדי אמיר, בראיון למקור ראשון, 10.8.07

א. האם אכן, היתה הסבה משמעותית של צה"ל מצבא לוחם לכה שיטור שעיסוקו גירוש אזרחים (יהודים) מבתייהם, והאם הסבה זו אכן השליכה על שדרת הפיקוד העליון הקרבי? – על כך כבר ניתנה תשובה, חיובית. ב-[6.4.3].

ב. האם אכן 'שרטה' הסבה זו את הראש הצה"לי לאורך זמן או שהתפוגגה מיד עם פירוק 'מחנה רעים'? – גם על כך כבר ניתנה תשובה, חיובית. ב-[6.4.4].

ג. האם נראה קשר ישיר בין 'שריטה' זו לבין ההכנות למלחמת לבנון-2 והתפקוד בה? - זו הבחינה הנדרשת כעת, והיא תתייחס לשלושה פרקי זמן, שלוש חוליות.

חוליה א' מתייחסת ל-'הכנה המנטלית' בטרם ה'התנתקות', עד לסגירת מעבר כיסופים. הבחינה כאן היא: מי בדיוק הוסב ב'התנתקות' ובהכנות לביצועה, מלוחם לשוטר.

חוליה ב' מתייחסת ל-10 החודשים שבין סיום ה'התנתקות' לתחילת המלחמה, כאשר צה"ל החל בהכנות ל'דבר האמיתי': ה'התכנסות'. השאלה כאן היא: האם ההסבה קובעה בתקופה זו.

חוליה ג' מתייחסת להתכוננות למלחמה ולתפקוד בה, מסיום ביצוע ה'התנתקות' ועד לסיום המלחמה. כאן נבחן האם ועד כמה, פגעה ההסבה בהתכוננות למלחמה בגזרת לבנון, והאם מזוהה השפעה ישירה על הלחימה עצמה.

בהמשך ייבחנו - בנפרד - השפעות 'הסבת הייעוד' ו'הסבת הזהות' על הלחימה בלבנון.

6.5.2. רוח כללית בצה"ל

כמו השאלות הקודמות לגבי הסבת זהות ולגבי קביעות ההסבה, גם המענה לשאלה: 'עד כמה בלבול טכניקות משטריות את הצבא הלוחם?', לא מצוי באופן ישיר. אבל אינדיקציות לא ישירות ניתן בהחלט לקבל. אינדיקציה כזו היא הבדיקה: 'האם נמצא הבדל מהותי בהתייחסות חיילים קרביים לעומת חיילי שרותים ל'משימת ההתנתקות'?' ובכן, אישור לכך מובא במפורש בכתב העת [4], במאמר 'חיילים בהתנתקות...²⁷² זה גם ניכר ב"אלבומי הניצחון" של הלא-קרביים - כמו סרטי גודד הנ"מ - 'גלבו' (YouTube) ובראיונות המצ"ח עם מפקדי יחידות האט"ל ב'התנתקות'. לעומת זאת ניכרת בושה גלויה וצער מהדהד של הקרביים; בושה שלא קתה גם שנתיים אחר כך. יתרה מזאת, תירגולות 'התנתקות', כמו צעידת המסות במבני 'פלנקס' – רלוונטיות רק לדרג הפיקוד הפוליטי בצבא (תא"ל ומעלה), כי רק הוא יוזם את הפעלתן. ההשפעה ההרסנית של תרגולות אלו התגלתה במהלכי המלחמה בלבנון בכלל, ובמבצעי 48 השעות האחרונות בפרט, כמפורט בהמשך.

גם ההבנה שצה"ל הולך להיות פצל"ם בטווח הארוך, קובעה עם העלאת השלב הבא שלה -

'תכנית ההתכנסות'²⁷⁵ - כ"משימה לאומית". בתקופה שבין ה'התנתקות' לבין לבנון-2, דהר פיקוד מרכז ל'התכנסות' בדרך בה יזם פיקוד דרום את הקמת צוות ההכנה המנטלית – טרם האישור הממשלתי ורק על סמך קריצה של "בעל הבית". וכידוע, פיקוד מרכז אינו צבא נפרד מפיקוד צפון.

כך נוצרת קונספציה. הקונספציה שבטווח הנראה לעין צה"ל המוסב יהיה בעיקר פצל"ם, מכתובה גם את הגורם המשפיע העיקרי באופי צבא: מינוי מפקדים. אכן, נאמנות פוליטית היתה תנאי סף במינוי מפקדים מאז ומתמיד²⁷⁶, אך נכונות להיות פצל"ם דורשת לא רק נאמנות פוליטית, במקום היכולת הצבאית; היא גם דורשת - ובעיקר - ראש רובוטי, במקום הראש הקרבי.

כתוצאה מַפְאוּשִׁי ה'התנתקות', מינויים אלה נעשו ראשי הפירמידה במלחמת לבנון השנייה:

- הרמטכ"ל דן חלוץ, מונה לתפקידו כי הבטיח הסבת זהות של צה"ל וגירוש כנדרש ממי שמינה אותו.
- מפקד אט"ל – אלוף אודי אדם, מונה לאלוף פיקוד צפון עקב הצטיינות האגף בהמטרת תפנוקים על מחנה רעים.
- מפקדי אוגדות מונו לתפקידם לאחר שדקלמו את ה"משימה הלאומית" בראש חוצות - בתקשורת - מבלי לעבור הכשרה מקצועית מינימלית לתפקידם.
- 2 מבין 4 מפקדי האוגדות במלחמת לבנון השנייה: ארז צוקרמן (אוגדה 366, 'עמוד האש') וגיא צור (אוגדה 162, 'עוצבת הפלדה') היו שקועים ב'התנתקות' בשנה שלפני המלחמה.
- השלישי, אייל אייזנברג (אוגדה 98, 'עוצבת האש'), שרת במעגלי 'התנתקות' חיצוניים, אבל היה מעורב בהכנה המנטלית.
- הרביעי, גל הירש, הוא אבי תורת ה"לחימה בעצימות נמוכה" ומכוהני תפיסות הקרב הפוסט-מודרניות וערפולי הניצחון בצה"ל.

²⁷⁵ "תכנית ההתכנסות" - מכון 'ראות': <http://reut-institute.org/Publication.aspx?PublicationId=94>

²⁷⁶ ראה נידוי מפקדי האצ"ל והלח"י משדרת הפיקוד של צה"ל, עם הקמתו ב-1948, ושילוב יחידות האצ"ל והלח"י בו, ראה עצירת התקדמותם בצה"ל של אנשי אחדות העבודה בשנות המדינה הראשונות, ובהמשך, עצירת קידומם של אלה שהזדהו עם "הימין" (דאז) ומזוהים כיום עם המחנה האמוני והציונות הדתית. חובשי כיפות שמונו לתפקידים בכירים, מונו על תקן עלה תאנה ו/או על מנת לקדם "הפרד ומשול". לדוגמה: תרגיל המינויים של יונתן בשיא לראש מינהלת סל"ע, ראש אכ"א אלוף אלעזר שטרן, ואלוף פיקוד מרכז ב'התנתקות', אלוף יאיר נווה. יתרה מזאת, הקידום ניתן כפרס על השתלחות ב"כתומים". לשיא נאה בכך מגיע אלוף בני גנץ, בעת שהתמודד על תפקיד ראש אמ"ן. לחילופין, מי שנחשד בפחות מ-100% יסמניות (yes-man) – עף. עיין ערך הרמטכ"ל, רא"ל בוגי יעלון, ולעומתו – שלושה אלופי הפיקוד הנוכחיים (2008) שעשו סטאז' "קרבי" כראשי לשכת ראש הממשלה: גלנט, שמני ואייזנקוט!

בכלל, השקיקה בה נשאבו מפקדי צה"ל לביצוע ה'התנתקות' ואותה הציגו לראווה בלי בושה, הוסברה ברצון לקידום. קידום אישי נטו שהפך למאפיין של סגל הקבע בצה"ל, יחד עם גל "המימוש העצמי" שסחף את כלל החברה הישראלית. זה הביטוי הצה"לי למנטרה הסמולנית: "הציונות מתה"²⁷⁷.

יחד עם הנאמנות לפצל"ם, הביא מינוי המפקדים הפוליטי לכך שצה"ל אויש במפקדים שלא רק שלא טעמו טעם ניצחון מימיהם(!), אלא במפקדים שגדלו על ברכי תיעוב הניצחון וכיבוש שטח. כי החל ממלחמת יום כיפור, קובע אי-ניצחון בהתמדה מתעצמת באידיאולוגיה ("רק פתרון מדיני"), בנסיגות (נסיגת ה"ארבע אימהות"), ו/או במפללות מקומיות (כגון קָשָׁל קבר יוסף).

6.5.3. אותות ההסבה בהכנות למלחמה

הקונספציה שהתפתחה בצה"ל מול החיזבאללה – החל מהנסיגה (הבריחה) בשנת 2000, היתה נפילת מדרגה שהקדימה את נפילת המדרגה של ההסבה ב'התנתקות'²⁷⁸. כך, למרות הקושי לקבוע מה ביצה ומה תרנגולת, ראוי לבחון מה בהתנהלות צה"ל מול החיזבאללה נובע מהפצל"ם ומה הוא מורשת נסיגת ברק מלבנון. ובכן, שלוש שנים לפני המלחמה, לפני ההכנה המנטלית, החלו פק"לים (פקודות קבע לקרב) אנטי-לחימתיים לתפוס בהתכוננות פיקוד צפון: דוחות שעיקרם "הבנת" החיזבאללה והצדקתו החלו להיות מופצים בפיקוד צפון, הקו העיקרי החל להיות הערכות ב'קרתגו' מול אירוע 'חניבעל' (התכוננות פטליסטית לחטיפה), ובעיקר, נטישת מוצבים כדי למנוע חטיפה(!).

וכמובן, אין לשכוח את סדר העדיפויות הכלל-צה"לי. מוביל פרויקט ה'התנתקות' בצה"ל והחתום על תכנית ההכנה המנטלית - אלוף יפתח רון-טל - מפקד מז"י, מבהיר זאת כך²⁷⁹:
"העיסוק הממושך ביישום תוכנית ההינתקות מנע מהצבא להתכונן למשימה המלחמתית",
ובהמשך: "הצבא הקדיש את מרבית זמנו להכנות להינתקות ולכן היתה פגיעה באימונים ברמה
כזו שהיה צריך להוריד חלודה בימים הראשונים למלחמה בלבנון...". זה שמשאבי צה"ל סופיים אינו דורש כמובן הוכחה, מה שנקבע הוא סדר העדיפויות. להמחשה יצוין, שההגנה על גוש קטיף המופגז נדחתה מפני ההכנות ל'התנתקות': צה"ל נמנע מגיוס מילואים נגד

²⁷⁷ מובן שמתוארת כאן רוח כללית, וודאי שלא כל סגל הקבע הוא כזה. דוגמאות כואבות ובולטות לחיוב של גיבורי ישראל הן: אל"מ דרור ויינברג הי"ד, שנהרג בקרב ציר המתפללים בחברון, סא"ל עמנואל מורנו הי"ד, ממפקדי סיירת מטכ"ל, שנהרג בבעל-בק, וגיבור ישראל – סא"ל רועי קליין הי"ד.

²⁷⁸ ראו ניתוח ד"ר בעז כהן לכשל התודעתי והמבצעי מ-26.08.2006
<http://www.dex.co.il/view.php?t=22487>

²⁷⁹ האלוף יפתח רון-טל, "ההינתקות גרמה להפסד בקרב", בראיון לגלי צה"ל, 04.10.2006, תיעוד באמצעי חדשות רבים, לדוגמה: באתר גל"צ-msn
<http://news.msn.co.il/news/StatePoliticalMilitary/Military/200610/20061004085933.htm>

הפצמ"רים כדי לשמור ימי מילואים לגירוש! ²⁸⁰

6.5.4. מורשת ה'התנתקות' בהסבת הייעוד

מלחמת לבנון השנייה אופיינה בכשלים ומחדלים רבים. כשלים אלו פורסמו בתחקירים פנימיים בצה"ל ובידיעות תקשורת למכביר. להלן בעיות מבצעיות בולטות שפורסמו רבות:

- העדר חתירה לניצחון
 - רתיעה מכיבוש שטח
 - פקודות מבצע מבולבלות, בשפה לא תקנית (פוסט-מודרנית!), לא ממוקדות ומשתנות בתזזיתיות כזו, שלא איפשרו להתכונן כראוי לקרב.
 - נתק בין מודיעין שדה, שהיה זמין - לבין הכוחות הלוחמים
 - שימוש יתר - בזבזני ולא ממוקד - בארטילריה: 160,000 פגזים בהפגזות שטח, ו/או על מטרות לא מתאימות.
 - בלבול באבחנה בין מחבלים לאזרחים, והתעלמות מאזרחים-מחבלים שהשתמשו במסגדים כעמדות ירי ו/או מגן חי.
 - חוסר בלוגיסטיקת לחימה (לעומת השפע ב'התנתקות').
- בכל אלה ניכרת מורשת ה'התנתקות' - היד המכוונת של ההסבה לכח-שיטור-מוכוון-גירוש-אזרחים (יהודים) שעבר צה"ל ב'התנתקות':

העדר החתירה לניצחון התבטא בהססנות בהכנסת כוחות קרקע על מנת להשיג ניצחון קרקעי – מיד עם ההחלטה לצאת למלחמה, ובפקודות להשתלטות על השטח בקרבות בולטים, כגון בינת-ג'בייל. והרי לא יתכן שהערפול המכוון של 'ניצחון' ב"ערכה", ^[13], ולאורך כל כתב-העת - ^[14] לא ייתן את אותותיו בעת מבחן.

הגיוני גם לייחס את פקודות המבצע המבולבלות והמבולבלות לכך שהפיקוד ברמת תת-אלוף ומעלה - זה שיצר את הפקודות המבולבלות - לא עסק באימון ללחימה אלא בהסבה לשיטור בשנתיים שקדמו למלחמה, וכן בהמשך אחרי הגירוש, כאשר סומנה ה'התכנסות'. כך יצאו פקודות מגוחכות מאוגדה 91 על תנועה ב"השתבללות" ועל התגנבות חטיבת שריון ב"נחילים", ופקודות הרות אסון מאוגדה 162 להתקדמות לנחל הסלוקי ולכפר רנדוריה. מודגש, שחיילים ופיקוד שדה בשטח בלבנון-2 נדהמו מזילות המטרה בקרבות אליהם נשלחו. צוות סיור שלחם במארון-א-ראס, נדהם כאשר באמצע הקרב נאמר לו שצוות מקביל יוצא ל"התערענות" ונופש; התערענות באמצע הלחימה על היעד(!). צוות זה סירב לצאת

²⁸⁰ ראו כתבות בנושא, חגי הוברמן, ערוץ-7, 30.12.04

למשימה!²⁸¹

הרתיעה מכיבוש שטח הפכה לדגל של צה"ל המפוצל"ם. כל מלחמת לבנון השנייה עמדה בסימן הציפייה שחיל האוויר יעשה את העבודה ולא יהיה צורך ב"ירוקים". כאשר הורו על כניסה לשטח זה היה מגומגם, (בינת-א-ג'ביל, מרון-א-ראס, דבל ועוד), ולכן הרה דמים. בדוח הסופי של ועדת וינוגרד נאמר שהיתה רתיעה מאגית מכיבוש שטח!²⁸²

מודיעין שדה מדויק היה בשפע, אך מודיעין זה לא עבר לכוחות. להיעדרו יש חלק מכריע בזיגזוג בכיבוש בנת-א-ג'ביל. לעומת זאת, ב'התנתקות', היה מודיעין מפורט על כל משפחה; על החממות שלה, על הבית, על מוסדות החינוך בהם לומדים הילדים. ההכנה וציוות הכוחות נעשו לאורך תקופה ארוכה, והרגילו לעבודת מודיעין שונה לחלוטין מהנדרש במלחמה באויב אמיתי.

כיסוי השטח הפזרני בארטיילריה ניסה לשחזר את ההצלחה בה המם צה"ל המפוצל"ם את "האויב" בגוש קטיף ובצפון השומרון: שם, הצעידת בסך של המסות, בחליפות שחורות מאיימות מעוטורות דגל ישראל, נועדה להמיס את לב הנאחזים בביתם. מסה זו לא מהממת יעדים מבוצרים חפורים היטב, לא בונקרים עמוקים בביירות ולא מגינים על כתף הסלוקי.

זיהוי אויב והבנת כוונותיו עֲוֹנוּתוֹ על ידי ההתרגלות למציאות שבה מעורפל המושג "אויב" בכוונה תחילה. במשימת שיטור מהסוג בה הועסק צה"ל ב'התנתקות' ואליה הוכן, ה"אויב" היה אזרח. אזרח, שהשוטר אמור לתת לו בעצם "שירות".

השפע הזמין לו הורגל צה"ל במבצע ה'התנתקות' המתוקתק – שפע פזרני ומפנק בכוונה תחילה (ראו שיטות הפיתוי ושיטיפת המוח לעיל), לא רק שבא על חשבון ציוד הלחימה ועל חשבון כשירות הימ"ח-ים (מחסני החירום), אלא הרחיק את הפיקוד הגבוה מלדאוג לאמצעים שחסרו במלחמה.

קישורי מלחמת לבנון השנייה מוזכרים כאן 'על קצה המזלג' – באילוצי ביטחון שדה וזמינות תחקירים מסווגים בצה"ל, אך הם ממחישים השפעה מובהקת של הסבת הייעוד ב'התנתקות'.

²⁸¹ "לוחמים נשברו כשגילו שאין מטרה", ערוץ 7 באינטרנט, 25.01.2008.

²⁸² דוח וינוגרד הסופי, פרק 16, ניתוח, סעיף 99, תבליט חמישי: **"..רתיעה כמעט "מאגית" מכיבוש שטח לצורך הישג מדיני, בעיקר בגזרת לבנון שבה היה מדובר על "שקיעה בבזבז הלבנוני". בהתאם, לא היתה היערכות ומוכנות למהלך קרקעי רחב, התנוונו כישורים צבאיים שהיו הכרחיים למהלך כזה, וההתנהלות בתחילת המלחמה שיקפה לא רק רתיעה, אלא החלטה לא להגיע אליו.."**

6.5.5 מורשת הסבת הזהות מ'התנתקות'

הדוגמאות לכשלים במלחמת לבנון השנייה ואופיים, מכונים לקשר סיבתי ונסיבתי לתהליך של שיבור רוח צה"ל, תהליך שקדם למלחמה: הן ל'דיסקט אוסלו' והן להסבה לפצל"ם ב'התנתקות'. קשר מובהק. אבל, מכיוון שלא פשוט לזהות היכן "תרומת" 'דיסקט אוסלו' והיכן תרומת ה'התנתקות' לכשל, ייעשה ניסיון לזהות את תרומת כל אחד מהם דרך השערה היפותטית: נניח שלא היתה 'התנתקות' 10 חודשים לפני חטיפת החיילים, האם זה מה שהיה צפוי במלחמת לבנון השנייה?

אל"מ. מיל. יהודה וגמן מייחס את שורש הסטייה כולו לשילוב קטלני של 4 גורמים שהחליפו לצה"ל את ה"דיסקט" מאז תחילת "תהליך אוסלו"²⁴⁶

- מעורבותו העמוקה של צה"ל במשא-ומתן המדיני.
 - זניחת התמרון היבשתי כאמצעי להכרעה צבאית.
 - חדירת מושגים פוסט מודרניים ו'פוסט-הרואיים' לצה"ל.
 - הצבת ערך שמירת חיי החיילים כערך העליון של צה"ל, במקום ערך ביצוע המשימה.
- את הארבעה כורך וגמן יחד כ"ליקוי בראיית צה"ל את עצמו"²⁴⁶. למעשה, זו אבחנה שמזהה כרונולוגית את 'תהליך אוסלו' כשורש הרע, אך שמה את האצבע על פגיעה בזהות כליקוי-²⁸³ אב

כמפורט לעיל ב- [6.5§] נראה קשר סיבתי מובהק בין כשלים בולטים בלבנון-2 לבין 'הסבת הייעוד' שב'הכנה המנטלית' וב'התנתקות' עצמה, אך גם אותות 'הסבת הזהות' ניכרים: בפרפרזה על האמירה הידועה של נפוליאון: צבא בכלל וצה"ל בפרט צועד על רוח הלחימה שלו – הרבה לפני שהוא צועד על קיבתו. אם יש לכוח שיטור 'רוח לחימה' היא שונה מזו של צבא לוחם. "תהליך השלום" ו'דיסקט אוסלו' פגעו ברוח הלחימה. בזאת הכיר צה"ל עצמו כשהחליף את ה'קוד האתי' - שהיה חלק מהדיסקט הנ"ל - ב'רוח צה"ל' (ראה אתר צה"ל). אבל, ההכנה המנטלית ל'התנתקות' וה'התנתקות' עצמה, עמדו כולן בסימן דריסת "רוח צה"ל" לטובת "קדושת המשמעת" ("שאם לא כן – כך הוצג לתלמידי ההכנה המנטלית – זה חורבן בית שלישי"...); דריסה שחתכה בלחימתיות - על כל מרכיביה. והיכן בולטת חומרת העניין? בפיקוד הקבע הפוליטי הגבוה. לכן טבעי שהחתירה למגע בלבנון-2 נעדרה בפיקוד זה, ולעומת זאת, היא ניכרה בחיילי מילואים ובמפקדי השדה ש"התפרפרו" מההכנה המנטלית, או ממש סרבו לה.

במקומות בהם נראה שכשל בלבנון-2 נעוץ בלחימתיות שנפגעה, נראית בבירור נפילת מדרגה שנוספה על "דיסקט אוסלו"; אותות "הסבת הזהות" מה'התנתקות':

²⁸³ קל לראות את ההשראה מהאמיתת "ונהי בעינינו כחגבים וכן היינו בעיניהם"...

● אין על מה להילחם:

ה'התנתקות' מיסדה פוסט-מודרנה שכרסמה בצה"ל לפני כן, כמתואר ב-6.4.28. ב'דיסקט אוסלו' שכנעו מפקדי צה"ל את עצמם שצייתנות מחוייבת, כי "בעידן הפוסט-מודרני" על צה"ל להסתגל לתנאים חדשים. ב'התנתקות' עבר פיקוד צה"ל לספקנות משתקת: בעצם אין מלחמה (יש "עימות"), אין אויב (יש "אחר"), יש פעולות שיטור מול "אחים", כאשר גם המושג "אחים" עובר בחינה מחדש: אחים כמו ב'אלטלנה'... והרי, אם אין מלחמה ואין אויב, אין על מה להילחם, ואם אין על מה להילחם – כי אין ציון, אין ארץ ואין עם - אי אפשר להילחם!

● אפס מטרות:

אם ב"עימות המוגבל" עבר צה"ל מ"דבקות במשימה" ל"דבקות באפס נפגעים", הרי ב'התנתקות' הוא עבר לדבקות ב"אפס מטרות". עוזבים שטחי מולדת ושטחי מפתח, ללא סיבה וללא שאלה, כי צריך למלא פקודה. בלבנון-2 המטרות - גם המדיניות, גם האיסטרטגיות וגם הטקטיות - השתנו בזיגזוג בלתי נתפס, ולעיתים תוך כדי קרב. מח"ט מסוים דיווח על 5 פקודות מבצע שונות שהונחתו עליו ביום אחד (וכמובן אף לא אחת מהן יצאה לפועל), ותיזוזי הפקודה לכיבוש בינת-א-ג'ביל חרותים בהרבה דם.

● ההתכחשות לתמרון היבשתי:

ה'התנתקות' מיסדה סופית את ההתכחשות לתמרון היבשתי, גם אם הדבר החל באוסלו ועם רמט"כלות אהוד ברק²⁸⁴ ומנטרת ה"צבא קטן וחכם". ברק, על-פי עופר שלח, הוא זה שהחל בתפיסה של "ניטרול אויב" ולא הכרעתו. כיוצא מזה, החלה לתפוס התפיסה שאין משמעות להשמדה פיזית של אויב ו/או לכיבוש שטח, כי הכל תודעה (!!). אבל, ב'התנתקות' הוטמע ש"שטח" הוא רק נטל: גם צבאי וגם לאומי. יתרה מזאת, שטח מועד לבעיות שיטור אחר כך.... המסקנה הטבעית היא, שעל צה"ל להיזהר מכיבוש שטח כמו מאש. ומכיוון שכך, צריך לעשות הכול באש, במקום. כמובן, שההמשך ההגיוני לתפיסה זו הוא, שחיל אוויר יעשה את העבודה בפעולה סטרטגית במקום צבא היבשה, ובלי להתלכלך בכיבוש שטח ובאבידות.

● מ"בימוי ניצחון" ל"הכול ספין":

אל"מ יהודה וגמן מגדיר²⁴⁶ את אובדן המטרה-בניצחון – גם בניצחון על ארגון טרור – כגלישה "מדימוי ניצחון לבימוי ניצחון". מז"י הכין במסגרת ערכת ההכנה המנטלית ל'התנתקות'2], מערך לחיילים שבו הם הודרכו לתפקד בנוכחות תקשורת. בהקדמה למערך ולתרגולות שם, מוסבר שמה שחשוב וקובע הוא מה שיופיע בתקשורת. גם סיסמת המבצע "בנחישות וברגישות", באה "לעבוד" על המגורשים - ספין - ולא להביע ממש רגישות. אין ספק שדבר זה מקבע הססנות.

²⁸⁴ עפר שלח, "המגש והכסף - מדוע דרושה מהפכה בצה"ל", כנרת זמורה ביתן, אור יהודה, 2003.

● ריחוק מהשטח

העובדה שהסבת הזהות תפסה את פיקוד הקבע הבכיר, אך כמעט לא את חיילי המילואים מתועדת בתחקירים של חטיבות מילואים רבות. לוחמים ומפקדי שדה רבים נדהמו למצוא את מפקדיהם מאחורי לוחות הפלזמה - במקום בחזית: לא שולטים בשטח, ובעיקר: לא נלחמים במקומות הקריטיים. גם כאן נראים בעליל ביאושי המנהיגות המשטרית מהפצל"ם. שם נדרשה מנהיגות אחרת. לא מנהיגות של צבא לוחם ומאמין.

6.6. הערה מסיימת: שיקום צה"ל ומחיקת הפצל"ם

ברור שמחיקת הפצל"ם היא תנאי הכרחי לתיקון צה"ל ולהשבתו להיות צבא לוחם ומנצח. נדרש חינוך מחדש שונה. כזה שיבטל את ה"חינוך מחדש" שצרב את קצונת הקבע הבכירה - "הפוליטית"; גם ב"דיסקט אוסלו" וגם ב'התנתקות'. בצד ה"סור מרע", זה אומר ניתוק מוחלט מעיסוק בגירוש יהודים: לא בתכנון לנ"ל; לא במעגל שני ולא במעגל עשירי; לא בעצימת עין ולא בהוראה למג"ב²⁸⁵ לבצע זאת – תוך פלבול עיניים. בצד ה"עשה טוב", זה ביטול מלא ומוחלט של הפוסט-מודרנה, וחסיון כנגד הסבת הייעוד הלחימתי והסבת הזהות. שיבה לחתירה לניצחון בכל קרב, למחויבות לניצחון ולביטוי הניצחון בכיבוש שטח ובהשמדת האויב ממנו. שיבה לראיית 'אויב' כאויב, והוצאת ההשתדלות להבין את מניעיו, תרבותו וה"נאראטיב" שלו, מהלכסיקון. קידום מפקדים עפ"י קריטריוני לחימתיות ומנהיגות צבאית, במקום נאמנות פוליטית. בקיצור, השבת רוח צה"ל האמיתית להיות האני מאמין והיסוד לזהות צה"ל.

לבצע זאת. יש להתחיל לצרוב תיקון זה בראש של הקצונה הבכירה ולהחתים על כך כל חותם לשירות קבע, כל בוגר פו"מ (בית ספר לפיקוד ומטה) וקורס מג"דים (מפקדי גדודים) ומל"ב (המועצה לביטחון לאומי). יש להכניס זאת לתו"ל (תורת לחימה) הצבאי. יש לחנך מחדש – על מנת לבטל את החינוך מחדש של ה'התנתקות', שעיסוק בפעילות שיטור לגירוש הוא סכנת חיים ושזו לא רק זכות, אלא אף חובה, להתייצב כנגד כל פצל"ם שהוא; בגלוי וללא מורא.

²⁸⁵ מג"ב - משמר הגבול, הוא עצמו יצור כלאיים - שוטרים תחת פיקוד צה"ל.

7. תוצאות הגירוש: יחס הקרבנות לצה"ל

"כיצד יוכיח אדם אחד את שליטתו על אדם אחר, וינסטון?"
וינסטון הירהר. "על ידי כך שיגרום לו סבל" אמר.
"בדיוק כך, על-ידי שיגרום לו סבל. אין די בצייתנות. אם אינו סובל, איך תוכל להיות בטוח שהוא מציית לרצונך, ולא לרצונו שלו? שליטה משמעותה גרימת כאב והשפלה. שליטה משמעה לקרוע לגזרים מוחות של בני אדם ולשוב ולאחותם בצורות חדשות על פי בחירתך." ג'ורג' אורוול, "1984"

אתה רואה, בני, את המטוס הקטן בשמים? בפנים יושב טייס. ככל שמתקרבים למטוס הוא הולך וגדל. אבל ככל שמתקרבים לטייס, הוא הולך וקטן."

דברי ע', מגורש מגני טל, לבנו הפעוט לאחר הגירוש.
פליטי גני טל שוכנו בחפץ חיים, סמוך לבסיס של חיל האוויר. אותו ע', שקודם לכן לא היה מחמיץ אף גיליון של בטאון חיל האוויר, נגמל מהתחביב הזה אחרי הגירוש, כפי שנגמל משירות מילואים כקצין קרבי. התשובה שנתן לקצינת הקישור כששאלה אותו לאן לשלוח את הצו, היתה: "שלחי לגני טל. ביום שאוכל לקבל אותו שם, אז אגיע למילואים".

7.1. תקציר

הציבור הימני-ציוני-דתי קלט, אמנם באיחור, כי הגירוש בא לעולם אך ורק ככלי נגדו, כהתנכלות מכוונת בעלת סממנים אנטישמיים שנועדה לפגוע בו, אפילו תוך גביית מחיר חברתי, כלכלי ומוסרי עצום שישלמו החברה והמדינה. בתוך פגיעה אדירה זו, תפס צה"ל מקום מרכזי וייחודי, הואיל ובין ציבור זה לבין צה"ל היו יחסי אהבה, שבאו לידי ביטוי במעורבות חסרת פרופורציה של הציבור הזה בשירות הצבאי – חובה, קבע ומילואים.

בניגוד למערכת המשפט, המשטרה, המערכת הפוליטית והתקשורת, שמהן לא היתה כל ציפייה - התגובה ממעורבות צה"ל בגירוש היתה עלבון ותחושת בגידה אינסופיים. תחושה זו הוגברה שבעתיים נוכח המוטיבציה וההקפדה החריגים של צה"ל בהכנות ובביצוע של הגירוש, וכן מההשוואה לאדישות הצה"לית בהגנה עליהם במשך ארבע שנות הפגזה מסיבית של גוש קטיף. בנוסף לכך, התפתחה בציבור הזה תחושת זלזול מקצועי כלפי הצבא שלא הראה כל הבנה לאסון הביטחוני הברור מראש שאליו מובילה הנסיגה הזו, ובמידה וכן היו איים של הבנה, הוביל הדבר לבוז גדול עוד יותר כתוצאה מהיעדר הסקת מסקנות מינימלית. התוצאות היו ירידה חריפה במוטיבציה לשירות, השתמטות, התחמקות, נשירה ממילואים,

שירות מינימלי, סירוב ללכת למסלולי פיקוד וירידה בחתימה לשירות קבע.

מלחמת לבנון-2 איזנה במידה רבה את מערכת היחסים העכורה שנשתררה בין הציבור הכתום לצה"ל. שובו המוחשי של האיום הקיומי הביא את מפקדי צה"ל להבין מה הם עומדים להפסיד, ומצד שני ריסן את התיעוב לצה"ל מצד קורבנות הגירוש מתוך אחריות לגורל עצם קיום המדינה.

כיום בנויים היחסים בין הציבור הכתום לצה"ל על בסיס בריא בהרבה. המוטיבציה נשענת יותר על הכרה בחשיבות קיומו של כח צבאי חזק ופחות על הערצה עיוורת ל"קדושתו" של צה"ל, וברקע קיים סייג דומיננטי לכל השתתפות בפעולה פוליטית בשירות השמאל. מנגד, בצה"ל למדו להעריך את משמעותו וחשיבותו הקריטית של ציבור מלא מוטיבציה, ממושמע, ישר, נאמן ונורמטיבי המתגייס בהמוניו לשירות, הכרה שהובילה לשינוי במוטיבציה עתידית להיכנס להרפתקאות פצל"ם²⁸⁶ נוספות.

7.2. רקע: דתיים בצה"ל: סיפור אהבה

הרומן בין הציבור הדתי-לאומי לצה"ל היה לוחט. ההתגייסות ליחידות קרביות היתה לאופנה ומשאת נפש. הוקמו מכינות קדם-צבאיות לצורך מתן חיזוק דתי למתגייסים לשירות מלא שלא בשיבות ההסדר, שבהן השירות קצר יותר. המכינות הפכו לסיפור הצלחה, ובמשך שנה לפני הגיוס גיבשו ושיבחו את הנוער גם מבחינה דתית וגם מבחינת טיפוח האישיות, הבגרות והמוטיבציה לשירות. בעקבותיהן קמו מכינות חילוניות שחיקו את הנוסחה בקרב הנוער החילוני, והגיעו אף הן להישגים נכבדים.

הנוער הדתי הפך לעמוד השדרה של צה"ל כתוצאה מנוכחות חסרת פרופורציה ביחידות לוחמות, מנוכחות לשירות צבאי ארוך, ומכך שקרוב למחצית מהקצונה הקרבית חובשת כיפה. במילואים התופעה אף גברה, כתוצאה מהמוטיבציה שניטרלה את הנשירה המוכרת של אזרחים עסוקים משירות מילואים.

מי ששירת בצה"ל בשלהי שנות ה-70 זוכר את המחסור האדיר בקצינים בדרגות ביניים - מ"פ עד מג"ד. הימים היו ימי השקיעה של התנדבות הקיבוצניקים. עד אז היוו הם את עמוד השדרה של צה"ל, ונוכחותם עד אז ביחידות הלוחמות ובקצונה היתה גדולה בהרבה ממשקלם באוכלוסייה. לאחר מלחמת יום כיפור החלה המוטיבציה שלהם לדעוך, תופעה שהוגברה מסיבות פוליטיות בעקבות מלחמת לבנון הראשונה.

צה"ל מצא את עצמו שרוי במשבר כח אדם פיקודי עמוק, דבר שאילץ אותו להתפשר על איכות הקצינים בתפקידים שונים, ולהציב סמלים לתפקיד מ"מים וקצינים לתפקיד מ"פ כתפקיד שני.

²⁸⁶ פצל"ם – פעולות צבאיות לא מלחמתיות. ראה פרק 6: פצל"ם צה"ל

לקראת סוף שנות ה-80 החל השינוי הגדול בדמות הקצינים הדתיים שתפסו את מקומם של הקיבוצניקים. התסריט שהתרחש בהתיישבות, שלפיו ירשה הציונות הדתית את התנועה הקיבוצית כמתיישבים חלוצים, קרה גם בצה"ל. הדבר גם בא לידי ביטוי באחוזי הנפגעים מהמגזר.

בתחילת שנות האלפיים "פינקו" הדתיים את צה"ל על ידי שפע של חיילים וקצינים איכותיים, מלאי מוטיבציה שגדשו את היחידות השונות. בזמנו התפרסם כי תא"ל ארז גרשטיין הי"ד, איש קיבוץ רשפים של "השומר הצעיר", הצביע בבחירות 96 למפד"ל, כמחוות הערצה לחייליו וקציניו חובשי הכיפה. באחד מימי העצמאות של שנות האלפיים המוקדמות, התפרסם (רק בעיתונות ימין, כמובן) כי מבין החיילים המצטיינים שהגיעו לבית הנשיא היו ארבעה מהיישוב קדומים שבשומרון; שלושה מהם מאותו רחוב.

בפעולה בבעל בק במלחמת לבנון-2, שבה השתתפו סיירות מטכ"ל ושלדג, היו ארבעה חיילים משוב כפרי בדרום הר חברון. בנוסף להם, עוד כמה חיילים מאותו הישוב משרתים בסיירות אחרות. האם היו בבעל בק ארבעה אנשים מירושלים? או מתל אביב? לא בטוח. המפקדים ששכחו את משבר שנות ה-70, התרגלו לשפע הזה עד שהפך למציאות מובנת מאליה. כך הרשה לעצמו דן חלוץ לאיים לסגור את ישיבות ההסדר [iv.7.1] במקרה של סרבנות.

7.3. תחושת נבגדות

בקרב הציבור הכתום, לא היו מעולם כל אשליות לגבי תוצאות הנסיגה מעזה, ומעורבותו של צה"ל בה. זו נתפסה לא רק כהתנכלות מכוונת נגד המגזר, אלא גם ככשל מקצועי צבאי אדיר וחסר תקדים: הרי לא היה צריך להיות מומחה כדי לחזות מראש לאיזה אסון ביטחוני ידוע מראש מובילה הנסיגה. במידה וכן היו סימני הבנה בצבא לגבי העתיד, הוביל הדבר לבוז נוסף למערכת שאינה מסוגלת להסיק מסקנות פשוטות, התנהגות שנבעה מהיות מפקדים חסרי עמוד שדרה, או משועבדים בכל מחיר לקידום, או שניהם גם יחד. מעבר לכך היה ברור גם השפל המוסרי במעורבות בטרנספר הפוליטי המרושע והאווילי, אך במישור הרגשי נתנו את הטון העלבון ותחושת הבגידה.

לא היו רבים במחנה הכתום שפיתחו איזשהן ציפיות כלפי המערכת הפוליטית, התקשורת, מערכת המשפט או המשטרה. כלפי צה"ל, כן היו ציפיות, ולכן התקבלה מעורבותו של צה"ל בגירוש בקרב הציבור הכתום כבגידה שעוצמתה אינה פחותה מהתגובה של אדם המוצא את אהובתו "על חם" בזרועות אחר.

כל הסמלים והיחידות שכל כך היו נערצות ואהובות – קמו עלינו: אוגדה 36, שתחת פיקודו של גרשון ("המגרש") הכהן, הזדרזה לשלוח את חטיבות השריון 7 ו-188 – סמלי הגבורה של מלחמת יום כיפור – נגדנו! בית הספר לטיסה, טייסי חיל האוויר [iv.7.2] -

ה"סופרמנים" שהיכו את חילות האויר הערביים במלחמת ששת הימים ולאחר מכן – נגדנו! הדודות של הועד למען החייל [iv.7.3] שפעלו במחנה המגרשים – נגדנו! המילואים [iv.7.4] – נגדנו! הסיירות [iv.7.5] – נגדנו! עם ישראל מתגייס [iv.7.6] כמו ברגעי האחדות הגדולים במלחמות – נגדנו! כל ההערכות התבצעה [iv.7.7] בבסיסים השונים המוכרים לנו מהשירות – הכל נגדנו [iv.7.8].

מפקדי צה"ל שלפני מלחמת לבנון-2 התייחסו במקרים רבים בזלזול [iv.7.1] לחיילים הדתיים, ובדורסנות וכפיות טובה [iv.7.9] כלפי הציבור שלהם, עובדה שהעמיקה את הקרע. תחושות הבגידה והעלבון הוגברו מאד כתוצאה מהמוטיבציה, השלמות והיסודיות חסרי התקדים הן של ההכנות היסודיות והן של ביצוע המהלך. יונתן בשיא צוטט כמי שאמר עוד לפני הגירוש: "הייתי מג"ד ומח"ט בצה"ל, ואני מעיד ש-לשום מלחמה לא התכונן צה"ל כמו שהוא מתכונן להתנתקות." ואכן, צה"ל בלתי מוכר פעל שם. המשמעת, הלוגיסטיקה²⁸⁷, התכנון היסודי והקפדני עד לפרטי פרטים, השילוט של האוטובוסים [iv.7.10], הבקרה על הביצוע בזמן אמת, עמידה חסרת תקדים בלוחות הזמנים, כל אלו צרבו עלבון הגדול שבעתים אצל המגורשים שנדהמו לראות שהם נתפסים בעיני צה"ל והמדינה כאויבים גרועים מהערבים.

לאחר הגירוש הרגישו חיילים, מתנחלים ואוהדיהם בצה"ל, כמו יהודים בצבא הצאר. הם נזכרו בחיילים שלקחו חלק ב"סיורים המשותפים" שהיו נהוגים בתקופת אוסלו עם חיילי ערפאת. אז היה פחד מ"העמית" הערבי השותה אתך קפה היום ועלול לירות בך מחר,²⁸⁸ ובתרגום נוכחי: חברך למחלקה/ מפקדך היום, יגרש אותך מחר מביתך. שני התסריטים הללו התגשמו.

מה עבר בראשם של הורים ובני משפחה, כשסמוך לגירוש ובייחוד לאחריו, הגיעו לטקסי סיום קורסים של בניהם בצבא? האם כל החבורה הזו שכרגע חוגגת ביחד תופנה מחר נגדם? מה יעשה המפקד כשיקבל פקודה? איפה בעצם היה בקיץ תשס"ה? האם המפקדים והחיילים שמסביב יגרשו אותם מביתם? איך הם יגיבו אם יקבלו את הפקודה? הניסיון המר מהגירוש הוביל לשאלה מה יש לנו לחפש בצבא הזה? כך הפך צה"ל לאחר הגירוש לגוף חשוד במקרה הטוב, ומתועב במקרה הרע.

לאחר אירוע ירי בכביש חברון – גוש עציון שקרה באותה תקופה ושהסתיים ללא נפגעים, הגעתי (ב.ה.), עם עוד תושבים רבים מהאיזור למחות ליד "צומת העוקפים". כח צבאי

²⁸⁷ ראה אתר אט"ל – "הלוגיסטיקה ב'התנתקות'", כתבה מאת רב"ט מיטל רואש <http://www1.idf.il/atal/site/templates/controller.asp?lang=HE&fid=47360&cp=1>

²⁸⁸ 'Walla', 22.6.2006, על מעצר רוצחו של קצין מג"ב – יוסי טבג'ה, שנרצח על ידי מחבל בסיוור משותף ב- 29.9.2000, ועל גילוי המחבל בשכם, לאחר שהחל לעבוד עבור החיזבאללה

ומשטרתי בלם אותנו ואינני יכול לשכוח את חילופי הדברים בין הצדדים שהיו לא פחות מעויינים וטעוני שנאה.

גורם נוסף שהעצים את הגישות הללו היה הטיפול האפסי^[iv.7.11] של צה"ל בהפגזות האינסופיות שספג גוש קטיף ובייחוד נוה-דקלים. אותו צבא שגירש את היהודים בכזו מושלמות ונחרצות, היה אדיש וכמעט שלא נקף אצבע נוכח הכתישה היומיומית של הגוש שספג כ-6000 פצמ"רים ורקטות, כמעט ללא תגובה.

מתכנני הגירוש הקפידו לעטוף את המעשה בכסות פטריוטית ציונית. כך כונתה המשימה הבזויה: "משימה לאומית". היתרונות הביטחוניים, הדמוגרפיים והכלכליים הצפויים, והשלום שיגיע, הועלו על נס. השיא היה בתפירת הדגלים וסמלי המדינה על המדים והכובעים של חיילי הגירוש. אצל המגרשים, גרם הדבר להרגשת שליחות מטעם המדינה והעם. אצל המגורשים גרם הטריק הפסיכולוגי הזה לשנאה לסמלים הללו ולמדינה שהם מייצגים. עד היום ישנם רבים שהפסיקו לראות בדגל את דגלם והם אינם מניפים אותו עוד, בייחוד לא ביום העצמאות. קיימת תמונה מפורסמת של אדם העומד על גג במהלך הפוגרום בעמונה ומניף בגאון דגל ישראל העולה בלהבות, שם נרשם שיא הריאקציה שמקורה בהדבקת הדגלים על מדי הגירוש.

בעמונה בא לידי ביטוי השינוי המנטלי העצום שעברו רבים בציבור הציוני דתי. יומיים לפני העימות חדרו יהודים אלמונים לבסיס צה"ל ליד עופרה והעלו באש טרקטורים צבאיים. בפוגרום עצמו, לא רק השוטרים השתוללו. האבנים שנצברו על הגגות והוטלו על השוטרים, הוכנו שם מראש מבלי לחזות את ההשתוללות המשטרית העתידית. חודשים לאחר ההתנגשות הגיעו אלמונים לבתי קציני משטרה שנטלו חלק באירוע והעלו את מכוניותיהם באש²⁸⁹. תומכים שהיו בדרכם לחזק את עמונה נלחמו באלימות נגד מחסומי צה"ל בדרך, כולל ידויי אבנים. נהגו של סמג"ד סירב²⁹⁰ להשתתף אפילו במשימת אבטחה בתוך כפר ערבי שהיה חשש שיהודים יעברו דרכו בדרכם לעמונה, ונכלא. כל פקודת המבצע של צה"ל והמשטרה הודלפו על ידי קצין שנתפס והודח.

²⁸⁹ מאיר סוויסה, מעריב-NRG, "מחיר הפינוי: רכב משטרה שרוף", 15.2.2006 – "כלי רכבו של מי שפיקד על פינוי עמונה, סגן מפקד מחוז יהודה ושומרון במשטרה, תת-ניצב מאיר בוקובזה, הוצת הלילה ביישוב שוהם, יחד עם כלי רכב נוסף. שני כלי הרכב נשרפו כליל. במשטרה מעריכים היו אלה פעילי ימין שהציתו את כלי הרכב, זאת כנקמה על פינוי מאחז עמונה"

²⁹⁰ ערוץ 7, 19.2.2006: "נועם רבינוביץ, נהג סמג"ד שקד, נשפט ביום שישי ל-21 יום בכלא צבאי, בגין סירובו לקחת חלק בהרס הבתים בעמונה. יש לציין שזהו העונש החומר ביותר שיכול להטיל עליו מג"ד שקד, ששפט אותו. מקורביו של נועם מסרו במוצאי שבת כי הוא מקבל את העונש בשמחה, ואומר כי "זהו מחיר מצחיק לעומת השתתפות בלינץ' המזעזע שהיה בעמונה, ולו גם במעגלים המרוחקים".

7.4. סרבנות

בניגוד להתרברבות חלוץ, תופעת הסרבנות של חיילים היתה גדולה בהרבה מהנתונים שסיפק הצבא. בנוסף לעשרות סרבנים מוצהרים²⁹¹, היתה תופעה עצומה של סרבנות אפורה.

כפר מימון הוקף בטבעת הרמטית של שוטרים וחיילים. למרות זאת היו אנשים שיצאו וחזרו כמה פעמים דרכם ללא הפרעה. חיילים רבים נתנו את מספרי הטלפון שלהם למפגינים כדי לתאם מעבר דרכם כשהיה נסיון פריצה. גוש קטיף היה גן עדן לכל מי שרוצה לחסום את הגישה אליו, כי רק דרך אחת מובילה אליו ויתר עבריו אינם חדירים ורצופים באוכלוסיה ערבית עויינת. למרות זאת הגיעו אלפים דרך המחסום היחיד בכיסופים, תוצאה של חוסר הקפדה ועד שיתוף פעולה שקט של חיילים, קצינים ושוטרים. חיילים אף הכניסו מפגינים מוסתרים בתוך רכב צבאי.

מפגינים שניסו להגיע ברגל לאיזור כיסופים בימי הגירוש, זכו במקרים רבים מאד לעזרה של חיילים שאמורים היו לחסום אותם, בהכוונה, במזון ובמים. לפני הגירוש, התגלתה קבוצה בדרך לגוש קטיף על ידי חיילי יחידה מובחרת, החיילים סיפקו לקבוצה מזון ולא עיכבו אותה.

7.5. התוצאות

לאחר הגירוש התרברב דן חלוץ שהדתיים ממשיכים להתגייס, אך שמחתו לא ארכה. הוא לא הבין שמדובר בתהליך הדרגתי מתמשך, שתוצאותיו לא ניכרות מייד. ואכן, בצה"ל החלו לראות²⁹² את התוצאות הרוות האסון.

המוטיבציה לשירות נפגעה קשות.

התוצאות באו לידי ביטוי החל מהימנעות מגיוס – אם כי זו תופעה בשוליים, בדחיית גיוס והתחמקות על ידי לימוד בישיבות של "תורתו אומנותו", באי-הארכת שירות קבע, בחוסר רצון להליכה למסלולי פיקוד, ובהשתמטות גלויה²⁹³ ואפורה משירות מילואים. שינוי

²⁹¹ חגית רוטנברג, "הסרבנים – הסיפור האמיתי", ערוץ 7, 6.10.2005 "גילויי סרבנות וכוונות לסרב נרשמו אצל קרוב ל-50 אחוז מחיילי גולני, 25 אחוז מהצנחנים, 20 אחוז מגבעתי ועשרות אחוזים בקורס קצינים ומ"כים. צה"ל העדיף להשתיק את הסיפור ולהפנות את המסרבים לתפקידים אחרים, כשאת משימת הגירוש מילאו בעיקר כוחות מג"ב ומשטרה, אנשי קבע מיחידות עורפיות וחניכי קורס טיס."

²⁹² עמוס הראל, "בכירים בצה"ל: ההתנתקות גרמה לצעירים לחמוק מגיוס; עלייה בפטור על רקע דתי", 'הארץ', 9.1.2007

<http://www.haaretz.co.il/hasite/spages/811321.html>

²⁹³ ראה מכתבו הגלוי והפומבי של ד"ר יואל דן – רופא צבאי, לרמטכ"ל, מ- 7.10.2005 שבו הוא מבקש להשתחרר מצה"ל. הנוסח המלא ב- http://www.katif.net/ro_new.php?id=9296

האקלים²⁹⁴ שליווה את התופעות הללו התבטא באדישות מצד הציבור הזה לתופעות מעין אלו, דבר שבעבר היה בגדר בושה. משתמטים וסרבנים²⁹⁵ מימין – מושג חדש שבא לעולם בעקבות הגירוש, ושלא היה קיים מעולם בישראל.

דחיות הגיוס של דתיים מטעמי "תורתו אומנותו"²⁹⁶, טיפסו מ-9.5% ל-11%, שינוי גדול בהרבה משיעור הגידול של האוכלוסיה החרדית. זוהי דרך ביניים שאומצה גם על ידי תלמידים וגם על ידי ראשי ישיבות.

החיילים שהתגייסו לאחר הגירוש הם הנוער שהפגין, הוכה ונעצר במהלכו. אלה שהתגייסו הגיעו עם טינה גדולה למדינה, הערכה נמוכה לצבא ולמפקדיו, עם מוטיבציה נמוכה ועם החלטה נחושה שלעולם לא יתנו את ידם למעשים כגון אלה.

אך גם חיילים ששירתו במהלך הגירוש ואפילו השתתפו בו, עברו שינוי. חלקם, אלה שלא אזרו עוז לסרב, מצפונם ייסר אותם והם נשבעו בינם לבין עצמם שלא ייכשלו בכך שוב. אצל כולם היה שינוי מנטלי לכיוון של אי שיתוף פעולה עתידי עם פקודות מעין אלו, המלווה בהחלטה פנימית לפעולה יותר אקטיבית של מניעה וסיכול מעורבות צה"לית במשימות מעין אלו בעתיד. גם הלחץ החברתי בסביבתם דחף רבים מהחיילים לכיוון של חוסר מוטיבציה לשרת, להתנדב, להמשיך בשירות קבע ומילואים, ובוודאי לסרב בתוקף לפקודות נגד יהודים.

מכיוון קדם צבאיות שזוהו עם הצייתנות לפקודות הגירוש, כגון מכינת עצמונה של הרב רפי פרץ - "המתחבק", סבלו מירידה דרמטית בנרשמים. מוסדות שזוהו עם סרבנות, דוגמת ישיבת אלון מורה של הרב אליקים לבנון, זכו לביקושי ענק.

קצינים דתיים רבים הפסיקו לחתום לשירות קבע, חלק פרשו מצה"ל במהלך הגירוש.

²⁹⁴ ראה ידיעה על סרבנות מ"ימין", בערוץ-7: "בימים אלה החלה החתמה על עצומה של תלמידי שמיניות המתחייבים שלא להתגייס לצה"ל במחאה על הנסיגה. מיוזמי העצומה, יוני כהנא, אומר כי הם איבדו מוטיבציה לשרת בצבא שמחריב ונלחם בעמו. עקירת גוש קטיף הסתיימה, אבל תופעת הסרבנות אולי רק בתחילתה. מאות תלמידי שמינית חתמו בימים האחרונים על התחייבות שלא להתגייס לצה"ל במחאה על הנסיגה.

בעצומה שאותה הם מתכוונים להגיש בימים הקרובים לרמטכ"ל דן חלוץ וליו"ר הכנסת ח"כ רובי ריבלין נכתב כי מראות הגרוש מגוש קטיף פגעו פגיעה אנושה במוטיבציה שלהם לשרת בצבא. יוני כהנא בן 18 תושב נתניה בין מארגני העצומה, אומר לערוץ 7 כי מאות חתמו ואלפים צפויים לחתום עליה. "בעצומה אנחנו מצהירים שכתוצאה משיתוף פעולה של צה"ל בהרס והחורבן של גוש קטיף וצפון השומרון לא נתגייס ולא ניתן את ידינו לצבא שמחריב ונלחם בעמו ונכריז שעל פי החוק, מוטיבציה נמוכה לשירות, מהווה עילה מספקת לשחרור מהגיוס, ואין לנו מוטיבציה לשרת בצבא."

²⁹⁵ ראה חשיפה בערוץ 7: "עשרות נפקדים אמורים להישפט בימים אלה ולהיכנס למחבוש. הוריהם של החיילים טוענים כי אמנם צה"ל מנסה להסתיר את היקף התופעה, אך זה חלק מהמאמץ שלהם "להכיל" את הסרבנות."

²⁹⁶ נדב שרגאי, 'הארץ', 2007.10.1

חיילים סירבו ללכת למסלולי פיקוד. אנשי מילואים רבים הפסיקו²⁹⁷ להגיע לשירות. למשל, עידודי זולדן הי"ד שנרצח ליד קדומים בסוף 2007, ששירת כקצין בגולני, לא חזר לשירות מילואים לאחר הגירוש. ערן שטרנברג דובר גוש קטיף, לא חזר לשירות כקצין שריון. כנ"ל עו"ד דורון ניר-צבי. זהו מדגם מייצג קטן, המורכב מאנשים "מן הישוב", לחלוטין לא שוליים קיצוניים, קצה של קרחון ענק. דתיים במילואים "נזכרו" בכל החוקים המתירים לאבות למשפחות מעל 6 ילדים שלא לישון בבסיס, "נזכרו" בגילם הגבוה, "נזכרו" במגבלות רפואיות שקודם הוסתרו, ורבים חדלו להגיע לשירות בסיוע סיבות טובות, תירוצים או סתם כך. כל הנתונים המדאיגים²⁹⁷ התנקזו ללשכת הרמטכ"ל. תא"ל טל רוסו²⁹⁸ ויתר על לימודים בחו"ל ולקח על עצמו את מלאכת שיקום היחסים עם הציבור הדתי. ההצלחה היתה מוגבלת למדי. מעט מאוד לקחים כן הופקו²⁹⁹, ואלה היו בשוליים, אך כבר בעמונה לא השתתפו חיילים בפועל בהתנגשות עם המתנחלים.

נ' מהישוב בית חגי, היה חייל מצטיין בגבעתי. הוא התבקש ללכת לקורס קצינים וסירב. למח"ט שקרא לו לשיחה אמר, כי לא ילך הואיל ובקרו²⁹⁸ שניהם עלולים למצוא את עצמם משני צידי המתרס.

אצל רבים הפכו המדים לבזויים, כסמל הגירוש. חיילים וקצינים מתנחלים החליפו את המדים לבגדים אזרחיים בדרך הביתה לחופשה. רבים מהמגזר שלקח חיילים טרמפ יותר מכולם, הפסיקו לאסוף חיילים, או שהנהגים היו מתחקרים חיילים האם השתתפו בגירוש, כתנאי לעליה לרכב³⁰⁰. משתתפי הגירוש סולקו מבתי כנסת וזכו למסכת השפלות³⁰¹. היו מקרים שרכביהם חובלו³⁰². בנות סירבו לצאת עם חיילים מגרשים והורים אסרו על בנותיהם להתחבר למגרשים³⁰³. דרגות ואותות הצטיינות בצבא חדלו להיות אות כבוד והיו קצינים

297 עמוס הראל, "חשש: צעירי המתנחלים נוטים להתנתק מצה"ל", 'הארץ' ו-Walla, 9.3.2006

298 בעז העצני, "כן, תא"ל רוסו, יש בעיה", 'Walla', 17.03.2006

299 אמיר בוחבוט, "המשימה הבאה: ריפוי השריטה שבלב" 'מעריב-NRG', 24.8.2005

300 אורי יבלונקה, "החשבון הפתוח של המתנחלים" 'מעריב-NRG', 25.10.2005

301 אביאל טוקר, "כי בגדת בנו", אתר 'קטיף.נט',
<http://www.katif.net/art.php?table=art&id=1664>. במכתבו כותב שם אביאל, בין השאר –
 "כן, אחרי 12 שנות מילואים גם אני אינני מסוגל ללבוש מדים! החיילים שגירשו אותנו לבשו מדי
 צה"ל מעוטרים במגיני דוד, אז כן, גם המגן דוד עושה לי היום כאב בטן. זה לא בסדר, זה לא
 חינוכי, הלוואי שזה יעבור, אבל בזכותך ושכמותך זה המצב. אין לי מושג איך להסביר לילדים
 הקטנים שלי שראו הכול – את זה, ואיך לדאוג שימשיכו לאהוב את הצבא ואת המדינה, אבל אולי
 כשיכאב קצת פחות וכשנמצא מרגוע לנפשנו, נמצא לזה פיתרון".

302 רועי שרון, "השתתף בהתנתקות – מוטרד באזרחות", 'מעריב-NRG', 20.11.2005
<http://www.nrg.co.il/online/11/ART1/010/100.html> - "חייהם של אילן סופר, פסיכולוג צבאי
 שהשתתף בפינוי, ומשפחתו הפכו לסיוט בגלל נערים מחיספין שבגולן".

303 "שאלה חדשה בשידוכים – איפה היית בגרוש", ערוץ 7, 5.9.2005
<http://www.inn.co.il/News/News.aspx/123496>

שהתנערו מהם³⁰⁴. החייל המצטיין חננאל דיין סירב ללחוץ את ידו של הרמטכ"ל חלוץ בטקס בבית הנשיא.

התופעה הזו קיבלה חיזוק לא רק כתוצאה מהפגיעה האישית, העלבון וה"חשבון" של הציבור הזה מול צה"ל, אלא גם כתוצאה מבוז וחוסר הערכה מקצועי כלפי צמרת צה"ל. כשראש אמ"ן, האלוף זאבי פרקש, הזהיר מפני ה'התנתקות', אך לאחר מכן יישר קו ותמך, היה ברור כי מדובר בכניעה ללחץ. אם קצין בדרגה כזו משנה את דעתו המקצועית כתוצאה מלחץ פוליטי, הרי שאין להערכותיו מכאן והלאה שום ערך. גם המעורבות של עומרי שרון במינויי קצינים, ובראשם הרמטכ"ל חלוץ, פגעה קשות ביוקרתם ובמשקלם בעיני הציבור.

אותה הצמרת שניהלה את מלחמת לבנון שנה אחרי הגירוש, איבדה את ההערכה בקרב הציבור הכתום כבר בשנה שלפני-כן. קצינים דוגמת דן חלוץ, גיא צור³⁰⁵, אודי אדם, ארז צוקרמן לא היו מקודמים כלל לו התנגדו לגירוש. כשלונם החמור במלחמה הפתיע את רוב הציבור בארץ, אך לא את הציבור הכתום שאצלו הם פשטו את הרגל שנה לפני יתר הציבור.

במקביל, החלו החיילים הדתיים לעמוד על המשמר ולא להבליג גם בכל הנוגע להקפדה על שמירת ערכי הדת בצבא. העמידה על שמירת הזכויות הדתיות החלה להוביל לסירובי פקודה³⁰⁶ לגבי פעילות בלתי הכרחית בשבתות, הדרכה על ידי בנות, וכו'.

7.6. המצב לאחר מלחמת לבנון

מלחמת לבנון-2 חוללה מהפכה יסודית בכל מערכת היחסים המורעלת ששררה בין הציבור הכתום לצה"ל.

צה"ל הענק שרמס בקלילות את הישובים, התגלה כגוף חלש ועלוב מול האויב; עובדה זו היתה יכולה אולי להיות סיבה לשמחה לאיד, לולא האיום על עצם קיום המדינה ששב בכל עוצמתו. התייעוב לצבא השחצן הענק שדרס אותנו שנה קודם, פינה את מקומו לרחמים על הסמרטוט שיצא ממלחמת לבנון.

תוצאות המלחמה סילקו בקרב רוב הציבור את האשליות לגבי קץ המלחמות, והצורך בצבא לוחם חזק הפך למובן מאליו. בנוסף לאימונים וציוד במחסני החירום, לא היה ספק לגבי הנחיצות הקריטית בכח אדם איכותי ורב ביחידות הלוחמות. הכרה זו עבדה לשני

³⁰⁴ "לקיטתם בעיוורון ואינכם ראויים עוד לאמוני", אליהו ליבמן מחזיר אותות הצטיינות, ערוץ 7, 24.8.2005 <http://www.inn.co.il/News/News.aspx/122458>

³⁰⁵ "קצין בכיר: נשאר ציוד מתיישבים בשטח", ערוץ 7, 21.7.2005 <http://www.inn.co.il/News/News.aspx/118864>

³⁰⁶ ינון מגל, "חיילים סירבו פקודה בגלל השבת", ערוץ 10 ו-'Walla', 4.4.2007, "קבוצת חיילים דתיים המשרתים בגולן, סירבו לפקודת המ"פ להמשיך הקפצת אמת לתרגיל, בטענה של חילול שבת שלא לצורך."

הכיוונים. צה"ל התחיל להעריך את מעורבותם של הדתיים בשורותיו שהפסיקה להיות מובנת מאליה, ואילו הם הבינו כי ל"ברוגז" ישנה משמעות קיומית. הנכונות של הציבור הכתום לחזור ולשרת לא שוקמה במלואה, ועד היום קיימות תופעות של סרבנות שירות והשתמטות, כולל ממילואים. צה"ל מצידו, החל להימנע מהתנגשות עם הציבור הכתום במאחזים ובעליות לקרקע "בלתי חוקיות". בעלייה לחומש ערב פסח תשס"ז, עברה האחריות על הגזרה מצה"ל למשטרה, ערב הגירוש משם כי צה"ל הבין היטב את המשמעות של התנגשות נוספת בין חיילים למתנחלים, זאת לאחר שכבר בעמונה לא השתתפו חיילים בעימות, פרט לטיפול בפצועים. מפקד גזרה דתי באיזור חומש שוחרר מרדיפת היהודים שם, לאחר שביקש להשתחרר מצה"ל כי לא רצה להוסיף להתנגש עם יהודים.

היחסים בין צה"ל למתנחלים קיבלו מעמד מאוזן בהרבה. צה"ל, כאמור מקפיד שלא להפעיל חיילים בפעולות גירוש, כי מפקדיו יודעים שתי עובדות: כל פעולה כזו גורמת מיידית לירידה בגיוס ובמוטיבציה, וכן, כי כל פעולה כזו עולה לו מייד בסרבנים³⁰⁷ המוכנים לוותר על השירות וזוכים ללגיטימציה³⁰⁸ וכבוד מרחיקי לכת מבית. ההתנדבות חזרה לממדים דומים לקודם, אך על בסיס בריא בהרבה – "כבדהו וחשדהו". כיום משרתים בני הציבור הזה בצה"ל מתוך תחושת אחריות של שירות למען הבטחת הקיום הפיזי, ופחות מתוך סגידה עיוורת לצה"ל ה"קדוש". שירות המותנה בדרכו של הצבא, מתוך נכונות רבה לסרב לפקודות פוליטיות; גם במחיר ויתור על השירות, ואף במחיר כלא.

המשך קיומה של השתמטות - אם כי בשוליים - גורם לצה"ל להתאמץ ולהתחרות על לב הנוער מול אלמנטים תומכי השתמטות אידיאולוגית, והשירות של הציבור הזה שהפסיק להיות מובן מאליה, זוכה להערכה אמיתית מצד צה"ל. באווירה של התפרקות, כשיחידות המורדות בחוקים ובמשמעת הצבאית הפכו לשגרה, כשתופעות של שחיתות³⁰⁹, סמים³¹⁰ ומכירת נשק מצד חיילים וקצינים³¹¹ מתפשטות – שירותו של ציבור גדול, ערכי, ממושמע ומלא מוטיבציה, הפך להיות למעשה, תנאי לקיומו של צה"ל ככח צבאי משמעותי. צה"ל ומדינת ישראל תלויים כיום בציבור הדתי תלות מוחלטת. תלות זו אינה מנוצלת על ידי

307 גל"צ-msn, "28 ימי מאסר לחיילים הסרבנים", דיווח על סירוב חיילי דוכיפת להשתתף בפניו שתי משפחות יהודיות מהשוק בחברון

<http://news.nana10.co.il/Article/?ArticleID=505407&sid=126>

308 גל"צ-msn, דיווח על הפרס הכספי שניתן לחיילי 'דוכיפת' שסירבו להשתתף בפניו שתי משפחות יהודיות מהשוק בחברון

<http://news.msn.co.il/news/general/NewsSubject/2004080912494.htm>

309 בוקי נאה ודודי ניסים, "הונאת ענק בבסיס סודי של חיל האוויר", 'ידיעות אחרונות', 31.3.2006 - דיווח על קניות שלא בוצעו ועל תרמית קניינים במיליוני ₪.

310 אתר rotter, "כתבי אישום הוגשו נגד 6 לוחמים שעישנו סמים במהלך שמירה" 1.2.2005

311 י.סניור, "טייס בכיר בחיל האוויר נעצר בעיסקת סמים", 'YNET', 1.8.2006, <http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-3284875,00.html>

הדתיים לזכויות יתר או לדרישות מיוחדות, אלא שכיום ברור הרבה יותר כי קיים תנאי אחד גדול ובולט לשותפות הזו: סילוקו של צה"ל מהתפקיד שהוא ממלא כזרוע הצבאית של השמאל לצרכי גירוש היהודים.

נ' מבית חגי שהזכרתי קודם, שסירב ללכת לקורס קצינים לאחר הגירוש, נעתר לאחר מלחמת לבנון-2: הוא וקבוצה נוספת של חיילים מהתנחלויות הלכו לקורס הקצינים תוך הודעה מפורשת ונחרצת לכל מי שפגשו בצה"ל, שאין סיכוי שישתתפו בגירוש. הודעות שהפעם התקבלו בשתיקה מצד צה"ל. במהלך הקורס נשאלו הצוערים מה יעשו אם יש מחבל בבית יחד עם אזרחים ערבים "בלתי מעורבים". אחד המפקדים אמר כי במקרה כזה אסור לפגוע במחבל, כדי לא לפגוע בחפים מפשע. נ' הטיח בו מול כולם: **"אחרי מפקד כמוך אני לא הולך"**. זה לא הפריע לו לסיים את הקורס בהצטיינות, ולזכות באותות הצטיינות נוספים בהמשך.

בימי השהייה בכפר מימון יצאה קבוצה שמנתה מעל 500 איש ברגל מכפר מימון לתיגבור גוש קטיף. הקבוצה נתגלתה על ידי יחידה צבאית קטנה. היו אלה ימי "יש לנו אהבה והיא תנצח", ו-"חייל, שוטר, אני אוהב אותך". החיילים הורו לקבוצה לעצור וכל המאות הללו צייתו מייד.

ביום העצמאות תשס"ז עצר כח צבאי בפיקוד מג"ד (דתי) שיירה של עשרות כלי רכב שעקפו את מחסומי צה"ל בדרך לחומש, דרך הכפר הערבי דיר שרף ליד שבי שומרון. התשובה של אנשי השיירה היתה "זוז מפה או שנזיז אותך, המדים הללו הפסיקו לעשות עלינו רושם". המג"ד ויתר וליווה את השיירה לכיוון שבי שומרון.

שנה לאחר מכן, למחרת יום העצמאות תשס"ח, התגלתה קבוצה בת 70 איש שעשתה את דרכה ברגל לשא-נור על ידי 3 ג'פים צבאיים שהורו להם לעצור. הקבוצה המשיכה בדרכה מבלי להתייחס להוראות.

דוגמאות אלו מתמצות את כל התהליך כלפי צה"ל אחרי הגירוש, השינוי בעקבות המצב שנוצר לאחר המלחמה, והכיוון המנטלי הנחוש לגבי גבולות הציות לפקודות פוליטיות. כן כוללת הדוגמה של נ' את אובדן המוטיבציה ללכת למסלול פיקודי, "התיקון" אחרי לבנון-2, ירידתו של צה"ל מן העץ של הדורסנות השחצנית כלפי הציבור הדתי, וההתעלמות החכמה מההודעה מראש על אי השתתפות בפעולות גירוש. לצה"ל גם ברור כי אנשים כ-נ' לא יישארו בשירות באותה שנייה שצה"ל ייכנס שוב לקלחת הפוליטית כזרוע גירוש. כך נוצרה השפעה על כיוון הצבא כתוצאה מן התלות בדתיים, למרות שעדיף היה שהדבר יגיע מהבנה מקצועית ומוסרית של המציאות ולא כתוצאה מאילוף.

7.7. סיכום

אחד המאפיינים העצובים והמביכים ביותר של התנהגות צה"ל בשנים האחרונות הוא

ההשתעבדות להלכי רוח פוסט-מודרניים, הירתמות להזיות של השמאל, חוסר מחשבה ואובדן ערכים. אותו איום קיומי ששב "בגדול" ואילץ את צה"ל להקים את עצמו מחדש – הניע גם את הציבור הכתום לשוב לשרת באופן נרחב כתוצאה מהרגשת אחריות על עצם קיומנו הפיזי. הציבור הזה כעת מגיע לצבא כשהוא מפוכח בהרבה, ובעל עצמאות מחשבתית ועמידה על המשמר בכל הנוגע לפקודות פוליטיות. אם ניקח את הנוכחות הנרחבת של בני הציבור הכתום, נצרף את המוטיבציה והערכים שבהם הוא מתאפיין, נצרף את הראש הפתוח, הערנות, העדר האשליות והעצמאות המחשבתית שנולדו לאחר הגירוש, ונוסיף את התלות של צה"ל בציבור הזה שאך גברה, נקבל פוטנציאל גדול להבראת הצבא הן בכל הנוגע למעורבותו בתועבות פוליטיות מסרסות, והן בפתיחות ובמחשבה מקורית העשויות להשביח את המחשבה והמעשה הצבאי.

8. התעמולה וההונאה

ההכנה המנטלית הציגה בפני החיילים תמונה שלמה של מטרות, נימוקים וצידוקים למשימה הבלתי שגרתית והקשה לעיכול שהוטלה עליהם. במערכי ההכנה דיברו צה"ל והמדינה על ערכים, חוקים, דבקות במשימה, עובדות היסטוריות, נחישות, רגישות, יחס הוגן ל"מפונים" ועוד.

בחינה מעמיקה של המרקחת שהוגשה לחיילים מעלה כי רבות מן העובדות והפרשנויות היו חלקיות ומגמתיות, לפי קו תעמולתי ברור. התעמולה נועדה לבנות תמונת עולם שתצדיק מעשה של גירוש אוכלוסייה שלמה מביתה, ותסיר ככל האפשר פקפוקים ומעצורים בקרב מי שאמורים לבצעו.

ואכן, בחוברת הפנימית של הפסיכולוגים "פסיכולוגיה צבאית", מס' 5, מדצמבר 2006], הוסרו רבות מן המסכות. שם חשפו ההוגים והמכווינים של מסע התעמולה שורה של מניעים הנובעים מאידיאולוגיה מובהקת, עולם פנימי שלם השונה לחלוטין מזה של הקונצנזוס הישראלי. בנוסף, נחשפו חלק משיטות ההונאה שבהן השתמשו.

להלן השוואה בין התעמולה, האמת והכוונה האמיתית כפי שתוארה ע"י הפסיכולוגים:

8.1 "צה"ל אינו בוחר את משימותיו"

סיסמה זו חזרה שוב ושוב בהכנות המנטליות. הכוונה היתה להטיל על הדרג המדיני את האחריות לפקודה החריגה, ובכך להראות לחיילים שכפי שצה"ל - כגוף - מבצע את הפקודה, כך גם כל חייל חייב למלא אותה.

האמת:

צבא מציית לדרג המדיני וכפוף לו, אך מובן מאליה שהפקודה חייבת להיות סבירה וחוקית. לא ניתנה תשובה לשאלה שאם צה"ל לעולם אינו בוחר שום משימה, האם פירושו של דבר שיש לציית לכל פקודה, ולו המופרכת והמטורפת ביותר?

בפעולות צבאיות אמיתיות הצבא בפירוש מודיע לדרג המדיני איזו משימה הוא מסוגל לבצע ואיזו אין הוא מסוגל לבצע מסיבות שונות.

האם צה"ל היה מבצע פקודה לכבוש את אירן ולא מבהיר לדרג המדיני שאין סיכוי?

ומה בדבר פקודה "לפנות" את אום אל-פאחם?

חמור מכך, דן הראל הורה לפסיכולוגים בפיקוד דרום להתחיל להכין את צה"ל למשימה, מיד לאחר נאום שרון בכנס הרצליה, בדצמבר 2003. בצה"ל החלו להתכונן בהתלהבות ולמעשה מתוך התנדבות, לעקירת ישובים חוקיים ולגירוש אלפי אזרחים, עוד לפני תחילת

תהליך החקיקה לשינוי המצב החוקי. צה"ל יכול היה לומר בנקל לדרג המדיני שאינו יכול להתחיל לפעול לעקירת הישובים, כל עוד החוק אינו מאפשר זאת. אלא שהמוסכמות היו שההתנתקות היא משימה שאין נעלה ממנה ולוח הזמנים הקצר הינו קריטי לביצועה. צה"ל נענה למוסכמות הללו. "חוק ההתנתקות" שהפך את העקירה לחוקית באופן רשמי ואת הישובים לבלתי חוקיים, הושלם רק ב-16.05.2004.

צה"ל בחר להתכונן למשימת העקירה החל מינואר 2004 כפי שמופיע בטבלה הבאה מתוך מסמך ביסל"מ:

מיפוי תהליך העבודה - המשך

תקופה	נושא מרכזי	תתי נושאים
ינואר – אפריל 2004	פגישות תיקוף לפיתוח הערכות	* ביסל"מ, מו"ד ומו"ד יחידות מודיעין מרכזי יחידות מודיעין שטח יחידות / לידיה / סרבלי יחידות / לידיה / סרבלי יחידות / לידיה / סרבלי יחידות / לידיה / סרבלי
אפריל – מאי 2004	הוצאת ערכת הכנות מנטאליות	יחידות / ערכה בלבד יחידות / ערכה בלבד יחידות / ערכה בלבד יחידות / ערכה בלבד
מאי 2004	הכנות מנטאליות – הכשרה ויישום	יחידות / ערכה בלבד יחידות / ערכה בלבד יחידות / ערכה בלבד יחידות / ערכה בלבד

8.2. "שיעור באזרחות" - על דמוקרטיה, ועל שלטון החוק

במסגרת ההכנות המנטאליות נדונו בהרחבה סוגיות של אזרחות, דמוקרטיה ושלטון החוק. מטרתן היתה לתת רקע תיאורטי נרחב שיסיביר את הקשר בין החוק, הדמוקרטיה והמשטר במדינה למשימת ההתנתקות, ולהגביר את המודעות לציות לחוק ולפקודות במסגרת המשימה הבלתי שגרתית.

הדמוקרטיה תוארה כמשטר שבו הדרג המדיני מקבל החלטות כנציגו של הרוב שבחר בו, והדרג הצבאי חייב לציית כדי שתישמר המסגרת הדמוקרטית. במסגרת ההכנות הטיילו אימה על החיילים כשקבעו שללא ציות והצלחה במשימה, תיפגע הדמוקרטיה ותיחרב המדינה.

מתוך ערכת "הכנות מנטאליות למשימת ההתנתקות" (להלן 'הכנות'):

"אי ביצוע משימת הפינוי יהיה כשלון של הדמוקרטיה. השמירה על עקרונות

הדמוקרטיה ועל שלטון החוק היא שתבטיח את המשך קיומה של מדינת ישראל."

הקדמת מח"ט גולני לפנקס למפקד למשימת ההתנתקות:

"בשעת מבחן לדמוקרטיה הציונית, סמוך ובטוח ביכולתנו לבצע את המשימה, כי אין

לנו ארץ אחרת! ..."³¹²

מתוך ערכת ההסברה של חיל חינוך:

"המערך הראשון, 'המשטר הדמוקרטי בישראל' עוסק ביסודות המשטר הדמוקרטי

והתנאים לקיומו... נושא זה נבחר מתוך ההבנה כי יש צורך להדגיש ולחזק את

חשיבותם של הדמוקרטיה ושלטון החוק, במיוחד בתקופה זו"

הערכות כללו דיון נרחב ב"פקודה בלתי חוקית בעליל": כיצד משתמשים ב'מבחן הדגל השחור'?

יש לבדוק אם הפקודה היא מוסרית ואינה נוגדת את המצפון. בית המשפט דורש מהחייל לדעת להבחין בין פקודה בלתי חוקית בעליל לפקודות אחרות. לא צריך להיות עורך דין כדי להשתמש בשכל הישר ובמצפון – צריך להיות בן אדם". והשלב הבא:

"השאלה היא לא אם החייל חשב שמדובר בפקודה בלתי חוקית בעליל, אלא אם "החייל הסביר" היה רואה את הפקודה כבלתי חוקית בעליל".

ומהו "חייל סביר"?

חייל סביר הוא חייל רגיל הפועל לפי הנורמות המקובלות, כפי שבית המשפט רואה אותן³¹³

אבל עורכי ההכנה המנטאלית "שכחו" להזכיר כמה יסודות חשובים בכל הסוגיות שהעלו, ולא במקרה. ההגדרה של 'חייל סביר' כפי שהובאה לעיל, משלמת מס שפתיים למצפון ולשכל הישר, ומייד עוברת לדרישה מחייל רגיל להיות 'חייל סביר' ע"י פעולה לפי "הנורמות המקובלות", שהן "כפי שבית המשפט רואה אותן". התרגיל המניפולטיבי מתחיל מנקודת מוצא מוסרית ומצפונית, אך למעשה מסיר את האחריות מן החייל ע"י מסירה חפוזה של מפתחות "הסבירות", לבית המשפט.

מהחיילים הוסתר החוק הבינלאומי המגדיר גירוש כפוי של אזרחים כ"פשע נגד האנושות":

"עקירתם בכוח של אזרחים מקבוצה אתנית אחת, מאדמתם ומבתיהם, ומסירת השטח המטוהר לקבוצה אתנית אחרת, הוא פשע נגד האנושות, ומבצעיו הם פושעים..."

זהו ניסוחו של המשפטן הסרבי פטרוביץ', שעל בסיס חוות דעתו זו הועמד שליט סרביה סלובודן מילושוביץ' לדין בהאג, בגלל גירוש אזרחי קוסובו.

עקרונות הדמוקרטיה כפי שהופיעו במערכי השיעורים, היו חסרים יסודות קריטיים שהיו, עלולים - לו הוזכרו, לפגוע במסר של הציות.

בניגוד לדגש שניתן ל"עקרון הרוב" שעל פיו מתקבלות החלטות במדינה דמוקרטית, כמעט ולא הוזכר שעיקר הדמוקרטיה הוא המגבלות על הרוב בכפיית דעתו על המיעוט - על כך שזכויות היסוד של מיעוט אינן יכולות להירמס גם ברוב מכריע. כמו כן לא הוזכרה שורת חירויות שאינן ניתנות לשלילה מן המיעוט, גם בהחלטת רוב, כגון חופש התנועה, החירות,

כבוד האדם, הדת, זכות הקניין, ועוד מגבלות רבות שהדמוקרטיה אינה יכולה לחצות והן נשמת אפה. לא נאמר לחיילים כי בדמוקרטיה אין אפשרות להתיר רצח או אונס בהצבעה שבה יושג רוב, ובדיוק כך אין אפשרות לגרש אנשים מביתם על רקע לאומי גזעני.

כחלק מהצנזורה שהטילו מכיני ההכנה המנטאלית, לא הוזכר הציטוט הבא מתוך ספר לימודי האזרחות של משרד החינוך, שנלמד בבתי הספר בישראל ועל פיו ניגשו לבחינות הבגרות באזרחות גם החיילים עצמם, זמן קצר קודם גיוסם:

"חובת הציות של המיעוט לחוק, שהתקבל בהכרעת רוב, קיימת כל עוד הרוב שומר על כללי המשחק הדמוקרטי, כללים המחייבים את הרוב שלא לנצל את כוחו כדי לשלול מן המיעוט את הסיכוי להפוך לרוב, וכן שלא לנצל את כוחו כדי לדכא את זכויותיו הבסיסיות. כאשר מתכחש הרוב לחובה זו ומפר אותה... הרי שהוא פועל בעריצות הרוב, ואז פוקעת חובת המיעוט לציית לחוק".³¹⁴

"שיעור האזרחות" גם פסח על המרי האזרחי של מרטין לותר קינג שהפר בכוונה את חוקי הגזע שנתקבלו ואושרו ברוב דמוקרטי למהדרין ואף גובו בעשרות החלטות של בית המשפט העליון האמריקאי.

חשיפת הכוונה האמיתית:

בכתב העת המאוחר (דצמבר 2006) חשפו הפסיכולוגים את טיבה האמיתי של המשימה, ולא טרחו לחזור על הצידוקים שנתנו לה בהכנה המנטאלית:

"...עקירה לצרכי שלום (ימית), מול עקירה ללא מטרה פוליטית ברורה (ההתנתקות מחבל עזה וצפון השומרון)..."³¹⁵

"משימה צבאית שאינה נגד אויב, ושאינה שואבת את הלגיטימיות שלה מסיבות ברורות של שלום, של מלחמה או של חוק".³¹⁶

"הדמוקרטיה ושלטון החוק" נעלמו. אולי כאן נמצא את הסיבה?

"התחרות היא על הנרטיב היהודי-ישראלי, מי מספר את הסיפור הציוני האמיתי – אנחנו או הם?"³¹⁷

מג"ד גירוש ניגש ישר לעניין ומוותר על הפרופגנדה:

"...אנחנו כלי שרת בידי הפוליטיקאים..."³¹⁸

³¹⁴ מתוך "להיות אזרחים בישראל", משרד החינוך והמינהל הפדגוגי, מעלות הוצאת ספרים בע"מ, התש"ס

³¹⁵ "פסיכולוגיה צבאית" עמ' 250.

³¹⁶ "פסיכולוגיה צבאית" עמ' 252.

³¹⁷ מ"פ גירוש, מתוך "פסיכולוגיה צבאית" עמ' 263.

עוד נימוק דמוקרטי למהדרין:

"יש לפתח בקרב המפקדים מודעות למשמעויות שיש לתהליכים פיזיים בהבניית השיח. דוגמה לכך ניתן לראות בעובדה שתהליכי הכנה מנטליים מועברים בצה"ל בעיקר לקראת פעילות כנגד אוכלוסיה אזרחית יהודית" ³¹⁹

אלא שבחוג הפנימי של הפסיכולוגים אין דמוקרטיה ושלטון החוק אלא "פוליטיקה, תרבות ורעיונות" שעבורם יש לתפור "שיח פעולה" מתאים:

"בעידן בו צבאות מודרניים מבצעים יותר ויותר משימות שאינן מלחמתיות... אלא: פוליטיקה, תרבות ורעיונות (Lynn;2004), נדרש הצבא להכיר בדחיפות, בצורך לגיבוש ואימוץ של אסטרטגיות וטכניקות להבניית והטמעת שיח פעולה מותאם ואפקטיבי." ³²⁰

כנראה שהדמוקרטיה, החוק ויתר הערכים הנעלים שבהם הואבסו החיילים, לא היו אלא התגלמות "גיבוש ואימוץ של אסטרטגיות וטכניקות להבניית והטמעת שיח פעולה מותאם ואפקטיבי" במסגרת משימה שהמרכיב הדומיננטי בה היה "פוליטיקה, תרבות ורעיונות".

8.3. דיונים אידיאולוגיים כתרגיל השפעה פסיכולוגי:

התעמולה מול החיילים:

קלטת "היום שלפני" (על סירוב ועל ציות): כמה חיילים וקצינים מביעים את דעותיהם מימין ומשמאל, עם מסר סופי של השתכנועות בחובת הציות: "סרן רועי", דתי, שריון, בקטע מתוך קלטת של ההכנה:

"אין לי ספק שאני אקרע מבפנים מאד-מאד חזק. מצד שני, כאיש צבא אני יודע שאני צריך לבצע את המשימה הצבאית שאני נדרש אליה. אני לא יודע מה יהיה אם אנחנו לא נתחיל להקשיב למרותה של המדינה שלנו עכשיו. אז מה, נחזור לימיהם החשוכים של חורבן בית ראשון, חורבן בית שני?" "ביום שהמדינה לא תוכל ליישם את החוק שהיא קובעת, המדינה תהיה במדרון תלול להידרדרות".."אין לתת לצבא להפוך לזירת התגוששות אידיאולוגית. מחאה פוליטית מקומה במגרש הפוליטי ולא בתוך הצבא" ³²¹

חשיפת הכוונה האמיתית:

318 "פסיכולוגיה צבאית" עמ' 259

319 "פסיכולוגיה צבאית" עמ' 268

320 "פסיכולוגיה צבאית" עמ' 270

321 מתוך "עדכון יומי לשטח", דפים שחולקו לכוחות הגירוש בשטח

מטרתם האמיתית של הדיונים הרדודים הללו נחשפה בדיעבד אצל הפסיכולוגים:
 "מעט הדיונים האידיאולוגיים שכן התקיימו, עסקו במוסכם, בנושאים בלב הקונצנזוס
 הרחב, והדגישו את אתוס הדמוקרטיה וחובת הצבא לציית להנחיית הדרג המדיני.
 כך, באמצעות התמקדות בשיח משימתי, בקונצנזואלי ובמשותף, הושתק הויכוח
 האידיאולוגי" ³²²

8.4. "שיח חדש" – שינוי מטרת הצבא מלווה בשינוי שפתו

הפסיכולוגים ומתכנני ההכנה המנטלית יצרו בכוונה תחילה מערכת שלמה של מושגים
 חדשים, מילים חדשות, ושפה חדשה לגמרי לצורך ביצוע שורה של פעולות, משימות וערכים.
 הם כינו זאת "שיח חדש", ומתוך בורות או שיכחה לא קישרו זאת עם המילה הצינית
 "שיח חדש" ששימשה בדיוק לאותה מטרה בספרו של ג'ורג' אורוול, "1984". כך, בצד השיח
 האזרחי החדש, שלא היה אלא קמפיין רמיה רבתי, מסע פרסום לשיווק של הגירוש והעקירה
 וכך לבנות דעת קהל אוהדת בעם, נבנה גם בצה"ל "שיח חדש", שיח זה נועד להניע חיילים
 לבצע את משימת הגירוש.

8.4.1. דוגמאות ל"שיח חדש" האזרחי:

"קרווילה" = קרוואן קירות גבס עם גג רעפים שנבנה בחופזה וברשלנות. תרמית שנוצרה
 לצורך שכנוע דעת הקהל ש"המפונים" מועברים ל"ווילות".
 "שכונת קרווילות" = מחנה פליטים. דעת הקהל שוכנעה להסכים לגירוש באמצעות ביטויים
 היוצרים רושם של עתיד מסודר וורוד המחכה ל"מפונים".
 "פינוי" = גירוש אלים וכפוי של אזרחים חפים מפשע בגלל היותם יהודים. המילה פינוי חלה
 על חפצים, אשפה או אזרחים באיזור אסון, הנאלצים להיעקר מרצון נוכח אסון טבע וכו'
 "התנתקות" = גירוש אלפי יהודים מבתיהם ותו לא. מילה המיועדת ליצור רושם שישראל
 "לוקחת את גורלה בידיה" ועוזבת את כל הצרות של עזה מאחוריה. אפילו טרם מעשה
 הודה השלטון כי פרט לגירוש, אין כוונה לעשות שום שינוי כלפי עזה באספקת חשמל,
 מים, סחורות, אנרגיה וכניסת פועלים.
 "יש פתרון לכל מתיישב" = השלכתם של אלפי אזרחים מבתיהם תוך חיסול מקורות
 פרנסתם, ללא פיצוי הולם, בליווי טיפול בירוקרטי מתנכר, מגושם ואדיש.
 "ממשלת ישראל ערוכה לפינו עזה וצפון השומרון, יש פתרון לכל מתיישב, דיור זמני וקבוע,
 תעסוקה, חינוך ופיצוי כספי, מקום דיור יחכה לכל משפחה, מאגר של 20,000 דונם
 לחקלאות, תעסוקה חלופית וסיוע לעצמאים, מקום לימודים לילדים".

מתוך פרסומת ממשלתית בטלוויזיה = מכסימום היערכות, הכנות ותקציבים לגירוש עצמו ואפס היערכות, הכנות ותקציבים לצרכי הפליטים. זריקת אנשים ללא ציוד במלונות, אפס פתרונות ללימודי הילדים, חורבן חברתי – נוער שהתדרדר לסמים ואף למוסדות לבריאות הנפש, מקרים רבים של התפרקות משפחות, עלייה של כמעט 100% במקרי תחלואה, כולל סרטן, אפס פתרונות תעסוקה, פיצויים מאוחרים ומושגים- שגם בתאוריה, לפי החוק, לא הספיקו לכיסוי הנזק הישיר, אפס דיור קבוע- לפחות שלוש שנים לאחר הגירוש, אסון לחקלאים שבעבר ייצרו כ-11% מהתוצרת החקלאית הישראלית שיוצאה לחו"ל, ופרנסתם נמחקה בבת אחת כתוצאה מן הגירוש.

8.4.2. ה"שיחדש של צה"ל"

"מתקשים" = חיילים בעלי מצפון שנטו לסרב לפקודת הגירוש. תיאור החיילים המצפוניים כחלשים שיש לעזור להם.

"פצל"מ", פעילות צבאית לא מלחמתית = שימוש בצה"ל לגירוש בכח של אזרחים מבתיים כחלק מעימות פוליטי ישראלי פנימי.

"הכנה מנטאלית" = שטיפת המוח של החיילים כדי שיהיו מסוגלים לבצע פשע מבלי להרגיש ועם מינימום משקעים נפשיים, כמטרה קצרת טווח. שינוי הזהות של צה"ל לצבא "פצל"מ" פוסט מודרני, כמטרה ארוכת טווח.

"משימה לאומית" = גירוש 9000 אזרחים מבתיים, הריסת בתיים ומתן השטח לאוייב. המילה החיובית הגדולה הזו, מטרתה היתה לתת הרגשה לחיילים שהם שותפים במעשה לאומי חיובי גדול, בעוד שהם היו שותפים בפשע לאומי, פשע הומניטרי, ופשע בטחוני. המימד ה"גדול" דווקא לא השתנה...

"שבת אחים" = השם שניתן למבצע גירוש 9000 אחים מבתיים.

צירוף המילים הזה, גדוש האחוה ושותפות הגורל, נועד לכסות על מעשה זוועה שהוא ההיפך הגמור ממשמעותו האפלה. השם שונה ל"זוהר הרקיע" בעקבות מחאות.

"זוהר הרקיע" = השם המשודרג של מבצע הגירוש ("שבת אחים" בשמו הקודם), נבחר בגלל הניחוח הדתי- מסורתי הנודף ממנו, ע"י השימוש בצמד מילים מתוך תפילת "אל מלא רחמים" וספר דניאל בתנ"ך.

השימוש נעשה כדי לבלבל את הציבור המגורש שרובו דתי, כאילו יש למעשה ולמבצעיו זיקה למקורות, וכדי לזכות לסימפטיה תת הכרתית.

"מעגלים" = חלוקת התפקידים של כוחות הגירוש.

מעגל ראשון מבצע את הגירוש האלים בפועל.

מעגל שני מונע אפשרות של סיוע למגורשים שבבתיים.

מעגל שלישי מורכב מכוחות הגנתיים בעמדות קבועות שאינן מאפשר לערבים להפריע

לגירוש.

מעגל רביעי מורכב מכוחות התקפיים שיעצרו כל נסיון ערבי להפריע לגירוש. מעגל חמישי מוצב על גבול הרצועה ואינו מאפשר הפרעה לגירוש מתוך הקו הירוק. מעגל שישי נפרס קילומטרים בתוך שטח הקו הירוק ואינו מאפשר להתקרב לגבול הרצועה ולהפריע לגירוש.

מעגל שביעי נועד למנוע מחאות והתקהלויות בצמתים בתחומי "הקו הירוק". רוב המעגלים שימשו ל"פצל"מ נגד יהודים, ומיעוטם נגד האוייב, שלא יפריע לפצל"מ.

"חשיבה מתקנת" (מושג ב'הכנה המנטלית') = ניטרול המצפון של החיילים.

מנגנון הגנה שהושתל במוחות חיילי הגירוש כדי שיצליחו להתעלם מדברי קורבנותיהם. הרעיון הוא שיכנוע שקללות והאשמות המוטחות בחייל המגרש בעת מעשה, אינן מיועדות לו אלא למי ששלח אותו למשימה. כך יורדת, לכאורה, מעל המגרש האחריות האישית והיא מועברת ממנו למעלה, אל הדרגים שאינם נתקלים חזיתית בדברים ובמראות העלולים לגרום לטראומה. הסרת אחריות מקלה גם על המשך הביצוע עד תום.

"מנגנון ניתוק רגשי" (מתוך "תיק תוכן – אתגרי המפקד במשימה) = עיקור תשומת הלב והקשר שבין מעשיהם למוחם של חיילי הגירוש. מנגנון הגנה נוסף שהושתל במוחות המגרשים המורה לחייל שלא להקשיב לדברי קורבנו, לא להביט בעיניו, לא להיכנס לדין ודברים עימו, ולהתמקד רק בצד הטכני של ביצוע המשימה, שהיא הלא "משימה לאומית" "חוקית" ומוצדקת. כשהמגרש מנתק עצמו מהמשמעות של מעשיו, מן המראות ומזעקות המגורשים, הוא בורח אל הצד הטכני, ואז קל לו הביצוע ונמנעת ממנו טראומה.

"צבא המדינה" = מה שפעם היה "צבא העם". ביטוי שהוסב כתוצאה מהבעייתיות שנוצרה עקב השימוש בצבא ככלי נגד חלק מן העם.

"שומרי השלום" = חיילים שקיבלו משימת גירוש. ההפך הגמור, למי שלא היה ברור מראש: "שומרי השלום" הללו הביאו מלחמה ואסון על כל דרום הארץ.

"משימה בתוך המשפחה", "תרומה לקהילה", "סיוע" = "מלחמת אחים", "החרבת קהילות", "הרס החיים".

מילים חיוביות, קלות לעיכול, לתיאור ההיפך הגמור מפירושן המילולי.

"באנו לעזור ולא להרוס" = באנו להרוס ולא לעזור.

"אנחנו חלק מכח סיוע" = אנחנו חלק מהאוייב שבא לגרש.

"תהיו שם עבורם" = תהיו שם נגדם.

"תהיו אתם אלו שעוזרים להם ברגעים הקשים" = תהיו אתם אלו שיוצרים להם את הרגעים הקשים.

"נחישות ורגישות" = גירוש בכל מחיר, תוך נסיון לשמירה על ארשת פנים רגישה ומנומסת ככלי פסיכולוגי להמיס את התנגדות הקורבנות והחיילים עצמם.

8.4.3 מחיקת המילים

יחד עם כניסת המילים החדשות, המושגים החדשים והשפה החדשה, הוצאו מהשירות המילים, המושגים וה"שיח הישן", כדי למנוע סתירות והתנגשויות מצערות. מדובר במילים שנעדרות כולן מההכנות המנטליות: "מולדת", "אוייב ערבי", "התיישבות" (בהקשר של הישארות על הקרקע), "ציונות", "מלחמה" (באוייב הערבי), "יהדות", "ארץ ישראל".

8.4.4 חשיפת הכוונות

בחוברת "פסיכולוגיה צבאית" מובאים בהרחבה הנימוקים המעשיים והטריקים של שינוי השפה ככלי עזר לביצוע הגירוש. שם נחשפים המניעים מאחורי השפה המכובסת ונופלות המסיכות של שפת התעמולה שהונהגה ב'הכנות'. מתוארת הטכניקה וקיימת הודאה כיצד בוצעה מערכת מניפולטיבית שלמה על החיילים ש'סייעה' להם לרמות את עצמם. כמובן שאיש מן הפסיכולוגים לא העלה על הדעת להאמין בעצמו במילים הגבוהות שבהן השתמשו ב"ערכות".

השיח החדש שנוצר נטען בהגדרות של עולם מושגים ומונחים חדש: "משימה בתוך המשפחה", "תרומה לקהילה", "סיוע". שימוש בהם הקטין קונפליקטים, ואפשר (לחיילים).. לומר לעצמם כי "באנו לעזור ולא להרוס", ואת האמירה "אנחנו חלק מאוייב שבא לגרש" להחליף באמירה "אנחנו חלק מכח סיוע".³²³

היה קשה לחניכי קורס טייס לגרש את תושבי גני טל, כי בקורס היה חניך מהישוב. מה עושים? המפקדים טרחו ומצאו פתרון:

"הדבר הוביל את המפקדים לשנות טרמינולוגיה: "בואו וסייעו למשפחות לעבור את התהליך בקלות. תהיו אתם אלו שעוזרים להם ברגעים הקשים, ולא אנשים זרים. לוו אותם ותהיו שם עבורם"³²⁴

הצורך בשפה חדשה למשימה החדשה מפורט בכתב העת:

"הרובד הראשון מתמקד בייחודיות משימת ההתנתקות כמשימה צבאית פוסט מודרנית... כמחייבת שיח משימה חדש ומותאם... הרובד השני מתמקד בייחודיות

³²³ "פסיכולוגיה צבאית", עמ' 115.

³²⁴ "פסיכולוגיה צבאית", עמ' 115.

משימת ההתנתקות כמשימת עקירת אוכלוסיה אזרחית, על בסיס מאפיינים סוציו-פוליטיים שונים...³²⁵

כאן חושפים הפסיכולוגים את האמת שלהם ללא כחל וסרק – הפיכת צה"ל לגוף "פוסט מודרני", וביצוע עקירת אזרחים ממניעים "סוציו פוליטיים", כלומר מניעים פוליטיים של נסיגה והתקפלות המשולבים במניעים סוציולוגיים של שנאה וקנאה בחלוצי גוש קטיף מהמגזר הציוני-דתי.

הפסיכולוגים הודו כי שינוי השיח היה מחוייב המציאות לבניית לגיטימציה לפעולה המפוקפקת:

"...עמדו בצה"ל על החשיבות העצומה הטמונה בתהליכי ההכנה המנטאליים והבניית שיח משימה ייחודי ומותאם שיבסס לגיטימציה חדשה לפעולה..."
 "...שיח זה חייב להתבסס על מערכת מושגית חדשה ועל טיעוני לגיטימציה חדשים, והיה עליה להתייחס למאפייניה הייחודיים של משימת ההתנתקות... שאינה שואבת את הלגיטימיות שלה מסיבות ברורות של שלום, מלחמה או של חוק".³²⁶

אחד ממפקדי האוגדות הוטרד מחוסר הזמן שנותר ללימוד השפה החדשה ע"י החיילים:
 "אני מבקש להזכיר לכם שאנחנו כבר דוברים את השפה ומתעסקים בה מעל שנה. המפ"ים שלנו יצטרכו ללמוד את השפה ולהעביר אותה לחיילים תוך שבועות בודדים".³²⁷

חשיפת התרגיל הפסיכולוגי שמאחורי המושג "נחישות ורגישות":

"המניפולציה הרגשית התגלמה בצימוד "נחישות ורגישות", כאשר המושג הראשון הוא צבאי "קלאסי", בעוד השני הוא בעצם התחבולה הרגשית שנדרשה לצורך ביצוע המשימה באופן המסוים בו בוצעה".³²⁸

8.5. מ-1984 עד 2005

כדי לבצע מעשים מסוג מסויים יש לבנות שפה שמסוגלת לחיות בשלום עם אופיו של המעשה. אי אפשר לקרוא לגירוש ולעקירה בשמם, כי עצם המושגים הללו שוללים את הלגיטימציה של המעשה ויש לבנות מערכת מושגים חדשה שתתאר את המעשה באופן הניתן לעיכול. שינוי השפה היה מעין סוג של ניתוק מן המציאות בדומה ל"ניתוק הרגשי" ולהסטת

³²⁵ בכתב העת: בעמ' 245:

³²⁶ "פסיכולוגיה צבאית", עמ' 251-252.

³²⁷ "פסיכולוגיה צבאית", עמ' 263

³²⁸ "פסיכולוגיה צבאית", עמ' 69.

מבטי המגרשים מעיני המגורשים. בנוסף לכך, חזרה אינסופית על המנטרות יוצרת שכנוע עצמי ואובדן עירנות למשמעות האמיתית של המעשים, כלומר מחיקה מהתודעה של האמת בנוגע למעשה.

הסופר ג'ורג' אורוול, כשתיאר בספר "1984" עולם דיכוי טוטאליטרי, היטיב לתאר גם את השפה החדשה שנזדקקו לה השליטים בבואם להשתלט על כל היבטי החיים של נתיניהם. אורוול כינה את השפה בספרו "newspeak", ובתרגום לעברית.... "שיחדש". העקרון היה שמשמעות המילה החדשה היתה ההיפך הגמור מהמציאות שנתבקשה לתאר. מאז שפורסם הספר, הפך סוג כזה של עיוות שפה לכינוי "שפה אורווליאנית". כמה השוואות בין ה"שיח החדש" של צה"ל המגרש מול ה"שיחדש" של אורוול שופכות אור עגום ביותר על טיבה של "המשימה הלאומית".

מטרת ה"שיחדש" האורווליאני:

"עקרונות לשון 'שיחדש' היתה הלשון הרשמית באוקיאניה וכל כוונתה לא היתה אלא למלא את הצרכים האידיאולוגיים של "סוצאנג", כלומר הסוציאליזם האנגלי".³²⁹

מטרת השיח החדש לפי הפסיכולוגים של צה"ל, בניסוח נפתל ומסורבל בהרבה:

"...יש לפתח בקרב המפקדים מודעות למשמעויות שיש לתהליכים פסיים בהבנת השיח. דוגמה לכך ניתן לראות בעובדה שתהליכי הכנה מנטאליים מועברים בצה"ל בעיקר לקראת פעילות נגד אוכלוסיה אזרחית יהודית. פרקטיקה שכזאת מבנה משמעות ייחודית לשיח ההתנתקות לעומת שיח העימות המוגבל – גם כשזה מעלה דילמות אזרחיות, מוסריות ופוליטיות שאינן פשוטות כלל ועיקר. לאור זאת, על מפקדי צה"ל להביא בחשבון בתהליכי הבניית שיח גם את הפרקטיקות מהן מקבל השיח את מקומו ומשמעותו".³³⁰

אצל אורוול לוקח זמן להטמיע את השפה החדשה:

"בשנת 1984.... המאמרים הראשיים בטיימס נכתבו בלשון זו אבל למעשה רב כזה היו מסוגלים רק מומחים. ציפו ש'שיחדש' תדחק סופית את רגלי שיח-ישן (אנגלית תקנית כפי שראוי לקרוא לה) בשנת 2050 בקירוב. בינתיים היתה לשון זו מרחיבה את תחום שליטתה קמעה קמעה, וכל חברי המפלגה היו משתדלים להיזקק יותר ויותר בדיבור היומיומי למילים ולתבניות הדיקדוקיות של 'שיחדש'.³³¹

וגם אצל הפסיכולוגים בצה"ל, לאחר שמביאים את התיאוריה המקצועית:

329 "1984"

330 "פסיכולוגיה צבאית", עמ' 68

331 "1984"

"כפי שטוען Ford (1999), קיימת נקודת אופטימום בתהליך הובלת ויצירת שיח ארגוני משימתי חדש, אשר אינם מוחלפים באחת, אלא מתקיימים זמן ניכר בתהליך מובנה של שינוי, זה לצד זה".
המלצתם לתרגום המעשי לצה"ל:

"תובנות אלו מצביעות על הצורך לבצע תהליך החלפת שיח סדור. תהליך שכזה צריך לקחת בחשבון את מרכיבי השיח המשימתי הקיים במציאות הצה"לית כולה... וליצור שיח חדש שיוכל להתקיים באופן מאוזן לצד השיחים הישנים... מיומנויות ניתוח, הבניה ואיזון של שיח בהובלת שינויים ומשימות חדשות – הינן מיומנויות יסוד שיש להקנות למפקדים בצה"ל בעידן הנוכחי".³³²

וגם:

"בהבניה של שיח משימה חדש, הזמן הנדרש להטמעה הוא מרכזי... כך גם על דרגי הפיקוד הבכירים, להותיר לדרגי השטח המבצעיים זמן רב בהרבה להבניית והטמעת השיח החדש".³³³

אצל אורוול, ב-"1984", ישנן כמה מערכות של מילים:

"המלים בשיח חדש נחלקו לשלוש מערכות מוגדרות הידועות בשם אוצר מלים אל"ף, אוצר מלים ב"ת, ואוצר מלים גימ"ל".

גם הפסיכולוגים ממליצים על כמה שיחים:

"...ביחידה בה ההשתייכות של הפרט חלשה יבנה הפרט לעצמו שיחים מקלי קונפליקט. שיחים אלו יילקחו מקבוצות השתייכות האישיות – אזרחיות – אידיאולוגיות של הפרט".³³⁴

מטרת נוספת של השפה החדשה היא לטשטש את המחשבה. כך, אצל אורוול:
"ככל שצומצם המבחר, צומצם הפיתוי לחשוב. בסופו של דבר, קיוו, ייצא הדיבור במישרין מן הגרון ולא יהיה קשור כלל במרכזים של המוח העליון. כוונה זו, אף לא טרחו להסתירה"

גם ב"התנתקות", "מחשבה" - פירושה "צרות":

³³² "פסיכולוגיה צבאית", עמ' 267

³³³ "פסיכולוגיה צבאית", עמ' 269

³³⁴ "פסיכולוגיה צבאית", עמ' 269

"לכן, היה צריך הרבה-הרבה תרגולים כדי שהם יתרכזו בעיקר בטכניקה, שלא יתחילו לחשוב! כי ברגע שהתחילו המחשבות זה נהיה הרסני.... זה צריך להיות מאוד מאוד תכליתי"³³⁵

8.6. מותה של האמת בהכנות המנטליות

8.6.1. שכתוב ההיסטוריה

כחלק מההכנות המנטליות, הולעטו החיילים במידע חלקי ושקרי, לא רק לגבי עקרונות הדמוקרטיה והחוק, אלא גם בנוגע לעובדות היסטוריות. כל ההטעיות וההחסרות הללו התאפיינו בקו בעל גוון "סוציו-פוליטי" מובהק – שמאלני ואנטי-דתי. המטרה הייתה להעמיק את שכנוע החיילים בצדקת המהלך, מעבר לחובה לציית מתוקף הפקודה.

מתוך קלטת וידאו "שבת אחים":

רבין במדי ס.ס.

על המרקע הופיעה ההפגנה בכיכר ציון בירושלים, ובה מצולם מקרוב הפלקט עם תמונת רבין במדי ס.ס..

הנוכלים שהכינו את הסרט לחיילים לא טרחו להזכיר את השערוריה האמיתית - כי בהפגנה היה רק פלקט בודד כזה, ומי שהראה ושיווק אותו באגרסיביות לעיתונות היה סוכן השב"כ אבישי רביב שהושתל במטרה להכפיש את המחנה הלאומי והדתי. הדבר נחשף בוועדת שמגר לחקירת הרצח, ומצוין שם.

פרשת אלטלנה

כך מתואר האירוע ב"ערכה": "מתפתחים חילופי אש, הקרבות גובים קורבנות בנפש. מי שעצר את זה זאת ההנהגה: בן גוריון ובגין". שקר פשוט וגס. בן גוריון הוא שנתן את פקודת הפתיחה באש, שבעקבותיה נרצחו 16 איש וטובעה אוניה מלאת נשק שבעזרתו ניתן היה להכריע את הקרב על ירושלים העתיקה, שנפלה כמה ימים לאחר מכן. מי שבלם את מלחמת האחים היה מנחם בגין שהורה לנצור אש בכל מחיר.

אינתיפאדה 1987

התיאור המופיע ב'ערכה', הוא: "התקוממות עממית. מרי עממי של חסרי כל נגד מדינה חזקה וצבא חזק". האמת כמובן הפוכה לחלוטין - המהומות המכוונות בפי האוייב "אינתיפאדה", היו מאורגנות ומתוזמנות מטעם הממסד האש"ף שניהל אותן ע"י ועדות מקומיות לשליטה באירועים שכונו "ועדות ההלם". המהומות פרצו בתקופה שהערבים ביש"ע היו במרחק הגדול ביותר מההגדרה של "חסרי כל" והיו בפריחה כלכלית עקב

³³⁵ מ"מ גירוש, "פסיכולוגיה צבאית", עמ' 53

פרנסה שבאה מהחיבור עם המשק הישראלי. רק בעקבות המהומות החלה הדעיכה הכלכלית שלהם, ואז הם אכן התקרבו למצב של "חסרי כל".

אש"ף, הטרור, ומעשי הרצח

על ועידת מדריד מתוך אותו סרט הסברה: "אש"ף, שנתפס בעיני ישראל כארגון טרור, לא מוזמן". על שרשרת מעשי הרצח של אש"ף: "כדי לעורר את דעת הקהל בעולם, מבצע אש"ף פעולות טרור בעולם". ה'ערכה' אינה מזכירה כי אש"ף הוא הארגון שרצח יהודים יותר מכל גוף אחד אחר מאז הנאצים. מניסוח זה נובע כי עובדת היותו ארגון טרור אינו אלא גחמה ישראלית ("נתפס בעיני ישראל כארגון טרור"). כשלבסוף מוזכרים בכל זאת מעשי הטרור שלו, הם מקבלים הצדקה, כי נועדו "לעורר דעת קהל", וכנראה שלא כדי לרצוח יהודים.

מלחמת ששת הימים:

"ב-67' גורמת שרשרת אירועים ביטחוניים ופוליטיים להידרדרות המצב". מי אשם בששת הימים? "שרשרת אירועים". אף מילה על ההתנכלות הסורית לאספקת המים וההפגזות היומיומית על הישובים למרגלות הגולן, לא על הכנסת כוחות צבא מצריים לסיני תוך הפרת ההסכם משנת 1957 לאחר הנסיגה הקודמת, אף מילה על ההתפארות הערבית בהשמדה הצפויה של ישראל, אף מילה על ההכנה של בתי קברות המוניים בישראל, ולא על החרדה הקיומית בארץ ואווירת ערב שואה סמוך למלחמה.

8.6.2 חשיפת הכוונות:

הסיפור ההיסטורי המסולף היה כלי הסתה בידי עורכי ה'ערכה'. אולי כי בראשם הפוסט מודרני, במילא הכל "נראטיב" יובלשונם:

"לגיטימציות שונות לביצוע המשימה: קטגוריה פנימית זאת כללה היגדים המייצגים שימוש של מפקדים במציאת לגיטימציות לביצוע הפעולה..."³³⁶

שינוי ההיסטוריה נועד ליצירת חוליה נוספת בשרשרת הלגיטימציות.

"חשיבותו המרכזית של מחקר זה טמונה, אם כן, מעל הכל, בעצם ההצבעה על קיומו של עולם שיח פרשני- אישי במשימה צבאית מרכזית כל כך, כפי שהיוותה ההתנתקות עבור צה"ל. בעידן בו הצבאות המודרניים, וצה"ל בתוכם, מבצעים יותר ויותר משימות שהמרכיב הדומיננטי בהן אינו הנשק אלא: פוליטיקה, תרבות ורעיונות, נדרש הצבא להכיר בדחיפות (!), בצורך לגיבוש ואימוץ של אסטרטגיות וטכניקות להבניית והטמעת שיח פעולה מותאם ואפקטיבי".³³⁷

³³⁶ "פסיכולוגיה צבאית", עמ' 258

³³⁷ "פסיכולוגיה צבאית", עמ' 270

"שיח פעולה מותאם", פירושו גם 'התאמת' העובדות ההיסטוריות ל"משימה". פעולה "אפקטיבית", ללא ספק.

8.7. אידיאולוגיה של שינוי יעוד וזהות הצבא

מקריאת החוברת של הפסיכולוגים עולה בבירור כי לא רק ביצוע משימת הגירוש עמדה לנגד עיני הפסיכולוגים אלא גם שינוי ייעוד צה"ל ושינוי זהותו, כחלק מאידיאולוגיה וראיית עולם פוסט מודרנית. הואיל ורוב החברה הישראלית ורוב החיילים אינם מסכימים עם שינויים אלו ועם האידיאולוגיה הזו, התבצעו בהכנות המנטליות שורה של מניפולציות, שקרים, סילוף ההיסטוריה ולוחמה פסיכולוגית נגד החיילים וכמובן נגד המתגייסים. לאחר מעשה, בחוברת הפנימית שלהם, חשפו הפסיכולוגים חלק מהאידיאולוגיה שהניעה אותם ואת תמונת עולמם:

הפסיכולוגים החליטו שהמציאות הינה "פוסט מודרנית", ותהו האם לוחמי צה"ל הם שישמרו על "השלום":

"ההתנתקות יצרה דמות חייל מורכבת יותר ורווית מתחים- הוא צד מעורב בקונפליקט, אך בקונפליקט זה הוא נדרש לנהוג בצד השני ברגישות, לוותר על תוקפנות ולא בהכרח לחתור למגע ולניצחון, מבלי להפוך לצופה מן הצד. הכלת פרדוקסים אלה מתאפשרת במציאות המותירה מקום להתבוננות מעורפלת בעלת מאפיינים פוסט מודרניים. גם הרכב הכוח למשימת ההתנתקות היה ייחודי במורכבותו... ייחודיות זו בנוף הפצל"מ הציעה פתרון אלטרנטיבי לקושיה מרכזית בעיסוק הסוציולוגי של משימות אלה- האם לוחמים הם שומרי השלום האולטימטיביים?" ³³⁸

צה"ל האמיתי נמוג וקם צה"ל חדש, "פוסט מודרני". להלן התיאור בשפה "פוסט מודרנית":

"תוך כך נוצר "צבא אחר", ואיתו הדרה של "הצבא האמיתי". הדבר הביא ליצירתה של זהות זמנית, שאינה אנטי זהות. היה זה תהליך דיאלקטי של בניית "אחרות", באופן שבו הדדה "הרגיל" שנבנה לצורך המשימה המיוחדת בצורה מעט אחרת, והורכב מחומרים לא רגילים." ³³⁹

הפסיכולוגים מבכים אפשרות של התפוגגות 'ההישג', בהיעדר מורשת "שמירת שלום". כמו כן הם ממליצים לחלק תעודות הוקרה ואותות ל"משימה". תעודות הוקרה, אכן חולקו למעורבים:

³³⁸ "פסיכולוגיה צבאית", עמ' 74.

³³⁹ "פסיכולוגיה צבאית", עמ' 75.

"משימת ההתנתקות שנה אחרי, מציגה ביתר שאת את גורלן של משימות צבאיות במימד הזמן. בהעדר מורשת של "שומרי שלום", המגובה בהבניה חברתית בתוך הארגון הצבאי של פצל"מ, אין כוח ארגוני אנרגטי שיכול לייצר זכרון ארגוני – קולקטיבי וחוויתי. כמו כן, היעדר ארטיפיקטים תרבותיים צבאיים, כדוגמת אות או תעודה, מצביע על חוסר הערך של המשימה והיעדר ההכרה בה. כך, על פני השטח נותר דימוי של "צבא צללים" לכוחות שביצעו את המשימה. הם דמו יותר ל"צבא נולד", שכוכבם דרך ליום אחד, אך מאז התפוגג קסמם והעניין בהם"³⁴⁰

סלילת הדרך למשימות גירוש בעתיד – "שדה פעולה פוסט מודרני"

"המסקנה המרכזית של מחקרנו נוגעת בתפקוד המפקד הצבאי בשדה הפעולה הפוסט מודרני, בצרכים ובמיומנויות שנדרשות ממפקדים במרחב פעולה חדש זה. כמחקר ייחודי בתחום עקירת אוכלוסיות אזרחיות, שמתמקד בגורם שביצע את הפינוי במו ידיו, מחקרנו מאפשר למידה ובחינה של תובנות חדשות לקראת אפשרות של אירועים דומים, כמו גם הטלת ביצוע משימות צבאיות לא-מלחמתיות על צה"ל, בעתיד"³⁴¹

"הרובד הראשון מתמקד בייחודיות משימת ההתנתקות כמשימה צבאית פוסט מודרנית... כמחייבת שיח משימה חדש ומותאם... הרובד השני מתמקד בייחודיות משימת ההתנתקות כמשימת עקירת אוכלוסיה אזרחית, על בסיס מאפיינים סוציו-פוליטיים שונים..."³⁴²

כאן חושפים הפסיכולוגים את האידיאולוגיה שלהם ללא כחל וסרק – הפיכת צה"ל לגוף "פוסט מודרני", וביצוע עקירת אזרחים ממניעים "סוציו פוליטיים", כלומר מניעים פוליטיים שמאלניים של נסיגה והתקפלות המשולבים במניעים סוציולוגיים נגד מתיישבי גוש קטיף מהמגזר הציוני-דתי.

דחוף! לגבש ולאמץ אסטרטגיות וטכניקות- למען העתיד:

"חשיבותו המרכזית של מחקר זה טמונה, אם כן, מעל הכל, בעצם ההצבעה על קיומו של עולם שיח פרשני- אישי במשימה צבאית מרכזית כל כך, כפי שהיוותה ההתנתקות עבור צה"ל. בעידן בו הצבאות המודרניים, וצה"ל בתוכם, מבצעים יותר ויותר משימות שהמרכיב הדומיננטי בהן אינו הנשק אלא: פוליטיקה, תרבות ורעיונות, נדרש הצבא להכיר בדחיפות (!), בצורך לגיבוש ואימוץ של אסטרטגיות וטכניקות להבניית

³⁴⁰ "פסיכולוגיה צבאית", עמ' 76

³⁴¹ "פסיכולוגיה צבאית", עמ' 243

³⁴² "פסיכולוגיה צבאית", עמ' 245

והטמעת שיח פעולה מותאם ואפקטיבי" ... יהוו פרקטיקה פיקודית מנהיגותית מרכזית בה ישתמשו מפקדי צה"ל בביצוע משימותיהם בעתיד הנראה לעין.³⁴³

ההוה של ההתנתקות הוא פוסט מודרני:

"הרובד הראשון מתמקד בייחודיות ההתנתקות כמשימה צבאית פוסט מודרנית, אל מול המשימה הצבאית הקלאסית" שהיא לחימה כוללת אל מול אויב מדינתי.³⁴⁴

..וגם העתיד:

"...ההנחה כי היעדר הקוהרנטיות החיצונית של השיח הצבאי אל מול שיחים אזרחיים שונים, הוא נתון שימשיך להתקיים בצורה מעורערת במסגרת שדה פעולה הפוסט מודרני, שמטבעו הוא מרובה פרשנויות, בעל זוויות ראות ומתפרס על מגוון משימות לא מלחמתיות רחב ומעורפל".³⁴⁵

חומרה יתרה לכל הנאמר כאן נובעת מהתאריך שבו פורסמה החוברת "פסיכולוגיה צבאית", על שלל מסקנותיה, דהיינו חודש דצמבר 2006, חודשים ארוכים לאחר הקריסה בלבנון, שבעקבותיה הועמד השיח המעורפל של קצינים בצה"ל אל עמוד הקלון. צה"ל שנרדם בשמירה אל מול האויב, והחל להתעורר, עדיין מעסיק את החבורה הפוסט מודרנית הזו, שלגביה כלום לא התרחש בקיץ 2006, ולא הוביל אותה לשום הרהור מחדש.

בהערת אגב בודדת נחשפת ביקורת אגבית, אך מרעישת עולמות:

"הטיפול בחיילים ה"מתקשים" היה טיפול מתוחכם בתוך גבולות היחידה, כך שנוצרה למעשה "עמימות מאפשרת", שפתחה להם צוהר להשתמש ולא לקחת חלק במשימת ההתנתקות ובכל זאת להמשיך ולשרת ביחידה. פרקטיקה זו יכולה להיתפס כוותרנות, כחוסר נחישות ו"התרככות" הפיקוד הצבאי. שלא כמו במשימות נוכח פני אויב, בהתנתקות לא הובלט ערך ה"חתימה למגע", ולא נדרשה רוח התנדבות לביצוע המשימה. במבט ביקורתי ניתן לטעון כי פרקטיקות ההנעה שהופעלו בעת ביצוע משימת ההתנתקות עלולות להוביל לפגיעה בעוצמתו ונחישותו של פיקוד צה"ל במשימות לחימה עתידיות".³⁴⁶

8.8. שיטות הטעיה וכחש

לאחר ההצלחה המקצועית, וכנראה גם האידיאולוגית, לא התאפקו הפסיכולוגים, ו"רצו

³⁴³ "פסיכולוגיה צבאית", עמ' 270.

³⁴⁴ "פסיכולוגיה צבאית", עמ' 245.

³⁴⁵ "פסיכולוגיה צבאית", עמ' 267.

³⁴⁶ "פסיכולוגיה צבאית", עמ' 140.

לספר לחבר'ה", על השיטות, הטריקים והמניפולציות שבעזרתם הצליחו מעל המשוער לגרום לחיילים לבצע את הגירוש.

הודאה וחשיפת המניפולציות:

"בבסיס הסימולציה (שבה התחפשו חלק מן החיילים למתנחלים) עמדה מניפולציה רגשית חזקה, שכפתה על החיל המפנה להבין ולהכיר את הצד השני באמצעות כניסה לנעליו".³⁴⁷

"במקום ליצור דימוי של דוב גדול מימדים ועצום כח, כוחות הפינוי הצטיירו כדובי חביב, מתחשב, בוכה ומחבק. אלא שבפועל חיבוקו היה חיבוק דוב אימתני, שהביא להכרעת המפונים מנע התנגדות פיזית וגם דיכא מחשבות לסירוב ולהתנגדות בתוך כוחות הפינוי גופא. למעשה, כפי שנתאר מיד, התאפשרה הדו-משמעות שבדימוי באמצעות מניפולציה כפולה-הן כלפי המפונים שחשו מחובקים ובה בעת עברו קואופטציה (הכנסה פנימה ואף הענקת מינוי לגורם המפריע לארגון, וגיוסו, ע"י כך, לטובת הארגון), והן כלפי החיילים המפנים שנכפה עליהם השימוש ברגשותיהם המכילים – והיא שהביאה להצלחה"³⁴⁸

מניפולציות, "תחבולות רגשיות" ו"מטרות סמויות":

"מטרתה המפורשת של ההכנה המנטאלית היתה לשפר את התמודדות הפרט והיחידה הארעית עם המשימה המורכבת והקשה. בחינה ביקורתית של מטרותיה הסמויות, מציעה לראות בהכנה המנטאלית מנגנון ניהול רגשות קפדני שמחייב הזדהות של הכוחות המפנים עם המפונים, מתן לגיטימציה ל-"התקרבותם" והכלתם הרגשית. כל זאת מבלי שהדבר יביא לבלימת המשימה. המניפולציה הרגשית התגלמה בצימוד "נחישות ורגישות", כאשר המושג הראשון הוא צבאי "קלאסי", בעוד השני הוא בעצם התחבולה הרגשית שנדרשה לצורך ביצוע המשימה באופן המסוים בו בוצעה. הבניית המניפולציה הרגשית החלה כבר באימון הסימולציות, שכפה כניסה לנעלי המפונים, לראשם וליבם והביא למישטור רגשות המפנים."³⁴⁹

ניצול קצינים ביחידות הבט"ש, שעבדו מול המתיישבים ביום יום:

"במשימה עצמה שימש קצין האוכלוסיה כמקור מודיעין, כפי שצינה קצינה מפנה: "קבלנו תדרוך קצר, על ה-'מה', ממה שנקרא קצין אוכלוסיה שמסתובב ומלווה

³⁴⁷ "פסיכולוגיה צבאית", עמ' 55

³⁴⁸ "פסיכולוגיה צבאית", עמ' 68

³⁴⁹ "פסיכולוגיה צבאית", עמ' 69

אותם. הוא סיפר לנו קצת על הישוב, קצת על המשפחות. "כן נוצלו קציני אוגדת עזה, על קשריהם הענפים עם אוכלוסיית גוש קטיף... פעולתם היתה מאחורי הקלעים, נסתרת מעין הציבור ונודעה בחלקה רק בדיעבד." ³⁵⁰

יש לציין כי אוגדת עזה ניסתה לשדר תדמית של יחידה שאינה מעורבת בגירוש, אלא רק בבטחון. גילוי זה מוכיח כי היה זה שקר.

כחלק מגילוי הלב במסמך, ישנן גם הערות לגבי הגולם שקם על יוצרו, ההפקרות והנזק של הפעולה, ללא הסקת מסקנות מכך:

"...נראה כי השיח הייחודי, שנבנה מהמשגות חדשות שנועדו להתמקם לצד ההמשגות הצבאיות המקובלות ולהרחיבן, פורש לעיתים בשטח כנסיון להחליף את השיח המקובל ונתפס כפריצה וערעור גבולותיו. מרגע זה, נדמה שלא היו עוד כללים מנחים ברורים מה מותר ומה אסור, מה נכון ומה שגוי בדיבור אודות משימת ההתנתקות, בבחינת "הכל הולך"." ³⁵¹

³⁵⁰ "פסיכולוגיה צבאית", עמ' 65

³⁵¹ "פסיכולוגיה צבאית", עמ' 263

9. הערת סיכום והמלצות לפעולה

ה'התנתקות' זרעה חורבן בישראל בכל פן חיים שהוא. גירוש היהודים מעשרים ואחד יישובים בחבל עזה ומארבעה יישובים בצפון השומרון והפיכת קהילותיהם לעיי חורבות, היה אסון למגורשים, מכה לשיבת-ציון וטראומה לאומית לישראל. היה, הווה ויהיה; עד שיתוקן. אך לא זו בלבד, מעשה הגירוש היה גם מכה למגורשים. 'ההכנה המנטלית' של צה"ל לגירוש – הכנה בה הוסבה זהותו ב-18 חודשי שטיפת מוח – כך שיציית לפקודה אובדנית, בלתי-מוסרית ובלתי-חוקית-בעליל – הכתימה אותו מוסרית, ופגעה ביכולתו למלא את יעודו. לכך אחראים מפקדים, פסיכולוגים ורשויות בריאות-הנפש, שנתנו את ידם לפרויקט ולהונאה שנעשתה במפקדי צה"ל ובחייליו. הסבת זהותו של צה"ל מצבא הגנה לישראל לפצל"ם-גירוש-יהודים, שברה את ה"אני מאמין" שלו, החלישה את כושרו הלחימתי ופגעה באופן משמעותי במוטיבציה ההתנדבות של הציבור המהווה את חוד החנית של המערך הלוחם.

ברור שניקוי שיירי ה"הכנה המנטלית" ל"התנתקות" מצה"ל ומחיקת 'דיסקט אוסלו' עם הפוסט-מודרנה המשתקת ממנו, הם תנאי הכרחי לתיקון צה"ל ולהשבתו להיות צבא לוחם ומנצח. ברור גם שיש למסד ניתוק מוחלט ושלם של צה"ל מכל עיסוק שהוא בגירוש יהודים; לא במעגל שני ולא במעגל עשירי. לא בתכנון, ולא בשיגור מג"ב. ברור גם שהמצב הרצוי הוא, שהדרג המדיני הפוקד על צה"ל, והרשות השופטת - שכיום בישראל מאשרת פקודה זו ואף מכוונת אותה, יהיו נאמנים לשיבת ציון, לקיום ישראל ולביטחונה, ולתפקידם ולשליחותם, ולא יעמידו את צה"ל בניסיון. ברור, שתיקון שלם יהיה רק כאשר צה"ל יתנצל וייקח אחריות על כל הנזקים שגרם; המדינה תקבע בחוק כי אין לעשות שימוש כזה בחיילים, ותתחייב להחזיר את התושבים לביתם ולנחלתם, ולפצותם על הנזקים שגרם הגירוש.

אך מה אם – חס וחלילה – זה לא קורה ?

ובכן, מחקר ה"הכנה המנטלית" מראה שיש בידי ציבור נאמני העם, הארץ והחיים בכלל, ידיעה חשובה. ידיעה שהפצתה עשויה ליירט ניסיון נוסף להסב את צה"ל לפצל"ם-גירוש-יהודים, בעודו באיבו. ידיעה שתאפשר לזהות ניצני מאמץ חתרני ל"הכנה מנטלית" בצה"ל. והשאלה היא: מה ניתן לעשות עם ידיעה זו מול חבורת סמול שולטת והון-שלטון-עיתון עוינים?

ובכן, פרסום מפורט על פרויקט 'שטיפת מוח' עם גילוי, עשוי להוציא את העוקץ מפרויקט זה ולהפיח בו רוח מאבק. הפרסום יכלול שמות של מתכנני התהליך וטכניקות בהן הם אמורים "לעבוד" על ה"קרבנות". הפרסום יכלול חשיפה של ההונאות וחצאי-האמיתות שבהם "יעבדו" על ה"קרבנות", והמטרה האמיתית של שטיפת המוח – כפי שהתגלה בשיח הפנימי של הפסיכולוגים בחוברת הסיכום שלהם על ההכנה המנטלית ל"התנתקות". יידוע אישי של ה"קרבנות" על הצפוי להם יאפשר להם להכין את עצמם לעמוד בפני ההונאה

והלחץ. זה אמור להיות מאמץ משולב של מספר ציבורי יעד, אך קודם כל יש לדעת את מה שנעשה ב"הכנה המנטלית". לדעת ולהפיק.

- אנשי ציבור ובעלי השפעה בתקשורת הוגנת אמורים להעלות לדיון ציבורי את ה"חינוך מחדש" ואת השימוש בטכניקות שטיפת מוח אסורות. זה כמובן בנוסף לפרסום הנושא דרך דיון בכנסת, ובמיוחד, אם.. וכאשר.. יסתבר שהתועלת מסוג פרסום זה - מועטה.
- משפטנים אמורים לטעון במערכות המשפט כנגד אי-החוקיות שבגיוס צה"ל למשימות שאינן ביטחון המדינה, ונגד "חינוך חיילי צה"ל מחדש" באמצעים אסורים. שימוש בצה"ל למשימות שאינן ביטחון המדינה - אלא הגנה על המשטר, וביצוע פעולות המוגדרות במובהק כ"פשע נגד האנושות" וכ"פשע נגד העם היהודי", אמנם עברו בבג"ץ-ברק בעת שאישר את 'חוק ההתנתקות', אך בג"ץ פוליטי - כמו זה הנוכחי, ובמיוחד לאור הפיחות במעמדו, לא יוכל להתעלם מדעת קהל, ויש למצות את המהלך אם יעלה שנית. מובן שפעולה משפטית כנגד שימוש לא-חוקי בטכניקות "שטיפת מוח" ו"חינוך מחדש" - אם.. וכאשר.. טכניקות כאלו יאותרו - אינה תלויה כלל ועיקר בשימוש בצה"ל למעשה, והיא נכונה גם אם יהיה זה גוף אחר אשר יישלח לעשות את הגירוש.
- פסיכולוגים ואנשי בריאות הנפש שמכירים את עמיתיהם המגויסים לפרויקטי גירוש, אמורים לחשוף את המיזם עם גילוי: לפרסם ברשימה שחורה את שמות הפסיכולוגים שגויסו לפרויקט כנ"ל ואת שיטות ההונאה המקצועיות בהם הם מתכננים להונות את קורבנותיהם. יש גם לדרוש לדון באגודות המקצועיות המתאימות בעבירות על הקודים האתיים המבוצעים בפרויקט ה"חינוך מחדש". כל זאת לאור כל מה שהתגלה במחקר זה. יש לפרסם את שמות השותפים בהכנת הגירוש הקודם ב"עמוד קלון" מתאים: גם כדי לעשות צדק, וגם כדי להרתיע. והרי מתכנני טראומה חייבים לנסות זאת על עצמם... מובן שאז יהיה בידי כל מי שיבקש תמיכה נפשית, כלי לבדיקה האם הפסיכולוג אליו הוא פונה עבר עבירה אתית בעצם השתתפותו ב'הכנה המנטלית', או במניפולציה על הלקוח - תושב או חייל.
- אנשי ביטחון ובעלי השפעה בצה"ל צריכים להתארגן למאמצים ממוקדים שיופנו לקצונה הגבוהה בצה"ל - מח"ט ומעלה, ולקצונת השדה: מ"פ ÷ מג"ד. על סמך הניסיון מפעילות החינוך הענפה לפני ה'התנתקות' ובהכרת טבע האדם, טבע הארגון וטבע צבא בכלל, הטלת עיקר עול "הסירוב" על "חפ"שים" (חיילים פשוטים) צעירים בלבד, אינה מספיקה. הסיכוי שחיילים צעירים ונטולי אמצעי ביקורת מקצועיים בתחום מדעי הנפש - גם אם הם נבחרת ערכית, יצליחו לזהות, בכוחם הם - קו אדום ב'הכנה מנטלית', לעמוד מולו, ולייצר מולו קו "סירוב" של אלפים, קלוש. לכן, יש להתחיל להקדים רפואה למכה, ולהתחיל במאמץ הסברה לדרגי הפיקוד השונים - כבר עכשיו. במקביל, יש לחנך את הנוער המתגייס לעמידה על המשמר, כך שידע לזהות ניצני סטייה

של צה"ל מייעודו, ויפתח רפלקס סירוב נחוש לכל פקודה בלתי חוקית מסוג זה. יש לשמר ולטפח את ההתפכחות שעברו מפקדים וחייילים שנפגעו מהגירוש – גם של אלו שנפגעו מעצם מעורבות צה"ל בו, כך שירתיעו את צמרת צה"ל מפני פצל"ם נוסף. לפעולה זו תהיה גם תוצאה חיובית: המחשבה העצמאית ובחינת דברים לאור הייעוד, המטרה, יבנו דור חדש ומוביל של מפקדים: דור חושב יותר וערכי יותר. דור שבהכרח ישפיע לטובה גם על תפקודו של צה"ל בלחימה ובבנין הכוח.

- תושבי ישובים המיועדים להחרבה חייבים להתארגן למאבק אמיתי מהרגע הראשון, ולא לינפול במלכודות דבש כל שהן. מאבק אמיתי, מאבק של אדם על ביתו מול הבא לגזול אותו ממנו ולפרק את משפחתו ואת קהילתו, הוא לא רק תנאי הכרחי לניצחון ולהאחזות בביתו ובנחלתו, אלא גם תנאי הכרחי לבריאות הנפשית שלו לאחר המאבק, גם אם הגזלן יצליח – חס וחלילה, במזימתו. כמו כן, וזאת חשף המחקר, עצם הידיעה על נכונות הקורבנות להילחם על הבית ולא להתחבק עם אלה שבאו להרוס אותו, עשויה לקלקל את ההכנה המנטלית לגירוש הבא. כי הרי ברור שמדובר אז בפעולה אלימה ולא "בסיוע בהזזת המבנה".

מוצע להקים בכל יישוב צל"ע (צוות לסיכול עקירה) - דוגמת הצוות לשעת חירום. צל"ע יכין ביישובו, סדנה מקצועית (יום? יומיים?) שבה תגובש תכנית התנגדות יישובית לגירוש. זאת כאשר המטרה תהיה לארגן אותו לפעולה ולא להרגיע אותו. בצוות זה וביום העיון שיארגן, ישותפו אנשי בריאות הנפש – נאמני העם והארץ, שיבהירו את הצורך במאבק נחוש.

כמו כן, לאור הממצאים על ההונאה שהופעלה ע"י הפסיכולוגים על המגורשים ולאחריותם - עקב כך - לנזקים נפשיים שנגרמו להם, מומלץ להתארגן לתביעה אישית או ייצוגית מתאימה.

כל אלה מתבססים על הכרת ה"הכנה המנטלית" ב'התנתקות' ושברה - כבר עכשיו. מידע זה יש להפיץ במגוון אמצעים: פרסום הדוח הכתוב, סרטונים, אתר אינטרנט, וכל דרך מועילה אחרת.

iii. סימוכיןקבוצה א': סימוכין מרכזיים

- [1]. ועדת וינוגרד, דוח ביניים: 'הדין וחשבון החלקי של הדוח הגלוי של הוועדה לבדיקת אירועי המערכה בלבנון 2006' <http://www.vaadatwino.org.il/pdf/2006%20סיפוי%20מאוחד.pdf>
- [2]. ועדת וינוגרד - 'הוועדה לבדיקת אירועי המערכה בלבנון 2006', דוח סופי: 'דין חשבון סופי, ישבט תשס"ח, ינואר 2008'
- [3]. "הערכה" - ערכות הכנה צה"ליות 'הכנות מנטאליות למשימת ההתנתקות': חוברות, קלטות וערכות תקליטורים, למגוון רמות פיקוד וחיילות. מוצא ע"י מז"י, בהשתתפות ממד"ה, ממד"ה משטרת ישראל וביסל"מ, בחתימת אלוף י. רון-טל; צה"ל
- [4]. כתב העת 'פסיכולוגיה צבאית', גיליון 5 דצמבר 2006; שער ראשון - 'משימת ההתנתקות, מבט מבפנים', עמ' 1 - 273, בלמ"ס, המרכז לפסיכולוגיה צבאית יישומית; אוסף מאמרים, עמוד השער בעריכת סא"ל צור קרן, פסיכולוג זרוע היבשה; <http://www.divshare.com/download/1561496-67c> או <http://rotter.net/forum/scoops1/5589.shtml>
- [5]. פנקס 'רוח צה"ל'. ראה גם אתר צה"ל - http://dover.idf.il/IDF/About/Purpose/Code_Of_Ethics.htm
- [6]. פנייה לוועדה לבדיקת אירועי המערכה בלבנון 2006 ('ועדת וינוגרד') בקשה לחקירה: הסבת צה"ל מיעודו ב'התנתקות' כגורם בכשל הצבאי ב'מלחמת לבנון השנייה', 'צוות לבדיקת ההכנה המנטאלית של צה"ל לביצוע ההתנתקות', 17.08.2007 - <http://www.divshare.com/download/1642671-d42>

קבוצה ב': סימוכי "התנתקות", גירוש ומדינה – כללי

- [א]. 'אי-ציות ודמוקרטיה', עורך יהושע ויינשטיין, הוצאת שלם, ירושלים, התשנ"ט

קבוצה ג': סימוכי פסיכולוגיה ושטיפת-מוח – כללי

- [ב]. קוד האתיקה המקצועית של הפסיכולוגים, הסתדרות הפסיכולוגים בישראל, 2004.
- [ג]. דו"ח וועדת הבריאות של הכנסת, 24.3.2008
- [ד]. דו"ח הוועדה לענייני ביקורת המדינה 4.7.2006
- [ה]. דו"ח ועדת חינוך 19.12.2005
- [ו]. קפלן, ויצטום, מטר הרפואה, כרך 144, חוברת ד' עמ' 234
- [ז]. מאמרים שונים, נחי אלון וחיים עומר, כולל: "השטן שבינינו"

- [ח]. DSM-III Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders' The American Psychiatric Association' Washington DC, מצגת על גבולות הציות של הילה מרדכי, קדומים.
- [ט]. שפי"טון, שפ"י - פעילות מקצועית במציאות פוליטית, אירועי קיץ 2005, משרד החינוך, נובמבר 2006
- [יא]. DSM-IV Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders
- [יב]. The American Psychiatric Association. Washington DC, 1999

קבוצה ד': סימוכי מסמכי "ההכנה המנטלית"

- [יג]. 'עדכון יומי לשטח', חוברת עדכונים שוטפים במהלך ההינתקות, חיל חינוך, צה"ל, ספטמבר 2005
- [יד]. ערכות 'הכנות מנטאליות למשימת ההתנתקות': חוברת 'הכנות' למג"ד ולמ"פ; תיק תוכן, אתגרי המפקד במשימה; קח"ר על הדמוקרטיה; דן חלוץ: פקודת יום עם תחילת הגירוש
- [טו]. ערכת 'שבת אחים'
- [טז]. 'כל העדכונים היומיים לשטח שהופצו במשימת ההתנתקות'
- [יז]. תקליטורים מהערכה (רשימות בארכיון המצ"ח)
- [יח]. תקליטור 163B6 1 : שיחות מפקד הדגשת ה"אני מאמין" שלו
- [יט]. סרטים (רשימות בארכיון המצ"ח)
- [כ]. ברגישות ובנחישות- תוך סערת רגשות (חיל החינוך והנוער, מהערכה)
- [כא]. 'מדינה, גוש, בית', סרט
- [כב]. 'גשמי קיץ'- סרט ערוץ 10
- [כג]. סרט 'חלום קטיפי'
- [כד]. סרט תדמית 'גדוד גלבע', סרט תדמית צה"לי
- [כה]. גדוד רקיע, סרט תדמית צה"לי
- [כז]. סרטים פרטיים של משפחות מגורשות
- [כז]. קלטות וידיאו (רשימות בארכיון המצ"ח)
- [כח]. 'שבת אחים'
- [כט]. 'היום שלפני' סרט טלוויזיה
- [ל]. אורית ארפא, ג'רוזלם פוסט, 9.8.07
- [לא]. ברוך שי, הארץ, 1.8.05; 28.7.05
- [לב]. זאב גלילי, מקור ראשון, 23.9.2005
- [לג]. דניאלה שבאר שפירא, 'הגוש נשאר בפנים' הארץ 2005/09/15
- [לד]. אלכס פישמן, ידיעות אחרונות 19.8.05

[לה]. מישאל חשין 'ואני על עומדי אעמוד', הארץ 2006.05.26. המשפט הרלוונטי שם: "לא חשבתי להיות במיעוט. אבל באותו זמן כל העם רצה ששרון לא יעמוד לדין, בגלל שהיתה תוכנית ההתנתקות. ואם שרון היה עומד לדין לא היתה התנתקות. אינני אומר שזה מה שרוב השופטים חשבו, חלילה וחס".

[לו]. 'ראש נפץ', על תא"ל שמעון נווה, 'הארץ' 2007/10/26

[לז]. יום עיון 'מדינה במשבר' שהתקיים במכללת 'שערי משפט', מדברי עינת יפת והשופט אורי שטרזמן, ערוץ-7, 12.06.01.

קבוצה ה': סימוכי לבנון-2 - כללי

[לח]. דוח הורים שכולים, מלחמת לבנות השניה, תחקירי הורים, אריאלה גולדמן, אמא של נעם. 23.01.08

[לט]. הכנסת, ועדת חוץ ובטחון, 'הפקת לקחי מלחמת לבנון השנייה', דצמבר 2007, אתר הכנסת

[מ]. יחזקאל דרור, אסטרטגיה-רבתי מדינית-ביטחונית זונקת למדינת ישראל, טיוטא ראשונית, מכון בס"א, אונ' בר-אילן, 05.2007

[מא]. "מלחמת הטילים" הראשונה - ישראל – חיזבאללה (קיץ 2006), אלוף.מיל. יצחק בן-ישראל, 03.2007

iv. נספחים כלליים

נספח 1. "ערכת ההכנה המנטאלית" – הבהקים

נספח 2. חוברת הפסיכולוגים – הבהקים

כתב העת פסיכולוגיה צבאית, גליון מספר 5, דצמבר 2006

דבר המערכת

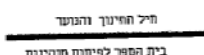
המהדורה החמישית של כתב העת "פסיכולוגיה צבאית" ממשיכה לשמש במה לחשיבה ולפיתוח ידע מקצועי בתחומים השונים של מדעי ההתנהגות בצה"ל. עבור צה"ל השנה וחצי החולפות היו אינטנסיביות ומגוונות ביותר וכללו פעולות שיטור ומבצעים התקפיים בתוך איזורים מיושבים, כמו גם את משימת ההתנתקות וכמובן את המלחמה בלבנון. כתב העת הנוכחי מכיל שני שערים, השופכים אור, כל אחד בדרכו, על פן מסוים בארגון הצבאי ואופי פעולתו. הראשון עוסק במשימת ההתנתקות שעמדה בליבת העשייה הצה"לית בשנת 2005. העוצמה הכבירה של האירועים אותם עבר צה"ל מאז, כמו השכיחו את ההתנתקות מלב, אך אל להם למנוע את הלימוד והניתוח המקיפים של ההיבטים החברתיים, התרבותיים והפסיכולוגיים הנוגעים למשימה זו. השער השני אינו עוסק באירוע צבאי מסוים, אלא פותח צוהר להכרות ולהתעמקות באחת הפרקטיקות המרכזיות שמדעי ההתנהגות תורמים לבניין הכוח - מיון כוח אדם והשמתו במקצועות הצבאיים המגוונים, ובראשם - המיון לקצונה.

שער ראשון: משימת ההתנתקות - מבט מבפנים

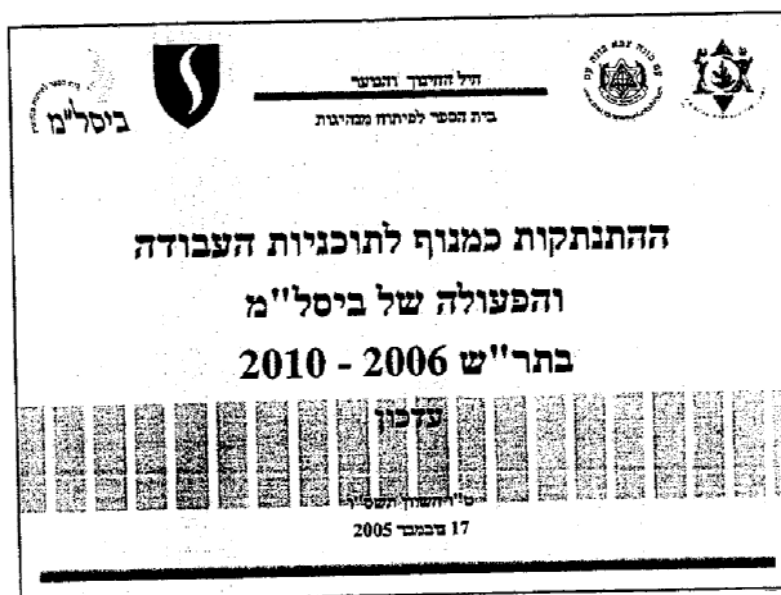
שער זה מתמקד במשימה ייחודית שהועמדה בליבת העשייה של צה"ל, ומציג פנים שונות של פעולה צבאית לא מלחמתית - פצל"ם (MOOTW - Military Operation Other Than War). המאמרים שנכללו בשער זה מבוססים על חומרים והבנות שאספו אנשי מדעי ההתנהגות, עת פעלו בתוך ובצוותא עם יחידות השדה, תוך חשיפה בלתי אמצעית לארגון

נספח 3. חוברת ביסל"מ – הבהקים**צימוקים מתוך חוברת לסיכום פעילות ביסל"מ ב"התנתקות", 09.2005**

המסמך צולם בספרייה הלאומית, והגיע לידי המצ"ח ("הכנה מנטלית, צוות חקר") רק זמן רב לאחר תחילת החקירה. יש לקחת בחשבון שהמסמך יצא לאור בתקופת האופוריה מהצלחת "המשימה הלאומית", ייסוד "קדימה", ושליטת הספין.

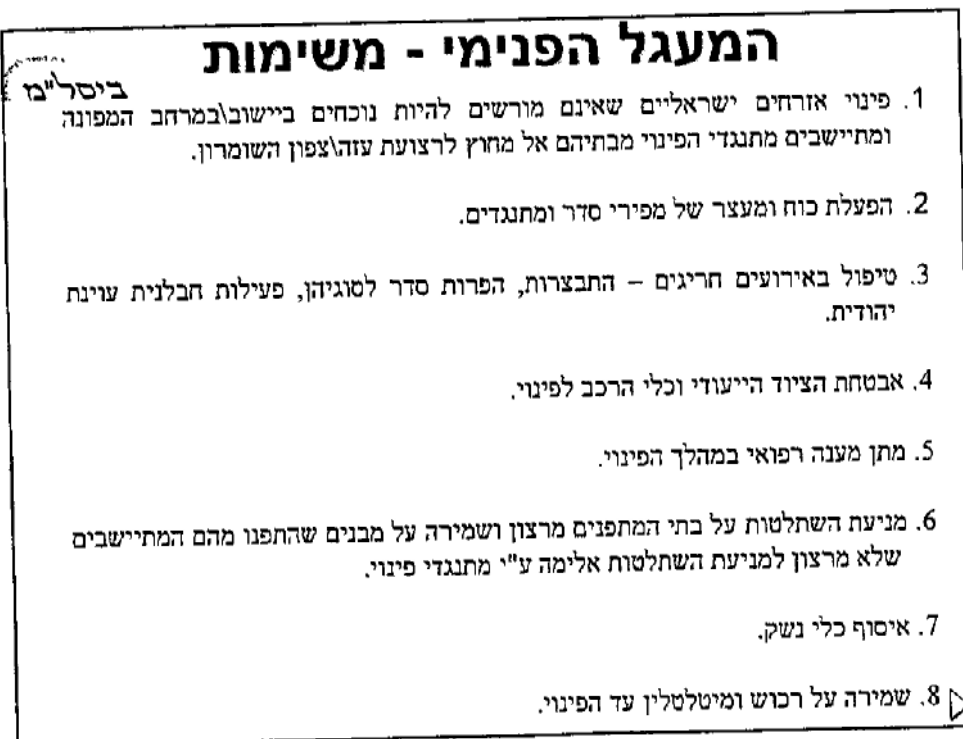
ההתנתקות כמנוף**לתוכניות העבודה****והפעולה של ביסל"מ****בתר"ש 2006 – 2010****תוכן עניינים:**

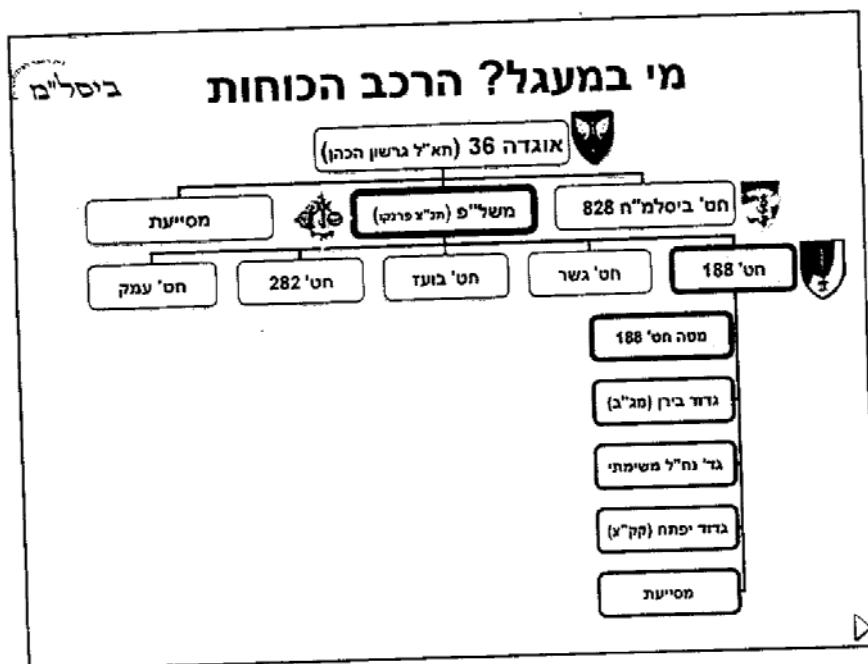
- 1.מצגת פתיחה
2. תהליך "חקירה מוקירה" של עבודת ביסל"מ בהתנתקות.
- 3.הכנה ותפקוד כוחות הייעוץ – אמיר קופרשמידט.
- 4.פיתוח ההכנות והסיכומים – נטלי חזן.
- 5.ייעוץ במעגל הפנימי – רונן דרורי.
- 6.ייעוץ למעגלי הבידוד – אביחי יפת.
- 7.מעטפת ארגונית – יעל בן חורין.
- 8.בה"ד 1 לאורך תכנית ההינתקות 2005 – גדי ביאליק וגטע ארנון.
- 9.ההתנתקות: בין משימה ייחודית לבין "אותה גברת בשינוי אדרת" - נירית אפק-קופטש.
- 10.הכנות המנטאליות להתנתקות- אורית זומר – בליצר.

מיפוי תהליך העבודה		
תתי נושאים	נושא מרכזי	תקופה
	"יציאה לדרך" – חוזה עבודה מול פד"מ	יוני 2004
יפגישות עם פסיכולוג אזה"ע יחידות ואיסוף חומרים יום למידה וחשיבה בנושא ההתנתקות בביסל"מ יצוות הכנת הכח בראשות אל"מ אח כץ השתתפות בפורומים של חג"כ	למידת נושא ההתנתקות	יולי-ספטמבר 2004
יחקירת מושג ההכנות המנטליות יסביבת הפעולה ינושאים, מטרות, תתי נושאים ודרכי העברה אפשריות	הגשת מסמך טיוטא להכנות מנטליות	אוקטובר 2004

מתוך הרצאת רב"ן אמיר קופרשמידט, ר' צוות בביסל"מ

מי במעגל? כוחות ויועצים

יועץ	גדוד	חטיבה
ענת לבני	1 (מג"ב + מ.צ)	גשר
טל בן-עמי	נועם - השלמות קק"צ	גשר
רון דרורי	יפתח - השלמות קק"צ	188
תמר שוורץ	בירן - מג"ב + מ"י	188
אפרת בן-נחום	שחר - א.קבע	282
אמיר קופרשמידט	מסייעת	משל"פ
יעל בן-חורין	חפ"ק	פד"מ

סוגיות שלאחר מעשה

ביסל"מ

- **היועץ כחלק ממערך מגוייס?**
 - א. כלי בשרות המערך הפסיכולוגי ("צורב" תודעתי).
 - ב. כמסייע, חלק מאקט של גירוש.
 - ג. המשמעות של העבודה בצבא עבור אזרחים וא.קבע.
- **איפה היינו ולמה לא עשינו עד היום?**
 - א. כל המאמץ, ההתגייסות, המחוייבות, השליחות ("משימה לאומית") רק מאחר שמדובר ביהודים?
 - ב. אם ההכנה המנטלית כה אפקטיבית מדוע לא השתמשנו בה לסייע בהתמודדות עם השרות בשטחים לפני?
 - "ברגישות ובנחישות" – האם זה היה מתאפשר לאורך זמן?
 - בחינת אפקטיביות ומשמעות הייעוץ – האם/במה סייענו/השפענו?
 - האם הייתה דרך עדיפה/מודל לייעוץ? – המדדים להצלחה.
 - **החזרה לשיגרה – בשקף הבא.....**

הערה: מדהים! הצבא קורא ליועץ שלו מסייע באקט של גירוש!

ביסל"מ

"חרא עליהם..תפעיל מכת"ז..."

"תמונת מצב"

"דברתי עם פרנק..."

סוף ?

"עוצר...ברעים ונרגעים"

"משהו הזוי"

"הכוחות"

"One up major"

"One down colonel"

מתוך הרצאת אביחי יפת: "ביסל"מ במעגלי הבידוד במהל משימת ההתנתקות"**חלק ד': מסקנות והמלצות – "היום שאחרי"**

ם שינוי תפיסתי - הסתכלות על משימת ההתנתקות כחלק מרצף המשימות בהן עסוק צה"ל בשנים האחרונות ולא כמשימה ייחודית, ש"נפלה" עליו בעל כורחו - יאפשר להפוך את ההתנתקות ל"קרש קפיצה" ומנוף ארגוני.

ם לערער על הפרדיגמה הבסיסית, שהכתיבה את תפיסת צה"ל בכלל ומערך מד"ה בפרט את משימת ההתנתקות, ולבחון את זווית ההסתכלות החדשה שהוצעה, בכדי לאפשר למידה ארגונית אמיתית לטווח הארוך.

חלק ד': מסקנות והמלצות – "היום שאחרי"

ם ה"יום שאחרי" מחייב את מערך מד"ה לסייע לצה"ל לבחון מחדש את הנחות היסוד שלו, בכדי לזהות את הפערים הקיימים בין המציאות העכשווית והאתגרים עימם מתמודד צה"ל לבין הנחות היסוד שעדיין מתייבות את אופן פעולתו.

ם להגיע לתובנות חדשות בדבר **המחירים** שהוא עלול לשלם במידה ויראה בהתנתקות משימה ייחודית ושונה, שאינה קשורה לליבת העשייה שלו: פספוס יכולת ההכללה של דרכי ההתמודדות המוצלחות והכלתן לשגרה המבצעית של צה"ל ופספוס המפגש הנדיר בין בניין הכוח והפעלת הכוח.

המלצה והנחה: שההתנתקות תהיה ליבת העשייה של צה"ל!

מתוך הרצאת יעל בן-חורין: "הערכות ארגונית להתנתקות"

כתיבה ופרסומים

- יועצים החלו בכתיבה (סדנאות, תפיסות וכו'), כמענה לצורכי לקוח בצורה עצמאית ובמסגרת פורמי הרוחב.
 - בחודש פברואר יצאה חוברת "מתחברים להינתקות" שאיגדה חלק מהחומרים האלה ונוספים.
 - מסמך "אתגרי המנהיגות של מעגלי הבידוד"
 - ההכנות המנטליות (בש"פ מז"י)
 - חוברת "היום שאחרי" (בש"פ מז"י וברה"ן).
- פערים**
- למעט החומרים שנכתבו בש"פ עם גורמים אחרים, החומרים של ביסל"מ לא הופצו בצורה מסודרת ולא קיבלו תהודה.
 - א. מסמך "אתגרי המנהיגות במעגלי בידוד" הופץ דרך יעוץ פנים ויתכן שהיה צריך להיות מופץ גם באופן אחר
 - ב. חוברת "מתחברים להינתקות" הופצה באופן מוגבל
 - יתכן שניתן ללמוד מכך על חוסר בהירות ותפיסות לא מגובשות לגבי המידה שבה ביסל"מ "עצמאי במשימה", בעל אגנדה מובחנת, ושאלות לגבי התמקמות מקצועית במשימה

מתוך הרצאת גדי ביאליק ונטע ארנון: "קצין ללא הפסקה, בה"ד 1 לאורך ההתנתקות"

בית הספר לפיתוח מנהיגות
מפקדת חיל החינוך והנוער

ממצא מרכזי:

הפרדה בין שגרת ההכשרה למשימת ההינתקות

הממצאים מצביעים על הפרדה שנוצרה בסגל בה"ד 1 בין תפישת ההכשרה לבין תפישת משימת ההינתקות. הפרדה זו מייצרת שני אירועים - הינתקות והכשרה - בעלי סדר-יום מסוג שונה. תפישת האחרות של שני האירועים מומחשת ומודגמת בפעילויות השונות:

- התנהגות המפקדים;
- השיח שהתנהל עם הצוערים;
- שיחות הסיכום לקראת החזרה לשגרת הקורס.

מדר תורה ופיתוח

בית הספר לפיתוח מנהיגות
מפקדת חיל החינוך והנוער

התנהגות המפקדים: דוגמאות

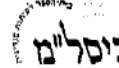
* שבירת דיסטנס:
שמש (בשטח – בזמן ההינתקות) מיה יותר אולרע של צחוקים. ישפנו יחד על בדשא.
(מפק"צ בשיחת סיכום לאחר ההינתקות)

מדור תורה ופיתוח

ההתנתקות היה אווירה של צחוקים !

בית הספר לפיתוח מנהיגות
מפקדת חיל החינוך והנוער

התנהגות המפקדים: דוגמאות

* שעות "מתות" רבות שלא נוצלו כראוי:
אחרי האכילה הצלחונת ראיתי שיום שלם אנשים יושבים, לא יודעים מה
קובע צכשיו... אחרתי OK, זה האצב - קואלצסם צרע סלולס. סולר צנצרים
קיסלנו למכין את מצרס קלולס ולקחו אותו למקום הוואריסטי מאר ושאת. לי
לא מיה מצרס עם למי אסל יש כאלס שסם ססריצ למס, לא היו מוכנים, ומס
לא ססתנסו.
(מ"פ בראיון לאחר ההינתקות)

מדור תורה ופיתוח

בית הספר לפיתוח מנהיגות
מפקדת חיל החינוך והנוער

השיח עם הצוערים: דוגמאות

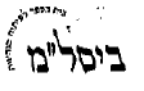
השיח עם הצוערים התאפיין במסרים כפולים: מחד עידוד לחשיבה, ומאידך הצהרות אשר מנעו אפשרות לדיון פתוח ודו-שיח כנה. מקרה הסרבנות מדגים את הנאמר:

נאמנתי מלדון סרבנות - בדיון סים נאמר למקומות שאני לא מצוין. אין סרבנות. אין דבר כזה. יש קשיים, דילמות. בדיון על סרבנות נותנים לנציגים אתוספת.
(מ"פ בראיון לפני ההיגתקות)

מדור תורה ופיתוח

מפקדת חיל החינוך והנוער

השיח עם הצוערים: דוגמאות

השיח עם הצוערים התאפיין במסרים כפולים: מחד עידוד לחשיבה, ומאידך הצהרות אשר מנעו אפשרות לדיון פתוח ודו-שיח כנה. מקרה הסרבנות מדגים את הנאמר:

הסרבנות כתוספת - ולא חלק מותר. מצד אחד - מותר להפגין את אשר על לבכם. מצד שני - מותר לדבר על סרבנות ולא להצהיר סרבנות. קשה פון תחולות קשיים, דעות - לסיין סירוס אקטיבי. מותר מכל להפגין - אבל יש לזכור סקודות ותנחיות.
(מ"פ בדיון על סרבנות עם הצוערים לפני ההיגתקות)

מדור תורה ופיתוח

בית הספר לפיתוח מנהיגות
מפקדת חיל החינוך והנוער

שיחות הסיכום: דוגמאות

- שאיפה לחזרה מהירה לשגרה:

מתים להתנתק מהתנתקות. להם היינו אצל כל מרשאים - זה ככה, זה
כזה, זה מוכר, וקלאו נתקדם הלאה.
(מג"ד בראיון לאחר ההינתקות)

מדר תורה ופיתוח

בית הספר לפיתוח מנהיגות
מפקדת חיל החינוך והנוער

ניתוח ופרשנות:

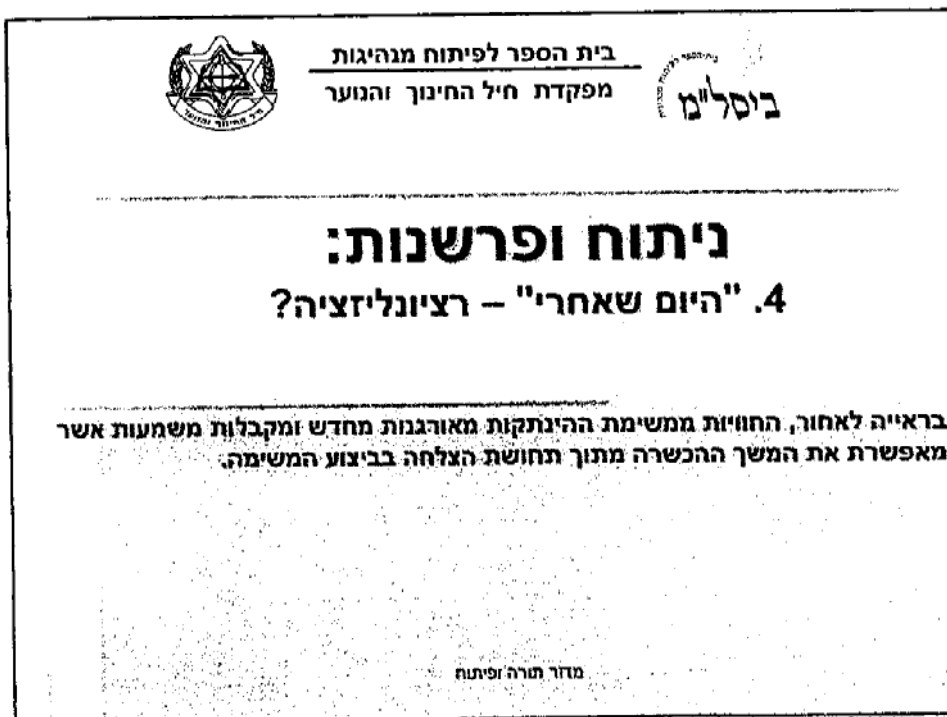
1. אי-ניצול הזדמנות להכשרה קצינית

על פי "נוהל תכנון אימונים" (מד"י, חטיבת תו"פ, 1995), כל פעילות שתבוצע
במסגרת אימון/הכשרה, תבוצע על מנת להשיג את מטרת האימון/הכשרה ואת
ההישגים הנדרשים שתוכננו לה.

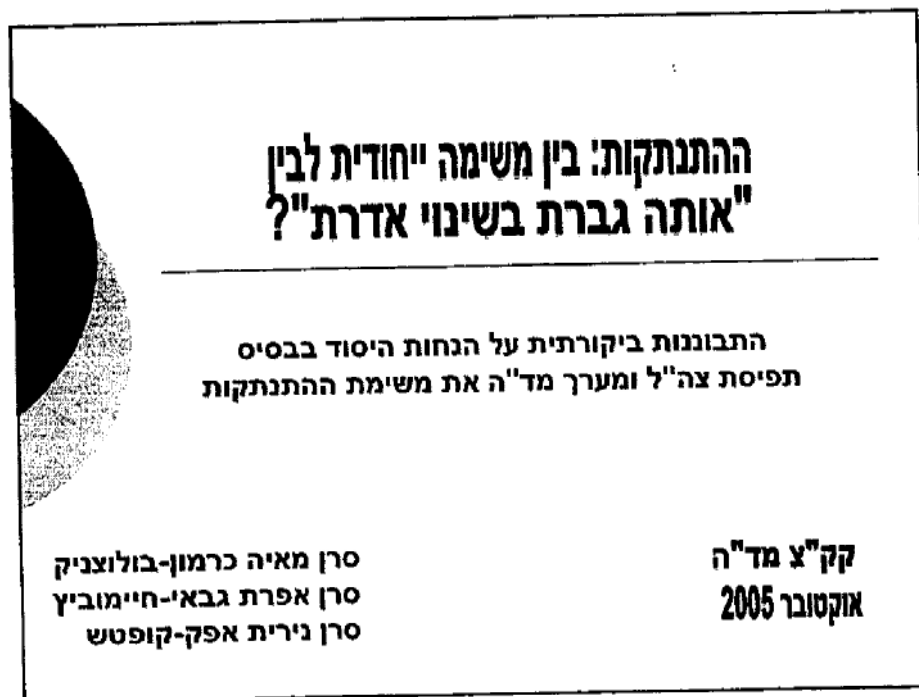
למרות האמור בנוהל, נראה כי לא יושמה תוכנית סדורה אשר מטרתה ניצול
משימת ההינתקות לצורך הכשרת הקצונה.

מדר תורה ופיתוח

המרצים מבכים את זה ש"משימת ההתנתקות" לא נוצלה להכשרת קצונה!

הרצאת מאיה כרמון-בולוצניק, אפרת גבאי-חיימוביץ ונרית אפק-קופטש:
"ההתנתקות: בין משימה ייחודית לבין "אותה הגברת בשינוי אדרת".

מטרת העבודה

□ נצביע על המחירים של תפיסת משימת ההתנתקות כאירוע ייחודי, שונה, אל מול התועלות הצומחות מן היכולת לראות במשימת ההתנתקות משימה היושבת על רצף משימות עימן מתמודד צה"ל כיום.

□ נציע התבוננות ביקורתית על הנחות היסוד בבסיס תפיסת צה"ל ומערך מד"ה את משימת ההתנתקות.

חלק א': ההתנתקות – בין משימה ייחודית לבין "אותה גברת בשינוי אדרת"

□ משימת שיטור בעלת מגע עם אזרחים ולא עם אויב

□ דילמות וחששות המפקדים טרם ביצוע המשימה

□ סביבה רווית תקשורת

□ דילמות שהעסיקו את היועצים

הרצאת אורית זומר, אחינועם טל, מיכאל רויזין: "ההכנות המנטאליות להתנתקות כמודל לכלל משימות הצבא: הצעה לתכנית עבודה"

קק"צ מד"ה
פרויקט גמר

**ההכנות המנטאליות להתנתקות
כמודל לכלל משימות הצבא:
הצעה לתוכנית עבודה**

אורית זומר-בליצר- ביסל"מ
אחינועם טל- ענף מד"ה חמ"ן
מיכאל רויזין- ענף פיתוח מערכות מיון

**חלק א': ההתנתקות – בין משימה ייחודית לבין
"אותה גברת בשינוי אדרת"**

- "...הפעילו אותנו ככלי לקבלת נתונים, אבל זה הכניס אותנו לקונפליקט. יש קונפליקט נצחי: את מי אתה משרת? מי הלקוח?"
- "למפקדים לא היה ברור מהו תפקידנו וגם לנו לא".

הכנות מנטליות בצה"ל

- הסתכלות היסטורית על הכנות מנטליות
- הכנות מנטליות בצה"ל כיום
- שזורות במהלך ההכשרה והכנת המשימה
- ייעודיות לאספקטים ייחודיים למשימות
- דוגמאות (עימות מוגבל, מרכז הובלה...)
- היכן הפערים?

הערות סיכום

אנשי ביסל"מ מבינים שה"התנתקות" הסכנת להיות ליבת העשייה בצה"ל! ביסל"מ עוסק בטכנולוגיית רובוטיזציה של יחידות צה"ל להן הוא יועץ ביסל"מ מגויס לטיוח "המשימה" ולעיקור השאלות לגבי מהותה, לגבי פגיעתה בצה"ל כגוף לוחם ולגבי ההתייחסות אליה במימדי חוק ומוסר. הוא מכונן כולו להפוך אותה ל"משימה" שגרתית וטבעית, תוך שהוא מודה בהסבת צה"ל לכוח שיטור מגרש יהודים (במילים שלו!).

נספחים לפרק 1' – מבוא

קבוצת נספחים זו מצויינת ב'דוח הביניים' באופן מתודי בלבד.

נספחים לפרק 2' – ההכנה המנטאלית להתנתקות

2.1.iv. חייל מג"ב מתורגל בהסטת המבט מול נערה כתומה

2.2.iv. הלוגיסטיקה בהתנתקות- אט"ל

מתוך כתבתה של רב"ט מיט"ל ראש באתר אט"ל:

<http://www1.idf.il/atal/site/templates/controller.asp?lang=he&fid=47360>

"מבצע 'ההתנתקות' הסתיים - מבצע שתוכנן להימשך כשלושה שבועות והסתיים לפני המתוכנן. פעילות, אשר המערך הלוגיסטי נטל בו חלק נכבד ונתן, לכל הדעות, מענה מהיר ואפקטיבי כבר מהשלב הראשון.

אגף הטכנולוגיה והלוגיסטיקה של צה"ל (אט"ל) תחת פיקודו של האלוף אודי אדם וראש חטיבת הלוגיסטיקה, תא"ל ערן אופיר, היה הגוף המתכלל והמבצע בפועל של כל הפן הלוגיסטי במבצע. מחנות הכוחות המפנים, או בשמם "ערי האוהלים", נבנו ותופעלו במהלך כל ההתנתקות ע"י חיילות ומרכזי אט"ל, כשבראש כל "עיר" עמד קצין לוגיסטי. ראש העיר "רעים" היה אל"מ איתן הראל) מפקד מרכז ציוד בשגרה), מפקד "רעים ב" היה אל"מ רון וולף (מפקד ביה"ס למקצועות הלוגיסטיקה-בה"ד

6 בשגרה), ראש העיר של "זיקים" היה אל"מ מיקי בניון (מפקד ביה"ס למקצועות החימוש-בה"ד 20 בשגרה) וראש העיר של "עמוס" היה אל"מ עופר גולינסקי (מפקד מרכז תחמושת בשגרה).

ההקמה

מרכז הבינוי היה אמון על הקמת המחנות והתאמתם לצורכי המפנים, משטחי תגבור בסופה, זיקים, רעים, עמוס ועד הקמת כלל החמ"לים שלקחו חלק במשימה, כשבראשם החמ"ל הלוגיסטי באורים. מדובר בהקמה של תשתית שנועדה לאכלס היקף של עשרות אלפי חיילים, שוטרים ואנשי קבע, אשר יצרה תנאים הולמים שאפשרו לסד"כ שהשתתף במשימה מוכנות טובה למימוש המשימה המבצעית. בתכנון ההנדסי הועסקו עשרות משרדי תכנון, בתחומי אדריכלות, חשמל, מים, ביוב, מיזוג אוויר ועבודות עפר והופעלו קבלנים בהיקפים של מיליוני שקלים. מאות תאי שירותים ומקלחות, שיוצרו על פי סטנדרט חדש, הועברו לשטח תוך פחות מחודשיים, תוך שבועיים חובר מחנה "רעים" לקווי מקורות באורך של 5 קילומטר והחמ"לים ומרכזי השליטה חוברו לרשת תשתית חברת חשמל.

המחנות

שני המחנות ששימשו "מחנה אם" למרבית הכוחות המפנים היו "מחנה רעים" (א' ו-ב') בפיקוד הדרום ומחנה "עמוס" בפיקוד המרכז. מחנה "רעים" כלל 14 אלף חיילים ושוטרים והשתרע על שטח של 800 דונם. המחנה הוקם תוך פחות מ-3 חודשים והיווה הישג מרשים בכל קנה מידה אזרחי ובין לאומי, כפי שתואר ע"י וועדות ממשלתיות ונספחים זרים שביקרו במקום. במחנה היו 30 שערים, 1,200 אוהלים, 1,100 תאי שירותים ומקלחות, 50 חדרי אוכל ממוזגים ו-2,000 עמודי חשמל ופנסים. כמו כן, הוצבו ברחבי המחנה שק"ליות ומכונות שתייה רבות. בחדרי האוכל הוצבו טלוויזיות, עמדות טלפון חינם של "בזק" ודוכני "סלקום", "אורנג'" ו"פלאפון" שהתמקמו במחנה במטרה לספק לכוחות השוהים שירותים במידת הצורך.

מחנה "עמוס" כלל 6,000 חיילים ושוטרים שלקחו חלק בפינוי צפון השומרון. היקף גדר המחנה היה 2 ק"מ והתאמת המחנה לצורכי ההינתקות ארכה כחודש. במחנה הוקם חדר אוכל ממוזג ל-1,500 איש, המכיל 25 טלוויזיות ומתחם רווחה של האגודה למען החייל. כמו כן, נבנו 14 מבני שירותים ומקלחות משולבים, 10 מבני שירותים, 8 מבני מקלחות ו-85 תאי שירותים כימיים. בנוסף, נמצאים במחנה מבנה רפואה יביל ממוזג, מבנה בית כנסת יביל ממוזג, 5 חמ"לים, 30 מכולות אשפה, "פלאפליה ניידת", עמדות חברות פלאפון, וכן פיצריה ומזנון בשרי של השק"ל במחירים מוזלים.

2.3.iv תשובת המדינה: "הפינוי נועד לרווחת הפלסטינים"

מתוך כתבתה של רנית הלוי, מחלקה ראשונה – NFC, על תשובת המדינה לבג"ץ כנגד העתירות על חוק "פינוי-פיצוי", מ-02.05.2005:

בהשלמת הטיעונים לבג"ץ על שמונה העתירות שהגישו פעילי הימין נגד חוק פינוי-פיצוי, מסבירה המדינה, באופן שאינו משתמע לשתי פנים, כי תוכנית ההינתקות, הכוללת עקירה של כ-8,000 יהודים מחבל עזה וצפון השומרון, נועדה לרווחת הפלסטינים.

המדינה מתייחסת בטיעוניה לפלסטינים, חפי הפשע, שאינם עוסקים בטרור ונפגעים מפעילות צה"ל בשטח הישובים היהודיים. עו"ד יוסי פוקס, בין מגישי העתירות, טוען כי בכך הפכה המדינה את הקורבן לתוקף.

לדבריו, "שקוראים את תשובת הפרקליטות לעתירה נגד חוק ההינתקות, פשוט אי אפשר להאמין שהדברים אכן נכתבו על-ידם. הטיעון של המדינה הוא, כי מגרשים את היהודים מגוש קטיף, כדי לדאוג לרווחתם של מיליון פלסטינים המתגוררים ברצועה ואשר "נפגעים" מהפעילות השוטפת של צה"ל שנועדה לשמור על חייהם של היהודים מהמפגעים הפלסטיניים".

"העותרים בפרשת המועצה האזורית חוף עזה טוענים בתגובתם בכתב, ואף טענו בעל-פה, כי "קידשו בדמם את בתיהם". העותרים בפרשת יפת טוענים כי בתוכנית ההינתקות יש כדי להביא לנכות נפשית לאלפי אנשים".

"טענות אלו, ככל הנראה, מצדיקות לגישתם של העותרים כי בית המשפט יורה למדינה להימנע מביצוע תוכנית ההינתקות, וכי בית המשפט יורה למדינת ישראל להמשיך להחזיק לנצח בשטחי חבל עזה ובאזור בצפון השומרון בתפיסה לוחמתית או בדרך אחרת..."

"כידוע, בחבל עזה מתגוררים למעלה ממיליון תושבים פלסטינים. עובדת קיומן של נזקים קשים שנגרמו לתושבים הפלסטינים, לרבות תושבים שאינם מעורבים בפעילות עוינת, כתוצאה אגבית ובלתי נמנעת של הרצון והצורך - הלגיטימיים - להגן על המתיישבים היהודים ועל כוחות צה"ל המגינים עליהם מפני מתקפת הטרור של השנים האחרונות, ומוכן שלא בשל רצון לפגוע בתושבים הפלסטיניים, היא בגדר ידיעה שיפוטית, ואף באה לידי ביטוי בפסיקתו של בית משפט נכבד זה.

"בנוסף, במהלך השנים ואף כיום נדרשו ונדרשים חיילי צה"ל להגן על אזרחי המדינה המתגוררים ביישובים המיועדים לפינוי על כל המשתמע מכך, ולא נרחיב בעניין זה. הם עשו כן, בין אם הסכימו למגוריהם של העותרים בשטח המוחזק בתפיסה לוחמתית, ובין אם לאו..."

2.4.iv. ערכת הסברה למפקדי צה"ל - הערכות ל"שבת אחים"

תמליל מתומצת מהסרט "שבת אחים" שהיתה חלק מערכת "ההכנה המנטלית" מתוך ערכה צה"לית ל"התנתקות"

1. מטיף לחובת הציות בכל מחיר. שוב "דמוקרטיה"
2. שימוש ברצח רבין במסווה "היסטוריה".

1. **זאב דרורי** מקבוצ חצרים (אל"מ), מפקד בכיר בפינוי ימית. התגייס למשימה.
 - ברור לי כאיש צבא מאמין בדמוקרטיה ובשלום, שאלה הערכים שאתם אני רוצה לחיות.
 - אני שותף להרס החלום הגדול של הציונות.

סא"ל וינטר מפקד שועלי שמשון, בעל עיטור המופת: "בלקסיקון שלי לא קיים המושג סירוב פקודה".
יש לו משפחה בקטיף. "אני חושב שהממ"פאים שלנו יבקשו לפנות, דווקא בגלל שיש להם משפחות שם. אם לא נעשה את זה, לא תהיה לנו מדינה בכלל. דרשנו מחיילים [שמאלנים] שישרתו בציר פילדלפי **באותה מידה**".

חייל מילואים "מרגיש חובה לציית להחלטות ממשלה **במדינה דמוקרטית**"

2. **קטעי היסטוריה ו"היסטוריה":**

ב-93' הכיר אש"ף בישראל וישראל באש"ף כנציג הפלסטינים. הקריין: "מיעוט קיצוני היה מוכן לעצור את התהליך בכל דרך אפשרית". על המרקע ההפגנה בכיכר ציון ובה מצולם מקרוב מאד הפלקט - **רבין במדי נאצי** [אותו פלקט שבדו"ח ועדת שמגר שכבר התפרסם, נאמר שנמסר ע"י אבישי רביב].
איתן הבר: ממשלת ישראל מודיעה בתדהמה...

אלטלנה: **מתפתחים** [פסיב Out of the blue...] חילופי אש, **הקרבות** גוברים קורבנות בנפש. מי שעצר את זה, זאת ההנהגה: בן גוריון ובגין.

על הסכסוך:

לפני שנולדה ישראל, אפילו לפני שנולדו ירדן סוריה ועירק. לפני שתושבי הארץ הערבים גיבשו זהות פלסטינית....
אח"כ לסירוגין "ערבים א"י" ו"פלסטינים".
מיון זמן הקמת פת"ח ואש"ף: לפני 67'.

- ב-67' גורמת **שרשרת אירועים ביטחוניים ופוליטיים** להידרדרות המצב... בסופה של המלחמה המקומות הקדושים חוזרים לריבונות יהודית".
- ישראל משליטה ממשל צבאי כמתחייב בחוק הבינ"ל לגבי **שטחים כבושים**.
- **כדי** לעורר את דעת הקהל בעולם, מבצע אש"ף פעולות טרור בעולם (חטיפת מטוסים).
- הטבח- לא מוזכרים ילדי מעלות באותו טבח, לא המקום ולא מספר הנרצחים, או גילם.
- ב-73' מצליחות סוריה ומצרים להפתיע את ישראל.
- ב-77' סדאת בא לישראל. לא מוזכרת הבטחת דיין לסדאת לפני ביקורו.
- ב-87' **"התקוממות עממית"**. מרי עממי של חסרי כל נגד מדינה חזקה וצבא חזק". ועידת מדריד: "אש"ף, **שנתפס בעיני ישראל** כארגון טרור, לא מוזמן".
- מצולם ראש הג'יהאד אומר: גורלם של היהודים להישחט על ידינו.. לאחר שאירופה סיימה לענות אותם, ניקח אנחנו את עינויים משום שהעינוי הוא גורלם.

2.5.iv. "פקודה בלתי חוקית בעליל", קטעים מערכת מינהל חברה ונוער

קטע מהדרכה ב"פקודה בלתי חוקית בעליל", מתוך ערכת "מינהל חברה ונוער" משהב"ט

...מבחן הדגל השחור

.... כיצד פירש בית המשפט את המילים "בלתי חוקי בעליל"?

גם השופט בפסק הדין בעניין כפר קאסם לא נתן רשימה מפורטת של פקודות בלתי חוקיות בעליל. הוא הציע מבחן הידוע בשם "מבחן הדגל השחור", שעשוי לעזור לנו לקבוע מתי פקודה היא בלתי חוקית בעליל.

מה צריך להנחות אותנו בקביעה שפקודה היא בלתי חוקית בעליל?

כיצד משתמשים במבחן "הדגל השחור"?

יש לבדוק אם הפקודה היא מוסרית ואינה נוגדת את המצפון. בית המשפט דורש מהחייל לדעת להבחין בין פקודה בלתי חוקית בעליל לפקודות אחרות (חוקיות ובלתי חוקיות). הואיל ומדובר במבחן מוסרי ולא משפטי, לא צריך להיות עורך דין כדי להשתמש בשכל הישר ובמצפון - צריך להיות בן אדם. זו הסיבה שאין דורשים מהחייל להבחין בין פקודה חוקית לבלתי חוקית - הוא חייב לציית לשתייהן. קו הגבול ביניהן נקבע בספר החוקים, ולא תמיד החייל מכיר אותו.

מבחן אובייקטיבי

האם יכול החייל לומר שהמוסר שלו שונה ומצפונו האישי לא הציק לו כשחשב על מהות הפקודה?
מהי תשובת בית המשפט לטענה זו?

...

השאלה אם הפקודה היא בלתי חוקית בעליל מוכרעת לפי מבחנים אובייקטיביים. כלומר: השאלה היא לא אם החייל העומד לדין חשב שמדובר בפקודה בלתי חוקית בעליל, אלא אם "החייל הסביר" היה רואה את הפקודה כבלתי חוקית בעליל.

מהו "חייל סביר"?

חייל סביר הוא חייל רגיל הפועל לפי הנורמות המקובלות, כפי שבית המשפט רואה אותן. חייל שציית לפקודה שהחייל הסביר היה רואה אותה כבלתי חוקית בעליל, לא ייחנה מהגנת הצידוק גם אם לפי דעתו ולפי מצפונו האישי לא היתה זו פקודה בלתי חוקית בעליל.

מכאן שהשאלה שהחייל צריך להשיב עליה אינה אם לפי המצפון וההשקפה המוסרית שלו הפקודה היא בלתי חוקית בעליל, אלא אם לפי הנורמות המוסריות המקובלות במדינה מדובר בפקודה בלתי חוקית בעליל.

בשלב זה ננסה להבחין בגבול בין פקודה בלתי חוקית לפקודה בלתי חוקית בעליל במקרים קשים יותר.

כיצד יש להתייחס לפקודת מפקד המורה לנהוג במהירות 120 קמ"ש 200, קמ"ש, או 105 קמ"ש?
פקודה לנהוג במהירות 105 קמ"ש היא בוודאי פקודה בלתי חוקית, עם זאת אין היא פקודה בלתי חוקית בעליל לפי מבחן "הדגל השחור".

היכן עובר הגבול? -- האם פקודה לנהוג במהירות 130 קמ"ש היא בלתי חוקית בעליל?

זוהי רק אחת מהדוגמאות שבהן קשה לציין את קו הגבול. התשובה מורכבת ותלויה במבחני עזר נוספים, כגון אלו שנקבעו בכפר קאסם. למשל: פער הדרגות (אם המפקד הוא רמטכ"ל, סביר להניח שיש לו סיבה מספקת למתן הפקודה). יש להתייחס גם לנתונים אובייקטיביים: פקודה לנהוג במהירות 120 קמ"ש בעיר תהיה בלתי חוקית בעליל גם אם המפקד מאוד ממהר. פקודה כזו מסכנת חיי אדם ואינה מצדיקה ציות.

.....

2.6.iv. ד"ר יואל אליצור, יום עיון ב'התנתקות'

יום עיון לסיכום ה"התנתקות" במשכנות שאננים, 07.10.2005
סיכום: ד"ר יואל אליצור; סיכום מפורט לצוות חקר 'הכנה מנטלית' וסיכום מקוצר בערוץ 7

סיכום מקוצר מהכינוס בערוץ-7: <http://www.inn.co.il/Articles/Article.aspx/5014>

קטע סיכום זה הוא הדפסה של עמוד אחד מתוך 6, מכתב יד של ד"ר יואל אליצור.

סא"ל צור קרן (ראש ענף פסיכולוגיה צבאית, מפקדת זרועות היבשה): הכנה מנטלית לכוחות הפינוי. את הפעולה הובילו ככל פעילות צה"לית, המפקדים. אנחנו רק יועצים. צריך לומר ביושר שההצלחה so called של ההינתקות קשורה בהתנהגות הצד השני - המתנחלים ותומכיהם שהתנהגו באיפוק בד"כ. ציפינו לדברים הרבה יותר חמורים. נהגו באיפוק ובאחריות. ההכנה לפעולה - אין כאן שום "קונץ", עבודה קשה ושיטתית. בעבודתי הקודמת הייתי הפסיכולוג של פיקוד דרום, שם עבדו יותר משנה לקראת ההתנתקות. בסוף היה ריכוז מאמץ מיוחד, אבל התהליך היה ארוך. למעשה התחלנו דרך ניסיון לנתח את הסיטואציה של החייל והשוטר ברגע האמת. המפגש בין המפנה למפנה. נשאנו מבט לפינוי הצרפתי מאלג'יר. לא מצאנו חומר. הלכנו קרוב יותר - ימית. גם שם לא היתה הכנה. פשוט הגיעו בטיולית, אמרו להם לפנות ופינו. היינו צריכים להמציא יש מאין את תכנית ההכנה המנטלית. ב. הנחיתי להשתמש בשפה צבאית ברורה ולא מתפתלת: כוחות ומשימות. ראשית, מורכבות הכוח: שוטרים, חיילים, אנשי מג"ב באותו צוות. יומנאית מפ"ת עם איש קבע מאגף טכנולוגיה, עם חיילת לוחמת מגדוד קרקל... אנשים באים מתרבויות אירגוניות שונות, דרגות וגילים שונים. לכאורה, אפילו אילו נתבקשו לנטוע עצים בשורה, לא היו מצליחים. היו מקרים שהמפקד היה רב-פקד במשטרה שפיקד על קציני צבא, חיילים וחיילות וכד'.

ג. המשימה עצמה. צבא הוא אירגון שתכליתו להכניע את האויב. אין צבא בלי אויב. זה יכול להיות אויב תיאורטי, אויב בפוטנציה. והנה אנחנו במצב שאין אויב. היה חשש שימציאו את האויב. שתושבי גוש קטיף ייתפשו אצל החיילים כאויב. נטלת מהם את האויב - נטלת מהם את המהות הבסיסית שלהם. כאן אפשר לפתוח את היריעה ולשאול אם באמת זו בכלל משימה של הצבא. אבל הצבא לא בורר את משימותיו. וברגע שהוטלה עליו משימה עליו לבצעה. לכן בחרנו את הסיסמה - נחישות ורגישות. למעשה אוקסימורון - צימוד ניגודים. בד"כ חייל צריך בצאתו למשימה להקריב אם יש צורך את חייו וליטול את חייו העומד מולו. זו בעצם הנחישות. יש חשש שיהפכו לקלגסים, יהפכו לרובוטים, בלי להבין שבעצם מדובר במשימה אחרת. הצד השני הוא הרגישות. לקחנו צבא והטלנו עליו משימה של פינוי אחינו מבתיים. יש חשש שאנשים יישבו על הרצפה ויבכו ופשוט לא יהיו מסוגלים. האתגר: למנוע גרירה לאחת משתי הקיצוניות האלה. נחישות - עבודה תוך ניטרול הרגש. רגישות - עלולה למנוע את ביצוע המשימה. חקרנו הרבה פינויים מימית, ממאחזים בלתי חוקיים. ביקשנו מאנשים לחוות דעה על איך לעשות ואיך לשפר. ככל שהתקדמנו, הם התקדמו בהבנת מה שמצפה להם. דברים שיוטחו נגדם. הפעלת תינוקות וילדים, לחץ ממוקד על חיילים חובשי כיפות, בנות, דרוזים ומיעוטים. בסוגריים: הפעלנו 30-40 פסיכולוגים, פסיכולוג לכל גדוד. היו שניים ששייכים לציונות הדתית. אחד מהם שם כובע על הראש, כי בתחילה שם כיפה ולא יכול היה לעמוד מול העלבונות שהוטחו בו. אמירות מאד קשות נאמרו לחיילות - שלא יילדו ילדים, שילדיהן ימותו. אנשים ידעו מה מצפה להם. ניתוח סימולציה כזאת יצר אפקט של גירוש מקצועי וחברתי בצוות. בהתנתקות עצמה ביצענו סיכום של כל יום: א. בודק עניינית את ביצועיך ואיך לשפר למחר. אם לקח היום כך וכך שעות, איך עושים זאת מחר יותר מהר.

ב. גם סיכום מנטלי: הצוות ישב ודיבר על החוויות שעבר. מה היה קשה יותר ומה קל יותר. איפה הם מבינים את הכאב של הצד השני.

עוד משהו: מערכת של צבא הוא דבר שמטרתו הפעלת כוח לשם מטרות מדיניות. אבל ההבדל בין צבא לכנופיה הוא השליטה ברמת המערכת ואיפוק ברמת הפרט. במובן הזה היתה מקצועיות רבה כאן של איפוק והפעלת כוח. כאן אני חוזר למה שפתחתי: שדרת הפיקוד כולה מלמטה עד אלוף הפיקוד קיימו כל הזמן פעילות של הפקת לקחים, תוך גילוי הבנה לצד השני, וחוף ממקרים יוצאי דופן היתה הצלחה, שהיתה תלויה במידה רבה גם באיפוק של הצד השני.

2.7.iv. מתוך 'רוח צה"ל'

במסמך קיימים שלושה ערכי יסוד ועשרה ערכים נוספים.

ערכי היסוד

- **הגנת המדינה, אזרחיה ותושביה** - מטרת צה"ל היא להגן על קיומה של מדינת ישראל, על עצמאותה ועל ביטחון אזרחיה ותושביה.
- **אהבת המולדת ונאמנות למדינה** - ביסוד השירות בצה"ל עומדות אהבת המולדת והמחויבות והמסירות למדינת ישראל - מדינה דמוקרטית המהווה בית לאומי לעם היהודי - לאזרחיה ולתושביה.
- **כבוד האדם** - צה"ל וחייליו מחויבים לשמור על כבוד האדם. כל אדם הוא בעל ערך שאינו מותנה במוצא, בדת, בלאום, במין, במעמד ובתפקיד.

הערכים

- **דבקות במשימה וחתיירה לניצחון** - החייל יילחם ויפעל באומץ לב נוכח כל הסכנות והמכשולים שבפניו, וידבק במשימתו בנחישות ובתבונה, עד כדי חירוף הנפש.
- **אחריות** - החייל יראה עצמו שותף פעיל בהגנה על בטחון המדינה, אזרחיה ותושביה. החייל יפעל תוך גילוי מתמיד של מעורבות, יוזמה ושקיפה, בשיקול דעת ובמסגרת סמכותו, כשהוא נכון לשאת באחריות לתוצאות פעולותיו.
- **אמינות** - החייל יציג דברים כהווייתם, בשלמות ובדייקנות, בתכנון, בביצוע ובדיווח, ויפעל כך שרעיו ומפקדיו יוכלו לסמוך עליו בביצוע המשימות.
- **דוגמה אישית** - החייל ינהג עפ"י הנדרש ממנו, ויקיים את שהוא דורש מזולתו, מתוך הכרה ביכולתו ובאחריותו, בצבא ומחוצה לו, להוות דוגמה ראויה.
- **חיי אדם** - החייל ינהג באופן מושכל ובטיחותי בכל פעולותיו, מתוך הכרה בחשיבותם העליונה של חיי אדם. בעת לחימה יסכן את עצמו ואת רעיו במידה הנדרשת לביצוע המשימה.
- **טוהר הנשק** - החייל ישתמש בנשקו ובכוחו לביצוע המשימה בלבד, אך ורק במידה הנדרשת לכך, וישמור על צלם אנוש אף בלחימה. החייל לא ישתמש בנשקו ובכוחו כדי לפגוע בבני אדם שאינם לוחמים ובשבויים, ויעשה כל שביכולתו למנוע פגיעה בחייהם, בגופם, בכבודם וברכושם.
- **מקצועיות** - החייל ישאף לרכוש את הידע המקצועי ואת המיומנות הנדרשים לביצוע תפקידו, ויישם תוך חתיירה לשיפור מתמיד של ההישגים האישיים והיחידתיים.
- **משמעת** - החייל יפעל כמיטב יכולתו לביצוע מלא ומוצלח של הנדרש ממנו על פי הפקודות ועל פי רוחן. החייל יקפיד על מתן פקודות חוקיות בלבד, ולא יציית לפקודות בלתי חוקיות בעליל.
- **רעות** - החייל יפעל מתוך אחווה ומסירות לחבריו לשירות, ויחלץ תמיד לעזרתם כשהם זקוקים לו או תלויים בו, חרף כל סכנה וקושי, עד כדי חירוף הנפש.
- **שליחות** - החייל יראה בשירותו הצבאי שליחות: יהיה נכון לתרום כל שביכולתו להגנת המדינה, אזרחיה ותושביה. זאת בהיותו נציג של צה"ל הפועל מתוקף ובמסגרת הסמכויות שניתנו לו עפ"י פקודות הצבא.

2.8.iv. "כבוד האדם" – קח"ר (קצין חינוך ראשי)

מפקדת קצין חינוך ונוער ראשי
ערכת הסברה למפקדי צה"ל-הערכות ל"שבת אחים"
תשס"ח, 2005

כבוד האדם

כבוד האדם ביחידה מערך למפקד לעיסוק בערך כבוד האדם ביחידה מערך מספר 8

אל המפקד:

כבוד האדם -

"צה"ל וחיליו מחויבים לשמור על כבוד האדם. כל אדם הוא בעל ערך שאינו מותנה במוצא, בדת, בלאום, במין, במעמד ובתפקיד"

(מתוך: "רוח צה"ל")

כבוד האדם הינו ערך מרכזי בחברה הישראלית ומהווה ערך יסוד ב"רוח צה"ל", זהו הערך המוסרי העליון שאמור להנחות את חיילי צה"ל בפעילותם בכל עת.

מפקדי צה"ל וחיליו המשרתים במציאות מורכבת בשנים האחרונות, שומרים על מוסר לחימה ומקפידים לנהוג לאור ערכי "רוח צה"ל" בלחימה ובשגרה היומיומית ביחידות השונות.

המציאות המורכבת בה צה"ל פועל כיום מציבה אותך, המפקד ואת חייליך בפני קונפליקטים ודילמות ערכיות הקשורים באופן ביצוע המשימות השונות.

האתגר הוא יומיומי ונובע מיישום הערך במשימות הלחימה וגם במשימות השגרה.

השמירה על יישום ערך כבוד האדם היא חלק בלתי נפרד מההצלחה בביצוע המשימה וממקצועיותו של צה"ל בכלל ושל החייל בפרט.

עם זאת קיימת חשיבות רבה לעיסוק בערכים, לשיח על ההיבטים הערכיים המהווים חלק בלתי נפרד מהעשייה ביחידה. העצירה וההתבוננות על אופן התנהגות החיילים והמפקדים ביחידה, בחינת התנהגותם בפועל אל מול הערכים הראויים והנורמות המצופות מהם לאור "רוח צה"ל" משמעותית מאוד.

עצירה זו מאפשרת לבחון את המציאות ומידת השפעתה ברמת הפרט על כל חייל ומפקד. השיח שנוצר משמעותי לשמירה על האני- הפנימי של החייל כאדם ועל היותו מקצועי יותר בהתנהגותו בעת ביצוע המשימה. ישנו קשר בין העיסוק בערך כבוד האדם בשגרת היומיום בתוך היחידה לבין תפקוד החייל בעת ביצוע של כל משימה.

נושא כבוד האדם בא לידי ביטוי בכול התנהגות של מפקד וחייל בצה"ל - יחסי מפקד-פקוד, חייל-חייל, חייל-אויב וכדומה. העיסוק בהטמעת ההתנהגות המצופה ממפקדי צה"ל וחיליו הינו יומיומי ומטופל בכלים רבים בצבא. לפיכך מערך שיעסוק באירועים שונים מחיי היום-יום של החיילים בשגרת היחידה ובמשימה.

מטרות המערך:

1. הצפת אירועים מהיחידה הקשורים באופן יישום הערך כבוד האדם.
2. דיון בערך כבוד האדם ובנורמות ההתנהגות הראויה הנגזרות ממנו, תוך התייחסות לאירועים **מהיחידה**.

דף #1 מתוך 13

2.9.iv. בין ביטוי לגיטימי להסתה (מ"הערכה")

2.10.iv. מסרים מוחבאים בהדרכה ב"הפעלת כח"

הפעלת כוח - מהו כוח סביר

מותר להפעיל כוח רק לאחר שמוצו פעולות כריזה, הידברות ושכנוע וברור שההתנגדות נמשכת או מחמירה.

הפעלת סמכות וכוח תהיה אך ורק לצורך השלמת המשימה ובמידה הנדרשת בלבד, בהתאם לרמת ההתנגדות, ולא מעבר לכך (פרופורציונלית).

הפעלת כוח פיזי תהיה כתגובה לפעולה או סירוב מצד המתפנים, אך לא ביוזמת המפנים.

שימוש בכוח נועד להתגבר על התנגדות (פסיבית או אקטיבית) – כאשר ההתנגדות פוסקת ייפסק השימוש בכוח.

מפת שיעור

14 -

חזור

תוך כדי הסבר "תמים" על אלימות, מוצג המתנחל האופייני כגנגסטר אלים משיקגו!

2.11.iv. מצב סיום נדרש, מתוך "הערכה", 2004

הרחבות/הסברים/תוספות של המפקד	
3. מצב הסיום הנדרש:	
א. השלמת הפינוי ומימוש ההתנתקות.	
ב. נשמרת אחדות החברה הישראלית ונשמרת המסגרת הדמוקרטית הישראלית	
ג. שמירה על שליטה מלאה במעטפת רצועת עזה.	
ד. קיומה של הנהגה פלשתינאית לגיטימית, אחראית ואפקטיבית, הפועלת לשינוי האווירה וליישום מחויבותה הביטחונית.	
ה. לארגוני הטרור אין יכולת להשפיע על ההתנתקות ועל מיצויה	
ו. צמצום ההשפעה המסלימה של גורמי חוץ ובכללם איראן, סוריה, חיזבאללה והנהגת ארגוני הטרור שבחוץ.	
ז. הזירה הצפונית מרוסנת.	
4. חלק ממורכבות המשימה מתבטא בכך שבניגוד למשימה צבאית טיפוסית, אין במשימת ההתנתקות "אויב". המתיישבים אמנם עשויים להתנגד לפינויים ולפינוי מבני היישובים ונדרשת הערכות אל מול התנגדותם הצפויה, אך הם אינם ה"אויב" במובן הצבאי הרגיל.	
הדרכה למפקד הפלוגה להכנת הנפקדים במעגל הפנימי – שיחת המפקד- הכרות עם המשימה	

2.12.iv. מסמך אזח"ע – פסיכולוגי על לקחי פינוי חבל ימית

אזח"ע 643
פסיכולוגיה

פינוי, הינתקות ומה שביניהם

לקחים שונים מפינוי חבל ימית והשלכותיהם על ההינתקות מאזח"ע

יותם אמיתי, רס"ן, פסיכולוג אזח"ע

יולי 2004

תקציר מפקדים

(תחילת הפרק:)

המסמך הנוכחי עוסק בהיבטים שונים שאפיינו את פינוי חבל ימית, בניסיון לקבל מושג ולגבש תובנות יסוד ביחס לצפוי לנו בעת ההינתקות מחבל עזה. זאת, מתוך הנחה כי המקרה של חבל ימית מהווה את פלטפורמת הלמידה וההכנה המתאימה ביותר לקראת תכנית ההינתקות, **אם וכאשר תמומש.**

(סוף הפרק:)

בעת כתיבת שורות אלה עדיין קיימת אי בהירות לגבי קבלת החלטה רשמית על פינוי חבל עזה. עם זאת ראוי שכבר בתקופה הנוכחית נבצע את ההכנות הנדרשות לקראת כל תרחיש אפשרי.

נספחים לפרק 3' – ההיבט המשפטי להכנה המנטלית ולפצל"ם

3.1.iv. בג"ץ בעתירת הפורום המשפטי וא"י להימנע משימוש בחיילי צה"ל

בג"ץ 7455/05 הפורום הישראלי למען א"י "קבוצת המשפטנים תשס"ה, ח"כ אורי אריאל, המטה למען א"י נ' ממשלת ישראל, שר הביטחון שאול מופז, השר לביטחון פנים גדעון עזרא.

-- קטעים מפסק הדין: א. ברק --

+++++

בפני:

הנשיא אהרן ברק
השופט סלים ג'ובראן
השופטת אילה פרוקציה

תקציר

העותרים ביקשו מבית המשפט להורות למשיבים להימנע משימוש בחיילי צה"ל ביישום תוכנית ההתנתקות. אכיפת חוק אזרחית נמצאת בסמכותה הבלעדית של משטרת ישראל, ואילו הצבא מופקד על שמירת ביטחון המדינה מפני אויביה. שימוש בצה"ל ובחייליו לצורכי שמירה על הסדר הציבורי אל מול אוכלוסיה אזרחית חוטא למהות תכליתו של הצבא שהוא צבא חובה. בית המשפט קבע כי צה"ל כמו כל רשות מנהלית אחרת, כפוף לעקרון החוקיות. כל פעולה של צה"ל צריכה להיות מעוגנת בהוראת דין. השימוש בכוחות הביטחון למניעת הכניסה לשטח המפונה בחבל עזה ולהוצאת השוהים בו שלא כדין מעוגן בהוראה מפורשת בחוק יישום ההתנתקות. סמכותם של חיילי צה"ל לפעול בשטח המפונה למניעת כניסה שלא כדין ולהוצאת מי ששוהה בשטח שלא כדין מעוגנת במפורש בדבר חקיקה.

...

הצבא והחוק

5. צבא ההגנה לישראל הוא זרוע של מדינת ישראל. עד כמה שהוא פועל במשפט הפרטי הוא חלק מהאישיות המשפטית של המדינה. עד כמה שהוא פועל במשפט הציבורי הוא חלק מרשויות השלטון. הוא איבר מאיבריה של הרשות המבצעת. ככל רשות מנהלית, הוא כפוף לעקרון החוקיות (ראו א' רובינשטיין, ב' מדינה המשפט החוקתי של מדינת ישראל (כרך ב: רשויות השלטון ואזרחות) (להלן – רובינשטיין ומדינה, בעמ' 986). אכן, צה"ל קיים מכוח החוק, והחוק נותן לו חיים. כל פעולה מפעולותיו חייבת לעגן עצמה בהוראת דין אשר בראשן עומד חוק-יסוד: הצבא (ראו מ' קרמניצר, א' בנדור "חוק-יסוד: הצבא" פירוש לחוק-היסוד (להלן – קרמניצר ובנדור). בחייה של מדינת ישראל מילא הצבא תפקיד מרכזי. הוא הגן עליה עם הקמתה. הוא שומר עליה יום יום. "הוא צבאה של המדינה" (סעיף 1 לחוק-יסוד: הצבא). מכאן יחס ההערכה והכבוד של העם לצבאו. יחס זה מלווה, מטבע הדברים, בצורך לקיים פיקוח ובקרה על הצבא, שמא ינוצל הכוח לרעה. מכאן כפיפותו של הצבא למרות הממשלה (סעיף 2 לחוק-יסוד: הצבא). הצבא כפוף לממשלה. שניהם חייבים לפעול במסגרת החוק. מכאן השאלה הניצבת לפנינו: האם השימוש בצבא להגשמת פינוי הישראליים מחבל עזה הוא במסגרת החוק? לענין זה נבחין בין שלוש שאלות נפרדות: האחת, הניתן להשתמש בחיילי צה"ל בתחום השטח המפונה בחבל עזה? השנייה, הניתן להשתמש בחיילי צה"ל בשטח עוטף חבל עזה? שלישית, הניתן להשתמש בחיילי צה"ל מחוץ לשטח המפונה בחבל עזה ומחוץ לשטח עוטף חבל עזה? לבחינתן של שאלות אלה נעבור עתה.

השימוש בחיילי צה"ל בשטח המפונה

6. השימוש בכוחות הביטחון למניעת הכניסה לשטח המפונה בחבל עזה ולהוצאת השוהים בו שלא כדין מעוגן בהוראה מפורשת בחוק יישום ההתנתקות. סעיף 25 לחוק קובע:

"כוחות הביטחון ימנעו כניסה לשטח בניגוד להוראות סעיפים 23 ו-24, ויפעלו להוצאת מי ששוהה בו בניגוד לסעיפים האמורים ולהבאתו למקום יישוב בישראל, ורשאים הם להשתמש בכוח סביר לשם כך".

"כוחות הביטחון" מוגדרים בחוק יישום ההתנתקות (סעיף 2(א)):

"כוחות הביטחון" – צבא הגנה לישראל, משטרת ישראל, שירות הביטחון הכללי ושירות בתי הסוהר".

נמצא כי סמכותם של חיילי צה"ל לפעול בשטח המפונה למניעת כניסה שלא כדין ולהוצאת מי ששוהה בשטח שלא כדין מעוגנת במפורש בדבר חקיקה. העותרים אינם טוענים כנגד סמכות זו.

השימוש בחיילי צה"ל בשטח עוטף חבל עזה

7. האם מוסמכים חיילי צה"ל לפעול בשטח עוטף חבל עזה למניעת כניסה שלא כדין לשטח המפונה בחבל עזה? התשובה הינה בחיוב. מקור הסמכות לכך מעוגן בתקנות ההגנה. מכוחן של תקנות אלה הוכרז שטח עוטף חבל עזה כשטח סגור. השימוש בתקנות ההגנה לסגירת השטח נמצא על-ידינו כחוקי (ראו פרשת לוי). הפעלת התקנות נעשית על-ידי הצבא. הצווים מכוחן מוצאים על-ידי מפקד צבאי. התקנות והצווים נאכפים, בין השאר, על-ידי הצבא. תקנות ההגנה מעניקות לחיילים סמכויות חיפוש, תפיסה ומעצר כלפי מי שנחשד שעבר עבירה על תקנות ההגנה (ראו תקנות 72, 74, 76). בפרשת לוי עמדנו על הצורך להחליף את תקנות ההגנה המנדטוריות בחקיקה ישראלית (שם, בעמ' 894-895). כל עוד הדבר לא נעשה – ועל רקע הסמכויות הרחבות שתקנות ההגנה מעניקות – מעוגנת סמכותם של חיילי צה"ל לפעול למניעת כניסה לשטח עוטף חבל עזה בתקנות ההגנה עצמן.

השימוש בחיילי צה"ל מחוץ לשטח המפונה בחבל עזה ומחוץ לשטח עוטף חבל עזה

8. האם מוסמכים חיילי צה"ל לפעול מחוץ לשטח המפונה בחבל עזה ומחוץ לשטח עוטף חבל עזה כדי למנוע כניסה שלא כדין לשטח המפונה ולשטח עוטף חבל עזה? לטענת המדינה, ניתן למצוא הסמכה לכך הן בסעיף 25 לחוק יישום ההתנתקות הן בתקנות ההגנה. על-פי טענה זו, "הגבולות הגיאוגרפיים" של סמכות זו אינם מתוחמים אך לשטח המפונה בחבל עזה ולשטח עוטף חבל עזה. סמכות זו משתרעת גם לעבר אזורים נוספים של מדינת ישראל אשר על-פי שיקולים מבצעיים נדרשות בהן פעולות הצבא כדי למנוע את הכניסה האסורה לשטח המפונה בחבל עזה.

9. בחינתה של טענה זו מעוררת שאלות פרשניות לא פשוטות. היא מחייבת עריכתו של איזון עדין בין תכליותיהן הספציפיות של הוראות חוק יישום ההתנתקות (בעניין מניעת כניסה) ותקנות ההגנה (בעניין הכרזה על שטח עוטף חבל עזה כשטח סגור) לבין תכליות נוגדות, ובהן העיקרון הכללי כי הצבא צריך לעסוק בעניינים צבאיים ולא בפעילויות אזרחיות (ראו רובינשטיין ומדינה, בעמ' 986). עיקרון זה וסייגיו נדונו בהרחבה במשפט המשווה (ראו קרמניצר ובנדור, בעמ' 13 ואילך). לצערנו, בשל הזמן המועט העומד לרשותנו לא נוכל לעשות כן הפעם. לדעתנו, אין לנו צורך בכך, שכן קיים מקור משפטי נוסף – מעבר לחוק יישום ההתנתקות ותקנות ההגנה – אשר יש בו כדי לפתור את השאלה הניצבת לפנינו. למהותו של מקור זה נפנה עתה.

10. סעיף 18 לפקודת סדרי השלטון והמשפט (להלן – הפקודה) קובע:

"הממשלה הזמנית רשאית להקים כוחות מזוינים, ביבשה, בים ובאוויר, אשר יהיו מורשים לעשות את כל הפעולות הדרושות והחוקיות לשם הגנת המדינה, ולשם השגת יעדיה הבטחוניים-לאומיים".

הקביעה כי צה"ל היא מורשה לעשות פעולות "לשם השגת יעדיה הבטחוניים-לאומיים" של המדינה לא נכללה בנוסחו המקורי של סעיף 18 לפקודה. הוראה זו הוספה ב-1995 (להיסטוריה החקיקתית ראו: קרמניצר ובנדור, בעמ' 38; רובינשטיין ומדינה, בעמ' 986; א' רובינשטיין "על חוק-יסוד: כבוד האדם וחירותו ומערכת הביטחון", בעמ' 40). על-פיה, נוסף על כוחו של צה"ל לפעול להגנת המדינה הוא רשאי לפעול גם להשגת יעדיה "הבטחוניים-לאומיים". דיבור זה – "יעדיה הבטחוניים-לאומיים" – מחייב כמובן פירוש. הוא עשוי לעורר שאלות לא פשוטות באשר להיקף פריסתו. שאלות קשות אלה אינן מתעוררות במקרה שלפנינו, שכן יישום ההתנתקות הינו יעד ביטחוני-לאומי. אכן, בבסיס תכנית ההתנתקות עומדות תכליות מדיניות, לאומיות וביטחוניות. על מהותן של תכליות אלה עמדנו בפרשת המועצה האזורית חוף עזה, בעמ' 567-568 תוך שהודגש כי "התכליות המדיניות, הלאומיות והביטחוניות עליהם מבוססת תכנית ההתנתקות הן כבדות משקל" (שם, בעמ' 570). ניתן ללמוד עליהן, בין השאר, מנספח א' להחלטת הממשלה מס' 1996. החלטה זו מוזכרת במפורש בסעיף 22(א) לחוק יישום ההתנתקות, היא שימשה בסיס לחוק יישום ההתנתקות (ראו הצעת חוק יישום תכנית ההתנתקות, תשס"ה-2004, ה"ח תשס"ה 2). אכן, חוק יישום ההתנתקות נועד להגשים מה שנראה לכנסת ולממשלה צורך ביטחוני-לאומי. לאור הוראת סעיף 18 לפקודה, חיילי צה"ל מורשים לעשות את כל הפעולות הדרושות והחוקיות לשם השגת יעדיה הביטחוניים-לאומיים של תכנית ההתנתקות. שימוש בצבא למניעת כניסה שלא כדין של אנשים המבקשים למנוע את יישום ההתנתקות או לשבשו נופל במסגרת אותן פעולות שהצבא מוסמך לעשותן. יודגש כי סמכות זו של החיילים אינה כוללת בחובה סמכות מעצר. כלל הוא בישראל כי "אין מעצר ועיכוב אלא בחוק או לפי חוק מכוח הסמכה מפורשת בו" (סעיף 1(א) לחוק סדר הדין הפלילי (סמכויות אכיפה – מעצרים), תשנ"ו-1996). סעיף 18 לפקודה כשלעצמו אינו מסמך חייל לבצע מעצר. בכך שונה הדין לעניין מעצר בעוטף חבל עזה ממעצר בכל מקום אחר בישראל. בעוטף חבל עזה מעניקות תקנות ההגנה סמכות מעצר לחיילים (תקנות 72, 74, 76). סמכות דומה אינה נתונה להם בישראל מעבר לעוטף חבל עזה. הבחנה זו קשה היא. בפרשת לוי המלצנו לשקול את החלפתן של תקנות ההגנה בדבר חקיקה ישראלית.

סבירות השימוש בצבא

11. סמכות לחוד ושיקול-דעת לחוד. אפילו מוסמכת הממשלה להחליט על שימוש בחיילי צה"ל, האם החלטתה היא סבירה? בעניין זה נמסר לנו כי מאות רבות של אנשים מבקשים להיכנס שלא כדין לחבל עזה כדי לשבש את תכנית ההתנתקות. כוחות המשטרה אינם מספיקים כדי למנוע זאת מהם. קיים צורך חיוני להיעזר בצבא לשם מניעת כניסתם של אנשים שלא כדין אל השטחים האסורים לכניסה (השטח המפונה בחבל עזה ובעוטף חבל עזה) והוצאתם משם. בצדק ציינו המשיבים בו "לאור היקף האירועים והמטרות שהציבו לעצמם מארגני האירועים, וכן לאור היקף כוח האדם העומד לרשות המשטרה והמשימות הרבות העומדות בפניה, ראוי והכרחי במקרים מתאימים לתגבר את כוחות המשטרה בחיילי צה"ל לשם הבטחת יישום ההתנתקות" (פיסקה 70 לתגובה מיום 8.8.2005). בנסיבות אלה, וכל עוד צורך זה ממשיך לעמוד בעינו, איננו רואים כל אי-סבירות בשימוש בחיילים כדי לסייע למשטרה במניעת הפרת החוק.

...

נספחים לפרק 4: הלוחמה הפסיכולוגית ב'התנתקות'4.1.iv. שמות של פסיכולוגים ויועצים שהשתתפו ב"הכנות המנטליות" (רשימה חלקית)

מתוך הפרסום "ההתנתקות כמנוף לתוכניות העבודה והפעולה של ביסל"ם בתר"ש 2006-2010"

אביחי יפת – יעוץ למעגלי הבידוד
 אורית זומר-בליצר – הכנות מנטאליות להתנתקות
 אמיר קופרשמידט – הכנה ותפקוד כוחות היעוץ
 גדי ביאליק – בה"ד 1 לאורך תוכנית ההינתקות
 יעל בן חורין – מעטפת ארגונית
 נטלי חזן – פיתוח ההכנות והסיכומים
 נטע ארנון – בה"ד 1 לאורך תוכנית ההינתקות
 נירית אפק-קופטש – בין משימה ייחודית לבין "אותה גברת בשינוי אדרת"
 רונן דרורי – יעוץ במעגל הפנימי

מתוך ערכות ה"הכנות המנטאליות למשימת ההתנתקות":

אל"מ אייל אפרתי
 אל"מ ארז כץ
 סא"ל אורלי חזקיהו
 סא"ל ברוך מני
 סא"ל לילי אליאסי
 סא"ל צור קרן
 סא"ל תמנה שמואלי
 רס"ן גדי מזרחי
 רס"ן דוד קניזו
 רס"ן דומיניק עמר
 רס"ן הילה אדלר
 רס"ן חגי בראודה
 רס"ן יותם אמיתי
 רס"ן מיכל הרפז
 רס"ן נורית קוטיק
 רס"ן רן אדם
 סרן רום לירז
 סרן רוני לנדאו
 סרן שני טוביה
 סגן רוית מוסקוביץ

סג"מ אורי מלכין
 סג"נ יפעת שקלר
 רפ"ק דן עומר
 רפ"ק זיו גלעד
 רפ"ק לנה הופמן
 פקד רוני ארז
 גיתית אחינועם
 דורית גרוס
 יסמין רובין-קופר
 יעל זיק
 מתן פורת
 סיגל שביט טראוב
 ענת לבני

פסיכולוגים שליוו את ה'התנתקות' – מידע מתוך כתב העת 'פסיכולוגיה צבאית' 12.2006

סא"ל ד"ר יובל צור – סוציולוג, רכז מחקר בחיל האוויר, ליווה את צוערי בי"ס לטיסה ב'התנתקות'.
 רס"ן ד"ר עוזי בן-שלום – ראש מדור מחקר במרכז לפסיכולוגיה צבאית יישומית בזרוע היבשה
 רס"ן הדס מינקה-ברנד – פסיכולוגית חטיבת גולני ב'התנתקות'
 סרן שגיא גינוסר – קצין מחקר במרכז לפסיכולוגיה צבאית בזרוע היבשה
 סגן שיר אתגר – חוקרת במדור מחקר במרכז לפסיכולוגיה צבאית יישומית בזרוע היבשה
 לימור בר-נדב – סוציולוגית בי"ס לטיסה, ליוותה את צוערי בי"ס לטיסה ב'התנתקות'.
 אירית דוברובסקי – תלמידת פסיכולוגיה קלינית במחלקה לפסיכולוגיה באוניברסיטה העברית
 ד"ר אריאל כנפו – פסיכולוג חברת-התפתחותי במחלקה לפסיכולוגיה באוניברסיטה העברית

צוות ממד"ה מטכ"ל ל'התנתקות', מידע מכינוס של האיגוד הישראלי לפיתוח ארגוני -

איפ"א, 01.03.06

סא"ל אוהד אבירם
 רס"ן אסנת תמיר

נספחים לפרק 5' – בעיות לחימתיות טרם-הפצל"ם

קטע ממאמרו של אל"מ.מיל. יהודה וגמן:

"ליקויים בראיית צה"ל את עצמו כאחראי לביטחון האזרחים"³⁵²

.."

המגש והכסף

ספרו של עפר שלח המגש והכסף (2003) הוא העדות המובהקת לתפיסות המבצעיות שהתפתחו בצה"ל בעקבות התהליכים שתוארו לעיל. הכותב מציין כי לצורך הכתיבה הוא ריאיון, בין היתר, את אמנון ליפקין-שחק, עוזי דיין, משה ארנס, חיים רמון ובכירים אחרים. לדברי המחבר, שיחות שערך עם דב תמרי ושמעון נווה, שעמדו בראש "המכון לחקר תורת המערכה", פתחו בפניו עולם אחר של הסתכלות וידע על העניינים הצבאיים. וכן כי "למזלו של צה"ל הם מנחילים היום עולם זה לדור חדש של קצינים".²⁰ שלח טוען כי הרמטכ"ל אהוד ברק היה זה שהחל בראשית שנות ה-90 בעיצובה של התפיסה שלפיה "הדגש יהיה על אש ולא על תמרון, על נטרול האויב ולא על הכרעתו באמצעות כיבוש שטח".²¹ "מפקדי הצבא, בכירים באקדמיה וקובעי הטון בתקשורת נשבו בקסמי הרעיון שלפיו הגיעה עת המלחמות הפוסט מודרניות שבהן, על-פי שלח, "המלחמה מתרחשת ומוכרעת לא בהשמדה פיזית בשדה הקרב אלא בקריסתן של מערכות ובתודעתם של אנשים". אלה שחשבו כך התעלמו מן העובדה שעוד מימיו הראשונים של צה"ל ועקב יחסי הכוחות הכוללים, שהם תמיד לרעתו, לימד צה"ל את מפקדיו כי הכרעה היא מצב תודעתי שבו מאבד האויב את רצון הלחימה שלו. ואולם, בניגוד להוגים של שנות ה-2000 בצה"ל, הם גם הבינו, מתוך הכרת טבע המלחמה וטבע האדם הבלתי משתנים מיסודם, כי התנאי ההכרחי ליצירתו של המצב הזה – הן ברמה הטקטית והן ברמה המערכתית – הוא ביצועו של תמרון קרקעי מהיר ועמוק שיביא למיטוטו של האויב.²² ההתנכרות לתורת היסוד של צה"ל ולניסיונו החיובי שלו עצמו גם בתחום המערכתי, היא שהביאה לכך שבמקום ללמוד למשל, על מהלכי התמרון שהביאו להתמוטטות התודעתית ולהכרעה הפיזית של הצבאות הערביים במלחמות ישראל, התפתחה בצה"ל נהייה אחרי לקחי צבא ארצות-הברית בעיראק. צה"ל התעלם מכך שהלקחים שהופקו מהמלחמות בעיראק ובקוסובו אינם רלוונטיים בהכרח לישראל, שכן היו אלה מלחמות של מעצמה שלא היו לה כל מגבלות של זמן, ממון ולחץ בין-לאומי, וחשוב מכול, ששגרת חיי אזרחיה כלל לא הופרה בעת שצבאה הלה מן האוויר באויב במשך שבועות רבים. שלח כותב:

"המהפכה בענייני הצבא [...] פירושה המעשי הוא שתם למעשה עידן המלחמות הסימטריות הקונבנציונאליות. לא עוד ייערכו אלה מול אלה צבאות דומים בחימושם, שייאבקו בקרב תמרון ושחיקה [...] וכן [בתנאים אלה אין שום צורך בכוחות השריון האדירים של צה"ל ...

...

נספחים לפרק 6' – הפצל"ם ושברו

לא מצורף נספח יעודי. אגד הנספחים מופיע כאן רק באופן מתודי.

³⁵² "עד כאן" איסטרטגי, כרך 10 גיליון 2, אוגוסט 2007

נספחים לפרק 7' – יחסי צה"ל – כתומים וחברה בכלל

7.1.iv. חלוץ מאיים: נסגור את ההסדר

ראשי | חדשות | בידור | עסקים | סטיל | גברים | אכל | קהלות

הספר לדין הבית

י | חדשות פנים | פליטים, חוק ומשפט | כלכלה, מדע וטכניקה | לא תאמינו | חדשות מהקולם | החדשות בתמונות

סחובי

בטחוני

חלוץ מאיים: נסגור ישיבות הסדר

הרמטכ"ל שלח מסר אישי לראשי ישיבות ההסדר, והזהיר: עם אלה שקוראים לסרבנות אי אפשר לקיים אותם ההסדרים"

omer@Nfc.co.il
09:06 29/06/08
מאת: עומר טיקלר

11:37 12/06/08
שבת
15:30 08/06/08
יום צונת
16:30 08/06/08
ההינתקות
15:30 08/06/08

שפט קצב
כח חפזות
ול קצב
עוצמות

יום
HIT
די שפות
וחשב
שות לימודים

חלוץ התייחס במהלך ביקור בצפון הארץ לישיבות ההסדר ולאפשרות כי ראשי ישיבות ההסדר יקראו לחניכיהם לסרב להשתתף במהלך ההינתקות. "זה בלתי מתקבל על הדעת גם להנות מההסדרים, וגם לא לקיים אותם. זה לא ימשך אם זו תהיה תופעה שכיחה", אמר בנחרצות וציין, כי ישנה אפשרות כי מסלול ישיבות ההסדר והמכינות הקדם צבאיות יבוטל בעקבות מעשים שסאלה. חלוץ הדגיש, כי בצה"ל לא יהיו סבלניים כלפי כל גילוי של סרבנות.

שר הביטחון, שאול מופז, שסייר עם הרמטכ"ל התייחס גם הוא לנושא ואמר, כי "כל סוג של סרבנות הוא חמור. הדאליות הזו עם ישיבות ההסדר לא יכולה להתאפשר". הוא המשיך וציין, כי מערכת הביטחון תספק את כל הגיבוי הנדרש על-מנת לאפשר את ההינתקות. "צריך להשאיר את חיילי צה"ל מחוץ לכל ויכוח פוליטי", אמר.

הוגברה האבטחה על הרמטכ"ל בעקבות איומים

אתמול בשעות הבוקר נודע, כי הוגברה האבטחה סביב ביתו של הרמטכ"ל, רב-אלוף דן חלוץ, בעקבות קבלת מכתב איום שנשלח ביום ב' ללשכתו בקריה.

במכתב שנשלח, ככל הנראה, על-ידי מתנגדי תוכנית ההינתקות נכתב: "אתה הולך בדרכו של ראש הממשלה. אם המשפחה חשובה לך, תימנע מכך".

שלושנות הצבא העבירו את המכתב למשטרת מרחב ירקון וזו פתחה בחקירה על-מנת לנסות ולאתר את שולחי המכתב. בנוסף, הוגברה האבטחה סביב ביתו של הרמטכ"ל ונמסר כי המשטרה תערוך במקום סיורים רבים יותר.

מתנגדי תוכנית ההינתקות קיימו בחודשים האחרונים הפגנות מול ביתם של קציני צה"ל וכן של הרב הצבאי הראשי ושל הרב של פיקוד מרכז.

מיון

האולימפי

מצב

סיקור

איתם שאתה

הצח הבין

התפלה

אנשים ב

ארי
ביטא
כתב

דן ח
ביטא
כתב

משו
ביטא
כתב

לאנשים

ידיעות

אילוני תרועה חזרה

7.2.iv. הטובים לטיס – גם ב'התנתקות'

הטובים לטיס טובים גם בהתנתקות
חניכי קורס טיס קיבלו אתמול את פרס הרמטכ"ל על החלק שמילאו
בהתנתקות. מפקד בית הספר לטיסה ל-NRG: "ההתנתקות תרמה
לגיבוש שלנו"

אמיר בוחבט	למבחן העדויות	דפדף	לכתבה הבאה
15:37 21/3/2006		חדשות	

מתברר שהכינוי "החברה" הטובים", המודבק לחניכי הקורס
היוקרתי ביותר בצה"ל תקף גם בתחומים נוספים. חניכי בית הספר
לטיסה קיבלו אתמול מהרמטכ"ל, רב אלוף דן חלוץ, פרס על
התפקיד שמילאו בתקופת ההתנתקות.

מדי שנה מעניק הרמטכ"ל פרסים ליחידות השונות בצה"ל על
הצטיינות במילוי משימות. את הפרסים מעניק הרמטכ"ל לאחר
בחינה קפדנית של צוותי שטח שמגויסים לו המלצות. השנה החליט
חלוץ להעניק את פרס הרמטכ"ל לבית הספר לטיסה של חיל-האוויר,
שהפסיק את קורס הטיס והוציא את החניכים לשטח כדי לסיוע
לכוחות המפנים.

את ההחלטה לצרף את קורס הטיס לכוחות המפנים קיבל מפקד חיל-
האוויר, האלוף אליעזר שקדי. בחיל היו מי שהרימו גבה לנוכח
ההחלטה, אבל בסופו של דבר הוכיחו חניכי הקורס כי הם מסוגלים
למנות מתחילים באותה מיומנות שבה הם מטיסים מטוס.

אתמול, בטקס רב
משתתפים שנערך
בבסיס גלילות,
העניק הרמטכ"ל את
הפרס המיוחד לבית
הספר לטיסה.
במהלך הטקס,
שהתקיים במעמד
פורום המטה הכללי,
שיבח חלוץ את פרוי
הטיס על התפקיד שמילאו, והחמיא לרמת החניכים בקורס,
שמשתפרת לדבריו משנה לשנה.

מפקד בית הספר לטיסה, אלוף משנה נ"י, לא הסתיר את התרגשותו.
"נבדקנו במספר רב של תחומים כמו מיומנות, לוגיסטיקה, תחקירים,
מקצועיות והדרכה, והיתה התייחסות משמעותית להשתתפות שלנו
בהתנתקות", הוא אמר ל-NRG **מעריב**. אלי"ם נ"י מסביר כי בגלל
ההשתתפות של חניכי הקורס בהתנתקות, נוצרו פערים בקרב
החניכים, בעיקר בשעות הטיסה ובאימונים.

לא נותרו משקעים אצל החיילים

במקביל, מנסה אלי"ם נ"י להסתכל על חצי הכוס המלאה, ואומר כי גם
דברים טובים יצאו ממשמנת הפינוי. כך למשל הוא אומר כי
המדריכים והחניכים נחשפו גם לחיילות אחרים בצה"ל. "גם
המדריכים וגם החניכים לא נחשפים ביום אחד לשאר הצבא,
ובהתנתקות זו היתה הזדמנות להכיר גוונים אחרים בצבא ולהיפגש
עם צבא אחר", הוא אומר.

אלי"ם נ"י גם אומר כי ההשתתפות בהתנתקות סייעה לגבש את
החניכים. "עבור החניכים מהשלב השונים זה היה גיבוש מעולה",
הוא אומר. "נוצרו ביניהם קשרים טובים במילוי אותה משימה. זה
תורם לאחווה בקורס ולאופי יותר מגובש וההתנתקות רק חיידה את

מדד הולשים

☒ מחבל ומטען
נחפשו בכביש...
24.5%

☒ מדד NRG
קדימה חלשת...
21.68%

☒ "התנהגותם של
מופז ועזרא...
10.84%

עוד...

פוליטי מדיני

שפעת העופות
נגיע לשולחן
המבקר ☒

הטובים לטיס
טובים גם
בהתנתקות ☒

"הנייה לא אומר
אמת, משעל כן" ☒

עוד...

סיקר

שפעת העופות
בישראל:
מלחץ אותי
לא מוזי לי ☒

7.3.iv. האגודה למען החייל

הדרך שלנו
להחזיר אהבה

דף הבית -> האגודה למען החייל מציגה: ההתנתקות

ערכת התנתקות

ערכת התנתקות

האגודה למען החייל מציגה: ההתנתקות
12:00:00 05/05/05

**יו"ר האגודה למען החייל
האלוף (מיל.) יצחק
איתן: "האגודה למען החייל
תהיה בכל מקום שחיילי
צה"ל נמצאים ותעשה כל
שביכולתה על מנת להקל
עליהם את הפעילות..."**

- 100 אלף ערכות התנתקות לחיילים וחיילות (הגינה וצופרים)
- כפר המפש באשקלון יארח את המפגשים
- בית החייל בבאר שבע ילנו את כוחות צה"ל המשתתפים בפינוי
- נידות בנקים למשיכת כסף) יבאו לשרות החיילים
- חברות הסלולר יבאו על לטפל בטלפונים סלולריים
- מזנוני דרכים יידיים יוקמו במיוחד על ידי רשת השק"ליות
- יאומצו שטחי הכינס על ידי "דודות" של האגודה

יו"ר האגודה למען החייל האלוף (מיל.) יצחק איתן: "האגודה למען החייל תהיה בכל מקום שחיילי צה"ל נמצאים ותעשה כל שביכולתה על מנת להקל עליהם את הפעילות-היינו עם החיילים במבצעים בתוך עזה ונהיה איתם כשהם יוצאים משם"

האגודה למען החייל פנתה לסניפיה בעולם ובראשם ידידי האגודה למען החייל בארצות הברית להתחיל בגיוס כסף לקראת מבצע ההתנתקות הקרב כמו כן הפנתה בקשות לחברות המובילות במשק. איסוף התרומות לערכות ההתנתקות יהיה דרך בתי הספר היהודיים ברחבי ארצות הברית מהחברה הישראלית. כל תלמיד שירצה לשלוח חבילת שי לחיילים יתרום 18 דולר ויכתוב מכתב או הקדשה שתצורף לערכות.

7.4.iv. מילואימניקים יפנו את מג"ב למשימת הפינוי

21:46 , 13.03.05

newsחדשות ynet

ירידות אתיונות

מילואימניקים יפנו את מג"ב למשימת הפינוי

שלחו להדפסה

נערכים להתנתקות

20 פלוגות מילואים של שוטרי משמר הגבול יתפסו את מקומם של שוטרי הסדיר בקו התפר, כדי לאפשר לשוטרים הסדירים לרדת לרצועת עזה ולסייע בפינוי המתנחלים אפרת וייס

פלוגות מילואים יחליפו את שוטרי משמר הגבול בקו התפר, כדי לאפשר לשוטרים הסדירים לרדת לרצועת עזה ולסייע בפינוי המתנחלים - כך דיווח הערב (יום א') ערוץ 2. הנושא סוכס בפגישה שקיימו באחרונה שר הביטחון, שאול מופז, השר לביטחון פנים, גדעון עזרא והמפכ"ל, משה קראדי, סיכמו להקים מערך מילואים למשטרת ישראל.

המשטרה גייסה 12 פלוגות מילואים של משמר הגבול, שסייעו למשטרה לפני מספר חודשים, כחלק ממסקנות ועדת אור, ואליהן יצטרפו עוד שמונה פלוגות. בסך הכל יגיעו 20 פלוגות, שיפנו את שוטרי הסדיר למשימת ההתנתקות. גורמי צבא הסבירו שאלפי חיילים, ששירתו במשמר הגבול, או במשטרה יתגייסו לשירות מילואים במסגרת משמר הגבול, ותחת פיקוד המשטרה.

עם ההכרעה על מימוש תוכנית ההתנתקות, הוחלט שאותן פלוגות מג"ב יוצבו בקו התפר במקום חיילי סדיר של מג"ב, שיוקצו לטובת תוכנית ההתנתקות. אותן שמונה פלוגות נמצאות כבר באימונים מתקדמים, ובתקופה הקרובה יגיעו פלוגות נוספות. אותן פלוגות יסייעו לתוכנית ההתנתקות, אך גם לאחר מכן בעבודות השוטפות של המשטרה.

קראדי החליט צילום: סבסטיאן שיינר

לחצו כאן להגדיל הטקסט

מדעה

משרד האוצר אישר תקציב נוסף בסך 360 מיליון שקלים לצורך הכנות המשטרה להתנתקות ומתוכו כמה עשרות מיליון שקלים, כ-30 מיליון שקלים להקמת פלוגות מג"ב וציודם כדי להפכם לחלק ממערך המילואים. במשטרה אומרים שהיעד הסופי הוא להפוך את אותן פלוגות לכוח שיפעל בחירום, בין השאר כחלק מהלקחים של מהומות אוקטובר בשנת 2000.

בשיחה **שקיימו באחרונה** קראדי והשר לביטחון פנים עם עיתונאים, דיווחו השניים שבמסגרת היערכות המשטרה למשימותיה ב-2005 מגייסת המשטרה בעזרים אלה כ-1,000 שוטרים, שיפוזרו בין כל יחידות המשטרה ברחבי הארץ. עד כה גויסו כ-300 שוטרים חדשים.

מבזק סלולרי - עדכנים מחדר החדשות של ynet
שירות לסלולרי שלך.

Insert Ad Here!

7.5.iv. צלפים ומסתערבי דובדבן נגד המתנחלים

ידיעה בערוץ-7

הסנדיי טיימס חושף כי מסתערבים וצלפים של חיילי דובדבן יופעלו כדי להרוג 'אם יפתחו עליהם באש'. חייל דובדבן אומר לעתון: "אימנו אותנו להרוג מחבלים ואני לא יודע אם נצליח לעשות זאת גם לאחינו".

לפי הדיווח בעתון עולה כי בימים אלה מתאמנים חיילי דובדבן, חיילי היחידה המיוחדת ללוחמה בטרור, באימונים לקראת עקירתם של מתיישבי גוש קטיף. האימונים נערכים בהתנחלות דמה ב'מדבר'. אחד מחיילי דובדבן אמר לעתון כי מפקדיהם שאלו אותם אם הם מוכנים לקחת חלק בפינוי המתנחלים "כמובן שלא סירבנו כי אנחנו מתנדבים, אבל עלי להודות כי בשעה שאני שמח להרוג מנוולים ברש"פ, אני מקווה להשאר מובטל באוגוסט".

מהפרטים שהגיעו לעתון עולה כי לכל בית ב 22 התנחלויות תגיע חוליה המורכבת מקציני צבא ומשטרה. הם ימסרו לידי המשפחה את הצו המורה להם לפנות מיידית את הבית. 'אנחנו מאמינים שרוב רובם של המתנחלים יצייתו מיידית לצו ויעזבו את הבית', אמר גורם בטחוני לעתון. 'אלו שיסרבו יפוננו בכוח, יועלו על אוטובוסים ויוסעו מחוץ לעזה'. לפי הערכת גורמי בטחון קיים גרעין קשה של כ 200 מתנחלים ש'עלול לפעול באלימות נגד המפנים'. נגדם מכינים את קומנדו דובדבן.

הכוח העיקרי שיוכן למשימה הוא של צלפים, אומר חייל דובדבן. "כללי המשחק" לגבי המתנחלים שונים מאלו שמופעלים כלפי המחבלים, אומר החייל. ההוראות קובעות כי תחילה יש לירות על ידו של המתנחל ורק אם זה לא מועיל, יש לירות כדי להרוג. חיילי דובדבן יופעלו גם כמסתערבים בקרב המתנחלים. לבושים בלבוש אזרחי עוטי כיפות וזקנים יתבקשו החיילים לזהות את 'הגורמים המתסיסים' ולהוציאם מהמערכה'.

ע"פ הדיווח מערכת הבטחון מתכננת לחסום את התקשורת הסלולרית מלבד זו שלה, והיא גם תיעזר במרכז האזנה מיוחד המשמש בדרך בפעילות נגד המחבלים שיעביר מידע אל המפקדה הצבאית הסמוכה.

"נאמר לנו שהמשימה שהוטלה עלינו היא חשובה כמו המלחמה במחבלים", אומר חייל הדובדבן. "עם הפלשתינים הצלחנו, אני לא בטוח בקשר למבצע הזה. אימנו אותנו להרוג מחבלים ואני לא יודע אם נצליח לעשות זאת גם לאחינו".

(רותי אברהם)

7.6.iv. עובדי משרד הביטחון מתנדבים למשימה

מאות עובדים התנדבו לסייע בפינוי

דף 1 מתוך 1

		עיתון: Miv; תאריך: 27 מאי 2005; עמוד מספר: חדשות 2
--	---	--

משרד הביטחון

מאות עובדים התנדבו לסייע בפינוי

מאת דליקס פריש

בעוד בצה"ל חוששים מהתפשטות תופעת הסרבנות לקראת ההתנתקות, במשרד הביטחון דווקא נרשם גל מרשים של התנדבות למשימה הלאומית. עשרות רבות מעובדי המשרד התנדבו לעבוד במשימות הקשורות בפינוי היישובים, לאחר שהנהלת המשרד העבירה "קול קורא" בנושא.

משרד הביטחון אמר להיות אחראי לכמה מן המשימות החשובות בהתנתקות, לרבות פינוי רכושם של המתנחלים ובניית מחנות המעבר למפונים ולצה"ל ומחנות הקבע של צה"ל. המשרד גם אחראי לפיקוח על כלל הקבלנים האזרחיים שיפעלו בהתנתקות. עד לימים האחרונים הפנה המשרד כ-140 עובדים לטובת המשימות הללו, אך עם התקרבות מועד הפינוי סצר צורך בעשרות עובדים נוספים ואגף משאבי האנוש הפיץ חוזר ובו קריאה לעובדים להתנדב. בין היתר נכתב שם: "אם קוראים לעובדי המשרד להצטרף ולסייע במשימה לאומית זו לפרק זמן קצר של כשלושה שבועות. אם זקוקים לעובדים בעלי יכולת ארגון טובה, יחמה, אחריות, חריצות ובעיקר מוטיבציה גבוהה".

לדברי גורמים במשרד הביטחון, בעקבות החוזר התקבלו עשרות פניות והמכסה מולאה בתוך ימים אחדים, ותוך דחיית מתנדבים רבים. אגב, עובדי המשרד לא יקבלו כנראה שכר נוסף בעבור ימי ההתנתקות, אך גם לא יידרשו לעסוק באותה תקופה במשימותיהם השוטפות.

7.7.iv. "תרגיל מלחמה" למבצעי העקירה - ערוץ-7

"תרגיל מלחמה" למבצעי העקירה - ערוץ-7

היום מתקיים בצה"ל תרגיל מטכ"לי רחב היקף בו יבחנו ראשי צה"ל תרחישים שעשויים לקרות בעת ביצוע עקירת יישובי גוש קטיף וצפון השומרון. התרגיל החל בשעה 8:00 ויימשך עד לשעה 18:00.

בתרגיל המלחמה שנערך היום בבית חיל האוויר בהרצליה לצורך בחינת תרחישים אפשריים בעת ביצוע עקירת יישובי גוש קטיף וצפון השומרון ישתתפו חברי המטה הכללי, מפקדי האוגדות שתהיינה אחראיות על ביצוע העקירה, מפכ"ל המשטרה, מפקד המחוז הדרומי במשטרה וקציני המשטרה שיהיו אחראים לביצוע העקירה בגוש ובצפון השומרון.

במסגרת התרגיל, שהחל בשעה 8:00 בבוקר ויימשך עד לשעה 18:00 בערב ושינוהל על ידי אגף המבצעים של המטכ"ל, יועלו תרחישים שינועו מהתנגדות פסיבית של הנעקרים עד לתרחישי התבצרות תוך איומי התאבדות ויריות. יש לציין כי תרחישים נוספים שייבחנו היום הם של התלקחות לאו דווקא בגזרות בהן תיערך העקירה אלא בגזרות כמו גבול הצפון, במקרה שארגון חיזבאללה יחליט לנצל את ריכוז הכוחות של צה"ל ביישובים המיועדים להיעקר.

7.8.iv. במעטפת עקירת הישובים יוצבו צלפים**ידיעה בערוץ-7**

...

צלפים מילואימניקים גוייסו לקראת יישום עקירת הישובים בחבל קטיף וצפון השומרון. הצלפים ימוקמו מסביב לישובים ומשימתם הוגדרה כירי 'רק במידה ויצאו האירועים מכלל שליטה'. הכוחות הצבאיים והמשטרתיים שיבואו במגע עם העקורים אמורים להיות ללא כלי נשק, אולם במרחק קטן מהישובים יוצבו צלפים שגוייסו במיוחד למשימה זו. תפקידם הוגדר כירי לעבר התושבים במידה והאירועים יהפכו סוערים למעלה מהמתוכנן.

הצלפים ימוקמו במרחק שיאפשר את הגעתם למקום בתוך זמן קצר ביותר על פי הפקודות שינתנו להם.

על דבר היערכות יחדות הצלפים המילואימניקים נודע מראיון עם אחד הצלפים שגוייסו למשימה, וישודר ברדיו 'כל חי'. הצלף מתראיין לתכנית 'זמן תגובה' מבלי לציין את שמו המלא. לדבריו, יחידת הצלפים מורכבת דווקא מאנשי מילואים ולא מחיילי סדיר שכן צה"ל מקווה שהתפקיד הרגיש יבוצע באחריות ובשיקול דעת רב יותר על ידי בעלי נסיון וותק מקרב אנשי המילואים. כך מוסר כתבנו שמעון כהן.

הלוחם שמתראיין מספר כי היחידה כבר קיימה סידרת אימונים בהם אומנו "לפגוע רק בגפיים התחתונות". כמו כן הושם דגש באימונים בניתוח אירועים תוך זמן קצר, על מנת שיגיעו הצלפים למסקנות המוגדרות כאחראיות בשעת הירי תוך כדי התרחשות האירועים.

(ש)

7.9.iv. חייל, אכלת אצל מתנחל? – תרות לבסיס

21:29, 10

newsחדשות

להדפסה

ורים דיסטנס

חייל, אכלת אצל מתנחל? תרות לבסיס

בערב חג הפסח נתקל הרב נדיב תורג'מן מתל קטיפא בשני חיילים חובשי כיפה מגדוד "שקד" של חטיבת גבעתי והזמין אותם לשולחן הסדר. אחד ממפקדיהם לא אהב את הרעיון והטיל עליהם עונש ריתוק. לחיילי המחלקה הסביר הקצין על הנהל האוסר על חיילים לאכול בבתי מתנחלים אולם גורמים בצה"ל מתעקשים: הם נענשו בגלל שבירת שמירה. חיילים במחלקה מטילים ספק: אנשים הלכו לכלא על פחות משבירת שמירה, מוזר שעל "שבירה" הפעם קיבלו רק ריתוק חן גרינברג

האם על חיילים המשרתים ברצועת עזה חל איסור לאכול בבתי המתנחלים? ל-ynet נודע כי שני חיילים מחטיבת גבעתי שהוזמנו להתארח בביתו של רב הישוב תל קטיפא בליל הסדר, נאלצו כעונש "לסגור 21" בבסיס. לאחר האירוע הסביר אחד הקצינים לכלל החיילים בגדוד כי קיימת הוראת גורפת בנושא "שאף התחדדה בתקופה האחרונה".

כל שתכנית ההתנתקות מתקרבת, מנסים בצה"ל לצנן את המתחים ההולכת וגוברת בין המתנחלים לחיילים.

עד לפני שהוכרזה התכנית, שררה מערכת יחסים חמה בין התושבים לחיילים ולמפקדים המאבטחים אותם 24 שעות ביממה. בחודשים האחרונים, על רקע ההכנות האיסטנטיות לביצוע מהלך הפינוי, נפגעה במעט מערכת יחסים זו.

באחד המקרים אף הוצאו מספר בני נוער את האזור מגלגליהם של מספר ג'יפים צבאיים השייכים לגדוד 51 של גול, בצה"ל גם מאוד לא אהבו את השיחות הפתוחות בין החיילים למתנחלים בכלל הקשר למדיניות הריסון בעת אירועי ירי פצצות מרגמה לעבר ההתנחלויות.

באחרונה סיפרו מספר חיילים המשרתים בגוש קטיף ל-ynet כי נאסר עליהם להתארח בבתי המתנחלים, לדברי אחד החיילים כדי למנוע "התקרבות יותר ביניהם לביןם". מעדויות חיילים שהגיעו ל-ynet, עולה כי גם באחרונה התארחו חיילים אצל מתנחלים ולכן איש לא חשב שמדובר בהוראה חד משמעית ומפירה צפוי להענש.

סעודת השבת בתל קטיפא - והריתוק

בערב חג הפסח נתקל הרב נדיב תורג'מן מתל קטיפא בשני חיילים חובשי כיפה מגדוד "שקד" של חטיבת גבעתי המאיישים את מוצב "אלון" הנמצא בגבולות היישוב בדרום הרצועה. נפגשו בבית הכנסת ומכיוון שהיה זה ערב פסח, הציעו להם להצטרף אלי לשולחן הסדר. סיפר ל-ynet.

לדברי, החיילים היו צריכים להעלות לשמירה בחצות ולכן לא הייתה מניעה שיצטרפו לשולחן הסדר. אבל אחד הקצינים במוצב לא אהב את הרעיון, וכשגילה בערב כי שני החיילים אצל הרב, הודיע להם כי יישארו 21 יום במוצב.

חיילים מהמחלקה של השניים סיפרו כי הקצין לא טרח להסביר להם מדוע הטיל את העונש, והסתפק במילים "זה מסוכן". גורמים בצה"ל טוענים כי העונש הוטל בשל שבירת שמירה, אולם בשום שלב לא הוסבר לחיילים דברים ברור. מאוחר יותר הסביר הקצין לחיילי המחלקה על הנהל שקיים זה מכבר בגדוד האוסר על חיילים לאכול בבתי מתנחלים, והדגיש שמפקד הגדוד אף חדד זאת לאחרונה.

חייל המחלקה טוענים שהם ושוני תבריהם שרותקו לא שמעו כלל על חידוד האיסור, הם גם הדגישו כי שני החיילים לא היו באותה עת בכיתת הכוננות ולאחר חצי שנה במוצב, הם יודעים היטב מה מותר ומה אסור להם לעשות מבחינה מבצעית.

"הרגשנו שסתם ריתקו אותם, בלי סיבה", אמר אחד מתבריהם למחלקה של החיילים, "זה גם נעשה בלי משפט ובטוה לא הוגנת, אפילו כשהם ביקשו שיחה עם המ"פ או המג"ד, והם לא קיבלו". גם הרב תורג'מן, כעס כששמע על העונש של החיילים. "אחר כמה ימים שראיתי שהחיילים לא יצאו הביתה, ביררתי למה ואחד מהם אמר לי בגלל שהתארחו אצלי, זה היה מוזר, אפילו מכעיס". לדברי, השבוע כשביקש ממנו אחד מחיילי המוצב בקבוק יין לקידוש, הזהיר אותו שהוא עלול להיפגע. "אמרת לחייל שאשמוע לתת לו, אך כדאי שלא ייכנס לבית, אחרת יענש", אמר.

גורמים בצה"ל אמרו ל-ynet בתגובה: "החיילים המדוברים הוצאו ראשונית וראשונית ושמירה

מוצב צה"ל

קטיף. ארכיון צילום צפירי אביזב

זו כאן להגדיל הטקסט
לחצו כאן להגדיל הטקסט

7.10.iv. אוטובוס משולט ב'התנתקות'

7.11.iv. בפיקוד דרום אובדי עצות מול הדרישה להבליג

"בפיקוד דרום אובדי עצות: 'הדרג המדיני כובל את ידינו' - rotter

Page 1 of 7

קתילת מפורסמים של ישראל

צ"ט ארכיון כיוון מסך משאל מבזק מוסף Tech_News תקנון SMS בחר פורום

"בפיקוד דרום אובדי עצות: 'הדרג המדיני כובל את ידינו'"

הסא קודם

גירסת הדפסה שלח לחבר

מנהל סק המנהל מפקח עיתונאי צל"ש

קבוצות דיון סקופים חדשות ופרשנות פשא #6869

אשכול מספר 6869

24.12.04 14:34

123

חבר מתגרד 20.5.04
הדפסת 676

בפיקוד דרום אובדי עצות: 'הדרג המדיני כובל את ידינו'

הוקפץ אל ראש הפורום בשעה 14:54

בפיקוד דרום אובדי עצות: 'הדרג המדיני כובל את ידינו'

"יש הרבה מה לעשות נגד הפצמ"רים, אבל ידינו קשורות", אומרים קצינים בכירים בפיקוד ומוסיפים: "תסכול לא מתחיל לתאר את התחושה שלנו". המבצעים קצרי הטווח לא מספקים את הסחורה: "המחבלים לומדים את דפוס הפעולה ורק מתעודדים להמשיך ולירות". את המצב הבלתי אפשרי הזה, שמלווה בזעם רב מצד המתנחלים, מכנים בפיקוד "ללכת עם ולהרגיש בלי", ומסכמים: "זה לא יוכל להימשך לאורך זמן" חן גרינברג

מטחי הפצמ"רים אינם פוסקים לרגע. רק במהלך השבועיים האחרונים נחתו יותר ממאה פצצות מרגמה וטילי נ"ט ביישובי גוש קטיף. עוד עשרות ניסיונות שיגור כשלו. באחד המקרים היה מדובר בשיגור קטלני: פועלת תאילנדית נהרגה מפגיעת פצצה. במקרים אחרים נגרמו פגיעות בגוף וברכוש. כך למשל הבוקר (יום ו'), עת נפגע ביתה של פצועת פיגוע ירי בכפר-דרום. ברוב הפעמים, באורח נס, זה נגמר בשלום.

בצה"ל רואים את מה שקורה ברצועה ערב ההתנתקות, שומעים את קולות הזעם - שמופנים לא אחת כלפיהם - וחשים מתוסכלים. או כפי שאומר ל-net קצין בכיר בפיקוד דרום: "תסכול לא מתחיל לבטא את התחושה האמיתית שלנו. צה"ל בהחלט יכול לעשות יותר, אבל ידינו קשורות".

צה"ל, כך טוענים קצינים בכירים, מנסה לפעול נגד האיום, אולם הדרג המדיני מונע ממנו "לספק את הסחורה", עם פעילות תקיפה יותר. "לפעמים פעולה של כמה שעות בעומק השטח הפלסטיני רק מפחיתה את ההרתעה שלנו, ולא מחזקת אותה", הם מודים.

בסוף השבוע שעבר יצא צה"ל למבצע במערב מחנה הפליטים בחאן-יונס. אותו מבצע, שכונה "ברזל כתום", הסתיים בתוך 48 שעות. מאז כבר הספיק להסתיים מבצע נוסף, "ברזל כתום 2" שמו, בתוך פחות מיממה.

המצב המדיני המורכב והבחירות ברשות הפלסטינית מעמידות את קציני צה"ל בבעיה סבוכה. "יש לנו מספיק כוחות שנמצאים כאן ולא מעט תכניות פעולה, שבהחלט יכולות לעזעזע את חוליות משגרי הפצמ"רים", אומר הקצין הבכיר, שמכיר היטב את הגיזרה. "אבל לא מקבלים את 'האור הירוק'. הלחץ של התושבים בהחלט משפיע, ולכן רואים מבצעים קטנים. הבעיה היא שהמחבלים רואים שצה"ל נכנס לכמה שעות, ובמקום להירתע מזה, הם מבינים כי מדובר בפעולה לא רצינית שרק מעודדת אותם להמשיך ולירות".

בצה"ל דואגים להסביר כי לא ניתן לפתור את ירי המרגמות בפעולה אחת ודרוש רצף פעילויות. אך שלא ליחוס מודים קצינים בפיקוד הדרום כי בליט ברירה, רצף הפעולות הוא "בהלון ראשון או שני לכל היותר".

שכפ"ץ אנושי